
3 1761 07974515 4

Nullius inſpecto elogio] Quid ſit *elogi*
docuimus. *Cuſtodiarum elogia* ſunt, quae Gr
conſulti vocant παρασημειώσεις iudicum inferi
pedaneorum atque etiam praetorum. Ita videt
cipienda vox *elogium*, ut in lege ſexta Dig.
diis et exhibit. reorum. At quum ſcribit Tert
Apologetico: *Veſtros conteſtamur actus, qui
iudicandis cuſtodiis praeſidetis, qui ſentent
dispungitis*. Poſſumus id verbum aliter interp
ſit *elogium*, non ſententia inferioris iudicis,
mentarienſis pittacium, quo iudici breviter e
quidquid de reo comperiſſet. Ita enim fuit mo
ſtat lex Impp. Gratiani, Valentin. et Theodoſ
cuius haec ſunt verba: *Niſi intra triceſim
ſemper commentarienſis ingeſſerit numerum
rum, varietatem delictorum, clauſorum ordin
temque vinctorum, officium viginti auri libr
rio noſtro iubemus inferre.*

A calvo ad calvum duci] Hoc eſt,
Ita recte hic vertunt Graeci, ὑπὸ τοῦ Φαλακρ
τοῦ Φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι.

Votum exegit ab eo] Imo vero ab ei
enim fuere: adi ad Dionem, qui aliquot non

Quoad praecipitaretur ex aggere] Qu
ciorum fuiſſe locus videtur. Plutarchus in N
ſupplicio Veſtalium: Ἡ δὲ τὴν παρθενίαν κα
σα, ζῶσα κατορύττεται, παρὰ τὴν Κολλίνην
πύλην. Ἐν ᾗ ἐστὶ τὶς ἐντὸς τῆς πόλεως ὀφρὺς
παρατείνουσα πόῤῥω· καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτ
τίνων. Poſſumus et ἁπλῶς de quocunque agg
in urbe fuit (multos autem certum fuiſſe) inte

Aut beſtiarum more quadrupedes cavea
Confirmat et Dio lib. 59. p. 647. qui ita refert,
equitis cuiusdam illuſtris ſupplicio, τόν τε πατέ
μηδὲν ἀδικήσαντα ἔς τε γαλεάγραν ὥςπερ κα
συχνοὺς καθεῖρξε, κἀνταῦθα διέφθειρεν. Gr

videtur hoc factum a Caio: nam Callifthe-achi, Telefphori Rhodii et aliorum Graeco-s narrantur cruciatus. Praeter hiftoricos lege de Ira lib. 3. c. 17. qui etiam libro eodem faevitiae exempla ponit, *infcriptiones fron-ftiarum immanium caveas.*

nedios ferra disfecuit] Medietatem accipe tudinis et ftaturae: fed latitudinis, corporis. nedios ducto a capite, principio, ferra disfe-etus poeta apud Clementem Alexandrinum:

ἐκπυθέσθαι τῆς ἐμῆς χρήζεις φρενός,
ἂν καταίθων, οὔτε κρατὸς ἐξ ἄκρου
ὺς καθιεὶς πρίονας εἰς ἄκρους πόδας,
ις ἄν.

olim Orientalibus, etiam Iudaeis fupplicium, acra hiftoria fcimus et extranea quoque. Dio 786. de rebellantibus in Africa Iudaeis fub Tra-*λοὺς δὲ καὶ μέσους ἀπὸ κορυφῆς διέπριον.* He-a dicitur מגרה, *megera.* Inde nomen unius *Μέγαιρα.* Nam Furiae fuppliciorum praefides. *tes fupplicio filior. intereffe cogebat*] No-Dioni: fed faevius eft, quod narrat Seneca de c. 33.

ffaq. ling. rurfus induxit] Dio lib. 59. p. 647. quafi factum faepius ab eo, fed in iis, quos ulis raptos feris obiecerit: *καὶ ὅπως*, inquit, *οήσασθαι μήτε αἰτιάσασθαί τι δυνηθῶσι, τὰς ὑτῶν προαπέτεμε.*

28. *Mifit circum infulas — contrucidarent*] actam a Caio exulum fuorum, et in Legatio-um, et contra Flaccum narrat Philo: cauf-vel occafionem, quam Suetonius ait, apud leges.

andum ceteris traderent] Dio: *περιέσχον βουλευτὴν καὶ διέσπασαν.*

C. SUETONII TRANQUILLI
OPERA

TEXTU AD CODD. MSS. RECOGNITO

CUM

IO. AUG. ERNESTII

ANIMADVERSIONIBUS

NOVA CURA AUCTIS EMENDATISQUE

ET

ISAACI CASAUBONI

COMMENTARIO

EDIDIT

FRID. AUG. WOLFIUS.

INSUNT

RELIQUIAE

MONUMENTI ANCYRANI

ET

FASTORUM PRAENESTINORUM.

VOL. IV.

LIPSIAE

IMPENSIS CASP. FRITSCH.

1802.

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM III.

ANIMADVERSIONES.

Cap. 1. *Atta Claudio gentis principe*] Secuti ſumus Vaticanum cod., cui et Pithoeanus conſentit et Memmianus. Viterb. Liſlaei et princeps Rom. *a Tatio*, adſtipulante nonnihil et Dionyſ. Hal., qui Claudiae gentis auctorem nominat Τίτον Κλαύδιον lib. 5. Liviani codd. vulgo *Appium*, alii *Attium*, ut Iulius Paris, et veteres Taciti libri: ut de Vaticanis teſtatur Lipſius. In re tam vaga et crepera nihil pro certo poſſe affirmari puto. Eſt vero *Atta* vox vetus Sabina originis Graecanicae, ut pleraeque Sabinorum: nam et ipſi absque dubio ἀνέκαθεν Dores fuerunt e Peloponneſo orti. Doctiſſimi viri praenomen id fuiſſe ſcribunt: ego cognomen potius arbitrer, et ita Feſtus vocat. *Atta* eſt παρὰ τὸ ἄττειν, quod ſubſilire ſignificat, nusquam ferme pedem figere: unde ἄττειν δεῦρο κἀκεῖσε· et apud Iulianum, ὥςπερ οἱ ταχύτατοι τῶν ὀρνίθων, ᾗ ἂν ἐθέλωσιν, ἄττοντες. Ex eo intelligimus, qui proprie dicantur *attae*: nempe οἱ ἄττοντες, qui inter ambulandum ſtare neſciunt, ſed ſemper quaſi ſubſiliunt: quod neceſſario iis evenit, qui non ὅλῳ ποδὶ βαδίζουσι, ſed in primos pedes exiſtunt. Feſtum emenda in hac voce. Ait: *Attae appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis inſiſtunt, attingunt magis terram quam ambulant.* Scribe, *plantis non inſiſtunt*, prorſus neceſſaria

emendatione: niſi malis reſtituta in integrum voce, quae excidit, ſcribere, *aut pedum primis plantis inſiſtunt.* Atque hoc melius: nam et in Petri Danielis Aureliani Onomaſtico ita ſcriptum: *Atta, qui primis plantis ambulat: quod nomen ab attingendo impoſitum videtur:* ridicula ſane nominis originatio. Ceterum attarum vitio contrarium eſt τὸ τῶν πτερνοβατῶν, quorum Hippocrates meminit: iſtos veteres Latini *talipedare* dixerunt.

Poſt reg. exact. ſexto fere anno] Ad unguem ferme quadrat ſupputatio Dionyſii: qui Claudii ſive Clauſi adventum refert in a. U. C. CCL, regifugium CCXLIV.

Locumque ſibi ad ſepulturam] Reperi annotatam in Viterb. alteram lectionem *lucum:* quae mihi non placet, nec convenit, ut puto, veterum theologicis opinionibus.

Quo ſignificatur lingua Sabina fortis ac ſtrenuus] Gloſſarium: *Nero,* ἀνδρεῖος. Iam diximus, Sabinam veterem linguam non aliam fuiſſe a Graeca. Graeci hominem bonis lacertis vocant νευρώδη. Dicaearchus in Clementis Protreptico Herculem deſcribit, σχιζίαν, νευρώδη, μέλχνα, et νευροῦν accipiebant pro robuſtum reddere et validum. Verbum eſt artis gymnaſticae: quo uſus eleganter Chryſoſtomus in poſteriorem ad Corinthios: Εἰς τὸ ἑτέρους ἀλείφειν πρόεισι καὶ νευροῦν. Utraque vox proprie de gymnaſtis uſurpatur. Inde Νεύρων, ut Γάστρων, Κεφάλων, Χείλων. Nero a Νεύρων, ſicut et A. Gellius innuit, diſſoluta diphthongo et imminuta: ut *periri,* unde experiri, a πειρᾷν: ſic *nervus* a νεῦρον.

Cap. 2. *Multa etiam ſecus admiſſa in remp.*] Pithoei et Turneb. libri, *ſequius.* Vaticanus *ſecius:* noſtri *ſecus.* Viri docti alii aliud probant. Atqui non magni intereſt, aut potius nihil, quomodo ſcribatur. *Secus* eſt ἑκάς: ut ἕξ, *ſex,* aliaque multa; in Gloſſario exponitur ἑτέρως καὶ πλησίον. Non male: nam vicina

non dicuntur nisi quae sunt ἑκὰς, et naturam separatam habent. Porro ut Graecis ἄλλο et ἕτερον, Latinis *aliud* per εὐφημισμὸν ponitur in significatione mali, sic et *secus* usurparunt pro κακῶς. Sallustius: *Si secus accidat huic reip.* et passim. At *secius* et *sequius* promiscue scribebant, ut *cocus* et *coquus*, et his similia, vel Quintiliano monente.

Claudius Nero advenientem ex Hispania] In codd. nonnullis exstat ea lectio, quam testatur Torrentius in optimis libris sibi repertam: *Tiberius Nero*. Certum est, Claudium eum, qui Consul Asdrubalem devicit, Caii praenomine ab historicis affici vulgo, non Tiberii. Exstatque id praenomen etiam in fragmento fastorum Capitolinorum: sed in nominibus non semel dissentit ab aliis Suetonius: sive id factum eius incuria, sive quod ita sentiret.

Claudius Appius Regillianus] Viterb. *Claudius Regillanus*. Turneb. *Claudius Rigillianus*.

Ilyciam viatorem suum] Memm. *Ilycian*. Viterb. *Iliciam*. Lislaei *Ilyriam*. In Fastis Capitolinis *Glicias* vocatur.

Navem obhaerentem Tiberino vado] Plinius lib. 7. c. 35. Simile factum Silvani episcopi narrat Socrates Scholasticus lib. 7. c. 37. *Obhaerentem* autem, non *adhaerentem*, omnes libb. habent.

Palam optaverit] Memmii liber et Lislaei, *optaverat*.

Praeterea notissimum est] Memmii, Pithoei et Lislaei codd. cum Vaticano *notatissimum*.

Virgo Vestalis fratrem] Nil censeo mutandum in tanto MSS. consensu: nam in omnibus nostris ita scriptum, non *patrem*, ut apud Ciceronem et alios historicos.

Cap. 3. *Insertus est et Liviorum familiae*] Res nota est, neque dubia lectionis huius fides: codex tamen optimus Memmii, *intersertus est et Laeviorum fa-*

militiae, quod et Pithoeus ex eodem libro vel aliis annotaverat.

Cap. 4. *Pater vero Tiberii*] Viterb. Cuiacii, Pithoei et Lislaei, *Pater Tiberii Nero Quaestor.*

In queis Narbona] Scribe *Narbo*, et ita volueramus: nam praeter historicos etiam Mss. omnes sic habent.

Fascium usu prohibitum] Contra morem rectorum provinciarum, qui comiores erant et haberi volebant. Cicero in epist. ad Cornificium, qui ei Anitium commendat negotiorum suorum caussa legatum in Africam legatione libera: *In primis quod ei carissimum est, dignitatem eius tibi commendo: idque a te peto, quod ipse in provincia facere sum solitus, non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem: quod idem acceperam et noveram a summis viris esse factitatum.*

Cap. 5. *Kal. Decembris*] Dio: Τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Lib. 57.

Cap. 6. *Infantiam pueritiamque — exercitatam*] Nihil variant libb. veteres, non placet tamen haec lectio: nam ut concedamus, *luxuriosam infantiam* posse dici τὴν ἔχουσαν ταχεῖαν εἰς αὔξην τελείωσιν: tamen Suetonii ea mens non est: qui non aliud notare voluit, quam quod Tacitus lib. 6. Annal. in elogio Tiberii, c. 51. *Casus prima ab infantia ancipites: nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est:* plane geminus huic locus. Doctissimi viri, Pithoeus et Ursinus emendabant *laboriosam.* Sic apud Plinium in Panegyr. c. 84. *laboriosus* et *exercitus* iunguntur: *Intelligimus, Caesar. quantum tibi pro laboriosa ista statione et exercita debeamus:* ego tamen non improbem Torrentii coniecturam, fuisse olim *luxuriosam:* videtur enim corrupisse hunc locum prava consuetudo scribendi *x* pro aliis litteris, quemadmodum lib. superiore diximus. Habent etiam Mss. *exercitatum*, non *exerci-*

tam, quod potius postulet traditio veterum litteratorum. Caper, *exercitus laboribus, exercitatus studiis.* Idem tradit Servius ad 5. Aeneid. 182. Sed haec observatio magnis scriptoribus negligitur: nisi mendose multa hodie scribantur, ut apud Tacitum 14. Annal. c. 56. *Factus natura et consuetudine exercitus*, pro *exercitatus.* Histor. 1. c. 68. *Iuventus sueta armis et more militiae exercita*, et aliis multis locis.

Flamma repente e sylvis undique exorta] Quod non raro in montibus evenire solet. Thucydides lib. 2. Ἤδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὑτὴν, ἀπὸ ταυτομάτου πῦρ καὶ φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνῆκε. Lucretius lib. 1. vs. 896.

At saepe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec fulserunt flammai flore coorto.

Idem lib. 5. vs. 1095.

Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
Aestuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Et micat interdum flammai fervidus ardor.

Manilius lib. 1. vs. 850.

Sunt autem cunctis permisti partibus ignes,
Ac silice in dura viridique in cortice sedem
Inveniunt, tum sylva sibi collisa crematur.

Praesedit et Actiacis ludis] Plerique omnes Mss. *hastiicis*: alii *Atticis*, quidam *Actiacis*, quod secuti sumus, ut in dubio: etsi nihil Dio de Tiberio in mentione ludorum Actiacorum, quos ait per ipsum Augustum et Agrippam, ipsius in consulatu eius anni collegam, fuisse curatos. Sic ille init. lib. 53. Τὴν πανήγυριν τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ γενομένην ψηφισθεῖσαν ἤγαγε μετὰ τοῦ Ἀγρίππου.

Et Troian. circens., ductor — puer. maiorum] Dio ibidem: Καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἱπποδρομίαν διά τε τῶν

παιδίων τῶν εὐγενῶν καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν ἐποίησε. Sed quaero, ſi in hoc ludicro praeſedit Tiberius, qui potuit turmae ductorem agere? aut igitur vicarii opera uſum oportuit, aut excidit e contextu Suetonii verbum *fuit*.

Puerorum maiorum] Hi ſunt, qui Graecis dicebantur ἀγένειοι, mediae inter puerilem et virilem aetatis. Ita Graeci ſaepiſſime ſeparant ἀθλήματα ἀνδρῶν, ſive τελείων, ἀγενείων et παιδίων. Ipſe Tiberius, ſi, ut videtur, de primis ludis Actiacis ſentit Tranquillus, annum aetatis decimum tertium nondum compleverat. Sin de ſecundis capiamus, annum tunc agebat decimum ſeptimum. Porro Troiae ludus maiorum minorumque puerorum edi ſolitus ab Auguſto, ut ſcribit Suetonius.

Cap. 7. *Adeo contentis — oculis proſecutus eſt*] Expreſſit pluribus verbis, quod uno Graecorum ditiſſima lingua, κυλοιδιᾷν: quod de eo dicunt, quibus e contento intuitu rei amatae oculi tument. Theocritus Idyll. 1, 37. — — — οἱ δ' ὑπ' ἔρωτος Δηθὰ κυλοιδιόωντες ἐτώσια μοχθίζοντι. Scholiaſtes minus recte, qui tumentium oculorum cauſſam facit inſomniam, cui amor occaſionem praebuerit. Συμβαίνει, ait, τοῖς ἀγρυπνοῦσιν ὡς ἐπίπαν οἰδαίνειν τὰ κοῖλα, ἤγουν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅπερ οἱ πολλοὶ ἀναγκαίως δι' ἔρωτα πάσχουσι. Verius eſt, cauſſam συνεχῆ huius tumoris eſſe, ſpirituum opticorum collectionem et contentionem: quae naſcitur ex affectus vehementia.

Cap. 8. *Regem Archelaum*] Meminit Dio obiter lib. 57.

Curam adminiſtravit annonae] Velleius 2, 94. *Quaeſtor undevice ſimum annum agens capeſſere coepit remp., maximamque difficultatem annonae ac rei frumentariae inopiam ita Oſtiae atque in urbe mandato vitrici moderatus eſt, ut per id, quod agebat, quantus evaſurus eſſet, eluceret.*

Cap. 9. *Deinde ducto ad Orientem exercitu*] A. U. C. DCCXXXIV. Dio lib. 59. Velleius lib. 2, 94.

Et barbarorum incursionibus — inquietam] Narrat Dio in actis anni DCCXXXV, missum in Gallias Agrippam plane easdem ob caussas, ἔν τε γὰρ ἀλλήλοις ἐστασίαζον, καὶ ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἐκακοῦντο. Agrippae successisse videtur Tiberius. Velleius omisit hanc historiam: qui statim reversum Tiberium ex Oriente, bello Rhaetico Vindelicoque praefectum fuisse narrat.

Exin Rhaeticum Vindelicumque] Dio in actis anni DCCXXXVIII, lib. 54.

Inde Pannonicum] Vide ad lib. superiorem c. 21.

Inde Germanicum gessit] Narrat Tiberius apud Tacitum 2. Annal. 26. *se novies a D. Augusto in Germaniam missum:* prima vero illius traiectio Rheni ea est, quam refert Dio in actis anni DCCXLVI.

Breucos] Viterb. et Lisl. *Brennos:* Memmii et Pithoei, *Breucos.* Alii *Brencos.* Eadem diversitas observata nobis in veter. codd. Graecorum historicorum.

XL millia] Sunt codices, in quibus scriptum *CX.* Perperam: praeter scriptos codd. Eutropius firmat hanc lectionem.

Traiecit in Galliam] Vide ad lib. sup. c. 21.

Et ovans] Dio lib. 55. in anno DCCXLV: Ὁ Τιβέριος τῶν τε Δαλματῶν καὶ τῶν Παννονίων ὑποκινησάντων τι αὖθις, κρατήσας, τὰ ἐπὶ τοῦ κέλητος ἐπινίκια ἔπεμψε. Vide eundem et sub finem lib. prioris.

Et curru urbem ingressus est] Kal. ipsis Ianuariis, anno consulatus sui secundi et Cn. Pisonis, U. C. DCCXLVII. Dio lib. 55. et Velleius.

Etiam tribunit. potestatem in quinquenn. accepit] Videtur dicere Suetonius, delatam fuisse Tiberio tribunitiam potestatem anno DCCXLVIII, in quem incidit alter eius consulatus. Dio lib. 55. insequentem annum coniicit: ac statim accepta tribunitia potestate Rhodum secessisse indicat. Quare ordinem temporum sequitur Suetonius.

Cap. 10. *Vitato assiduitatis fastidio*] Aliquoties hoc factum ab Augusto notat Dio, ut in anno DCCXXVIII, quum abiit in Gallias. Εἰς τὴν Γαλατίαν, inquit, ὥρμησε πρόφασιν, τοὺς πολέμους τοὺς κατ᾽ ἐκεῖνα κινηθέντας λαβὼν, ἐπειδὴ ἐπαχθὴς πολλοῖς ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει χρονίου διατριβῆς ἐγεγόνει. Atque hoc inter instrumenta conservandae augendaeque maiestatis a multis scimus et traditum et usurpatum.

Quidam existimant] Haec caussa vulgo credita. Dio dicto loco, et similiter Velleius 2, 99. *Quum C. Caesar sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium iuvenum obstaret initiis, dissimulata caussa consilii sui, commeatum ab socero atque eodem vitrico acquiescendi a continuatione laborum petiit.*

Cap. 11. *Rhodum enavigavit, amoenit. — captus*] Ea caussa esse videtur, cur Rhodum fere soliti Romani proceres, qui praesenti statu rerum non laetarentur, secedere. D. Brutus in epist. ad M. Brutum et C. Cassium lib. 11. ad Famil. 1. *Quid ergo est, inquis, tui consilii? Dandus est locus fortunae: cedendum ex Italia, migrandum Rhodum.* C. Mutius Ciceroni lib. 11. ad Famil. 28. *Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitae, in otio Rhodi degam: sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romae, ut recte fieri semper cupiam.* De secessu Tiberii in hanc insulam praeter alios Manilius lib. 4. vs. 761.

Virgine sub casta felix terraque marique
Es Rhodos, hospitium recturi principis orbem,
Tuque domus vere Solis, cui tota sacrata es,
Quum caperes lumen magni sub Caesare mundi.

Forte quodam in disponendo die] Scribe cum Memmiano, *Forte quondam in disponendo die.*

In disponendo die] Notemus utilissimum morem; neque enim aliter temporis ratio constare potest: sic et apud Graecos diligentissimus quisque et prudentissimus.

Vetus ſcriptor apud Stobaeum: *Ξενοκράτης διαιρῶν ἑκάστου μέρος τῆς ἡμέρας εἰς πρᾶξίν τινα καὶ τῇ σιωπῇ μέρος ἀπένεμε.* Sic *disponere aetatem* apud Senecam epiſt. 51.

Quidquid aegror. in civit. eſſet, viſitare ſe velle] Comitas non abhorrens a moribus Tiberii. Velleius narrat ſimile quid de eodem, 2, 114. *Nemo e nobis gradumve noſtrum aut praecedentibus aut ſequentibus imbecillus fuit, cuius ſalus aut valetudo non ſustentaretur Caeſaris cura: tanquam distractiſſimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus.* Quare non probo lectionem quorundam librorum doctis nonnullis probatam *agrorum*, quam in nullo noſtrorum reperimus. Taceo, quod verbum *viſitare* de agris parum apte diceretur.

Citatumque pro tribunali voce praeconis] Mos Plutarcho notatus in Bruto: *Λέγεται τοῦ κήρυκος, ὥςπερ εἰώθεν, ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν Βροῦτον ἐπὶ τὴν δίκην καλοῦντος, τὸ πλῆθος ἐπιδήλως στενάξαι.*

Vel utcunque meritae] Tacitus 3. Annal. 17. *Ipſius, quoquo modo meriti, gravem caſum miſeratus.*

Secundum locum facile curantibus] Ita Viterb. et prima edit., quae lectio placuit. *Curare* vox familiaris Salluſtio et Tacito et cum quarto caſu et ſine eo. Ut in Iugurthino, c. 46. *In poſtremo C. Marius cum equitibus curabat:* iterum c. 40. *Ubi quisque legatus aut tribunus curabat, eo acerrime niti:* et ſtatim: *nam is in ea parte curabat.* Propertius 4, 2, 39. *Paſtorem ad baiulum poſſum curare.* Alii codd. etiam Memmianus, *tutantibus:* ſic fere *tueri ſcholam* in lib. de Grammaticis.

Cap. 12. *At velandam ignominiam*] Appianus 4. Ἐμφυλ. in ſimili re *εἰς εὐπρέπειαν.*

Nemine cum imper. aut magiſt. tend. quoquam] Velleius 2, 44. *Ita ſeptem annos Rhodi moratus eſt, ut omnes, qui proconſules legatique in transmarinas*

profecti provincias, visendi eius gratia ad eum convenientes, semper privato (si illa maiestas privata unquam fuit) fasces suos summiserint, fassique sint otium eius honoratius imperio suo.

Quia diverteret Rhodum] Grosslotii codd. *deverteretur Rhodum.*

Quum visendi gratia traiecisset Samum] Aliter ille insignis Tiberii adulator Velleius 2, 101. *C. Caesar in Syriam missus, convento prius Tiberio Nerone, cui omnem honorem ut superiori habuit.* Dio item aliter, qui Chium venisse Tiberium ait, non Samum: Τοῦ δὲ Καίου σταλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε. Et nota verbum ἐθεράπευσε, ac cum Velleio confer.

Per quosdam beneficii sui centuriones] Ad lucem sententiae ponenda ὑποστιγμὴ ante haec verba. *Beneficia* in re militari sunt provectiones ad altiorem gradum. Est autem loquendi genus venustum. Sic fere Ovidius 2. Amor. 13, 22. *Digna est, quam iubeas muneris esse tui.* Haec beneficia stante rep. a rectoribus provinciarum concessa, non aliter rata erant, quam si iidem rectores Romam reversi, triginta diebus post rationes relatas, sua beneficia ad aerarium detulissent. Quod lege Iulia cautum testatur Cicero epist. quadam ad Messenium, idque vocabant *deferre aliquem in beneficiis ad aerarium.* Vide eundem pro Archia.

Cap. 13. *M. Lollio offensior*] Qui in eo itinere exstinctus est, morte incertum fortuita an voluntaria. Lege Velleium.

Cap. 14. *Variis captaret ominibus*] *Captare omen* proprium est μαντικῆς τῆς διὰ κληδόνων, quam describit elegantissime Pausanias in Achaicis: lib. 7, 22. Ὁ ἀφικόμενος ἐρωτᾷ πρὸς τὸ οὖς τὸν θεὸν, ὁποῖόν τι καὶ ἑκάστῳ τὸ ἐρώτημά ἐστι· τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ἄπεισιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφραξάμενος τὰ ὦτα· προελθὼν δὲ ἐς τὸ ἐκτὸς τὰς χεῖρας ἀπέσχεν ἀπὸ τῶν ὤτων, καὶ ἧς τινος ἂν ἐπα-

κούσῃ φωνῆς μάντευμα ἡγεῖται. *Qui ad consulendum venit, deum ad aurem interrogat, prout habet unusquisque argumentum eius interrogandi: deinde aures manibus obturans, exit e foro: ubi autem foras ventum, manus aufert ab auribus: et quam primam audiverit vocem, eam oraculi loco habet.* Apuleius de deo Socratis: *Videmus plerosque, qui non suopte corde, sed alterius verbo reguntur: qui ex angiportu reptantes, consilia ex alienis vocibus colligunt, et, ut ita dixerim, non animo, sed auribus cogitant.* Similes modi captandi omina et in templis deorum, et alibi in veterum scriptis possunt observari. Sed hic καταχρηστικώτερον pro quovis genere μαντικῆς usurpatur.

Ignota scilicet tum adhuc Caesarum potestate] Quae potestas speciem principatus habuit, non regni formam. Vide lib. seq. c. 22.

Apud Philipp. sacratae olim victric. legion. alae] Dio in anno DCCXXXIV: Καὶ ἤδη γε ὁ Τιβέριος καὶ περὶ τῆς μοναρχίας ἐνενόει, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς Φιλίππους αὐτῷ προσελαύνοντι θόρυβός τέ τις ἐκ τοῦ τῆς μάχης χωρίου, ὡς καὶ ἐκ στρατοπέδου ἠκούσθη, καὶ πῦρ ἐκ τῶν βωμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῷ ταφρεύματι ἱδρυθέντων αὐτόματον ἀνέλαμψε.

Sponte subitis collucerent ignibus] Hoc magni alicuius venturi boni indicium habitum. Apud Appianum inter signa futurae Seleuci potentiae recensetur ἡ ἑστία αὐτοῦ ἡ πατρῴα, οὐδενὸς ἅψαντος ἐκλάμψασα πῦρ μέγα. Virgilius 8. ecl. 105.

Adspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.

Servius ad hunc locum: *Hoc uxori Ciceronis dicitur contigisse: quum post peractum sacrificium libare vellet, in cinere visa est flamma, quae flamma eodem anno Consulem futurum ostendit eius maritum: sicut Cicero in suo testatur poemate.* Narrat et Plutarchus in Cicerone hanc historiam: sed multa in eius

narratione diverſa. Vide amplius Euſtath. ad principium Ῥαψῳδίας ε., ubi et Tiberii meminit, ſed, ut videtur, non iſtius.

Ut in conſultation. — talos aureos iaceret] Explorandi futurorum cauſſa ſoliti veteres in certos fontes varia coniicere: exemplum habes apud Pauſaniam in Laconicis de aqua Inus dicta. Aliud genus ὕδατος μαντικοῦ fuit, cuius meminit Sozomenus 5. c. 19. Fuere item genera alia, quorum geographi meminerunt et hiſtorici. Talos vero in conſultationibus eiusmodi ſolitos adhiberi, declarat ἀστραγαλομαντέων appellatio: ſed de his alibi fuſius.

Aquila nunq. antea Rhodi conſpecta — asſedit] Plinius lib. 10. c. 19. *Rhodus aquilam non habet.* Sic de aliis animalibus in litteras relatum eſt, nunquam in certa loca eſſe illa ingreſſa. Avem noctuam Creta non habet, inquit Solinus. Fuit et Romae Herculis ſacellum in foro Boario, quo neque canibus, neque muſcis erat ingreſſus: et ſimilia his apud veteres non pauca. De iſta vero aquila Apollonides poeta, ut videtur, aequalis illorum temporum, lib. 1. Anth. c. 60.

Ὁ πρὶν ἐγὼ Ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,
Ὁ πρὶν κερκαφίδαις αἰετὸς ἱστορίῃ,
Ὑψιπετῇ τότε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἠέρ' ἀερθεὶς,
Ἤλυθον, Ἡλίου νῆσον ὅτ' εἶχε Νέρων.
Κείνου δ' αὐλίσθην ἐνὶ δώμασι, χειρὶ συνήθης
Κραντοροςؚ. οὐ φεύγων ζῆνα τὸν ἐσσόμενον.

Veſtimenta mutanti tunica ardere viſa eſt] Simile oſtentum non ſemel ſibi oblatu Damaſcius ſcripſit in vita Iſidori philoſophi. Ἐμοὶ, ait, ἐνδυομένῳ τε καὶ ἐκδυομένῳ, εἰ καὶ σπάνιον τοῦτο συμβαίνει, συμβαίνει δ' οὖν σπινθῆρας ἀποπηδᾷν ἐξαισίους. ἔσθ' ὅτε καὶ κτύπον παρέχοντας. ἐνίοτε δὲ καὶ φλόγας ὅλας καταλάμπειν τὸ ἱμάτιον, μὴ μέντοι καιούσας. καὶ τὸ τέρας ἀγνοῶ ἐφ' ὃ τελευτήσει. Eo loco ſcriptor ille, ut apparet ex reliquiis apud Photium, eruditiſſimus, plura ſimilium oſtentorum exempla, de veteri hiſtoria collegerat: quare ne

iſtud quidem, quod Tiberio Rhodi evenerat, praetermiſſum ab eo fuerat. Sed aliter Graecus rem narrat quam Suetonius: non enim tunicam, ſed aſinum Tiberii viſum ardere ſcribit ex Plutarcho. Sic ille poſt expoſitam de Severi equo ſimilem hiſtoriam: *Καὶ Τιβερίῳ ὄνον, ὡς Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεὺς φησιν. ἔτι μειρακίῳ ὄντι, καὶ ἐν Ῥόδῳ, ἐπὶ λόγοις ῥητορικοῖς διατρίβοντι, τὴν βασιλείαν διὰ τοῦ αὐτοῦ παθήματος (σπινθῆρας ἀφιεὶς ἀπὸ τοῦ σώματος) προςεμήνυσε.*

Thraſyllum quoque mathematicum] Hic philoſophiam profitebatur, non curioſas iſtas artes: eoque nomine primum fuiſſe in contubernium Tiberii admiſſum, innuit Themiſtius orat. 12. et Suetonius ipſe hoc loco, *Thraſyllum, ut ſapientiae profeſſorem, contubernio admoverat.* De eo vetus ſcholiaſtes Iuvenalis ad Sat. 6. *Thraſyllus multarum artium ſcientiam profeſſus, poſtremo ſe dedit Platonicae ſectae, ac deinde matheſi; qua praecipue viguit apud Tiberium, cum quo ſub honore eiusdem artis familiariter vixit: quem poſtea Tiberius in inſula Rhodo praecipitare voluit in pelagum, quaſi conſcium promiſſae dominationis. Quem dolum, quum praeſenſiſſet, fugit.* Experimentum, quod hic narrat Suetonius, referunt paullo aliter Tacitus 6. Annal. Dio lib. 55. et Cedrenus.

Cap. 15. *Statim e Carinis — transmigravit*] Ex Ciceronis ad Atticum epiſtolis ſcimus, morem eum fuiſſe nobilium adoleſcentum, ut mox a virili ſumpta in proprias aedes a patre emigrarent: non enim aliter ſuam dignitatem ſatis tueri poſſe videbantur. Propterea Domitianus a patre correptus, c. 2. *quo magis aetatis et conditionis admoneretur, habitabat cum patre una.* Quod igitur Tiberius filio poſt asſumptam liberam togam domo ſtatim ei cedit, dignitati illius conſultum hac ratione voluit, quando ſibi omnes ad rempublicam aditus praecluſos videbat.

Caio et Lucio intra triennium defunctis] Non displiceat *biennium*, ut docti emendant ex ipſo Suetonio lib. 2. c. 65. vel interpretare triennium de intervallo temporis a reditu Tiberii ab exilio voluntario, ad illud, quo uterque horum iam exceſſerat: huic interpretationi eruditorum hominum ut potius asſentiar, conſenſus facit omnium librorum cum edita lectione, quam et Memmianus agnoſcit.

Adoptatur ab Auguſto] Dio lib. 55. et fuſiſſime mancipium Tiberianum Paterculus 2, 103. et 104.

Aliter quam ut peculio referret accepta] Significat, Tiberium ea bona, quae ſibi teſtamentis amicorum relinquerentur, poſſediſſe, non tanquam legatarium aut heredem: nam eo titulo acquiſiſſet patri, non ſibi: verum iure peculii, quaſi accepta a patre et conceſſa ſibi fuiſſent.

Cap. 16. *Data rurſus poteſt. — in quinquennium*] Dio lib. 55. Τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν δημαρχικὴν εἰς δέκα ἔτη δούς. Videtur legendum ex Suetonio εἰς πέντε ἔτη.

Delegatus pacandae Germaniae ſtatus] Vix ſatis Latinum videtur. Lego, *delegatus pacando Germaniae ſtatui*, vel *delegatus pacandus Germaniae ſtatus*. Sic fere in Caligula: *Ad componendum Orientis ſtatum expulſus*. Trogus ſive Iuſtinus lib. 42. c. 5. *Quum in Syriam ad componendum Orientis ſtatum veniſſet*. Utrumque dicimus, et *delegare alicui negotium*, et *delegare aliquem negotio*.

Et quamq. ſaepius revocaretur — perſeveravit] Unde nata illa ſuſpicio Auguſti, quam tangit Dio lib. 55. Ὁ Αὔγουστος ὑποπτεύσας εἰς τὸν Τιβέριον, ὡς δυνηθέντα μὲν ἂν διὰ ταχέων αὐτοὺς κρατῆσαι, τρίβοντα δὲ ἐξεπιτηδὲς, ἵνα ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς ὅπλοις ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου προφάσει ᾖ.

Regnumque Noricum] Meminit Velleius lib. 2. c. 105. *Ipſe a Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orſus eſt.*

Cap. 17. *Quas ob res triumphus — honores*] Refert Dio lib. 56. in anno DCCLXII. Triumphavit autem Tiberius anno tantum DCCLXV.

Positumque in Septis tribunal] Dio in actis anni DCCLXXII, initio lib. 56. Ὁ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἀνεκομίσθη, καὶ αὐτῷ καὶ ὁ Αὔγουστος ἐς τὸ προάστειον ἀπαντήσας ἦλθέ τε μετ᾽ αὐτοῦ ἐς τὰ Σεπτὰ, κἀνταῦθα ἀπὸ βήματος τὸν δῆμον ἠσπάσατο. Ex Suetonio disces, quomodo haec verba accipienda sint. Et fortasse scripserat ἀπήντησε, non ἀπαντήσας.

Cap. 18. *Semper alias sui arbitrii*] Ἰδιογνώμων καὶ αὐθάδης.

Ut sedens in cespite nudo cibum caperet] Catonem Uticensem imitatus, de quo Plutarchus: Ἐδείπνει δὲ καθήμενος ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας τὴν κατὰ Φάρσαλον ἔγνω ἧτταν· καὶ τοῦτο τῷ λοιπῷ προςέθηκε πένθει, τὸ μὴ κατακλιθῆναι πλὴν καθεύδων.

Praecepta sequentis diei omnia per libell. daret] Ita soliti etiam in urbe, qui diligentius curam aliquam publice administrabant. Iulius Frontinus de aquaeduct. urb. Romae: *Tam amplum numerum utriusque familiae, solitum ambitione aut negligentia praepositorum in privata opera diduci, revocare ad aliquam disciplinam et publica ministeria instituimus, ut pridie quid esset actum, dictaremus; et quid quaque die egissent, actis comprehenderetur.*

Cap. 19. *Quamvis minimum — permitteret*] Non praetermittit hanc vere magnam boni ducis laudem Velleius 1, 2, 97. *Peragratusque victor omnes partes Germaniae sine ullo detrimento commissi exercitus, quod praecipue huic duci semper curae fuit.* Et alio loco idem plenis velis c. 115. *Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germania aut videre maius, aut mirari magis potui, quam quod Imperatori nunquam adeo ulla opportuna visa est victoriae occasio, quam damno amissi pensaret militis, semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum* etc.

Cap. 20. *Botonem Pannonium ducem*] Dio Dalmatiae, non Pannoniae regem facit: perperam; ut observat et Scaliger, quem vide ad numerum Chronici Eusebiani MMXXIII.

Dedicavit et Concord. aedem] Anno DCCLXIII. Dio lib. 56. Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει τό,τε ὁμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τό,τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράφη.

Cap. 21. *Ac non multo post lege per Conf. lata*] Quibus Consulibus lata haec lex sit, notatum non reperio. Ex Velleio colligas latam anno DCCLXV, Coss. Germanico Caesare Tib. F. et C. Fonteio Capitone: nam in eum annum incidit triumphus Tiberii. Ita autem Velleius lib. 2, 121. *Quum senatus populusque Rom. postulante patre eius,* (Tiberii) *ut aequum ei ius in omnibus provinciis exercitibusque esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset: in urbem reversus, iam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatiisque egit triumphum.*

Spirantem adhuc Augustum reperit] Vide lib. sup. ad c. 98.

Qui sub tam lentis maxillis erit] Viterb. lectio, *qui sub tam lentis vexillis erit.* Perspicue male: nam vulgatum retinent omnes ad unum bonae notae codices. Non etiam probo *edit* pro *erit,* ut habetur in quibusdam libris, aut *ederet,* ut in vett. editis nonnullis. Declarat providus senex ἐμφατικώτατα, futurum statum populi Rom. sub Tiberio: fore enim similem ei, quem bestia aliqua saeva dentibus prehensum tenet, et longo cruciatu vexat prius quam conficiat: hoc vocat *esse sub maxillis lentis.* At *sub lentis maxillis edere,* affine esset illi Graecorum ἀαύλοις γνάθοις ἀλήθειν, quod huic loco non videtur convenire.

Morum eius diritatem] Scripti quidam *duritatem:* minus recte. Infra c. 51. Augustus vocat *acerbitatem* et intolerantiam morum.

Vel etiam ambitione tractum] Tacitus lib. 1. c. 10. *Ne Tiberium quidem caritate aut reip. cura successorem adscitum, sed quoniam adrogantiam saevitiamque eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse.* Dio lib. 56. Τοσοῦτον δ' οὖν τὸ σύμπαν ἀλλήλων διήνεγκαν, ὥστε τινὰς καὶ ἐς τὸν Αὔγουστον ὑποπτεῦσαι, ὅτι ἐξεπίτηδες τὸν Τιβέριον, καίπερ εὖ εἰδὼς ὁποῖος ἦν, διάδοχον ἀπέδειξεν, ἵνα αὐτὸς εὐδοξήσῃ.

Ut tali successore desiderabilior ipse — fieret] Livius lib. 24. c. 5. *Verum enimvero Hieronymus velut suis vitiis desiderabilem efficere vellet avum Hieronem, primo statim conspectu omnia quam disparia essent, ostendit.*

Reip. caussa adopt. se eum] Velleius lib. 2. c. 104. *In Neronis adoptione illud adiectum, his ipsis Caesaris verbis:* Hoc, inquit, REIP. CAUSSA FACIO.

Ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις στρατηγῶν] Haec Viterb. et aliorum codd. scriptura; quam reddunt suspectam vetustiora omnia exemplaria, quae litteras plures exhibent. Memmianus ita, *ἐμοὶ καὶ ταῖς μουίσας* (pro *μούσαις*) *δὶς τε στρατηγῶν*: fortasse corrigendum *ἄριστα στρατηγῶν.* Reperisse aiebat in uno Franciscus Pithoeus, *ἄριστε στρατηγῶν*: ego in nonnullis regiae bibliothecae, *καλὲ στρατή.* Sed non convenit ille casus: in aliis legitur, *ἐμοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις στρ.* In Viterb. erat haec interpretatio: *mihi et meis tuisque commilitonibus:* quasi inventum esset in Graeco, *ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς τε καὶ σοῖς συστρατιώταις*: quod non video, qui quadrare huic loco queat.

Dux νομιμώτατε] Quid est dux *νόμιμος*? An qui disciplinam militarem severissime regit? Atqui *νόμιμος* est potius legitimus et secundum leges constitutus. Sic fere *νόμιμος μάχη* apud Plutarchum, iusta et legitima acies: cui opponuntur *κλοπαὶ πολέμου*, quae etiam Latinis *furta* et *latrocinia* vocantur. Fortasse scripserat

Augustus, dux *γονιμώτατε*, quod idem est ac *γνησιώτατε*: aut dux *μονιμώτατε*, constantissime et fortissime. At ex vestigiis primae edit. suspicetur aliquis scribendum: *εὐφυέστατε* aut *εὐβουλέστατε*.

Et ordinem aestivorum tuorum] Restituimus hunc locum pessime acceptum in omnibus editionibus.

Καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν] Liber Fr. Pithoei *ἀποθυμίαν*. Memmianus *ἀπροθυμίαν* pro *ἀποθυμίαν*: significat animos legionariorum in praesentis militiae conditionibus non acquiescentes sub extrema Augusti tempora: quod statim post eius obitum Pannonicae et Germanicae legiones declararunt.

Succurritque versus ille Homericus] Atqui duos ponit; sed non dubito, Augustum Ciceronis aliorumque more solum principium Homerici loci posuisse: quem postea margini adscriptum scribarum *περιεργία* integrum inseruit.

Si tu non valebis] Malim (quod et Torrentio placere video) *si tu modo valebis*. In Mss. *modo* et *non* simili fere compendio notantur.

Cap. 22. *Quos codicill. dub. fuit — reliquisset*] Omnes hos rumores tangit Dio lib. 57.

Tiberius renuntianti tribuno — quod imperasset] Mos militiae, ut sive tribunus sive centurio, iussus aliquid exsequi, id factum Imperatori vel duci teneretur renuntiare. Eum morem diserte Tacitus in hac re notat: tangit iterum Suetonius in Claudio, sect. 29., quibus omnibus in locis formula solemnis usurpatur: Imperator, factum quod imperasti.

Cap. 23. *Iure aut. tribunit. pot. coacto senatu*] Tacitum lege. Tribuni ius habuerunt cogendi senatus, A. Gellius lib. 14. c. 7. et 8.; sed non quoties vellent. Ideo Augusto iam tribunitia potestate praedito alio decreto patrum opus fuit, ut quoties vellet, senatum cogere posset iure. Dio in actis anni DCCXXII: Ἐπὶ τούτοις ὑπὸ τῶν εὐφρονούντων ἐπηνεῖτο, ὥστε καὶ τὸ τὴν

βουλὴν ἀθροίζειν ὁσάκις ἂν ἐθελήσῃ, λαβεῖν. Postea periit hoc ius iis, qui veteris tribunatus speciem retinebant. Dio notat in fragmentis: Μετὰ τοῦτο ὅτε τὰ περὶ τοὺς υἱέας ἔπεμψεν, οὔτε ὑπὸ τῶν ὑπάτων, οὐθ᾽ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν συνήλθομεν· οὐ γὰρ ἔτυχον παρόντες, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῶν δημάρχων, ὅπερ ἐν τῷ χρόνῳ τρόπον τινὰ ἤδη κατελέλυτο.

Quoniam sinistra fortuna] Memmianus et alii veteres, *Quoniam atrox fortuna.*

Cap. 24. *Principat. — neque occup. confestim*] Veteres quidam, *neque occupare aperte confestim:* tuetur eam vocem, quod subiicit de specie dominationis assumpta. Id enim nisi aperte fieri non poterat.

Neque agere dubitasset] Scribens etiam ad milites et rectores provinciarum tanquam certus Imperator: quum privato id esset nefas. Lege Tacitum.

Vi et specie dominationis] *Speciem* refer ad stationem militum: *vim* ad superiora.

Diu tamen recusavit impudentissimo animo] Ita distinguitur hic locus in vetustissimis libris; tamen non displicet altera lectio, quae post verbum *recusavit* ponit distinctionem etc. Ovidius de Tiberio, 4. ex Ponto 13, 27.

Esse parem virtute patris, qui fraena rogatus
Saepe recusati ceperit imperii.

et 1. Fast. 533.

Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
Pondera a caelesti mente paterna feret.

Ut ignaros, quanta bellua sit imperium] Vopiscus de Saturnino tyranno, c. 10. *Et quum eum animarent vel ad vitam vel ad imperium, qui induerant purpuram, in haec verba disseruit: Nescitis, amici, quid mali sit imperare. Gladii et tela nostris cervicibus impendent, imminent hastae undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bel-*

la pro iudicio, non arma pro ſtudio. Adde, quod omnis aetas in imperio reprehenditur.

Callida cunctatione ſuspendens] Tacitus 1. Annal. 2. *Tiberio ſuspenſa ſemper et obſcura verba.*

Ceteros quod polliciti ſint — tarde polliceri] Simile eſt Ciceronis iſtud de Epicureis, 2. de Finibus: *Ceteri,* inquit, *exiſtimantur, dicere melius quam facere: hi mihi videntur facere melius quam dicere.*

Sed ipſum quod praeſtet] Ita Liſlaei codd. nec aliter Rob. Steph. editio.

Cap. 25. *Ut aequar. — praetor. Germaniciani*] Sic melius quam ut vulgo etiam in Mſſ. habetur *praetoriani Germanicianis.* Sed omnino legendum, ut reperi poſtea in veteri editione optime de litteris meriti viri Rob. Steph. *ut aeque ſtip. praetorianis. Germaniciani quidem etiam principem detrectabant.* Aliter ſententia non conſtat. Exercitus in Germania poſitus *Germanicus,* non *Germanicianus,* Tacito aliisque antiquioribus dicitur: at milites eius exercitus, et ut Graeci dicunt *οἱ ἐκ τῶν στρατοπέδων τῶν ἐν* Γερμανίᾳ, *Germaniciani* iisdem appellantur: poſteriores ſcriptores hanc diſtinctionem non obſervant.

Summaque vi Germanicum] Auctior lectio Liſl. cod. *Germanicum filium Druſi, qui tum.*

Partes ſibi — tuendas in rep. depopoſcit] Tangit hiſtoriam Aſinii Galli, quae apud Tacitum et Dionem.

Simulavit et valetudinem] Liſlaei cod. *aſſimulavit,* hoc eſt: *ἔτι δὲ προσεποιήσατο.*

Secundo demum anno in ſenatu coarguit] Tacitus et Dio in anno DCCLXIX.

Pro ſeceſpita] Sic Romani vocant, quod Graeci *μαχαιρίδιον θυτικὸν,* ut Lucianus in Piſcatore. Pollux, *σφαγίδας, κοπίδας* et *πελέκεις* in eum uſum recenſet. Veteribus Latinis *acieris* propria ei miniſterio fuit, quam *ἀξίνην ἱεροσφάκτου* vertunt Graeci magiſtri.

Cap. 26. *Paullo minus quam privatum egit*] Potest tolli τὸ *quam*, lib. 6. c. 40. *Talem principem paullo minus XIV annos perpessus terrarum orbis*, sed et retineri: Petronius c. 107. *Qui ignotos laedit, latro appellatur; qui amicos, paullo minus quam parricida:* nisi ibi quoque et similibus in locis tollenda ea vocula: *paullo minus*, ὀλίγου δεῖν. Aliquanto post, *quod paullo minus utrumque evenit.*

Vix unius bigae adiect. honor. passus est] Ne id quidem permissum fuisse scribit Dio: Οὕτως, inquit, διὰ πάντων ὁμοίως δημοτικὸς ἦν, ὥστε ἔτι ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ γίνεσθαί τι παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐπέτρεπεν.

Et ne mensis September, Tiberius — vocarentur] Ex Dione legendum, *Et ne mensis November Tiberius, September Liv. voc.* Sic ille lib. 57. Τῷ Τιβερίῳ τῆς βουλῆς ἐγκειμένης, καὶ τὸν γοῦν μῆνα τὸν Νοέμβριον, ἐν ᾧ τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα ἐγεγένητο, Τιβέριον καλεῖσθαι ἀξιούσης, καὶ τί, ἔφη, ποιήσετε, ἂν δεκατρεῖς Καίσαρες γένωνται;

Civicam in vestibulo coronam] Dio lib. 53. Valerius Maximus lib. 2, 8. c. ult. *Ceterum ad quercum pronae manus porriguntur, ubi ob cives servatos corona danda est: qua postea Augustae domus sempiterna gloria triumphant.*

Cap. 27. *Ut neminem senator. — admiserit*] Ne equitem quidem ex illustribus. Dio: Εἴποτε ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐκομίζετο, οὐδένα οἱ παρακολουθεῖν οὐχ ὅπως βουλευτὴν, ἀλλ' οὐδ' ἱππέα τῶν πρώτων εἴα.

Cap. 28. *Sed adversus convitia*] Melius codd. Lisslaei: *sed et adv. convitia.*

Si hanc fenestr. aperueritis] Eleganter sic etiam Graeci: Clemens Paedagogi lib. 3. Ὡς μὴ ἀκόλαστον αὐτῶν τὸ λάγνον γενόμενον πλατείας ἀναπετάσῃ κλισιάδας τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν φερομένοις. Paullo aliter Cassiodorus lib. 8. *Ideo beneficiis nostris quasi quandam ianuam cogitavimus dare quaestorem.* Legas et *ia-*

nuam cogitationis ingredi lib. 5. eiusdem prudentissimi scriptoris.

Cap. 30. *Et qua forma — rescribi placeret*] Scripta lectio, *et ad quam formam regum.*

Lectica quond. introl. aeger, com. a se removit] Lectica vehi aetate Tiberii vulgata res fuit et usurpata etiam mediocribus civibus: in aditu tamen curiae nemini temere usurpata, nisi caussa cogeret sontica, hoc est, vel animi, vel corporis aegritudo nimia. Ideo scribit Tacitus de Libone Druso 2. Annal. c. 29. *Die senatus metu et aegritudine fessus, sive ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiae, innisusque fratri,* etc. De Tiberio commemorat Dio in anno DCCLXX: Οὕτω κακῶς διέκειτο, ὥςτε ἐν σκιμποδίῳ καταστέγῳ ἐς τὸ συνέδριον ἐςκομισθῆναι· νομιζόμενον γάρ που καὶ τοῖς ἀνδράσιν, ἤν ποτέ τις αὐτῶν ἀσθενῶς ἔχων ἐκεῖσε ἐςίοι, κατακείμενον αὐτὸν ἐςφέρεσθαι καὶ τοῦτο καὶ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησε καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου προκύψας.

Comites a se removit] Ita moris fuit, ut, qui sella aut in lectica veherentur, non principes solum, sed et alii, turbam comitum τῷ φορείῳ παρεπομένων, ut loquitur Lucianus, haberent. Iuvenalis Sat. 7, 141.

Respicit haec primum qui litigat, an tibi servi
Octo, decem comites, an post te sella, togati
Ante pedes.

Cap. 31. *Iterum censente*] Cod. Lisl. *Item censens se:* nec displiceat *censens.* Idem mox, *non obtinuit* pro *obtinere non potuit.* Aut scribam *obtineri,* retenta voce *censente.*

Ut legati ex Africa adierint eos] Dubito, an huc pertineant Taciti verba Annal. lib. 3. c. 35. *Proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis oblique patribus, quod cuncta curarum ad principem reiicerent, M. Lepidum et Iunium Blaesum nominavit, ex quis proconsul Africae legeretur.*

Cap. 32. *Quod non de reb. gest. senat. scriberent*] Mos sub libera rep. perpetuo servatus, cum eadem exstincta sublatus. Notant Tacitus et Dio non uno loco. Exemplum dedit primus Agrippa, de quo scribit Dio in anno DCCXL: *Οὔτε ἔγραψεν ἀρχὴν ἐς τὸ συνέδριον ὑπὲρ τῶν πραχθέντων οὐδέν· ἀφ' οὗ δὴ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα νόμῳ τινὶ τῷ ἐκείνου τρόπῳ χρώμενοι, οὐδ' αὐτοὶ τῷ κοινῷ ἐπέστελλον.*

Quodque de tribuendis — donis ad se referrent] Tacit. Annal. 3, 21. *Eo proelio Rufus Helvius gregarius miles servati civis decus retulit, donatusque est ab Apronio torquibus et hasta. Caesar addidit civicam coronam, quod non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis quam offensus.*

Consuetudinem antiquam retulisset — memorandi] Hoc ea oratione fiebat, qua populo post initum honorem novi magistratus gratias agebant: Plutarchus in Aemilio: *Εἰωθότων τῶν τὴν ὑπατείαν λαβόντων, οἷον ἀνθομολογεῖσθαί τινα χάριν, καὶ προσαγορεύειν φιλοφρόνως τὸν δῆμον ἀπὸ τοῦ βήματος. Αἰμίλιος εἰς ἐκκλησίαν συναγαγὼν τοὺς πολίτας, ἔφη.* Ab hoc fonte manarunt orationes panegyricae, quibus principi gratias in senatu agebant Kal. Ian. novi Consules. Plinius in Panegyrico auctor est, factum fuisse super hoc senatus consultum; cuius alibi mentionem factam non reperio. Sic autem ille: *Sed parendum est senatusconsulto, quo ex utilitate publica placuit, ut Consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quae facerent, recognoscerent: mali, quae facere deberent.* Idem mos etiam in praesidibus provinciarum servatus, ad tempora Claudii: de quo Dio lib. 58. *Κατέδειξε τοὺς αἱρετοὺς μηδεμίαν οἱ χάριν ἐν τῷ συνεδρίῳ γινώσκειν· ὅπερ κατά τι ἔθος ἐποίουν.*

Exsequias usque ad rogum frequentavit] Videntur Imperatores in funeribus virorum illustrium ad laudationem tantum, quae fiebat in foro venire soliti, nec

interesse officio, quum efferrentur e rostris ad bustum extra urbem. Propterea civile et δημοτικὸν in Tiberio habitum, quod ad rogum usque se cum ceteris conferret. Sic accipiendum, quod de Druso eius filio observat Dio: Ὁ Δροῦσος τὰ τῇ ὑπατείᾳ προσήκοντα ἐξ ἴσου τῷ συνάρχοντι ἐξετέλεσε, καὶ κληρονόμος γε ὑπό τινος καταλειφθεὶς, τὸ σῶμα αὐτοῦ συνεξήνεγκε. Ubi συνεκφέρειν significat, exsequias usque ad rogum cum aliis frequentare. Nec soli Imperatores funus extra urbem sequi spernebant: sed multi alii. Cynthia apud Propertium de suo funere loquens, 4, 7, 29.

Si piguit portas ultra procedere; at illud
Iussisses, lectum lentius ire meum.

Litteras publicas sine subscript. ad se dederant] Quaenam ista subscriptio sit, unus me docuit Dio: non enim est nominum, ut putare aliquis possit; sed praeteritionem intelligit clausulae solitae adiici litteris ad principem, qua felicitas illi optaretur. Verba Dionis sunt: Οἱ Ῥοδίων ἄρχοντες ἐπιστείλαντές τι αὐτῷ οὐχ ὑπέγραψαν τῇ ἐπιστολῇ τοῦτο δὴ τὸ νομιζόμενον, εὐχὰς αὐτῷ ποιούμενοι. Privatarum litterarum subscriptio apud Graecos est: Ἔῤῥωσο, ut apud Latinos *Vale:* similis sententiae formula epistolas ad Imperatores claudebat. Puto fuisse, Εὐτύχει διὰ παντὸς, ut in extrema relatione Demetrii Phalerei ad Ptolemaeum Philadelphum.

Diogenes Grammat. disput. sabbat. Rhodi solitus] Etsi observatio hebdomadum, quae hodie obtinet, ante tempora Theodosii vulgo recepta non fuit: annotare tamen licet, multo ante tale aliquid Graecos praesertim et Asiaticos in functionibus vitae quotidianae solitos observare. Quod quia imitatione Iudaeorum, qui iam tum per orbem sparsi erant, institutum est, etiam sabbati nomen multi retinuerunt. Eiusmodi est, quod hic Suetonius ait, Diogenem Grammaticum solitum Rhodi sabbatis disputare: sic septimo quoque die feriae pueris solitae in scholis concedi. Lucianus, Pseudologista: Καὶ ὁ

μὲν Κοθορνόν τινα εἶπεν· ὁ δὲ Ἑβδόμην. ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις κἀκεῖνος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔπαιζε. καὶ διεγέλα. A. Gellius lib. 15. c. 2. *Is in conviviis iuvenum, quae agitare Athenis hebdomadibus lunae ſolemne nobis fuit, ſimulatque modus epulis factus, et utiles delectabilesque ſermones coeperant, tum ſilentio ad audiendum petito loqui coeptabat.* Idem ſervatum etiam in aliis rebus. Vulcatius Gallicanus in Avidio Caſſio, c. 6. *Exercitium ſeptimi diei fuit omnium militum, ita ut ſagittas mitterent, et armis luderent.* Lampridius in Alexandro Severo, c. 43. *Capitolium ſeptimo die, quum in urbe eſſet, aſcendit, templa frequentavit.* Disputat etiam Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 5. *Ὅτι τὴν ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι.* Sed ante Clementem ſcripſit Ioſephus, iam ſua aetate adeo increbuiſſe ſeptimi diei obſervationem ex Iudaico ritu, ut neget, urbem ullam aut Graecorum aut Barbarorum, hoc eſt, non Graecorum, vel gentem omnino ullam poſſe reperiri, quae ceſſationem ab opere diei ſeptimi in ſuos mores non recepiſſet. Inſignis plane locus: ideo verba ipſa Ioſephi proferam: *Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας· οὐδ' ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδ' ἡτισοῦν, οὐδὲ βάρβαρον οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν,* lib. poſter. contra Apionem.

In ſeptimum diem distulerat] Sic etiam rhetores declamationibus ſuis certum diem ſoliti asſignare. Iuvenalis 7. Sat. 160.

Nil ſalit Arcadico iuveni, cuius mihi ſexta
Quaque die miſerum dirus caput Annibal implet.

Suetonius in libello de illuſtribus Grammaticis de M. Antonio Gniphone: *Docuit et rhetoricam, ita ut quotidie praecepta eloquentiae traderet, declamaret vero non niſi nundinis.*

Hunc Romae salutandi sui caussa — adstantem] Simillima huic historia est, quam de Polemone sophista et Imperatore Antonino Philostratus narrat in Sophistis.

Boni pastoris esse, tondere pecus non deglubere] Batonis Dalmatae interrogati a Tiberio cur rebellasset, responsum fuit: Ἐπὶ γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν φύλακας οὐ κύνας, οὐδὲ νομέας ἀλλὰ λύκους πέμπετε. Dio lib. 55. et iterum lib. 56. Omnino videtur id responsum Tiberio occasionem huius dicti dedisse, quod idem Dio lib. 57. ita vertit: Αἰμιλίῳ Ῥήκτῳ χρήματά ποτε αὐτῷ πλείω παρὰ τὸ τεταγμένον ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἧς ἦρχε πέμψαντι, ἀντεπέστειλεν, ὅτι κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ᾽ οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι. Pro *deglubere* dixit ἀποξύρεσθαι. At Latina vox proprie ἐκδέρειν significat, ut in Glossario vertitur: sed ad sententiam potius Dio quam ad proprietatem verborum attendit: nam etsi minus est ἀποξύρεσθαι quam deglubere, si spectetur propria vocum significatio, tamen translatae hae voces idem significant: nam etiam κείρειν, quod tondere est, interdum pro eo, quod deglubere Tiberius dixit, Graeci ponunt. Maximus Tyrius sermone 40. Καμβύσης δ᾽ ἦν καὶ αὖθις Ξέρξης ἐκ ποιμένων ἀγαθῶν πονηροὶ λύκοι, κείροντες τὴν ἀγέλην, καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀπεληλαμένοι. Dio Chrysostomus περὶ βασιλείας orat. 4. Tiberianum hoc apophthegma pulcherrime illustrat: Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔοικε δηλοῦν Ὅμηρος καὶ ὅταν ἐγκωμιάζων τινὰ λέγει τῶν βασιλέων ποιμένα λαῶν· τοῦ γὰρ ποιμένος οὐκ ἄλλοτι ἔργον ἢ πρόνοια καὶ σωτηρία, καὶ φυλακαὶ προβάτων ὥστε κατοπτεύειν, οὐ μὰ Δία καὶ σφάττειν καὶ δέρειν. καίτοι ἐνίοτε πολλὰ πρόβατα ἐλαύνει μάγειρος εἰς ὠνησάμενος, ἀλλὰ πλεῖστον διαφέρει μαγειρικὴ καὶ ποιμενική. Pro *deglubere* dixerunt et *reglubere* veteres. Glossarium: *Reglubo*, ἐκδείρω. In Liss. cod. non *deglubere* scriptum erat, sed *deglutire*: perperam, etsi offendere memini eam lectionem etiam alibi.

Cap. 33. *Paullatim principem exercuit*] Viterb. *exemit,* ſine dubio ex ea lectione, quam nos in Memmiano, Turnebus olim in ſuis reperit et annotavit, *exſeruit,* quam et Pithoei codd. habent: in quibus libris etiam locus hic ex c. 11. *In quo exeruiſſe ius tribunitiae poteſtatis viſus ſit,* corruptus ita, *ex ſervis eius,* veterem lectionem arguit fuiſſe, *exercuiſſe ius.* Neque aliter hic codices regiae bibliothecae. Sic *divinitas exerta* apud Tertullianum etc. *hoſtes exerti,* et *exerta auctoritate* aliquid facere, Codice Theodoſ. tit. de haereticis. Eſt vero elegans loquendi genus, *principem exſerere* ſive *exercere* pro facere τὰ τοῦ αὐτοκράτορος, gerere ſe pro principe, quam φράσιν miror cuidam viro docto ſic viſam inſolentem, ut ferre apud Tacitum nequiverit *exulem agere,* et mutandum cenſuerit. Atqui ſic et Latini et Graeci loquuntur, ut apud Maximum Tyrium ἀποθέμενος τὸν θεατὴν, apud Dionyſ. Halic. διασημαίνειν τὸν ὀῤῥωδοῦντα, apud Philonem τὸν κατήγορον ὁμολογεῖν, et e recentioribus Graecis apud Nicetam fere ſingulis paginis: cuiusmodi ſunt τὸν ὅλον στρατιώτην ἀποσεισάμενος et ὑποσημαίνειν τὸν ζῶντα, item ὑποδῦναι τὸν πρεσβευτήν. Et lib. 1. vitae Andronici Comneni, οὐ περὶ πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο, id eſt, *non magni fecit ducatum ſuum.* Nec minus eleganter Latini, ut Noſter in Vitellio, c. 17. *miniſtratorem exhibere.* Seneca epiſt. 31. *Quem promiſerat, exhibet.* Plinius in Panegyrico: *Recipere ſe in principem.* Valerius Max. lib. 5, 8, 1. *Exuit patrem, ut Conſulem ageret.* Lib. 8, 8, 2. *In rebus ſeriis Scaevolam, in ſcurrilibus luſibus hominem agebat.* Lib. 9, 4. extr. 1. *Nec fuit ei pudori ſilium, civem, hominem disſimulare:* et paſſim poetae.

Magiſtratibus pro tribunali — conſiliarium] Tacitus lib. 1. Annal. 75. *Nec patrum cognitionibus ſatiatus, iudiciis asſidebat in cornu tribunalis, ne Praetorem curuli depelleret, multaque eo coram adverſus*

ambitum et potentium preces constituta: sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur.

Assidebatque mixtim] Reperimus et *iuxtim.*

Vel ex adverso parte primori] Tacitus modo: *In cornu tribunalis.* Dio sic: Ἐδίκαζε μὲν οὖν ὥςπερ εἶπον, ἐπεφοίτα δὲ καὶ ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχόντων δικαστήρια, καὶ παρακαλούμενος ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ ἀπαράκλητος, καὶ ἐκείνους μὲν οὖν τῇ ἑαυτῶν χώρᾳ καθῆσθαι εἴα, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ καταντικρὺς σφῶν κειμένου καθίζων, ἔλεγεν ὅσα ἐδόκει αὐτῷ. Habes elegantissime expressum et Taciti superiorem locum et Suetonii quoque.

Cap. 34. *Corinthiorum vasorum pretia*] Vide Tacitum 3. Annal. in actis anni DCCLXXV.

Annonamque macelli — negotio popinas] Prorsus contraria his scribit Tacitus 3. Annal. 55. *Auditis Caesaris litteris, remissa Aedilibus talis cura: luxusque mensae, a fine Actiaci belli ad aa arma, quis Ser. Galba remp. R. adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti paullatim exolevere.*

Pridiana saepe ac semesa opsonia apposuit] Sextus Aurelius de Alexandro Severo: *Huius mater eo filium coegerat, ut illata quamvis permodica, si mensae prandioque superessent, quamvis semesa, alteri convivio reponerentur.* Sic scribendus ille locus ex Historia miscella.

Affirmans omnia eadem habere quae totum] Ex intima philosophia promptum est hoc dictum: et profecto videtur Tiberius ingeniose ad ciborum sapores referre scholae Hippocraticae dogma, de quo medicos disserentes audiverat. Hippocratis placitum est, omnium in animali partium eam esse consensionem inter ipsas, ut nulla pars sit aliarum principium, sed in singulis omnia inesse, quae in una aliqua. Initio libri de locis in homine scribit divinus senex: Ἐμοὶ δοκέει ἀρχὴ μὲν οὖν οὐδεμία εἶναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως ἀρχὴ

καὶ πάντα τελευτή· κύκλου γὰρ γραφέντος ἀρχὴ οὐχ εὑρέθη. Hanc autem partium mutuam affectionem ipfe appellat *ὁμοεθνίην*, quafi *gentilem quandam cognationem* dicas. Ait igitur lib. eodem: Τοῦ σώματος τὸ σμικρότατον πάντα ἔχει ὅσα περ καὶ τὸ μέγιστον. Et mox: Ἐν τῷ σμικροτάτῳ πάντα ἔνι τὰ μέρεα· quae fere funt Tiberii verba; etfi mens alia.

Quotidiana oscula prohibuit edicto] Arbitror Tiberium *minime comem Imperatorem*, ut eum Plinius lib. 35, 4. vocat, quum oscula quotidiana gravaretur, ne fuperbiae hoc ipfi tribueretur, fi folus confuetudinem afpernaretur, edictum hoc promulgaffe. Puto etiam, Valerium Max., qui asfentatione eius principis parum Velleio concedit, in Tiberii gratiam haec fcripfiffe lib. 2, 6, 17. *Ne Numidiae quidem reges vituperandi, qui more gentis fuae nulli mortalium osculum ferebant. Quidquid enim in excelfo faftigio pofitum eft, humili et trita confuetudine, quo fit venerabilius, vacuum effe convenit.*

Item ftrenarum commercium] Strenas et dandi accipiendique ftrenarum nomine vices. Sic lib. 4. *commercium mutui ftupri:* et apud Valer. Max. lib. 5, 3. extr. 3. *dandi et accipiendi beneficii commercium:* apud Solinum, *fpiritalia commercia,* pro fpirationis et refpirationis viciffitudine. Paullo aliter dictum a fummo vate, *belli commercia Turnus fuftulit ifta prior.* De hoc autem edicto Tiberii Dionis verba funt in anno DCCLXX: Ὁ Τιβέριος, ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν νουμηνίαν τινὲς ἀργύριον αὐτῷ προςήνεγκαν, οὔτε ἐδέξατο, καί τι καὶ γράμμα περὶ αὐτοῦ τούτου ἐξέθετο, ῥήματί τινι μὴ Λατίνῳ χρησάμενος. *Strenas* vocat Dio *ἀργύριον* et hic et alibi, nimis laxa appellatione: fed vocem Latinae parem Graeci non habent. At Graeci magiftri finxerunt vocem appofitiffimam Romanae confuetudini exprimendae. Gloffarium: *ftrenua*, εὐχαριςμὸς, θαλλός. Scribe *ftrena,* et confer interpretationem cum verbis Fefti:

Strenam vocamus, quae datur die religioso ominis boni gratia. Vide, quae observamus in animadversionibus in Athenaeum, lib. 3. c. 18. In Lisl. cod. *strenua* pro *strena* scriptum hic reperi, ut in Glossario.

Ultra non reddidit] Quidam codd. *tulit.* Notat eo libro Dio sub principium: Τούτου ἕνεκα ἔξω που ταῖς νουμηνίαις ᾔει, ἵνα ἀργύριον παρ' αὐτῶν μὴ λαμβάνῃ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν Αὔγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπῄνει διὰ τὸ πολλὴν μὲν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως γίγνεσθαι.

Cap. 35. *Matron. prost. pudic., quib. accusator*] Nullum ius novum hoc edicto instituitur, sed mos maiorum desuetudine abolitus in usum revocatur: nam olim liberum fuisse maritis et cognatis privato concilio in nocentes feminas animadvertere, nemo nescit; huic autem edicto Tiberii videtur praebuisse occasionem Titidius Labeo, quem narrat Tacitus Annal. lib. 2, c. 95. fuisse accusatum, *quod in uxore Vestilia delicti manifestae ultionem legis omisisset.* Factum id Romae Coss. Silano et Nolano.

Equiti Rom. iurisiurandi gratiam fecit] Memini, Iacobum Cuiacium ad Novellam 51. de mulieribus scenicis, tractare hunc locum. Quare inde petatur, censeo, illius explicatio.

Lenocinium profiteri coeperant] Apud Aediles: cuius moris caussam erudite explicat Lipsius ad Tacitum 2. Annal. Vide etiam Tertullianum de Pallio.

Pridie sortitionem ductam] Ita Memmianus recte, non *sortitione.*

Cap. 36. *Iudaicosque ritus compescuit*] Calumniis Seiani impulsus: fuse Philo Iudaeus orat. ad Caium. Vide Cornelium Tacitum in anno eorundem Consulum et Iosephum.

Coactis, qui superstitione ea tenebantur] Intelligo de civibus tantum Romanis: neque enim Iudaeis suam religionem ivit ereptum Tiberius.

Cap. 37. *Inprim. tuend. pacis — curam habuit*] Huc refero, quod de Tiberio Philo fcribit: Ὁ μηδὲν σπέρμα πολέμου, μήτε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, μήτε κατὰ τὴν βάρβαρον ὑποτυφόμενον ἐάσας, τὴν δὲ εἰρήνην καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ παρασχόμενος ἄχρι τῆς τοῦ βίου τελευτῆς ἀφθόνῳ καὶ πλουσίῳ χειρὶ καὶ γνώμῃ.

Aliam a Cottii regno] Regnum Cottii eft, quam Strabo Κοττίου γῆν vocat in gentium Inalpinarum defcriptione. Male praeeunt, qui *Cotis* fcribi volunt. *Cotys* longe alius a Cotto, vel Cottio.

*Abolevit et ius moremque afylorum — * erant*] Si vere haec Suetonius, fequitur, ut poft haec tempora nulla usquam templa fuerint in toto imperio Romanorum afyli iure praedita. Sane apud Paufaniam in defcriptione Graeciae obfervabamus, quoties fere de hoc iure templi alicuius auctor loquitur, dici id olim fuiffe, hoc eft, iam non effe: an propter hanc Tiberii legem? Sed Tacitus, qui fufe rem narrat lib. 3., modum huic rei dicit adhibitum, non autem ius omne penitus fublatum: quod nec fit verifimile.

Thrafcypolim Thracem] Scio, Graecos Ῥασκύποριν nominare, ut Dionem: fed conftanter per *Th* MSS. noftri. Lifl. quidem diferte *Thrafcypolim*. Viterb. vero *Thrafibolum*.

Cuius etiam regn. in provinciae formam redegit] Strabo lib. 12. Τελευτήσαντος τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καῖσάρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων τὴν μεγάλην Καππαδοκίαν, et Tacitus non uno loco, aliique hiftorici.

Cap. 38. *Et prope quotann. profect. praepararet*] Tacitus non minus eleganter quam vere Annal. lib. 1. *Ceterum ut iamiamque iturus legit comites, conquifivit impedimenta, adornavit naves. Mox hiemem aut negotia varie cauffatus, primo prudentes, dein vulgum, diutiffime provincias fefellit.* Vide eundem in actis anni DCCLXIII, lib. 3. et lib. 4. init. Sic ait

idem magnus ſcriptor: *Exin vetus et ſaepe ſimulatum proficiſcendi in provincias conſilium refertur.*

Cap. 39. *Conſtanti — quaſi neq. redit. unquam*] Tacitus 4, 58. *Ferebant periti caeleſtium, iis motibus exceſſiſſe Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. Unde exitii cauſſa multis fuit properum finem vitae coniectantibus vulgantibusque.*

Incoenante eo, complura — delapſa ſunt] Placet nimis iſta lectio, quam adverſus eruditiſſimorum hominum ſententiam firmat ſuper conſenſum Mſſ. omnium, etiam Turonenſis, auctoritas Latine loquentium: nam ut noſter *incoenare* pro ἐνδειπνεῖν ſive *intus coenare* poſuit, ſic Columella *impaſci* pro ἐννέμειν, aut, ἐννέμεσθαι, lib. 2. c. 18. *Ac neque ſuem velimus impaſci, quoniam roſtro ſuffodiat et ceſpites excitet.* Lib. 6. c. 5. *Itaque quum ablegabuntur, in ea loca perducendi ſunt, quibus nullum impaſcitur pecus.* Sic apud Statium lib. 8, 195. Thebaid. *inſervare.*

An tibi felices lucos miſeratus Averni
Rector, et Elyſias dedit inſervare volucres?

Cap. 40. *Apud Fidenas ſupra XX hom. millia*] Non Fidenatium, ne erres: ſed peregrinorum, qui ludorum cauſſa eo convenerant. Nam Fidenae ea tempeſtate paene vacuae incolis fuerunt. Horat. 1. Ep. 11, 7.

Scis, Lebedus quam ſit Gabiis deſertior, atque
Fidenis vicus.

Iuvenalis 10. Sat. 100.

Huius, qui trahitur praetextam ſumere mavis,
An Fidenarum Gabiorumque eſſe poteſtas?

Ne quis ſe interpellaret — ſubmoverat] Nempe egreſſum ſemel urbe. Tacitus 4. Annal. 67. *Caeſar, dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius irrumperet, concurſusque oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur.*

Cap. 41. *Non tribunos militum — mutaverit*] Tacitus 1, 80. *Id quoque morum Tiberii fuit, conti-*

nuare imperia, ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitibus aut iurisdictionibus habere. Caussae variae traduntur. Alii taedio novae curae semel placita pro aeternis servavisse; quidam invidia, ne plures fruerentur. Sunt, qui existiment etc. Vide c. 68.

Cap. 42. *Quasi civitatis oculis remotus*] Veteres quidam *remotis*. Probo *remotus:* ut apud Ciceronem *locus arbitris remotus.*

Cum Pomponio Flacco] Is est, de cuius obitu Tacitus Annal. lib. 6, 27., ubi Syriae propraetor appellatur.

Praefecturam urbis confestim detulit] Non dissimile exemplum lib. 4. c. 18.

Cap. 43. *Cubic. plurifariam — lascivissimarum*] Scribe, *dispositis tabellis.* Clemens Alexandrinus Προτρεπτικῷ ad Graecos: Ἀλλ' οὐ ταῦτα φρονοῦσιν οἱ πολλοί· ἀποῤῥίψαντες δὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον, οἴκοι τοὺς τῶν δαιμόνων ἐγγράφονται πασχητιασμούς· πινακίοις γοῦν τισι καταγράφοις μετεωρότερον ἀνακειμένους προσεσχηκότες ἀσελγείᾳ τοὺς θαλάμους κεκοσμήκασι, τὴν ἀκολασίαν εὐσέβειαν νομίζοντες· κἀπὶ τοῦ σκίμποδος κατακείμενοι, παρ' αὐτὰς ἔτι τὰς περιπλοκὰς, ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐκείνην, τὴν γυμνὴν τὴν ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην. Propertius verissime 2, vs. 19.

Quae manus obscoenas depinxit prima tabellas,
Et posuit casta turpia visa domo:
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos,
Nequitiaeque suae noluit esse rudes.

Meminit et Ovidius in Mataeotechnia et Suetonius in vita Horatii. Pie vero et sapienter concilii in Trullo patres vetuerunt, tabulas pingi lascivas et τὴν ὅρασιν καταγοητευούσας, ut scribitur canone centesimo.

Ne cui — exempl. impetratae schemae deesset] Haec lectio est codd. Viterb. Memmii et Pithoei: nec multo aliter Lislaei: malim tamen *imperatae schemae. Schema* hic significat, quod apud Clementem in his ver-

lis: Ἤδη δὲ ἀναφανδὸν τῆς ἀκολασίας ὅλης τὰ σχήματα ἀνάγραπτα πανδημεὶ θέμενοι οὐκ αἰσχύνεσθε. Deinde: Ἐπ᾽ ἴσης ἐγγραφόμενοι τὰ Φιλαινίδος σχήματα, ὡς τὰ Ἡρακλέους ἀθλήματα. Legi etiam in Graecorum commentariis haec verba: Ἀστυάναςςα Ἑλένης θεράπαινα· ἥτις πρώτη ἐξεῦρεν Ἀφροδίτην καὶ ἀκόλαστα σχήματα. Latinorum poetarum nequissimus quisque *figuram* hoc sensu saepe usurpavit. Non celabo lectorem, in optimis codd. ita scribi hunc locum: *Ne cui in opera edenda impuratae scenae exempla deessent.*

Paniscorum et Nympharum habitu] Clemens eodem loco: Οἷαι δὲ αὖ καὶ ἄλλαι ὑμῶν εἰκόνες, πανισκοί τινες, καὶ γυμναὶ κόραι, καὶ σάτυροι μεθύοντες, καὶ μορίων ἐντάσεις, ταῖς γραφαῖς ἀπογυμνούμεναι, ἀπὸ τῆς ἀκρασίας ἐλεγχόμεναι.

Caprineum dictitabant] Forte, κάπρον *eum dictitabant.* Sed totum locum ita scribo: *Palamque iam et vulgo, nomine insulae abutentes, Caprinum* (vel *Caprium*) *eum dictitabant.* Quidam codd. *caprona dictitabant.*

Cap. 45. *Quam perductam*] Membranae, *praeductam:* melius et verius, *productam.* Nam lenonium verbum est *producere*, Ciceroni, Plinio, aliis, pro προαγωγεύειν. In Vespasiano c. 22. *productae pro concubitu sestertia quadringenta donavit.*

Cap. 46. *Pecuniae parcus ac tenax*] Dissentit Tacitus non uno loco, ut lib. 1. c. 75. *Resilientibus aerarii Praetoribus subvenit Caesar pretiumque aedium Aurelio tribuit, erogandae per honesta pecuniae cupiens: quam virtutem diu retinuit, quum ceteras exueret.* Lib. 5. c. 18. *M. Pisonem ignominiae exemit, concessitque ei paterna bona, satis firmus, ut saepe memoravi, adversum pecuniam.* Dissentit et Dio, lib. 57. p. 608., cuius haec verba: Ἐλάχιστα ἐς αὐτὸν δαπανῶν, πλεῖστα ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε· πάντα μὲν ὡς εἰπεῖν τὰ δημόσια ἔργα, τὰ μὲν ἀνοικοδομῶν, τὰ δὲ ἀποκο-

σμῶν, πολλὰ δὲ καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις ἐπαρκῶν. Et ſtatim, *Πᾶν τε ὃ ἐδωρεῖτό τισιν, εὐθὺς καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἠριθμεῖτο.*

Quam non amicorum, ſed Graecorum appellabat] Impoſuerunt operis noſtris Antverpienſes editt., quae ex coniectura Turnebi *gratorum* pro *Graecorum* edunt: mihi vero ea lectio non probatur: nam *Graecorum* habent omnes libb. vett., quibus uſi ſumus, etiam Memmianus. Graecos vocat, quos palliatos lib. 1. c. 48., qui locus conferri cum iſto debet. In comitatu principum virorum ſemper fuere Graeci, iique ut plurimum litterati et philoſophi: *Ἓν γάρ τι καὶ τοῦτο τῶν καλλωπισμάτων ἐδόκει*, ut vere Lucianus ait. Tales erant iſti Graeci: de quibus iterum Suetonius c. 56. *Nihilo lenior in convictores Graeculos, quibus vel maxime acquieſcebat:* quod etſi vere ſcriptum Suetonio, ſcimus tamen, quantum ſemper et Graecos et eorum linguam contempſerit Tiberius: quare non mirum, amicorum nomen iis fuiſſe negatum: et Graecos vel Graios *εὐτελισμοῦ χάριν* fuiſſe nuncupatos. Fuit autem mos procerum Romanorum, ut ituri in provincias magnum ſecum amicorum numerum Roma abducerent. Auctor primus, ut videtur, eius moris Scipio: de quo in Hiſpanias eunte Appiani ſunt verba: *Ἐθέλοντάς τινας ἐπηγάγετο καὶ πελάτας ἐκ Ῥώμης, καὶ φίλους πεντακοσίους, οὓς εἰς ἴλην καταλέξας ἐκάλει φίλων ἴλην.*

Cap. 47. *Neque opera ulla magnifica fecit*] Nova quidem non fecit, ſed facta ornavit magnifice, et vetuſtate dilapſa reſtauravit: ita Dio: aliter Velleius, inſigni, ut ſemper, adulatione.

Quo peracto] Omnino ſcribendum, *Quo pacto,* nec aliter in Mſſ. offendimus.

Pudore deterruit, in his Ortalum] Non a petendo quidem, ſed a probando deterritus Ortalus.

Cap. 48. *Publice munificentiam bis — exhibuit*] Miror tam ſeveram affirmationem, *bis omnino.* Atqui

Suetonium ratio fugit: ſaepius enim publice munificus Tiberius fuit, ſicuti ſtatim ſumus oſtenſuri.

Propoſito millies HS. gratuito in triennii tempus] Dio lib. 57. in anno DCCLXXXV: Τὸ πρᾶγμα τὸ κατὰ τὰ δανείσματ' ἐμετρίασε, καὶ δισχιλίας καὶ πεντακοσίας μυριάδας τῷ δημοσίῳ ἔδωκεν, ὥστε αὐτὰς ὑπ' ἀνδρῶν βουλευτῶν ἀτοκεὶ τοὺς δεομένους ἐς τρία ἔτη ἐκδανεισθῆναι. *Rem foenebrem moderatus eſt, ac millies HS. gratuito propoſuit, ut ex ea pecunia ſenatores in tres annos ſine uſura, quod opus eſſet, egentibus mutuo darent.*

Et rurſus quibusdam dominis inſularum] Refert hanc largitionem Tacitus in anno DCCXC. Ego vero aliam principis eiusdem reperio iſti ſimillimam: narrat enim Dio Coſſ. Sex. Papinio et Q. Plautio, qui erat annus DCCLXXXIX, ſtagnaſſe Tiberim plana urbis iuxta Circum et collem Aventinum: eſſeque relabentem ſecutam magnam aedificiorum ſtragem: Tiberium millies HS. contuliſſe ad ſublevandam inopiam eorum, qui damnum fecisſent. Meminit eiusdem munificentiae et Tacitus in illius anni actis (6. Annal. 45.); ſed nonnihil a Dione disſentiens: incendium enim fuiſſe ait, non Tiberis exundationem: in ceteris plane conſentit. Sic ille: *Idem annus gravi igne urbem adſicit, deuſta parte Circi, quae Aventino contigua, ipſoque Aventino, quod damnum Caeſar ad gloriam vertit, exſolutis domuum et inſularum pretiis: millies ſeſtertium ea munificentia collocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus.* Nec mirum ſane Imperatorem damna fortuitis caſibus accepta a civibus aliqua largitione eſſe proſecutum; quum traditum ab Auguſto morem, donandi pecunia urbes terrae motu afflictas, Tiberius tenuerit, ut conſtat factum in XII urbibus Aſiae.

Poſt duplicata ex Auguſti teſtamento legata] Id qua ratione acciderit, ex Taciti Annal. lib. 1. c. 36. diſcas.

Cap. 49. *Quod part. rei familiaris — haberent*] Vetus fuit Romae lex, qua amplius quam fexaginta feftertia in auro vel argento poffidere vetitum: eam legem temporis tractu abolitam reftituit Caefar dictator, anno DCCV, ut narrat Dio lib. 41. Puto, et Auguftum aliquid de modo habendarum pecuniarum conftituiffe, quod propius ad loci huius fententiam faceret: eius tamen legis mentionem nusquam reperi apud veteres.

Sed et Vononem, regem Parthorum] Tacitus Annal. lib. 2. c. 68. aliter narrat hanc hiftoriam, et Tiberium culpae abfolvit.

De cogendo ad reftituendam libertatem Augufto] Tale aliquid cogitaffe Drufum, colligas ex his Taciti lib. 1. c. 33. *Drufi magna apud pop. Rom. memoria, credebaturque fi rerum potitus foret, libertatem redditurus.* Vide initium lib. 5.

Cap. 50. *Ut titul. fuis quafi — adiiceretur*] Dio lib. 57. Ἄλλοι καὶ τὸν Τιβέριον ἀπ' αὐτῆς ἐπικαλεῖσθαι ἐσηγήσαντο, ὅπως, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες πατρόθεν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μητρόθεν ὀνομάζηται. Tacitus 1. Annal. 14. *Multa patrum et in Auguftam adulatio: alii PARENTEM, alii MATREM PATRIAE appellandam, plerique, ut nomini Caefaris adfcriberetur IULIAE FILIUS, cenfebant.*

Quare non parentem patriae appellari] Dio de Livia: Καὶ πολλοὶ μὲν ΜΗΤΕΡΑ αὐτὴν ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, πολλοὶ δὲ καὶ ΓΟΝΕΑ προσαγορεύεσθαι γνώμην ἔδωκαν. In antiquis nummis fuperbiffimus fimul et ineptiffimus, hic illius titulus invenitur: IULIA AUGUSTA GENITRIX ORBIS.

Cap. 51. *E facrario protulit*] Scripferat Beroaldus, videri legendum *e fecretario:* deinde exftitere, qui inventam a fe in veteri libro eam lectionem in litteras referrent. At noftri omnes *facrario:* idque melius: intelligit non tablinum Augufti, aut Liviae; fed vero facrarium, id eft, locum Augufto confecratum, ubi eius

imago habebatur a Iulia uxore quondam ipſius, tunc ſacerdote: eo loci videtur Iulia pretioſiſſima κειμήλια ab Auguſto ſibi relicta habuiſſe: alia notione *ſacrarium principis*, in leg. ult. §. *Legatis* D. de muneribus et honor., et alibi. *Secretarium*, vix ſaeculo eo nota vox, in Codice aliud ſignificat.

Toto quidem triennio, quo — matre abſuit] Ita ſcriptum in Memmiano et Viterb. non, ut in plerisque, *adfuit*. De *triennio* interpretibus asſentior, potius quam erudito viro, qui emendat *biennio*: quum enim neutra lectio exacte tempus definiat, quo vixit Livia poſt exitum Tiberii, quod ſpatium eſt biennii et paucorum menſium, nihil temere mutandum, conſentientibus omnibus Mſſ. cum vulgata lectione.

Et in antliam condemnato] Sic omnino legendum: neque multo aliter veteres libb., in quibus *Antliam* perſcriptum offendimus, in Memmii vero optimo, *in antliam*. Meminit huius ſupplicii Artemidorus lib. I. c. 50., cuius verba quum pridem ad hunc locum annotaſſemus, reperimus poſtea occupatum id ab eruditiſſ. Lipſio lib. 2. Electorum 15. Sic autem Artemidorus: Οἶδά τινα, ὃς ἔδοξε τοῦ παντὸς σώματος ἀτρέμα μένοντος τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους βαστάζειν, καὶ προβαίνειν μὲν μηδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖσθαι συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι· καὶ γὰρ τοῖς ἀντλοῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζουσιν, ἀεὶ δὲ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

Cap. 52. *Ad negotiorum conſuetudinem rediit*] Quod Tacitus dicit lib. I. c. 6. *repetere ſolemnia*, et c. 7. *redire ad munia*, B. Chryſoſtomus alicubi, ἅπτεσθαι τῶν συνήθων. Ovidius in alia re, *ad ſolitum ibit opus*.

Niſi ea ſecreta obſtarent] Nihil variant vett. codd. Sententia poſtulat ſcribi, *niſi ea ſecreto ablata forent*, vel, ut viſum Torrentio, *ni Seianus ſecreto obſtaret*. Adi ad Tacitum.

Per quae multifariam increpitum] Regium exemplar unum et Politiani, *inscriptum.* Notus motus ex aliis Suetonii locis. Deinde habent regii codd. *celeberrime acclamatum est,* non *creberrime,* pro coetu celeberrimo et frequentissimo coeuntium undique hominum.

Cáp. 53. *Si non dominaris — accip. existimas*] Calpurnius Flaccus Declamatione 6. *Sceleratis ingeniis et plusquam civilia cupientibus, non dominari instar servitutis est.* Eleganter etiam Cyprianus in epistola ad Donatum: *Fascibus ille oblectatus et honoribus, privatus et inglorius esse non potest: hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, poenam putat esse, quum solus est.* Nec abludit Senecae dictum epist. 15. *Denique ut nihil illis fortuna detrahat, quidquid non acquiritur, damnum est.* Nec illud Plutarchi Pyrrho de Tarentinis, *δουλείαν, τὸ μὴ πρὸς ἡδονὴν ζῆν, ἐκάλουν,* neque illud in convivio sapientum: esse quosdam homines, qui *εἰ μὴ τὰ πάντων ἔχουσιν, ἰδιωτῶν ἅμα καὶ βασιλέων, ὑπ' ἐνδείας ἀπολεῖσθαι νομίζουσιν.* Paullo aliter Iason tyrannus apud philosophum Politicorum lib. 5. *Ἰάσων ἔφη πεινῆν, ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι, esurire se, quum tyrannidem non obtineret; ut qui privatus esse nesciret.* Placet autem valde, quod docti viri ante nos annotarunt, versiculum Graecum, quo Tiberius est usus, verbatim a Suetonio esse expressum, *Εἰ μὴ τυραννεῖς, τέκνον, ἀδικεῖσθαι δοκεῖς;* quo videtur allusisse Iulianus epistola quadam ad Bostrenos: *Οἱ δὲ εἰς τοσοῦτον λυσσομανίας ἥκουσιν καὶ ἀπονοίας, ὥστε, ὅτι μὴ τυραννεῖν ἔξεστιν αὐτοῖς, παροξυνόμενοι πάντα κινοῦσι λίθον.*

Quum praestructum utrumque consulto esset] Tacitus aliter, *donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat?* lib. 4.

Per vim, ore diducto, infulciri cibum iussit] Offendit eruditissimos viros vox *infulciri,* videturque iis reponendum *inferciri:* miram, quid eos moverit: an ne-

gabunt eſſe Latinam vocem *inſulcire,* pro *inculcare?* Seneca epiſt. 114. *Non deſinit Arruntius omnibus locis hoc verbum inſulcire.* Omitto, quod *ſulcire cibis* diligentiſſimi auctores ſermonis Latini dixerunt.

Imputavit etiam, quod non laqueo — abiecerit] *Imputare* Suetonio, Tacito, Juvenali, Plinio, Quintiliano et aliis ſcriptoribus inferioris aevi valet, poſtulare aliquid gratiae apponi ſibi. Tacitus lib. 6. c. 25. verbo *iactare* in eadem ſententia uſus: *Iactavit Caeſar, quod non laqueo ſtrangulata, neque in Gemonias proiecta fuerit.*

Proque tali clementia interponi — agerentur] Mos tyrannorum, notatus Dioni, non uno loco in hiſtoria proſcriptionis triumviralis.

Cap. 54. *Ut tomentum — tentaverit mandere*] Eſt plane mirum, quod Tacitus 6. Annal. 25. ait, *Druſum his ſe miſerandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum diem detinuiſſe.* Simile eſt, quod refert Herodotus Calliope de Perſis Eleunte obſeſſis: *Οἱ ἐς πᾶν ἤδη κακοῦ ἀπικμένοι ἔσαν οὕτω, ὥςτε τοὺς τόνους ἕψοντες τῶν κλινέων, ἐςιτέοντο.* Etiam apud Plutarchum in Bruto milites quidam Caeſariani *ὑπὸ λιμοῦ τῶν ἱστίων καὶ σχοινίων ἐσθίοντες διαγίνονται.* De iisdem ſcribit Appianus, per quinque dies toleraſſe ipſos famem *λιχμωμένους τὴν πίτταν, ἢ ἱστίων ἢ κάλων διαμασσωμένους.*

Ambor. ſic reliq. diſperſis, ut — colligi poſſent] Dio lib. 57. aliter tradit: eius enim de Druſo et Agrippina a Tiberio occiſis haec ſunt verba: *Ὡς καὶ ἐκείνους πεφονεῦσθαι ἔμαθον, ὑπερήλγησαν διά τε τοῦτο, καὶ ὅτι καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν οὐ μόνον οὐκ ἐς τὸ βασιλικὸν μνημεῖον κατέθετο, ἀλλὰ καὶ κρυφθῆναί που κατὰ γῆς ἐκέλευσεν, ὥςτε μηδέποτε εὑρεθῆναι.* Fuit autem ſaeviſſimorum hominum mos, reliquias eorum poſt obitum ſpargere, quos vivos vehementer odiſſent: cuius rei exempla in hiſtoria eccleſiaſtica et ſanctorum martyrum,

multa. Sic magni illius Pyrrhi disiectae reliquiae, ut et historici testantur, et Ovidius in Ibin, vs. 303.

Nec tua quam Pyrrhi felicius ossa quiescant,
Sparsa per Ambracias quae iacuere vias.

Allusit iterum idem poeta in fine ipso librorum de Ponto, 4, 16, 47.

Ergo summotum patria proscindere, livor,
Desine, neu cineres sparge, cruente, meos.

Potest huc referri, quod scribit Valerius Max. 9, 2, 1. de Sylla: *Quinque millia Praenestinorum interficienda, protinusque per agros dispergenda curavit.* In cod. Viterb. scriptum erat, *amborum sic reliquias dispersas,* pendente oratione a verbo *putant,* quod praecessit. Eamque lectionem adiuvat cod. Liss., ubi mendose scriptum, *reliqua dispersa.*

Cap. 55. *Nepotemque suum ex Druso*] Tiberium. Vide c. 62.

Cap. 56. *Nihilo lenior in convictores Graeculos*] Quorum tamen quosdam eximie et constanter, ut videtur, amavit: in his vel praecipue Potamonem philosophum, cui patriam repetenti viatici loco tales dedit litteras: Ποτάμωνα τὸν Λεσβώνακτος εἴτις ἀδικεῖν τολμήσει, σκεψάσθω, εἴ μοι δυνήσεται πολεμεῖν.

Zenonem quendam] Mss. Viterb. Memmii, Pithoei et Groslotii constanter *Xenonem:* utrumque nomen Graecis in usu.

Prim. a contubern. removit, deinde — compulit] De hoc fortasse accipi debet, quod scribit Iulianus in Caesaribus de Tiberio: Ἀλλά σε ἕλξει τῶν ὤτων· λέγεται γὰρ αὐτὸς καὶ γραμματιστήν τινα τοῦτο ἐργάσασθαι.

Cap. 57. *Saeva ac lenta natura*] Putabam scrib. *Saeva ac truculenta natura.* Sed repugnantibus libb. nihil muto. *Lentus* dicitur, qui non facile movetur: unde *lente ferre iniurias* apud Ciceronem. Seianus apud Tacitum lib. 4. Annal. c. 71. de eodem: *Gnarus lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia*

facta coniungere. Est vero *lenta natura,* quae *lentitudo* una voce dicitur. Ita appellant Romani, quam ἀοργησίαν Graeci. Cicero 4. Tusc. 19. *Virum videri negant, qui irasci nesciat, eamque, quam lenitatem nos dicimus, vitioso lentitudinis nomine appellant.* Recte parens linguae Latinae dixit, vitiosum nomen esse *lentitudo.* Est vero non unum, sed duplex lentitudinis genus. Nam interdum de eo dicitur, qui prae stupore quodam irasci nesciat: estque haec lentitudo ἀναισθησία quaedam. De hac Cicero sentit, et in parte vitii poni ait: interdum lentitudo, sive *natura lenta,* eum affectum ac genus irae designat, quem Graeci κότον, quasi *dormientem iram* appellant. Ea est, quam Seneca ait, *saevam manu, verbis parciorem:* nec non *altam gravemque et introrsus versam.* Haec ita odiosa est, adeoque grande malum, ut eius comparatione simplex ira, et quae se statim promit, virtutis nomen invadere non erubescat. Inde illud est apud M. Tullium 1. de Legibus, *bonorum virorum esse admodum irasci:* et ait idem scribens ad Atticum lib. 1. ep. 17. *Irritabiles animos esse optimorum saepe hominum, et eosdem placabiles: et esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiamque naturae plerumque bonitatis.* Ita Horatius sese ait fuisse, *irasci facilem, tamen ut placabilis esset.* Et Augustinus in Confessionibus patrem suum describit, *sicut benevolentia praecipuum, ita ira fervidum.* Igitur *lenta natura* in hoc Suetonii loco est contrarium eius, quam Cicero *agilitatem,* Augustinus *fervorem* nuncupant. Propertius 3, 6, 19.

Non est certa fides, quam non iniuria versat:
Hostibus eveniat lenta puella meis.

Qui locus huc facit maxime.

Theodorus Gadareus] Meminit quidem Strabo lib. 16. Theodori cuiusdam Gadarei rhetoris industrii: sed an de eo hic loquatur Suetonius, quaeri potest. Vix enim per temporum rationem licet. Accedit eo, quod non desunt e veteribus, qui huius dicti auctorem

non Theodorum Gadareum, ſed Alexandrum Aegaeum faciant: quamquam illi de Nerone, non autem de Tiberio pronuntiatum iſtud fuiſſe narrant. Apud Suidam duobus locis ex Dione aut alio ſcriptore antiquo haec recitantur: *Ἀλέξανδρος Αἰγαῖος ἐκάλει τὸν Νέρωνα πηλὸν αἵματι πεφυραμένον.*

Πηλὸν αἵματι πεφυραμένον] Ita omnino melius quam *πεφυρμένον*: etſi ita bis Suidas et Aeſchylus in Agamemnone, *αἵματι δ' οἶκος ἐφύρθη.* Arrianus Diſſertatt. lib. 1. *Τοῦτο τὸ σωμάτιον οὐκ ἔστι σόν· ἀλλὰ πηλὸς κομψῶς πεφυραμένος.* Perſius, *udum et molle lutum es.* In Mſſ. Viterb. Pith. et Liſſ. adiecta eſt interpretatio, *id eſt, lutum a ſanguine maceratum.* *Φύραμα* Graecis dicitur *intritum* ſive *harenatum:* et apud Strabonem ac Plutarchum *φυρᾶν πηλὸν* in lib. de ſolertia animalium: quod et *φύραμα μαλάττειν* dicunt; ut Epiphanius contra Ophitas lib. 1. Si cui placet *πεφυρμένον*, favet illud Heſiodi: *Γαῖαν ὕδει φύρειν, ἐν δ' ἀνθρώπου θέμεν αὐδήν.*

Scurram, qui praetereunte funere] Scurrae et mimi olim ad exſequias adhiberi ſoliti. Vide in Veſpaſiano, c. 19.

Elato mort. mandarat] Ita ſcriptum in Viterb. *elato*, pro qui efferebatur, ut ſimilia lib. 1. exponebamus. In aliis libb. eſt *clare*, quod non ſatis convenit narrationi Dionis: *Προσελθὼν τις πρὸς νεκρὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐκφερόμενον, καὶ πρὸς τὸ οὖς αὐτοῦ προσκύψας ἐψιθύρισέ τι.*

Sub idem tempus conſulente Praetore] Tacitus 1. Annal. 72. in anno DCCLXVIII, qui fuit alter annus Tiberiani imperii: *Mox Tiberius conſultante Pompeio Macro Praetore, an iudicia maieſtatis redderentur, exercendas leges eſſe reſpondit.*

Cap. 58. *Statuae quidam Auguſti — imponeret*] Invaluerat ea aetate mos, veteres ſtatuas *μεταῤῥυθμίζειν* in aliam formam, capite et titulis permutatis, *ſurdo*, ut

loquitur Plinius lib. 35. c. 2., *figurarum discrimine.* Ita Caligula simulacra numinum tota Graecia conquisivit, quibus, capite dempto, suum imponeret: ait Suet. lib. 4. c. 22. Nusquam autem factum id legimus aut frequentius aut inverecundius, quam apud Rhodios: de quorum statuis urbani homines dicere soliti, eas esse histrionibus similes: *Ὥςπερ γὰρ ἐκείνων ἕκαστον ἄλλοτε ἄλλον εἰςεῖναι, καὶ τοὺς ἀνδριάντας αὐτοῖς ἄλλοτ' ἄλλα λαμβάνειν πρόςωπα, καὶ μικροῦ δεῖν ὑποκρινομένους ἑστάναι.* Plura in hanc sententiam apud Dionem Chrysost. in Rhodica oratione, ubi multis rationibus conatur philosophus ille Rhodios a perversa ea consuetudine avertere. Reperio etiam, non dempto capite, titulos mutari solitos, quod *μεταγράφειν* Pausanias dicit in Atticis. *Τὰς Μιλτιάδου,* inquit, *καὶ Θεμιστοκλέους εἰκόνας ἐς Ῥωμαῖόν τε ἄνδρα καὶ Θρᾶκα μετέγραψαν.* Et in Corinthiacis refert idem, Orestis veterem statuam, mutato titulo, Imperatori Augusto fuisse consecratam. Auctor est Hieronymus, moris fuisse, ut victorum tyrannorum statuae, mutato capite, victoribus consecrarentur: sic ille Comm. in Habacuc prophetam lib. altero: *Si quando tyrannus detruncatur, imagines quoque eius deponuntur et statuae: et vultu tantummodo commutato ablatoque capite, eius, qui vicerit, facies superponitur, ut manente corpore capitibusque praecisis, caput aliud commutetur.*

Ut alterius imponeret] Ipsius Tiberii, si hic est Granius Marcellus, de quo Tacitus lib. 1. c. 47. Addubitandi caussa est non levis: quum damnatum reum scribat noster, Tacitus absolutum: sed potest non absurda fortasse ex ipsis Taciti verbis peti solutio, qui non simpliciter scribit reum fuisse absolutum, sed sic: *tulit, absolvi reum criminibus maiestatis:* potuit igitur fieri, ut in gratiam Tiberii damnaretur Granius, etsi alius quaesitus sit praetextus, quam maiestatis crimen.

Circa Augusti simulacrum servum cecidisse] Voluit enim Tiberius novo numini patri suo non minus re-

verentiae praestari, quam ceteris diis, quorum templa, aras, statuas et effigies perfugium praebuisse servis, quos inclementes domini persequerentur, notum est.

Vestimenta mutasse] Pars honoris, qui more maiorum diis exhibebatur, erat, ut in eorum conspectu neque diceretur neque fieret quidquam, in quo esset aliquid obscoenitatis, ut disputat Athenaeus lib. 8. Arrianus Dissertatt. lib. 2. c. 8. Ἐν σαυτῷ φέρεις τὸν θεὸν, καὶ μολύνων οὐκ αἰσθάνῃ, ἀκαθάρτοις μὲν διανοήμασι, ῥυπαραῖς δὲ πράξεσι· καὶ ἀγάλματος μὲν τοῦ θεοῦ παρόντος, οὐκ ἂν τολμήσαις τι τούτων ποιεῖν, ὧν ποιεῖς· αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ παρόντος ἔσωθεν, καὶ ἐφορῶντος πάντα, καὶ ἐπακούοντος, οὐκ αἰσχύνῃ ταῦτα ἐνθυμούμενος καὶ ποιῶν, ἀναίσθητε τῆς σαυτοῦ φύσεως καὶ θεοχόλωτε. Plutarchus in Quaest. Romanis: Ἐν ναῷ καὶ ἱερῷ γυμνοῦν ἑαυτὸν ἀθέμιτόν ἐστιν. Idem translatum ad honorem hominum: Valerius Max. 2, 1, 7. *Manifestum igitur est tantum religionis sanguini et affinitati, quantum ipsis diis immortalibus tributum, quia inter ista tam sancta vincula non magis quam in aliquo sacrato loco nudare se, fas esse credebatur.* Inde patuit ad calumniam hic locus: tributum enim impietati, quomodo ante notabamus, crimen maiestatis solitum fuisse illis temporibus appellari, quod et Dio observat lib. 57. Similis historia in vita Domitiani apud Xiphilinum de ea muliere, quae occiditur ἀποδυσαμένη ἐναντίον εἰκόνος τοῦ Δομιτιανοῦ.

Eodem die decerni sibi passus est, quo — erant] Mira huius Principis semper fuit curiositas circa observationem dierum. Eius generis est, quod refert notatque Tacitus Annal. lib. 6. c. 25. in Agrippinae supplicio: *Eodem die defunctam, quo biennio ante Seianus poenas luisset, memoriaeque id prodendum addidit Caesar.*

Cap. 59. *Specie gravitatis*] Iulianus Caesaribus: Τιβέριος σεμνὸς τὰ πρόσωπα καὶ βλοσυρὸς, σῶφρόν τε ἅμα καὶ πολεμικὸν βλέπων.

Ut nonnulli versiculis quoq. — futura] Tacit. 1. Annal. 72. *Hunc quoque asseveravere carmina incertis auctoribus vulgata in saevitiam superbiamque eius, et discordem cum matre animum.* Non est dubitandum, haec ipsa carmina intelligi, quae noster non est passus interire.

Adspice felicem sibi, non tibi] Tria haec postrema disticha coniungi debent, cetera separari: seorsum enim quodque eorum suam sententiam absolvit.

Nec non Antoni] Respicit decretum, quo declaratus hostis patriae Antonius: id enim mire saevitiam eius, quando in urbem reversus est, intendit.

Regnabit sang. multo, ad regnum — ab exilio] Verum et prudens dictum, quod multorum principum experientia confirmat. Uberrimam exemplorum sylvam suppeditat historia Imperatorum Constantinopolitanorum, qui invicem trudere se et solio deiicere soliti; si quando, quod saepe accidit, restituerentur, nullum saevitiae, feritatis et immanitatis genus non exercebant: vel vide, quae de uno Andronico Comneno narrant historici, praesertim Nicetas, aut quae de Iustiniano Rhinotmeto scribunt alii. Caussas quaerere libet. Quibus in exilium pelli proceribus contigit, eos factione pulsos necesse est, proindeque multos habere inimicos, quod in Sylla, Mario et Antonio verum est: vel magno rerum praesentium fastidio atque odio cessisse, quod in Tiberio accidit: deinde certum est τοὺς ἀτυχοῦντας (quod Aelianus eleganter ait) ἐξαγριοῦσθαι, atque efferari. Laberius olim vere:

> *Mens incorrupta miseria corrumpitur:*
> *Mutat se bonitas irritata iniuria.*

Nec parum prudenter Otho apud Tacitum 1. Histor. c. 21. inter metus sui caussas ponit, principis ingenium *longo exilio efferatum:* et in 1. Annal. c. 4. sapienter adaeque reformidat populus Rom. *trucem Agrippam, et ignominia accensum.* Simile quid de Caesare Gallo

etiam Marcellinus initio 14. Sed interior cauſſa eſt, quod qui patiuntur vel exilium vel aliam calamitatem, ii dum asſidue cogitant de vindicta inimicorum ſuorum, paullatim habitum induunt hominis crudelis, ſaevi, feri: quem animi habitum poſtea rerum potiti, in eos primo, quibus ſunt offenſi, exſerunt, deinde in alios: vel quia ipſis ſemel *ἀποτεθηριωμένοις* ſaevitia placet, et pretium eſt: vel quia dum aliquos occidunt, novos ſubinde ſibi hoſtes creant. Ita quotidie ſeges oleſcit exercendae illius ferinae naturae. Adde, quod omnes in adverſis iniqua experiuntur hominum iudicia, quaſi digniſſimi ſua poena ſint, ut veriſſime Velleius ait: inde vilitas et contemtus calamitoſorum apud omnes: inde calamitoſorum adverſum omnes odium et *κότος*, ac diu *τεθηγχυρισμένη ὀργή*.

Cap. 60. *Perfricari eodem piſce faciem iuſſit*] Alludit hoc factum Iulianus: *Οἰμώζων μὲν οὖν εἶπεν, ἐν μονῇ νησιδίου (τὰς Καπρίας αἰνιττόμενος) τὸν ἄθλιον ἁλιέα ψηχέτω.*

Exploratorem viae] Hoc genere miniſteriorum utebantur proceres Romani non ſolum in viis agrorum, ſed etiam in urbe; puta, quum ad balnea irent, aut alio quo. Lucianus Nigrino: *Πολὺ δὲ ἐν τῇ πόλει τοῦτο καὶ τοῖς βαλανείοις ἐπιχωριάζον· προϊόντας γάρ τινας τῶν οἰκετῶν δεῖ βοᾷν καὶ παραγγέλλειν προορᾶσθαι τοῖν ποδοῖν, ἢν ὑψηλόν τι ἢ κοῖλον μέλλωσιν ὑπερβαίνειν, καὶ ὑπομιμνήσκειν αὐτοὺς τὸ καινότατον, ὅτι βαδίζουσι.*

Stratum humi ad necem verberavit] Ita moris, et in ſecuri percutiendis, et in fuſti puniendis. Tacitus I. Annal. *proſtratos verberibus multant.*

Cap. 61. *Nullus a poena hominr. ceſſavit — ſacer*] Et Graecorum et Romanorum vetus mos fuit, ut diebus feſtis abſtineretur a ſuppliciis, ut notamus lib. ſup. ad c. 57. Quin hoc quoque obſervare licet, diebus ſolemniorum feſtorum vinctos fuiſſe ſolutos. Ulpianus ad Demoſthenis illa verba: Πολλὰς *πεντετηρίδας ἐν τῷ δεσμωτη-*

ρίῳ διατρίψαντα ex oratione κατὰ Τιμοκράτους, ſic notat: Οὐχ ἁπλῶς τοῦτο εἶπεν, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ πέντε ἔτη ἤγετο τὰ Παναθήναια· τότε δὲ ἐξῆν ἀφεῖσθαι τοῦ δεσμοῦ τοὺς δεσμώτας διὰ τὴν πανήγυριν, ὡς ἔγνωμεν ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος. Idem ſiebat et Romae. Livius lib. 5. in deſcriptione lectiſternii, quod primum factum eſt in urbe anno CCCLV: *Et cum inimicis quoque benigne ac comiter ſermones habiti, iurgiis ac litibus temperatum, vinctis quoque dempta in eos dies vincula.*

Animadverſum in quosd. ineunte anno novo] Anno DCCLXXXI Kal. tractus in carcerem illuſtris eques Rom. ac mox ſupplicio affectus. Tacitum vide lib. 4.

Obiectum et hiſtorico] A. Cremutio Cordo.

Quod Brutum Caſſiumque ultimos Roman. dixiſſet] Prior iſtud Brutus dixerat in planctu ſuper iacente Caſſio: auctor Plutarchus in Bruto, p. 1005. Eſt hoc quoque a Graecis acceptum: exſtat enim vetus de Cleomede oraculum in haec verba apud Pauſaniam lib. 6. Eliac. c. 9. Ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς. Pauſaniae lib. 8, 52. dicitur Philopoemen ἔσχατος Graecorum εὐεργέτης. Procopius lib. 2. Perſicorum, de Aëtio et Bonifacio notis ducibus ex hiſtoria: Ἐς τοσοῦτον μεγαλοψυχίας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἡκέτην, ὥστε εἴτις αὐτοῖν ἑκάτερον ἄνδρα Ῥωμαίων ὕστατον εἴποι, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι· οὕτω τὴν Ῥωμαίων ἀρετὴν σύμπασαν ἐς τούτω τὼ ἄνδρε ἀποκεκρίσθαι τετύχηκε.

Viginti uno die — pueri et ſeminae] Omnino corruptus numerus eſt. etſi, quid reſtituendum ſit, difficile eſt affirmare. Magnitudinem ſtragis exprimit Tacitus lib. 6. c. 19. in anno DCCLXXXVI: *Tiberius incitatus ſuppliciis, cunctos, qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immenſa ſtrages, omnis ſexus, omnis aetas, illuſtres, ignobiles, diſperſi aut aggregati.* Fortaſſe ſcribi debet *CC et viginti.*

Immaturae puellae] Notatum Dioni in filia Seiani: Τάτε παιδία αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, τῆς κόρης, ἣν τῷ τοῦ Κλαυδίου υἱεῖ ἐγγεγυήκει, προδιαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ δημίου, ὡς οὐχ ὅσιον ὂν παρθενευομένην τινὰ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀπολέσθαι. Similis religio triumviros inceſſit, quum proſcriptionis tempore praetextatum quendam, ut poſſet occidi, iuſſerunt induere togam virilem, ut narrant Appianus et Dio. Ex antiquis Martyrologiis ſcimus, in beatiſſimis virginibus, quae ſanguinem pro Chriſto Domino noſtro ſuderunt, idem ſaepe fuiſſe factitatum.

Precanti cuidam poenae maturitatem] Imo ſaepius factum patet ex iis, quae de Aſinio Gallo narrat Dio.

Nondum tecum in gratiam redii] Dio: Δήσας τινὰ τῶν ἑταίρων ἔπειτα λόγου περὶ τῆς θανατώσεως αὐτοῦ γενομένου ἔφη, ὅτι οὐδέπω αὐτῷ διήλλαγμαι.

Adſtante menſae inter copreas] Copreae ſunt homines βωμολόχοι, γελωτοποιοὶ et ſcurrae. Ita autem legendum eſſe, et hic et in Claudio c. 8., pridem docuit ex Dione Ioſephus Scaliger in Caſtigationibus ad Feſtum. Tanti viri ſententiam qui refellere conantur, nihil aliud quam in errore pertinaciam produnt; nam certo certius ita ſcripſiſſe Suetonium, fuiſſeque eam vocem in aulis principum Romanorum iam inde a temporibus triumvirorum in uſu, quod ex eiusdem Dionis lib. 50. conſtat. Vox eſt Graecae originis, etſi veteribus Graecis non uſitata, ut *aretalogus, dicterium, elogium, cataſta,* et ſexcentae hoc genus. Graeci κοπρίους ἄνδρας vocant, vel κοπρολόγους, ut Suidas: Ἀστυνόμοι, οἷς ἔμελε περὶ τῶν αὐλητρίδων, καὶ ψαλτριῶν, καὶ κοπρολόγων, id eſt, ἀστυνόμοι *dicebantur, quibus curae erant tibicines, ſaltatrices et copriae:* ſed et κοπρίας Graeci recentiores. In Actis Synodi Oecumenicae tertiae Epheſi habitae, Tom. 1. ſect. 10. Οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ κακῶς ἡμᾶς λέγουσιν οἱ κοπρίαι τῆς πόλεως, Χαιρήμων, Βίκτωρ, Σω-

Φρονᾶς, καὶ τὸ τοῦ Φυρατοῦ Φλαβιανοῦ παιδαρύλλιον. Copreas eleganter Hebraice dixeris גללים, *gillulim*, qua eiusdem originis voce Hebraei deos falsos significant. Est vero mos Graecorum, in omni vilitate explicanda similibus vocibus aut loquendi generibus uti: ut in illo improbo dicto Heracliti, quod Strabo, Plutarchus et Cedrenus referunt, *Νέκυες κοπρίων ἐκβλητότεροι.* Abdias historiae Apostolicae lib. 6.: *Audi, Domine rex, ista stercora abiicienda sunt, et ex tuo regno emundanda, ne forte omnibus putredinem generent: Τὰ κόπρια ταῦτα ἐκβλητέα σοι.* Romanos voce *copriae* usos, nihil mirum: qui dixerint etiam *copron.* Varro apud Nonium: *Non Hercules potest, qui Augiae agebat copron:* neque errant meo iudicio, qui eiusdem Varronis ista sic legunt apud Nonium: *Omnes videmur nobis esse belli, festivi, saperdae, quum simus copreae.* Laudatur etiam Laberius in *Coprino;* nam ita manu exarati, apud Nonium, ubi editum *Cophino.* Glossae Isidori: *Scurra, qui incopriatur: Scurrula, qui incopriat.* Quare desinant posthac homines eruditi in duobus his Suetonii locis aut *capreas* aut *tropaeos*, aut nescio quas alias ineptias comminisci. Mirum sane post tam expressam Dionis affirmationem, repertos esse, qui in clarissima luce caecutirent.

Cur Paconius] Hic est M. Paconius, qui C. Silano proconsulatum Asiae administranti legatus fuit, ac postea inter alios plures eum accusavit. Tacitus Annal. lib. 3.

Cap. 62. *Veneno interemptum — cognovit*] Indicium fecit Apicata, Seiani uxor, post mariti et liberorum caedem sese interfectura.

Deinde errore — et occidi, ne divulg. iniuriam] Videtur de eo loqui, cuius similem casum narrat Dio, etsi paullo aliter: non enim errore factum, sed iniuste accusatum eum fuisse. Verba eius: *Ἕτερον μέντοι τινὰ καὶ πάνυ ἰσχυρῶς βασανίσας, ἔπειτα γνοὺς ὅτι ἀδίκως κατηγορήθη καὶ πάνυ σπουδῇ ἀπέκτεινεν, εἰπὼν ὅτι χαλεπωτέρως ὕβρισται ἢ ὥστε καλῶς δύνασθαι ζῆν.*

Et Thrasyllus consulto, ut aiunt] In his est Dio, qui pluribus explicat.

Et Tiberium ut ex adult. concept. aspernaretur] Tangit hoc et Dio: Τιβέριον τὸν ἔκγονον διὰ τὴν ὑποψίαν· οὐ γὰρ ἐπιστεύετο τοῦ Δρούσου παῖς εἶναι.

Cap. 63. *Unum et alter. consulares — dimittere*] L. Aelium Lamiam et L. Arruntium intelligo, quorum ille anno DCCLVI Consul fuit, hic anno DCCLIX. De utroque Tacitus Annal. 6, 27. fine anni DCCLXXXVI: *Extremo anni mors Aelii Lamiae funere censorio celebrata; qui administrandae Syriae imagine tandem exsolutus, urbi praefuerat. Genus illi decorum, vivida senectus, et non permissa provincia, dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio, Syriae propraetore, defuncto recitantur Caesaris litterae, quis incusabat, egregium quemque et regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur. Oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri.* Hunc Tiberii morem notat Dio his verbis, de obitu praefecti urbis, cui Lamia successit, loquens: Καὶ Λούκιον ἀντ' αὐτοῦ Λαμίαν (inepte vulgo et interpretes ταμίαν) ἀνθείλετο, ὃν πρόπαλαι τῇ στρατιᾷ (emenda Συρίᾳ) προςτάξας, κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥώμῃ· τοῦτο δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν ἐποίει, ἔργῳ μὲν, μηδενὸς αὐτῶν δεόμενος, λόγῳ δὲ δὴ, τιμᾶν αὐτοὺς προςποιούμενος. Observamus, Tiberii exemplum multos principes esse secutos. Tacitus in rebus Neronis, a. U. DCCCVIII, lib. 13. c. 22. *Syria P. Anteio destinata, et variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est.* Idem Histor. lib. 2. c. 65. in principatu Vitellii: *Cluvius comitatu principis adiectus, non adempta Hispania, quam rexit absens, exemplo L. Arruntii, quem Tiberius Caesar ob metum, Vitellius Cluvium, nulla formidine retinebat.* Eadem calliditate usum Domitianum ex eodem

Tacito in vita Agricolae apparet: manſiſſeque eum morem diu, ex ſimiliſſimo loco Dionis in fragmentis rerum Macrini Imp. intelligimus.

Cap. 65. *Pudenda miſerandaque oratione*] Epiſtolam principalem ad ſenatum, vocant *orationem* ſaepe hiſtorici. Iuvenalis de hac oratione 10. Sat. 71. — *verboſa et grandis epiſtola venit a Capreis.* Sic et Dio: ἐν τούτῳ ἡ ἐπιστολὴ ἀνεγνώσθη· ἦν δὲ μακρά.

Speculabundus ex altiſſima rupe identidem ſigna] Emendavimus ex Mſſ. hunc locum: vulgo enim mendoſiſſime diſtingnunt poſt *identidem,* ac ſcribunt, *ſignaque.* Eſt vero ἀρχαϊσμὸς, *ſpeculabundus ſigna* pro ſpeculans. Siſenna in quarto Hiſtoriarum: *Populabundus agros ad oppidum pervenit.* Vide A. Gellium.

Signa quae ne nuntii morarentur — mandaverat] Signa ſunt faces accenſae, quibus uſi veteres in ſigno dando, mirabili plane induſtria: nam prorſus, prout quidque factum erat, aut novi acciderat, ita ignibus ſublatis ſignificabant, quaſi litteris ſcriptis. Totum artificium aperuit cum cura nobis Polybius, ſed illa ſummi ſcriptoris disputatio ita hodie affecta eſt, ut pauciſſimi rem inde poſſint diſcere. Nos omnia (Φθόνος δ' ἀπέστω καὶ Νέμεσις) purgavimus, et copioſe pridem expoſuimus, remque fecimus planiſſimam, ut amici multi norunt, tu in his, magne Themidis et Muſarum ſacerdos, Philippe Canai, qui mihi ſaepe edendi eius prudentiſſimi ſcriptoris auctor et ſuaſor exſtitiſti. Animus non deeſt: voluntas etiam ſupereſt: otium καὶ τὸ ἀμέριμνον hactenus ſemper defuerunt, quod noſtra ſcripta produnt nimis.

Villa quae vocatur Iovis] Memmianus *Ionis.* Sed quum Tiberius eam inſulam XII villarum nominibus inſederit, ut loquitur Tacitus 4. Annal. 67. non diſplicet coniectura exiſtimantium, iis villis nomina fuiſſe XII deorum.

Cap. 66. *Proferret ultro atque vulgaret*] Non praetermittit Dio lib. 57. Ζητῶν καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ὅσα ἠτιάζοντο φλαύρως περὶ αὐτοῦ εἰρηκέναι, αὐτὸς ἑαυτὸν πάντα τὰ ἐξ ἀνθρώπων κακὰ ἔλεγε· καὶ γὰρ εἰ ἀποῤῥήτῳ τις καὶ πρὸς ἕνα διελέχθη, καὶ τοῦτο ἐδημοσίευεν, ὥστε καὶ ἐς τὰ κοινὰ ἀπομνήματα ἐγγράφεσθαι. Id est: *Inquirens diligenter singula, quae de se in malam partem locutus esse aliquis diceretur, omnia maledicta ipse sibi ingerebat, quae cuiquam mortalium possunt competere: nam si vel in occulto quis cum quoquam de eo esset locutus, id quoque publicabat, adeo ut etiam in acta publica referretur.*

Monentisque ut voluntaria morte — satisfaceret] Eadem mens illorum fuit, qui, quum in Neronem coniurassent, capti non solum crimen ultro fatebantur, sed etiam imputabant: *tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus*, ut scribit noster lib. 6. c. 36. In eam sententiam legitur in epistolis Phalaridis: Σώματος ἀῤῥωστίαν θεραπεύει τέχνη, ψυχῆς δὲ νόσον, ἰατρὸς ἰᾶται θάνατος. *Corporis infirmitatem curat ars: animi morbo medicinam facit medicus unus, mors.* Nec dissimilis sententia apud Tacitum 6. Annal. 49. *Iisdem diebus, Sex. Papinius consulari familia, repentinum et informem exitum delegit, iacto in praeceps corpore. Caussa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata, assentationibus atque luxu perpulisset iuvenem ad ea, quorum effugium nonnisi morte inveniret.*

Cap. 67. *Quid scribam vobis, Patres conscripti*] Adi Tacitum Annal. 6, 6., ubi idem initium epistolae Tiberii, *vere,* ut ille ait, *insigne habetur;* et quidem paullo aliter scriptum.

Praescisse haec eum peritia futurorum] Fuit enim, ut Iosephus quoque notat, mire deditus curiosis artibus, et sciendi futura avidissimus. Iuvenalis 10. Sat. 92.

— — — — — — *tutor haberi*
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis
Cum grege Chaldaeo.

Vide c. 69. Dio: Ὁ Τιβέριος ἐμπειρότατος τῆς διὰ τῶν ἄστρων μαντικῆς ἦν.

Quod sane ex oratione eius colligi potest] Exstat apud Tacitum Annal. 4, 38. civilis admodum Tiberii oratio, cuius postrema fere verba sunt: *Deos deasque precor, ut mihi ad finem usque vitae quietam et intelligentem humani divinique iuris mentem duint.*

Quod priusquam eveniat, opto, ut — eripiat] Simile eiusdem votum apud Dionem: *Optabat*, inquit, τοσοῦτον καὶ ζῆσαι καὶ ἄρξαι χρόνον, ὅσον ἂν τῷ δημοσίῳ συμφέρῃ.

Cap. 68. *Staturae quae iustam excederet*] Tacitus 4. Annal. 57. *Erant, qui crederent in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi praegracilis et incurva proceritas.* Quid est autem statura iusta? Auctores sunt Varro, A. Gellius et Solinus, summum modum adolescendi humani corporis esse *septem pedes.* Ex quo intelligimus, iustam staturam longe intra septem pedes fuisse: id confirmat mos vetus in tironum dilectu servatus, quorum proceritatem fuisse semper exactam, ita ut *senos*, vel certe *quinos pedes*, et *denas uncias* habere probarentur, Vegetius scriptum reliquit lib. 1. c. 5. Nec multo aliter Impp. Valentinianus et Valens, qui in titulo Cod. Theodos. de tironib. dilectum haberi iubent, *in quinque pedib.* et *septem unciis usualibus.* Iusta igitur statura aestimatione Romana senum pedum circiter fuit: quem modum servatum in Nerone scribit Suetonius in conscribenda *ex Italicis senum pedum tironibus nova legione, quam Magni Alexandri phalangem appellabat.* Unde dubium non est, plerosque Italicos ea statura non fuisse: qui autem excederent, erant proceritate notabiles: quare etiam qui septimum pedem implebant, gigantum loco habebantur. Sidonius Apollinaris lib. 8. epist. 9.

Hic Burgundio ſeptipes, ſrequenter
Flexo poplite ſupplicat quietem.

Idem in carmine ad Catulinum, 13, 19.

Spernit ſenipedem ſtylum Thalia,
Ex quo ſeptipedes videt patronos.

Ibidem mox *gigantes* vocat:

Tot tantique ſimul gigantes
Quot vix Alcinoi culina ſerret.

Quibus in locis videtur Sidonius de pede Romano ſenſiſſe: nam aliarum gentium pes brevior. Quare etiam novem pedes alios in hiſtoria Graeca reperimus: cuiusmodi fuit Proaereſius ille ſophiſta inſignis, de quo in vita ſcribit Eunapius, tantae illum proceritatis fuiſſe, quantam vix animo concipere aliquis valeat, nedum facile credere. Tum addit: Ἀνεστηκέναι γὰρ εἰς ἔνατον πόδα κατεφαίνετο· ὥςτε κολοσσὸς ἐδόκει παρὰ τοὺς μεγίστους ὁρώμενος τῶν καθ᾽ ἑαυτὸν ἀνθρώπων. *Ad nonum enim pedem asſurgere eum apparebat; adeo ut coloſſus quidam eſſe videretur, cum eiusdem aetatis hominibus, qui proceriſſimae ſtaturae erant, collatus.* Sic corrigendus eſt hic Eunapii locus, in vulgatis libris foeda menda corruptus, quae virum doctiſſimum, eius interpretem, in errorem induxit. Sed et decem pedum homines hiſtoria Graeca memorat, ut Nicetas Andronicum Comnenum: ſed menſurae diverſae. Apud Capitolinum Maxim. Iun. c. 2. legimus, fuiſſe Maximum pedum octo et prope ſemis: quod, ſi accipiamus de menſura veteri Romana, valde inſigni proceritate fuerit. Porro hunc locum Suetonii imitans Eginhardus de Carolo Magno ita ſcribit: *Corpore fuit amplo atque robuſto, ſtatura eminenti, quae tamen iuſtam non excederet: nam ſeptem ſuorum pedum proceritatem eius conſtat habuiſſe figuram.*

Capillo pone occipit. ſubmiſſiore, ut — obtegeret] Tacitus, *nudus capillo vertex.* Talis fere fuit, quae vocatur Graecis *Hectorea coma.* Lycophron vſ. 1132.

— — — νυμφίους ἀρνούμεναι
Τοὺς Ἑκτορείοις ἠγλαϊσμένους κόμαις.

Scholia: Ἑκτόρειος κόμη, ἡ τὰ ὄπισθεν καθειμένα ἔχουσα, τὰ δὲ ἔμπροσθεν κεκαρμένα.

Quod gentile in illo videbatur] Capitis capillos alii calamiſtro intorquebant, alii in gradus quosdam formabant, quidam in σειρὰς diſtinguebant, nonnulli pone cervicem ſubmittebant: quod videtur indicare Suetonius his verbis ſuiſſe factum a plerisque ex gente Claudia. Lib. 6. c. 51. de Nerone: *Circa cultum habitumque adeo pudendus, ut comam ſemper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pone verticem ſubmiſerit.* Ovidius Mataeotechniae 3, 141.

Alterius crines humero iactentur utroque:
Talis es asſumpta, Phoebe canore, lyra.

Martialis 4, 41.

— — — — *mollesque flagellent,*
Colla comae: tortas non amo, Flacce, comas.

Facie honeſta, in qua tamen crebri — tumores] Tacitus 4. Annal. 59. *Ulceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta. Subtiles tumores* interpretor, ut apud poetam, *ardentes papulas:* putoque, intelligi eminentias non exulceratas: nam viri docti coniectura emendantis *ſubſtilles tumores* acutior, niſi fallor, quam verior. At in Mſſ. Viterb. Memm. et Liſſ. *ſubiti* ſcriptum offendimus, non *ſubtiles:* neque aliter olim editum a Roberto Stephano: fortaſſe non male; ut intelligamus iſtas papulas, ſive illae ἐκθύματα fuerunt, ſive ἱδρῶα, non ſemper faciem eius deturpaſſe, ſed per intervalla intumuiſſe aut detumuiſſe. Hanc porro deformitatem cutis non in facie tantum Tiberii collocat Iulianus, ſed toti corpori attribuit: eiusque cauſſam immodicum Veneris uſum asſignat. Sic autem ille: Ἐπιστραφέντος δὲ πρὸς τὴν καθέδραν, ὤφθησαν ὠτειλαὶ κατὰ τὸν νῶτον μυρίαι, καυτῆρές τινες καὶ ξέσματα καὶ πληγαὶ χαλεπαὶ καὶ μώλωπες ὑπὸ τῆς ἀκολασίας καὶ ὠμότητος, ψωραί τινες καὶ λειχῆνες, οἷον ἐγκεκαυμέναι.

Oculis, qui, quod mirum eſt, noctu — viderent] Magis equidem Plinium miror diſerte negantem *ulli alii genitorum mortalium fuiſſe hanc naturam:* nam quorſum in ſcriptis veterum mentio fieret huius oculorum vitii, (Dio in Tiberio *ἀμβλυωπίαν* nominat, medicorum nonnulli *νυκταλωπίαν*: cuius proprium eſſe ſcribunt *ἡμέρας μὲν μὴ ὁρᾷν, νυκτὸς δὲ βλέπειν*, verum *νυκταλωπίαν* aliter alii interpretantur) ſi nullum unquam eius exemplum fuiſſet viſum? Quid? quod de integra gente idem ſcriptum legimus? Solinus c. 20. *Albanorum glauca oculis, id eſt, picta ineſt pupilla: adeo ut noctè plus quam in die cernant.* Cuius tamen rei penes illum fides eſto.

Sed ad breve, et quum primum — patuiſſent] Verba haec ſuperioribus addita, et fidei plurimum narrationi conciliant, et miraculo, quod tantopere Plinius praedicat, detrahunt non parum. Solet enim multis accidere, ut e ſomno evigilantibus lucis ſtrictura quaedam oculis affulgeat. Galenus hoc de ſe et familiari quodam ſuo commemorat. Sic enim ſcribit lib. 7. de Hippocratis et Platonis ſcitis: *Καὶ οἶδα γέ τινα τῶν οὕτω παθόντων, διηγούμενον ἡμῖν, ὡς πρὶν παθεῖν ἀνοιχθέντων τῶν βλεφάρων ἑώρα φῶς πολὺ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν· ὅπερ ἀμέλει κἀμοὶ καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὑπάρχει.* Vides rem pro vulgari et quae pleriſque accidat, haberi: quare etiam Alexander Aphrodiſeus eius rei, ceu translatitiae, cauſſam quaerit explicatque, Problematum lib. 2. quaeſt. 69. Equidem vix putem, reperiri aliquem poſſe, naturae praeſertim calidioris atque igneae, cui non aliquando in adoleſcentia id evenerit: mihi certe et quum iunior eram perſaepe, et nunc quoque aliquando id ipſum ſolet accidere: neque multi dies erant, quum haec ſcribebam, ex quo mihi annis quinquaginta maiori, e profundo ſomno atque ſomnio evigilanti, lux clara lectum opplere viſa, ſic ut reducto conopeone explorarem, ecquid in cubiculo lumen aliquod eſſet accenſum.

Verum haec lux, vel potius resplendescentia, ut nonnullam aliquam fecerit, quod non ita frequenter accidit; diuturna tamen non fuit. Ut igitur diutius aliquis luce illa fruatur, et in tenebris videat, legat, taliaque praestet, id vero non iam translatitium, sed plane miraculosum est. Atque huiuscemodi oculos Tiberius dicitur habuisse fortasse et Asclepiodorus philosophus, cui praeceptor Proclus. Hic enim in densis tenebris et adstantes dignoscebat, et litteras legebat, ut in Bibliotheca narrat Photius: sed non dicit Photius, evigilanti tantum hanc illi adfuisse facultatem: quare diversa res est. Simile quid patri suo Iulio Caesari Scaligero, sibique ad annum duntaxat vicesimum tertium, solitum contingere scribit Iosephus Scaliger. Idem etiam de se narrare mihi solitum memini doctissimum alium, maximaeque famae virum.

Incedebat cervice rigida et obstipa] Hic est, qui Graecis dicitur βυσαύχην: nam βύειν est stipare. Pollux lib. 2. n. 135. Βυσαύχην δὲ ὁ τοὺς ὤμους ἀνέλκων, τὸν δὲ αὐχένα συνέλκων, ὃν ἐπίβουλον Ἀριστοτέλης φυσιογνωμεῖ. Bene convenit Tiberio. Persius de simili forma 3. Sat. 80. *Obstipo capite et figentes lumine terram.* Contrarii sunt his, qui rigida cervice, capite retrorsum adducto incedunt, quos Graeci σιμοτραχήλους nominant. Talis incessus arrogantium et vana gloria elatorum; quos ait summa elegantia Arrianus in Epicteto sic ambulare, quasi veru deglutissent. Τί, inquit, ἡμῖν ὀβελίσκον καταπιὼν περιπατεῖς; ἤθελον ἵνα με καὶ οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσιν.

Adducto fere vultu plerumque tacitus] Σκυθρωπὸς ὡς πλήθει, καὶ τὰ πολλὰ σύννους. *Adducere vultum*, Latine scribentibus est, ad gravitatem componere: qui habitus accedit ad tristitiae speciem: at *obducere frontem*, sive *vultum* de moesto dicitur aptius quam de gravi. Iuvenalis Sat. 9. *Occurrit fronte obducta, ceu Marsia victus.*

Et excuſare tentavit ſaepe apud — ac populum] Tacitus 1. Annal. c. 10. *Etenim Auguſtus, paucis ante annis cum Tiberio tribunitiam poteſtatem a patribus rurſus poſtularet, quamquam honora oratione quaedam de habitu cultuque, et inſtitutis eius iecerat, quae velut excuſando exprobraret.*

Naturae vitia eſſe, non animi] Hoc vult ille apud Demoſth. in orat. *κατὰ στεφάνου ψευδομαρτ.*, qui ſimiles in habitu et inceſſu ſuo arrogantiae notas excuſans, Ego, ait, *οὐ τῶν εὐτυχῶς πεφυκότων ἐμαυτὸν κρίνω.*

Quamvis trigeſimo aetatis anno — medicorum] Tacitus 6. Annal. 46. *Graveſcente valetudine nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem ſimulans: ſolitusque eludere medicorum artes, atque eos, qui poſt triceſimum aetatis annum ad internoſcenda corpori ſuo utilia vel noxia alieni conſilii indigerent.* Non fero virum doctum ad haec verba Taciti, Plutarchi locum in libro, qui inſcribitur Ὑγιεινὰ παραγγέλματα, emendantem: nam ſcripſiſſe Plutarchum eo loco ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, probamus ipſius teſtimonio: qui in libello, An ſeni capeſſenda ſit respublica, manifeſtiſſime vulgatam lectionem tuetur, ſic ſcribens: Οὐ γὰρ ὡς Τιβέριος ὁ Καῖσαρ ἔλεγε τὸ τὴν χεῖρα τῷ ἰατρῷ προτείνειν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας, αἰσχρόν ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τὴν χεῖρα τῷ δήμῳ προτείνειν, ψῆφον αἰτοῦντας ἢ φωνὴν ἀρχαιρεσιάζουσαν. Nihil hic mutandum eſſe, argumentum ipſum diſputationis declarat: de ſenibus enim ſermo eſt. Quare ne altero quidem in loco quidquam vitii ſubeſſe poſſumus ſuſpicari.

Sine adiumento conſiliove medicorum] Non tamen ut omnem penitus medicinam reſpueret. Nam Damocrates in deſcriptione antidotorum, de una illarum ſpecie loquens, quam ἐφεκτικὴν appellat, quod vim ſiſtendi ſanguinis eximiam habebat, teſtatur, ea plurimum eſſe uſum Tiberium, alia autem nulla. Sic ille: Ταύτῃ Τιβέριον τὸν Σεβαστὸν χρώμενον λέγουσιν, ἄλλην μὴ πεπωκέναι ποτέ.

Cap. 70. *Euphorionem et Rhian. et Parthenium*] Suſpicabar legendum *Euphronium*, quem ſcripſiſſe Priapeia auctor Strabo: ſed vera eſt lectio vulgata. Sic apud Graecos Parthenius et Euphorion poetae elegiaci iunctim nominantur propter ſimilitudinem poeſeos. Lucianus de conſcribenda hiſtoria: *Καίτοι ποιητὴς ὢν παραϑεῖ τὸν Τάνταλον καὶ τὸν Ἰξίονα, καὶ Τίτυον καὶ τοὺς ἄλλους· εἰ δὲ Παρϑένιος ἢ Εὐφορίων ἢ Καλλίμαχος ἔλεγε, πόσοις ἂν, οἴει, ἔπεσι τὸ ὕδωρ ἄχρι πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ Ταντάλου ἤγαγεν; εἶτα πόσοις ἂν Ἰξίονα ἐκύλισε;* Ex his verbis et aliorum ſcriptorum Graecorum teſtimoniis poſſumus coniectura asſequi, qualia fuerint, et horum poetarum, et Tiberii, qui eos imitatus eſt, poemata. Euphorionis maxime poeſin refertam veteribus fabulis fuiſſe (quod placebat Tiberio) et Cicero innuit, qui poetam obſcurum nominat lib. 2. de divinatione: et fragmenta, quae hodie apud poetarum interpretes exſtant. Puto tamen, eo potius nomine probatos eſſe hos poetas Tiberio, principi libidinoſiſſimo, quod amatoria tractaverant; quod hodieque teſtantur utcunque tituli poematum ab illis editorum, quae apud Suidam et alios leguntur. Sane Euphorionis poemata vulgo Romae ita probata, ut paſſim a parum ſobriis cantarentur. Quare Cicero *cantores Euphorionis* appellat homines, qui mollium id genus ſcriptorum lectione oblectantur. Locus eſt in tertia Tuſculana, ubi poſt allatos verſus e tragoediis Ennii lamentabiles, addit: *O poetam egregium! quamquam ab his cantoribus Euphorionis contemnitur.* Exſtat hodieque Parthenii liber, quo mirabiles amantium caſus recenſet. Miſſus eſt ad Cornelium, de quo Suetonius in vita Auguſti.

Inter veteres et praecipuos auctores dedicavit] Moris fuit, magnorum virorum imagines per genera diſtinctas habere: ideo utuntur veteres particula *inter* in hac re. Vitruvius, *inter deorum ſedes dedicari.* Sidonius lib. 9. epiſt. 16.

Quum meis poni ſtatuam perennem
Nerva Traianus titulis videret,
Inter auctores utriusque ſixam
Bibliothecae.

Scriptorum imagines ac ſtatuae ſeparatae erant ab aliorum ſimulacris, qui aliis artibus hoc praemium meruiſſent. Ipſi quoque ſcriptores diſtincti generatim fuerunt: quod eximie declarat locus Taciti de ſtatuis Germanici loquentis lib. 2. Annal. Parthenius, qui hic narratur inter veteres dedicatus, adeo tum vetus non fuit, ut Suidas, Tiberio imperante adhuc vixiſſe, tradat.

Minois exemplo] Scripti quidam *maiorum exemplo*, inepte: nam ad antiquiſſimas fabulas de Minoe reſpicit, ut locum attendenti planum erit. Dio narrat lib. 56. ſed nulla mentione facta huius imitationis. Eximie vero rem aperit Plutarchi locus in commentario ſalubrium praeceptorum: Ὁ Μίνως, inquit, *καὶ τὸν αὐλὸν ἀφεῖλε τῆς θυσίας, καὶ τὸν στέφανον ὑπὸ λύπης*. Eſt igitur Minois exemplo rem divinam facere, quum neque tibia adhibetur, neque corona capiti imponitur.

Cap. 71. *Abstinuitque maxime in ſenatu*] Nec minus apud populum. Suave eſt, quod ſuper hoc Dio refert, Tiberium edicto quondam ſtrenas prohibuiſſe: in quo uſus erat voce non Latina (Graecam fuiſſe ſuſpicamur nos) deinde noctu recordatum eius dictionis, poenituiſſe, et ad omnes mox linguae Latinae peritos viros retuliſſe.

In quod. decreto — quum ἔμβλημα recitaretur] Aliud agebat vir doctiſſimus et Italiae ſuae ocellus, quum ſcribebat, hoc loco legendum eſſe *πρόβλημα*, non *ἔμβλημα*: nam ut taceam libb. veteres, ratio, quae adducitur, vana eſt: nempe videre ſe negat, cur in decreto patrum *ἔμβλημα* nominandum fuerit: id vero facile Tacitus doceat, qui de moderandis ſumptibus conviviorum et ſupellectilis tractatum in ſenatu teſtatur, Annal. lib. 3. c. 52. Sed defendendae huic lectioni ſufficit unus

Dio, cuius haec ſunt lib. 57. Ἀπεῖπε δὲ, inquit, καὶ χρυσῷ σκεύει μηδένα. πλὴν πρὸς τὰ ἱερὰ νομίζειν· ἐπεί τε διηπόρησάν τινες, εἰ καὶ τὰ ἀργυρᾶ τὰ χρυσοῦν τι ἔμβλημα ἔχοντα ἀπηγορευμένον σφισὶν εἴη κεκτῆσθαι, βουληθεὶς, καὶ περὶ τούτου τι δόγμα ποιῆσαι, ἐκώλυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικὸν, ἐμβληθῆναι, καίτοι μὴ ἔχων ὅπως ἐπιχωρίως αὐτὸ ὀνομάσῃ. *Vetuit aureo vaſe quemquam niſi ad res ſacras uti: et quum dubitarent quidam, an etiam argentea, quae emblema aliquod aureum habebant, eſſent prohibita; cupiens de ea re edictum facere, vetuit, in eo uſurpari vocem emblema tamquam Graecam: licet dictionem nullam haberet Latinam, qua id ſignificaret.* Haec Dio: ſed cur ἔμβλημα, *inſerta* non dicetur Latine? praeſertim quum ea voce priores Tiberio uſi ſint. Lege magnum Scaligerum ad Manilium.

Militem quoque — niſi Latine reſpondere vetuit] Non militem, ſed centurionem, ait Dio. Ἑκατοντάρχου, inquit, Ἑλληνιστὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ μαρτυρῆσαί τι ἐθελήσαντος, οὐκ ἠνέσχετο, καίπερ πολλὰς μὲν δίκας ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ καὶ ἐκεῖ λεγομένας ἀκούων, πολλὰς δὲ καὶ αὐτὸς ἐπερωτῶν.

Cap. 72. *Bis omn. ſeceſſ. temp. — redire conatus*] Atqui Dio triplicem eius acceſſum ad urbem narrat ſub ſinem lib. 57.

Erat ei in oblectamentis ſerpens draco] Etiam ſerpentes, inimicum illud humano generi animal, cicurantur, et vel per ſe, vel arte et induſtria hominis manſueſiunt. Hi ſunt, quos Plutarchus in Alexandro appellat χειροήθεις ὄφεις. Auctor eſt Philoſtratus, Aiaci Locro fuiſſe draconem manſuetum, cubitorum quinque: quo ille utebatur convictore et comite inſtar canis. Sic ille: Εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ χειροήθη δράκοντα. πεντάπηχυν τὸ μῆκος, ὃν ξυμπίνειν τὲ καὶ ξυνεῖναι τῷ Αἴαντι, καὶ ὁδοῦ ἡγεῖσθαι καὶ ξυνομαρτεῖν, οἷον κύνα. Notum etiam, quod de pariis vel parvis ſerpentibus nar-

rant Graeci, ut Ariſtophanis ſcholiaſtes Plato, Suidas, et alii. Sed qui proprie dracones in genere ἑρπυστικῷ nominantur, ii fere veneno carent. Nicander de hac ſpecie: Οὐ μὲν ἴγ' αὔτως Ἐγχρίμψας ἤλγυνε· καὶ ἣν ἐκπάγλα χαλεφθῇ. Lege Plinium lib. 29. c. 4. Huius generis erant, quos nominabant dracones Epidaurios, et quos Pellaeos; de quibus illuſtris Luciani locus in Alexandro: Ἐνταῦθα ἰδόντες δράκοντας παμμεγέθεις ἡμέρους πάνυ καὶ τιθασσούς. ὡς καὶ ὑπὸ γυναικῶν τρέφεσθαι, καὶ παιδίοις συγκαθεύδειν, καὶ πατουμένους ἀνέχεσθαι, καὶ θλιβομένους μὴ ἀγανακτεῖν, καὶ γάλα πίνειν ἀπὸ θηλῆς κατὰ ταυτὰ τοῖς βρέφεσιν, ὠνοῦνται τῶν ἑρπετῶν ἓν τὸ κάλλιστον, ὀλίγων ὀβολῶν. Id eſt: *Quum in Macedonia vidiſſent dracones permagnos, manſuetos admodum et cicures; ut etiam a mulieribus alerentur, cum puerulis cubarent, calcati tolerarent, preſſi non irritarentur, lac etiam e mamma, infantium more, ſugerent; unum iſtorum ſerpentum, eumque pulcherrimum, paucis obolis ſibi comparant.* Iſtius generis dracones Romanis proceribus et nobilibus feminis fuiſſe in deliciis praeter hunc Tranquilli, teſtantur alii aliorum auctorum loci. Martialis lib. 7. enumerans beſtias voluptatis cauſſa haberi ſolitas:

Si gelidum collo veſtit Gracilla draconem:
Luſciniae tumulum ſi Teleſina dedit.

Nec praetermittendus Senecae locus e lib. 2. de Ira, c. 31., cuius me aliquando admonuit I. Philippus Pareus, adoleſcens eruditiſſimus. Sic ille: *Adſpice elephantorum iugo colla ſubmiſſa taurorum pueris pariter ac feminis perſultantibus tergum impune calcata, et repentes inter pocula ſinusque innoxio lapſu dracones.*

Rediens ergo propere Campaniam] Ita omnes meliores libri. Viterb. et vulgati *prope Camp.* Urſinus e ſuis *propere in Camp.* ſed *redire Campaniam*, ut Virg. 1. Aen. pr. *Italiam venit:* et ita loqui ſolitum B. Hieronymum atque alios eximios ſcriptores, obſervat Ioſ. Scaliger ad Euſebium ſuum.

Instans in medico triclinio] Magis ex more fuit, ut princeps salutantes ad ianuam cubiculi stans exciperet, et dimitteret, ut alicubi notat Dio. Spartianus de Hadriano, *Ad convivium venientes senatores stans excepit.*

Adstante lictore] Et prima editio, et manu exarati libri sic habent: quod moneo propter virum doctum, cui tolli ista aut mutari placuit, sine caussa: non enim, ut existimat, otiosa sunt haec verba isto loco. Nam quod adhiitisse lictor Tiberio dicitur, vel maiestati principali consultum, vel commodi eius caussa factum, ut ei senex et infirmus inniteretur.

Cap. 73. *Octavo et septuagesimo aetatis anno*] Consentit etiam Tacitus: at Dio: Ἐβίω, inquit, *ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέρας ἐννέα.*

Tertio et vigesimo imperii] Satis liberaliter: alii parcius, qui solos viginti duos annos tribuunt. Iosephus Origg. lib. 15. ad biennium adiicit menses quinque, dies tres: Dio, menses septem, et dies totidem: Clemens, menses sex, dies XIX.

Nonnulli pulvinum iniectum] Tacitus magis probabiliter: *Macro intrepidus opprimi senem iniectu multae vestis iubet, discedique a limine.* Dio similiter: Ἱμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς καὶ θερμασίας τινὸς δεομένῳ προσέβαλε. In vitis Imperatorum Germanicorum reperimus similis tragoediae exemplum: nam Fridericum II. circa annum Domini MCCL a Manfredo filio naturali narrant exstinctum, pulvino in os iniecto: quo etiam leti genere vitam ferunt ademptam Ioanni X. Romano Pontifici, qui circa annum DCCCCXIII pontificatum inierat.

Cap. 74. *Cinis e favilla et carbonibus — illatus*] Lego *illatis:* neque enim cinis ad calefaciendum cubiculum inferri solet, sed favilla et carbones. Ita autem calefaciebant triclinia, quoniam in iis camini non erant. Plutarchus de Alexandro: Ἐν χειμῶνι καὶ ψύχει τῶν

φίλων τινὸς ἑστιῶντος αὐτὸν, ἐσχάραν δὲ μικρὰν, καὶ πῦρ ὀλίγον εἰσενέγκαντος, ἢ ξύλα ἢ λιβανωτὸν εἰσενεγκεῖν ἐκέλευεν.

Exſtinctus et iam diu frigidus exarſit] Plutarchus Erotico: Ἂν ἐν οἰκίᾳ νύκτωρ σέλας ἴδωσιν, θεῖον ἡγοῦνται καὶ θαυμάζουσιν.

Cap. 75. *Ut ad primum nuntium — clamitarent*] Placet lectio cod. Liſſ. *Tiberius in Tiberim.* De primo nuntio an Suetonio credi par eſt? nonne enim fieri ſolitum, ut primi de morte tyranni nuntii ſuspenſis auribus excipiantur ob metum? Quare etiam ſcribit Ioſephus 1, 18. de morte Tiberii: Ῥωμαῖοι μὲν δὴ πύστει (male editum, πίστει) τῆς Τιβερίου τελευτῆς, εὐφραίνονται μὲν τῷ ἀγαθῷ τῆς ἀγγελίας, οὐ μὴν πιστεύειν γε θάρσος ἦν αὐτοῖς. Simillima Tranquillus in morte Caligulae lib. prox. c. ult. et de eodem Ioſephus.

Nam quum ſenatus conſulto] Ante annos XV factum erat hoc conſultum ſenatus, Coſſ. Valerio Meſſala et Aurelio Cotta, Dio.

Atellam potius deferendum] Negant dignum, qui Romae ſepeliatur, quam ita cupide deſeruiſſet, et a qua tam pertinaciter abstinuiſſet: proiiciendum igitur in aliquod Campaniae municipium, qua tantopere vivus delectabatur. Atellam autem nominant potius quam aliud, alludentes ad flagitioſam eius vitam: talis enim Atellanorum vita et mores: unde ſunt *Atellanae fabulae* nuncupatae.

Et amphitheatro ſemiuſtulandum] Viterb. et Liſlaci, *ſemiuſtillandum:* duplex contumelia his verbis continetur. Voluit enim non cremari Tiberium, ſed amburi tantum et leviter curari eius ſunus, ut fiebat in mendicis, qui a veſpillonibus raptim in Esquiliis cremabantur: vide lib. ſeq. de Caii ſunere: graviſſimum vero de amphitheatro: nam ibi ſontes igne conſumi ſoliti, ut infra lib. 4. c. 27. et Philo contra Flaccum, aliique.

Cap. 76. *Ac militibus univerſis*] Praetorianis, legionariis, urbanicianis, et vigilibus ſive ſparteolis. Nam his quoque aliquid Tiberii teſtamento fuiſſe legatum, auctor Dio: Τοῖς τε ἀστικοῖς καὶ τοῖς νυκτοφύλαξι τὰ καταλειφθέντα διέλυσε.

Plebique Romanae viritim, atque — magiſtris] Dio: Διένειμε τῷ δήμῳ τὰς πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίας μυριάδας· τοσαῦτα γὰρ αὐτῷ κατελείφθησαν. *Populo diviſit ſeſtertium quadringenties quinquagies: tantum enim illi relictum fuerat.* Videtur ea ſumma utrumque legatum comprehendi, et quod populo viritim datum, et quod vico-magiſtris relictum: de quo diximus libro priore.

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM IV.

ANIMADVERSIONES.

Cap. I. *Et poſt eam conſulatum ſtatim geſſit*] Diſtingue ante *ſtatim* ſic: *a Tiberio patruo adoptatus, quaeſturam quinquennio ante quam per leges liceret, et poſt eam conſulatum, ſtatim geſſit.* Leviſſima emendatio grande momentum affert ad hiſtoriae fidem; quae ſtare hic non poteſt, ſi τὸ *ſtatim* referatur ad conſulatum: nam inter Germanici quaeſturam et eiusdem conſulatum anni ſeptem interiecti. Refer igitur ad ſuperiora, et intellige, ſtatim ut adoptatus eſt Germanicus, quaeſturam eum geſſiſſe. Haec germaniſſima eſt huius loci ſententia. Clare arguit ratio annorum, ſi attendimus: nam et adoptio Germanici et quaeſtura in eundem incidunt annum DCCLVII, qui Coſſ. habuit Sex. Aelium Catum et C. Sentium Saturninum. De adoptione liquet ex Velleii ceterorumque hiſtoricorum teſtimoniis: de quaeſtura arguit, quod dicitur quinquennio ante, quam per leges liceret, eam conſecutus: nempe anno undevigeſimo factus Quaeſtor Germanicus: ſic enim Tiberius, cui idem contigit privilegium, *Quaeſtor, undevigeſimum annum agens, capeſſere coepit remp.*, inquit Velleius. Id aetatis Germanicum fuiſſe, quum eſt adoptatus, intelliget ſtatim, qui cum dicto anno DCCLVII vel eum contulerit, quo natus eſt, vel eum, quo denatus. Alter eſt annus urbis DCCXXXVIII, alter DCCLXXII, aetatis ipſius quartus et trigeſimus.

Prius quam honorem iniret] Iniit apud urbem Achaiae Nicopolim, anno DCCLXXI.

Quum Armeniae regem devicisset] Iusso Lipsio ut assentiamur, ac scribamus, *regem dedisset*, vel *deiecisset*, flagitat, non postulat Taciti narratio. Omnium tamen librorum in edita lectione mira consiantia.

Cap. 3. *Omnes Germanico corporis — virtutes*] Magnum et rarum elogium: in quo tamen consentiunt historici. Tacitus lib. 2. c. 73. pluribus persequitur illius laudes: etiam cum Alexandro Magno comparatione facta. Dio paucis verbis non pauciora dicit lib. 57. Κάλλιστος μὲν τὸ σῶμα, ἄριστος δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἔφυ, παιδείᾳ τε ἅμα καὶ ῥώμῃ διέπρεπε, πρᾳότατός τε καὶ σωφρονέστατος ἦν. Dilaudat eundem et Iosephus Origg. lib. 18. c. 8. Unus Velleius per adulationem principis turpissimam ausus laudato ab omnibus iuveni ignaviae maculam adspergere.

Formae minus conveniebat gracilitas crurum] Quod inter praecipua olim habitum, quae bonam formam corrumperent: fuitque hic habitus urbanorum dicteriis semper obnoxius. Seneca, In sapientem non cadere iniuriam, lib. 2. c. 16. *In capitis mei levitatem iocatus est, et in oculorum valetudinem, et in crurum gracilitatem, et in staturam.* Infra lib. 6. Neroni tribuuntur inter alia vitia corporis, *gracillima crura.* Vide et in Domitiano, c. 18. Sic in Aristotele notatum, quod esset ἰσχνοσκελὴς, id est, *persilis:* nam ita comici vocarunt. Glossarium: *Persilis*, μακροσκελής. Plautus, *todella crusculu:* Eubulus Comicus, κοψίχου σκέλη: alii, στρουθόποδας. Contra, quibus inferiores corporis partes erant crassiores, κληματίδας Αἰγυπτίας vocabant: quod de Zenone Stoico est dictum. Quemadmodum autem crurum gracilitatem, sic etiam manus vel brachii inter deformitatis notas ponebant. Chrysost. in epistolam Pauli ad Ephesios: Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐν τῇ σαρκὶ πολλὰ ἔχομεν ἐλαττώματα: ὁ μέν ἐστι χωλὸς, ὁ δὲ διεστραμμένους ἔχει τοὺς πόδας, ἕτερος χεῖρα ξηράν.

Ea quoque paullatim — vectatione post cibum] Gracilitatem vel corporis totius, vel partis ut crurum, duobus potissimum modis curari posse, Galenus docet, *dropace* et *convenientibus exercitationibus*. Lege illius magni doctoris Ὑγιεινῶν lib. 5. Meminit et lib. 6. atque alibi.

Oravit caussas etiam triumphales] Nihil ausi sumus mutare: Viterb. tamen cod. et Pithoei habent *triumphalis:* quam lectionem amplector ut verissimam. Dio iubet, cui refragari durum: notat ille in actis anni DCCLXV, Germanicum etiam Consulem caussas orasse. Καὶ αὐτὸς μὲν, ait, οὐδὲν ἄξιον μνήμης ἔπραξε, πλὴν ὅτι καὶ τότε ὑπερεδίκησεν. Lapsi sunt graviter viri docti, qui hoc loco ὑπερδικεῖν, quod lippi norunt et tonsores significare *patrocinio suo aliquem defendere*, interpretati sunt, *potiores ferre partes:* non dubito, id notare voluisse Dionem verbis illis, quod hic Suetonius observat. Sed instat eruditissimus Torrentius, et triumphalem Germanicum orasse caussas negat, qui statim a triumpho ad Orientis statum componendum sit pulsus. Respondemus viro doctissimo; triumphalem dici non eum tantum, qui triumphavit: sed et illum, qui triumphalia ornamenta sit consecutus: quae nactum esse Germanicum ex bello Dalmatico ante consulatum suum primum, testis Dio lib. 56. Τῷ Γερμανικῷ αἵτε νικητήριαι τιμαὶ ἐδόθησαν καὶ αἱ στρατηγικαί.

Domi forisque civilis] Iosephus idem aliis verbis: Τὴν ἀξίωσιν κτώμενος τοῦ βούλεσθαι ἴσος πᾶσιν εἶναι.

Colligere sua manu et comportare] Quod Tiberius arripit in occasionem criminandi alias invisi iuvenis. Tacitus.

Ut Pisoni decreta sua rescindenti — quam] Aliter Tacitus 2. Annal. 69. et verius, ut puto: *At Germanicus Aegypto remeans, cuncta, quae apud legiones aut urbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa, cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliae.*

Amicitiam ei more maiorum renuntiaret] Et Augusti quoque exemplo, qui fecit idem in Cornelio Gallo, lib. 2. c. 66.

Cap. 4. *Quarum virt. fructum uberrimum tulit*] Fructus virtutum suavissimus, amor omnium. Genuina sententia apud optimum poetam Statium Papinium in Soteriis pro Rutilio Gallico, 1. Sylv. 4, 57.

Quae tibi sollicitus persolvit praemia morum
Urbis amor? quae tum patrumque equitumque notavi
Lumina, et ignarae plebis lugere potentes?

Cap. 5. *Tamen longe maiora — iudic. in morte*] Exstat in hanc sententiam vetus epigramma:

Parce, hospes, tumulo, Caesar Germanicus hic sum:
Saepe etiam ignotis ipse dedi requiem.
Quod si quem tumuli nihil huius gratia tangit,
Admoneat, patriae fraude quod hic iaceo:
Sed iaceo, quamvis non vitae, at plenus honoris:
Hoc uno ingratus, quod genui patriae.
Testata est mores lacrimis plebesque patresque:
Haec sunt sinceri iudicia ingenii.

Secundum horum versuum explicant superiora Suetonii verba, *Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias manibus dabat:* quartum versum ita potius scribam, *At moveat, patria fraude quod hic iaceo:* elegantius, et ad fidem historiae convenientius.

Lapidata sunt templa] Quos honore auctos volebant, sive deos, sive homines, ἐφυλλοβόλουν: et contra per contumeliam lapidibus petebant et deorum et hominum imagines. Tacitus 1. Histor. 55. *Primani Quintanique turbidi, adeo ut quidam saxa in Galbae imagines iecerint.* Hinc illa theatralis lapidatio, de qua multa nobis dicta Animadvv. in Athenaeum lib. 6. c. 11.

Cap. 6. *Ne quid gestientes — moraretur*] Pars maior libb. et quidem meliorum, *morarentur*, hoc est, exspectandum haberent. *Moror* utrumque significat, et facere et pati moram.

Cunct. nec temere opinantibus — Tiber. saevitiam] Eadem sententia Dionis diserte sic scribentis: Τιβέριος δὲ ἐπεὶ τὸ ἐφεδρεῦον οὐκέτ' εἶχεν, ἐς πᾶν τ' οὐναντίον τῶν πρόσθεν εἰργασμένων αὐτῷ πολλῶν ὄντων καὶ καλῶν περιέστη. Tacitus: *Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere.*

Cap. 8. *Ego in actis Antii invenio editum*] Dio quoque in castris non natum, sed eductum ait: verum, si ex fide eidem traditum, Germanicum primum suum consulatum in otio urbano consumpsisse, caussa non est meo iudicio, cur Plinio potius quam Suetonio in hac controversia assentiamur. Etsi non clam me est, virum doctum multis probabilium argumentorum machinis huius opinionem prope afflixisse. Sed mihi per videtur mirum, si post cladem Varianam, Tiberium ad Germanicos exercitus summa celeritate festinantem, Germanicus cum uxore sua sit comitatus: nonnihil etiam impellit me, ut Suetonio potius assentiar, exquisita haec diligentia, qua usum eum patet in pervestiganda huius rei veritate: quam quidem ille solus serio, certe post Plinium et Tacitum, quaesivit.

Si vellet, ut retineret] Memmianus lacunam exhibet sic, *si vellet . . . . . ut retineret.* Fortasse, *si vellet uti, ut retineret.*

Quae sola actorum restat — auctoritas] In Mss. etiam nostris locus est corruptus: ex vestigiis Viterb. et Memmiani videtur scriptum fuisse, *quae sola auctoritas restat publici instrumenti:* nam vox *actorum* ex superscripta interpretatione orta videtur.

Cap. 9. *Apud quos quantum praeterea*] Forte scribendum *propterea.*

Quam ablegari eum] Etiam in Memmiano scriptum *oblegari* pro *ablegari* sine dubio.

Repreſſo ac retento vehiculo] Memmianus *reprenſo*, ut ſit pro ſaepius apprehenſo. Tacitus ſic 1. Annal. 41. *orant, obſiſtunt, rediret, maneret.*

Cap. 10. *Comitatus eſt patrem — expeditione*] Viterb. et *in Syriacam expeditionem.*

Et inde viceſ. aetatis anno accitus — a Tiberio] Convenit cum calculo Taciti, qui in actis a. DCCLXXXVI 6. Annal. 20. ita ſcribit: *Sub idem tempus C. Caeſar diſcedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, coniugio accepit.*

Perinde oblitter. ſuor. — nihil quidq. accidiſſet] Tacitus ibidem: *Immanem animum ſubdola modeſtia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta voce.*

Quae vero ipſe pateretur — transmittens] Tacitus lib. 6. c. 45. de Caio: *Nam etſi commotus ingenio, ſimulationem tamen falſa, in ſinu avi perdidicerat.* Novi Tiberii ingenium; puto tamen hic ſcribendum *in ſinu aviae:* intelligit enim, niſi fallor, primam Caii educationem: non autem in ſinu Tiberii avi, ſed Antoniae, aviae et Liviae Auguſtae, proaviae, ad viceſimum aetatis annum fuit educatus. Quare de Livia interpretor, muliere, ut novimus, omnium artium iſtius generis peritiſſima: nec obſtat, quod proavia illa fuit, non avia: ſemper enim Romani ſcriptores cognationum appellationes laxe et libere uſurparunt, ut omnibus eſt notum, qui eorum ſcripta ſerio πεπατήκασι.

Ut non immerito ſit dictum] Eius dicti auctor Paſſienus. Tacitus ibidem.

Cap. 11. *Et ganeas atque adulteria — obiret*] Memmianus codex, Liſſ. et Viterb. ita legunt, non *ambiret*, ut in aliis. *Adulteria* pro feminis adulteris, ita dictum, ut coniugia pro coniugibus, et alia id genus. At in libb. Urſini ſcriptum *ganeas atque popinas:* quam lectionem nusquam reperimus, et putamus, ab iis eſſe excogitatam, qui inſolentiam vulgatae lectionis non con-

coquebant. *Capillamentum eſt πηνίκη.* Auctor Satyrici: c. 110. *Evocatumque me non minus decoro exornavit capillamento: imo commendatior enituit, quia flaurorum corymbio erat.* Puto ſcribendum, *quia flaveo ornatum corymbio erat.* Suetonius in Othone c. 12. *galericulum* vocat.

Ut aliquoties praedicaret — Caium vivere] Dio lib. 58. p. 635. cati ſenis vaticinium ita narrat: Ἠγνόει μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδὲ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον, ἀλλὰ καὶ εἶπέ ποτε αὐτῷ διαφερομένῳ πρὸς τὸν Τιβέριον, ὅτι σύ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς καί σε ἄλλοι. Propterea Philo narrat, ſaepius deliberaſſe Tiberium de tollendo Caio.

Cap. 12. *Enniam Naeviam, Macronis uxorem*] Liſlaei cod. alterum tantum nomen agnoſcit, quod in mulieribus eſt uſitatius: *Naenniam* enim ſcribit non ſine vitio. Dio lib. 58. p. 639. Ἐννίαν Θρασύλλην vocat: maritum vero eius Νεούϊον Σερτώριον Μάκρωνα. Unde ſcripſerim hoc loco *Enniam, Naevii Macronis ux.*, vel *Herennii Macr.:* ita enim nominatur ab aliis. Memmianus, *Enniam Naeviam.*

Per hanc inſinuatus Macroni] Praeter hiſtoricos vide Philonem contra Flaccum.

Cap. 13. *Populum Rom. vel — hominum genus*] Brevius lib. Pithoei, *vel dicam hominum genus compotem.*

Prope afflictae domus] *Affligere* Suetonio gravius quam vulgo apud Ciceronem et alios multos ſonat. In Vitellio c. 3. *Mater miſſum ad legiones et appellatum Imperatorem pro afflicto ſtatim lamentata eſt.* In Veſpaſiano c. 8. *Per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope aſſlictam nutantemque remp. ſtabilire:* proprie *affligere* eſt cum ictu ſive ſono ad terram dare, quod Graeci προσουδίζειν dicunt. Homerus interdum δουπεῖν, ut δεδουπότος Οἰδιπόδαο. Minus recte in Gloſſario: *Adfligere,* ζημιοῦν, et *adfligi,* καταπονεῖσθαι: non enim asſequitur vim vocis, ut ſere ſolet.

Inter altaria et victimas ardentesque taedas] Ita moris fuit prodire obviam viris principibus. Docuit nuper Lipſius teſtimonio aliquot veterum ſcriptorum: quibus pauca lubet adiicere. Originem rei docet M. Tullius: nam primitus deis hic honos exhibitus, quum transferrentur eorum imagines: ſic ille lib. 4. in Verrem: *Quid hoc tota Sicilia eſt clarius, quam omnes Segeſtanas matronas et virgines conveniſſe, quum Diana exportaretur ex oppido? unxiſſe unguentis? compleſſe coronis et floribus? thure odoribusque incenſis usque ad agri fines proſecutas eſſe?* Deinde ad homines idem eſt translatum: eſtque hoc adulationis genus antiquiſſimum. Quintus Curtius lib. 5. de Alexandri ingreſſu in Babylonem loquens: *Plures obviam egreſſi ſunt: inter quos Bagophanes arcis et regiae pecuniae cuſtos, ne ſtudio a Mazaeo vinceretur, totum iter floribus coronisque conſtraverat, argenteis altaribus utroque latere diſpoſitis, quae non thure modo, ſed omnibus odoribus cumulaverat.* Plutarchus in Dione: Βουλόμενος δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ προςαγορεῦσαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀνῄει διὰ τῆς Ἀχραδινῆς, ἑκατέρωθεν παρὰ τὴν ὁδὸν τῶν Συρακουσίων ἱερεῖα καὶ τραπέζας καὶ κρατῆρας ἱστάντων· καὶ καθ' οὓς γένοιτο προχύτας τε βαλλόντων, καὶ προςτρεπομένων ὥςπερ θεὸν κατευχαῖς. Iuſtinus lib. 24. *Arſinoe praegreſſa virum, diem feſtum urbi in adventum eius indicit — aras ubique, hoſtiasque diſponi.* Religioſius multo Athenienſes, qui excepturi Attalum, ſacerdotes et victimas praepararunt, templaque omnia aperuerunt, ut ipſe diis, non Athenienſes ipſi ut deo ſacrificaret. Polybius: Ἐπεὶ δὲ εἰςῄει κατὰ τὸ Δίπυλον ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους παρέστησαν τὰς ἱερείας καὶ τοὺς ἱερεῖς· μετὰ δὲ ταῦτα πάντας μὲν τοὺς ναοὺς ἀνέῳξαν ἐπὶ πᾶσι δὲ θύματα τοῖς βωμοῖς παραστήσαντες, ἠξίωσαν αὐτὸν θῦσαι. Quamquam adulationibus foedis erga potentes nulli populo conceſſiſſe Athenienſes, ſatis probavit Athenaeus lib. 6. et nos ad illum. Sed redeo ad aliorum adulationem, cuius prae-

terea teftis Suetonius lib. fuper. c. 98. *Forte Puteolanum finum praetervehenti vectores nautaeque de navi Alexandrina, quae tantum quod appulerat, candidati coronatique et thura libantes, faufta omina et eximias laudes congefferant:* mitto locum in Galba c. 18. Meminit et Appianus Ἐμφυλίων lib. 5. narrans Octavii et Antonii in urbem adventum poft factam inter fe pacem, *παροδεύουσιν αὐτοῖς οἷα σωτῆρσιν ἐγίγνοντο θυσίαι.* Sic interpretor, quod fcribit Philoftratus lib. 5. c. 9., quum Aegyptiacos nomos peragraret Vefpafianus Imperator, non folum prodiiffe illi obviam omnes cuiuscunque aetatis aut conditionis homines: fed facra etiam detuliffe: Προσιόντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι, τὰ μὲν ἱερὰ πρὸ πυλῶν ἀπήντα, καὶ τὰ τῆς Αἰγύπτου τέλη, καὶ οἱ νόμοι καθ' οὓς Αἴγυπτος τέτμηται, Φιλόσοφοί τε ὡσαύτως, καὶ ἡ σοφία πᾶσα. Addidit Suetonius, *taedasque ardentes:* quod erat aliquanto civilius et ufitatius. Servius ad lib. 5. Aeneidos: *In honorem regum cum facibus procedebatur a populo.* Plutarchus in Pompeio: Τοὺς δὲ ἀπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλαντο, καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θυόντων· πολλοὶ δὲ καὶ στεφανοφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο, καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον. Herodianus lib. 4. c. 8. defcribens ingreffum Caracallae Alexandriam: Ἀρωμάτων δὲ παντοδαπῶν καὶ θυμιαμάτων ἀτμίδες εὐωδίαν παρεῖχον ταῖς εἰσόδοις· δᾳδουχίαις τε καὶ ἀνθέων βολαῖς ἐτίμων τὸν βασιλέα. Ammianus lib. 21. *Eumque fuburbanis propinquantem amplis nimiumque protentis, militaris et omnis generis turba cum lumine multo et floribus votisque fauftis,* Auguftum *appellans,* et dominum. *duxit in regiam.* Imperatoribus autem Chriftianis idem genus honoris poftea effe exhibitum paffim illorum hiftoriae teftantur: nam five ipfos, five eorum laurata, five cadavera defunctorum fuffitibus excipiebant. Corippus lib. 2. *Transitus ob cauffam multi pia thura cremabant.* At-

que idem honos postea etiam episcopis est exhibitus: idque iam inde a temporibus primis florentis ecclesiae: nam B. Cyrillus in epistola ad presbyteros Alexandrinos, quae exstat in Actis concilii Ephesini, narrat, se a concilio Ephesi habito redeuntem tanta alacritate omnium exceptum esse, ut passim sibi mulieres praeirent, thuribula manibus tenentes: Ὥςτε, inquit, καὶ τὰς γυναῖκας θυμιατήρια κατεχούσας προηγεῖσθαι ἡμῶν. Simile est, quod de cereis accensis in Histor. ecclesiast. observamus, quos initio moris fuit rebus sacris praeire. Sozomenus lib. 8. de apparatu choreae ab Ioanne Chrysostomo institutae, σταυρῶν ἀργυρῶ σημεῖα ὑπὸ κηροῖς ἡμμένοις προηγοῦντο αὐτῶν. Mox ad ipsorum episcoporum honorem cerei sunt adhibiti. Sic eidem B. Chrysostomo cum cereis obviam procedit populus Constantinopolitanus. Theodoretus lib. 5. c. 34. Ἅπαντες ὑπήντησαν τὰς ἐκ κηροῦ λαμπάδας προάπτοντες. Sozomenus lib. 8. Ἐν ψαλμωδίαις δὲ πρὸς τὸ συμβὰν πεποιημέναις ὑπαντήσας ὁ δῆμος, (ἔφερον δὲ κηροὺς ἡμμένους οἱ πλείους) ἄγουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Gregorius in eius vita capite centesimo: Ἦν τότε καθορᾷν τὴν πόλιν πᾶσαν χεομένην πρὸς τὴν ἀπάντησιν, καὶ πλήρη μὲν πορθμείων τὴν θάλασσαν· πλήρω δὲ τὰ πορθμεῖα λαμπάδων καὶ ἀρωμάτων καὶ μύρων. B. Cyrillus de se in illa epistola, cuius modo meminimus: Ἐξελθόντας δὲ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐκκλησίας προέπεμψαν μετὰ λαμπάδων· λοιπὸν γὰρ ἦν ἑσπέρα. Videtur quidem Cyrillus dicere, ideo funalia esse accensa, quia nox erat: sed praeter hanc caussam alia fuit; quod honoris Cyrilli caussa id faciebant, et testandae laetitiae: ideo sequitur, καὶ γέγονε πολλὴ θυμηδία καὶ λυχναψία ἐν τῇ πόλει. Talia multa in eadem historia leguntur: nec non in conciliis Patrum, ut in Nicena synodo secunda. Denique apud Cedrenum et id genus scriptores passim leges, θυμιάμασι καὶ κηροῖς προπέμπειν, et, μετὰ κηροῦ καὶ λαμπάδων καὶ ἀρωμάτων.

Super fausta nomina] Sic placet cum Mss., non *omina*. Iosephus vocat ἐπιβοήσεις εὐφήμους. Eusebius, βοὰς εὐφήμους.

Pullum, et pupum, et alumnum appellantium] Plane sunt nutriculis usitatae blanditiae in demulcendis infantulis: *pullus* respondet illi Graecorum ὑποκορισμῷ, quo νεοττοὺς et νεόττια puerulos vocabant. Theophrastus in characteribus: Χρηστοῦ πατρὸς νεόττια!

Cap. 14. *Consensu senat. et irrump. — turbae*] Dio lib. 59. p. 640. Ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τῶν προπαρεσκευασμένων cl. Neque verba Suetonii ita accipienda sunt, quasi in senatum admissa esset haec tumultuans turba, quam probabilius est, dum patres deliberant, ad fores curiae mansisse: mox, factum decretum applausu et acclamationibus magnis excepisse.

Nepotem suum coheredem ei dederat] An bonorum tantum Tiberii coheredes sunt relicti, an etiam imperii? non temere quaerimus: videntur enim inter se non consentire veteres scriptores. Dio quidem init. lib. 53. nepoti traditum imperium scribit, τῷ Τιβερίῳ τῷ ἐγγόνῳ τὴν αὐταρχίαν κατέλιπε. Contrarium affirmat Iosephus: apud quem Caio remp. committit Tiberius moriens, et his verbis utitur: Ὦ παῖ, καίπερ μοι συγγενεστέρου Τιβερίου ἢ κατὰ σὲ ὄντος, σοὶ φέρων ἐγχειρίζω τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Utique communicatum tradit Philo leg. ad Caium p. 995. Τὸν γὰρ ἀνεψιὸν καὶ κοινωνὸν ἀπολειφθέντα τῆς ἀρχῆς κτείνει. Et scribit idem, si paullulum advixisset Tiberius, mutaturum fuisse, ac sublato Caio solum heredem imperii relicturum suum nepotem. Philonem arbitror vera dicere, qui quum iis temporibus vixerit, et Romae etiam Caii temporibus sit versatus, ignorare, quod factum erat, non potuit: quare interpretationem vocis *coheredem*, quam quidam afferunt, non probo: neque sane aversus Dio ab hac sententia, qui delatam Caio successionem imperii a Tiberio alibi expressis verbis scribit.

Supra centum sexaginta millia — tradantur] Minus mirabitur, qui horum Philonis verborum meminerit: Οὐδὲν ἦν ἰδεῖν ἕτερον κατὰ πόλεις, ἢ βωμοὺς, ἱερεῖς, θυσίας, λευχειμονοῦντας, ἐστεφανωμένους, φαιδροὺς, εὐμένειαν ἐξ ἱλαρᾶς τῆς ὄψεως προφαίνοντας, ἑορτὰς, πανηγύρεις, μουσικοὺς ἀγῶνας, ἱπποδρομίας, κώμους, παννυχίδας μετ᾽ αὐλῶν καὶ κιθάρας, τέρψεις, ἀνέσεις, ἐκεχειρίας, παντοίας ἡδονὰς διὰ πάσης αἰσθήσεως. Ibidem habes de morbo Caii, quae non sine fructu et voluptate cum iis conferas, quae Suetonius narrat.

Qui depugnaturos se armis — proposito voverent] Opinio veterum fuit, mortem morte posse redimi: ex qua persuasione multa introducta: mitto fabulas poetarum et Deciorum devotiones, aliaque ex antiqua historia, vel recente barbararum gentium: cuiusmodi est mos ille in Canariis observatus, devovendi sese, ac statim mortem obeundi pro salute novi principis: ut narrat Aloysius Cadamusius c. 8. Ex eo fonte istud est, quod aegrotos periculo posse eripi putarent, si vitam suam illius loco proiecissent. Iuvenalis Sat. 12. vs. 115. de heredipeta, qui orbo adulatur aegrotanti:

Alter enim, si concedas mactare, vovebit
De grege servorum magna et pulcherrima quaeque
Corpora, vel pueris, et frontibus ancillarum
Imponet vittas, et si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus.

Inde est etiam, quod narrat Suetonius in Nerone, c. 36. *Stella crinita, quae summis potestatibus exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri coeperat: anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta caede aliqua illustri expiare, atque a semet in capita procerum depellere, nobilissimo cuique exitium destinavit:* nec ob aliam caussam institutum, ut pro salute principis committerentur gladiatores: quod in Claudio diserte notat Dio, aliique confirmant. Exstat et inscriptio vetus, quae continet titulum,

quo propofito, duae legiones capita devoverunt pro falute Traiani bello Dacico periclitantis. Bellonarii quoque pro falute Imperatoris fanguinem fe fundere dicebant, ut eft apud Tertullianum in Apologetici c. 25. Poftremo inde eft illud loquendi genus frequens in adulationibus principum, *devotus numini maieftatique tuae*, quod explicat Dio, σοὶ καθοσιώμεθα: eum vide lib. 53. De P. Afranio ac Potito, qui pro falute Caii capita fua devoverunt, Idem lib. 58.

Aquilas et figna Caefarumque imagines adoravit] Augufti et Caii, Dio.

Cap. 15. *Ad transferendos — cineres feftinavit*] Frater hic eft Nero, de quo cap. 7. Exftat hodieque urna, in qua huius cineres Romae olim fervabantur et colebantur, cum hac infcriptione:

OSSA.
NERONIS. CAESARIS.
GERMANICI. CAESARIS. F.
DIVI. AUG. PRON. FLAMIN.
AUGUSTALIS. QUAESTORIS.

Nec minore fcena Oftiam] Similem fcenam lege apud Plutarchum in Demetrio, quum eius reliquias filius excipit, et per aliquot Graeciae infulas atque urbes traducit.

Medio ac frequenti die] Principis moderatio fuit, quod cives inquietare noluit indicto funebri officio: honori tamen matris fratrisque in eo confuluit, quod horam diei elegit frequentem. Id tempus Graeci vocant πλήθουσαν ἀγοράν: quod Paulus lib. 4. fententiarum finit a fecunda ad decimam horam. Dio quoque Chryfoftomus in fecunda de gloria, πλήθουσαν ἀγορὰν circa decimam conftituit et manifefto feparat a meridie. Verum nihil obftat, etfi pars ea diei frequentiffima, quin et medius dies poffit dici frequens. Itaque nihil mutandum cenfeo.

Duobus ferculis Mausoleo intulit] Male, qui mutant in *forulis*. Sic appellat Pompatius, ut dicam cum Tertulliano, instrumentum, in quo cineres erant, quum inferrentur in Mausoleum, ob similitudinem aliquam ferculorum triumphalium: utraque enim sic erant composita, ut elata gestari omnibusque ostendi possent. Paullo aliter Statius lib. 6. Thebaid. 126.

Portant inferias arsuraque fercula primi
Graiorum, titulisque pios testantur honores.

At apud Plinium lib. 10. c. 10. *fercula funerum* aliter interpretandum. Sueton. vocem *tropaeum* non multo aliter usurpat extrem. lib. 1. in funere Iulii.

Carpentumque, quo in pompa traduceretur] Mos, de quo diximus lib. 1. c. 76. ad illa verba: *Tensam et ferculum circensi pompa.*

Die virilis togae adoptavit — principem iuventutis] Dio lib. 59. p. 645. Τιβέριον καίπερ ἔς τε τοὺς ἐφήβους ἐγγραφέντα, καὶ τῆς νεότητος προκριθέντα, καὶ τέλος ἐσποιηθέντα ἀνεχρήσατο. Sed vide ante omnes Philonem.

Ut omnibus sacramentis adiiceretur] Ita libb. quidam optimae notae, ut et editio vet. Rob. Stephani. At manu exarati, ut Pithoei, Groslotii, *afficeretur* vel *afficerentur*, ut Viterb. et Cuiacii, quod ipse testatus est ad Novellam 124. notans, similiter dixisse, *adfici iureiurando*, Imperatores in Codice (de iurei. propt. calumn. leg. 2. §. quod observavi.) Scribo igitur *omnibus sacramentis adficerentur*, UT NEQ. ME. Dio explicat τοὺς ὅρκους φέρεσθαι καὶ εἰς ἐκείνας. Declarat planius hunc locum Xiphilinus in Severo: Ἡρῷον Περτίνακι κατεσκεύασε, τότε ὄνομα αὐτοῦ ἐπί τε ταῖς εὐχαῖς ἁπάσαις καὶ ἐπὶ τοῖς ὅρκοις ἅπασιν προσέταξεν ἐπιλέγεσθαι. Non dissimilis honos est, quo matrem Helenam defunctam adfecit Constantinus Magnus. Euseb. in eius vita lib. 3. Οὕτω δὲ ἀξιώματι βασιλικῷ τετίμηκεν, ὡς ἐν ἅπασιν ἔθνεσι καὶ αὐτοῖς τε τοῖς στρατιωτικοῖς τά-

γαμετὴν Αὐγούσταν βασιλίδα ἀναγορεύεσθαι. In Novellis Iustiniani exstat formula iurisiurandi, ab iis exigendi, qui magistratum aliquem adirent: ibi adstringit se, qui iurat, ad fidem servandam, et omne servitium praestandum non solum Imperatori, sed etiam Augustae uxori. Ὄμνυμι ἐγὼ τὸν Θεὸν ὡς καθαρὸν συνειδὸς καὶ γνησίαν δουλείαν φυλάξω τοῖς θειοτάτοις, καὶ εὐσεβεστάτοις ἡμῶν δεσπόταις, Ἰουστινιανῷ καὶ Θεοδώρᾳ τῇ ὁμοζύγῳ τοῦ κράτους αὐτοῦ.

NEQ. ME LIBEROSQ. MEOS — EIUS] Scribendum est *habebo*, ut est in Memmiano et aliis: non aliter Dio legit, qui vertit: ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκεῖνον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν, ὤμοσαν.

Commentarios ad matris — caussas pertinentes] Scribendum fortasse, *ad patris, matris, frat.* Ita sane Dio, τοῖς συστᾶσιν ἐπί τε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τούς τε ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Cetera in hac periodo audebo praestare integra et sine macula: quae tamen viri magni emendare conati varie. Est, cui placeat, non, ut libri omnes praeferunt, *convectos in forum*, sed *convectus in forum:* prorsus, si quid video, contra Latinitatem. Est, qui contendat legendum *coniectos in focum,* non autem, *convectos in forum,* et contra veterum librorum fidem, et, ut reor, auctoris mentem. Ego puto, Caligulam, ut melius mimum hunc ageret, non in foco intra aedes, sed palam in foro chartas quasdam cremasse: nam quae ad multorum securitatem fiunt, ea publice fieri solita: sic legimus optimos principes tabulas veterum fisci debitorum non in Palatio, sed in foro concremasse. Ausonius: *Tu argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti. Videre in suis quaeque foris omnes civitates conflagrationem salubris incendii.* Spartianus in Hadriano: *Ex reliquis ingentes summas remisit, syngraphis in foro Traiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis.* Cedrenus in Anastasio: Πυρὶ ἐν τῷ ἱππο-

ἐρήμῳ ἐναντίον πάντων κατέκαυσε τὰ τῆς τοιᾶσδε συντελείας κατάγραφα.

Concremavit] Imo cremare ſimulavit: ita enim accipiendum. Vide Dionem et infra c. 30.

Cap. 16. *Ne profundo mergeret*] Reperio hoc genus ſupplicii in eiusmodi perſonis ſolitum uſurpari; ut de Cleomene tyranno et Periandro narrat Athenaeus lib. 10.

Rationes imperii ab Aug. proponi — publicavit] Paene ad verbum Dio lib. 59. p. 646. Τούς τε λογισμοὺς τῶν δημοσίων χρημάτων μὴ ἐκτεθειμένους ἐν τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐξεδήμησε πάντας κατὰ τὸν Αὔγουστον προεέγραψε. Ubi vides, quid inter Dionem et Suetonium interſit: nam Dio per abſentiam Tiberii tantum, non toto eius principatu intermiſſas has rationes ait. Scribo autem in ſuperiori loco, προέγραψε, *publicavit*, non προσέγραψε, *adſcripſit.*

Centeſimam auctionum Italiae remiſit] Reſtituimus hunc locum ex cod. Liſiaci, qui cum Dione conſentit: nam ille in eodem plane ſermone ita ſcribit: τὸ τέλος τῆς ἑκατοστῆς κατέλυσε. Vide locum; probabis: vulgati libri *ducenteſimam*, ἀνιστορήτως, etſi ita multi Mſſ. habent, atque in his Memmianus.

Multis incendiorum damna ſupplevit] Dio ibidem: ἔμπρησίν τινα μετὰ τῶν στρατιωτῶν κατασβέσας, ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσιν.

Ut Antiocho Comageno] Huic patrium regnum Comagenen reſtituit, et hoc amplius maritima Ciliciae dedit: de huius morte Tacitus Annal. 2.

Mulieri libertinae octoginta donavit] Emendavimus depravatam multorum libb. lectionem, *octingenta* ex veteri Rom. aliisque, in quibus ita ſcriptum eſt: nec fefellit acumen Torrentii alterius lectionis abſurditas.

Decretus eſt ei clypeus aureus] Id eſt, clypeata imago. Macrobius lib. 1. Saturnal. c. 3. de iocis Ciceronis: *Quum in ea provincia, quam Q. Cicero frater*

rexerat, vidisset clypeatam imaginem eius, ingentibus lineamentis usque ad pectus ex more pictam, (erat autem Quintus ipse staturae parvae) ait: frater meus dimidius maior est, quam totus. Vocarunt has imagines et *scuta.* In Panegyrico Constantino Augusto, Constantii F., dicto: *Merito igitur tibi, Constantine, Imperator, et senatus signum dei, et paullo ante Italia scutum et coronam, cuncta aurea dedicarunt.* Ubi sic iunguntur scuta et coronae, ut apud Philonem in his verbis, Legatione ad Caium: *Σιωπῶ τὰς συμπρησθείσας τῶν αὐτοκρατόρων τιμὰς ἀσπίδων καὶ στεφάνων ἐπιχρύσων.* Sed de his clypeis plura ante nos viri docti.

Cap. 17. *Pueris ac feminis fascias purpurae*] Depravata lectio huius loci *fasces* pro *fascias,* quam multi annotarunt, et nos quoque in Viterb. reperimus, orta est ex consuetudine quorundam veterum scribentium *fasceas* pro *fascias:* quomodo scriptum est in cod. Lisl. At certum est, *fascias* esse veram lectionem. Videntur autem intelligi institae purpurae vel conchylii, quae assui vestibus e panno solebant. Propterea feminis dantur et pueris, quos scimus fuisse praetextatos. Habuerunt feminae et pectorales fascias, sed quae, ut puto, ab his erant diversae. Verum de fasciis ad librum secundum plura notata nobis. Beroaldus vero suaviludius plane est, qui de tegumento crurum et pedum hunc locum interpretatur.

Cap. 18. *Sparsit et missilia variarum rerum*] Cuiusmodi illa sunt, quae describit Statius elegantissime lib. 1. Sylv. carm. ult. Sed de Caligulae missilibus scribit Iosephus in historia caedis eius: *Πολλῆς δὲ ὀπώρας ἐπιχεομένης τοῖς θεωροῖς, καὶ πολλῶν ὀρνέων, ὁπόσα τῷ σπανίῳ τίμια τοῖς κτωμένοις.*

E Gelotiana apparatum circi prospicientem] Haec vera scriptura est huius loci, quam pridem asseruit rex ille criticorum Turnebus, et nos asserimus nunc iterum auctoritate libb. bibliothecae regiae et Memmia-

ni (in quibus omnibus liquido ſic ſcriptum ipſi vidimus) et Petri Pithoei: ſavent quoque, etſi corrupti, codd. Viterb. ac Groſlotii, in quibus ſcriptum *lege Lotiana.* Tolle peccantem litteram *l*, totidem poſtea reſtabunt, quot vera lectio conſtat. Ne igitur audiamus inconcinnas, meo quidem animo, aliorum emendationes. Gelotiana vel domus vel inſula illis temporibus nota in urbe fuit, ad Circum, ut arbitror, maximum. Ac licet conicere ex ea inſcriptione, quam Turnebus profert, in ea habitaſſe partem ſervitii Caeſariani. Eum lapidem ſubiecimus et nos:

SYMPHORO
TESSERARIO
SER. CAESARIS.
DE. DOMO. GELO
TIANA. FECIT
PHILODESPOTUS
SER. CAESARIS
EX. HERMAEO
FRATRI. B. M.

Cap. 19. *Aemulatione Xerxis*] Hoc exiſtimat etiam Seneca lib. de brevitate vitae, c. 18.

Cap. 20. *Syracuſ. haſticos ludos, et — miſcellos*] Viterb. et Groſlotii *Atticos,* Memmii et Pithoei *Aſticos.* Dio hoc tantum, θέας τινὰς ἐν τῷ Λουγδούνῳ ἐπετέλεσε. Sunt vero ludi *aſtyci,* quos Graeci ἀστυκοὺς ἀγῶνας nominant. Ita iudicat criticorum Homerus Ioſephus Scaliger: in cuius libris de emendatione temporum, quum de aſtycis, tum de Miſcellis plura ſtudioſus lector inveniet.

Cap. 22. *Reges, qui officii. cauſſa — advenerant*] Agrippam et Antiochum, ex Dione lib. 58.

Speciemq. principatus in regni form. converteret] *Speciem* vocat *inſignia,* quae Tacitus 4. Annal. 41. *inania* dicit, D. Lucas, Polybius et Athenaeus, φαντασίαν. *Species principatus* eſt ornatus Imperatoris Romani, qui proprie *princeps* appellatur, et imperium *principatus:*

ſic enim initio Auguſtus inſtituit, ut ex Tacito norunt eruditi. Sic *regni formam* vocat inſignia, quibus reges olim utebantur ad indicandam maieſtatem regiam, puta diadema, purpuram, ſceptrum, et cetera hoc genus. Vide Eutropium in Diocletiano.

Datoque negotio] Memmius Regulus praefectus ei negotio. Ioſephus.

Inter quae Olympici Iovis] Scribe cum codice Memm. et Viterb. et apud Livium *Olympii Iovis:* nam ita Graeci. Dio: *ἄγαλμα ἠθέλησε τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἐς τὸ ἑαυτοῦ εἶδος μεταῤῥυθμίσαι.* Ioſephus narrat fuſe lib. 19. c. 1.

Aede Caſtoris et Pollucis — transfigurata] Dio lib. 59. p. 662. *Τό τε Διοσκούριον τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίᾳ ὂν διατεμὼν διὰ μέσου τῶν ἀγαλμάτων, εἴσοδον δι᾽ αὐτοῦ ἐς τὸ παλάτιον ἐποιήσατο, ὅπως καὶ πυλωροὺς τοὺς Διοσκούρους, ὥς γε καὶ ἔλεγεν, ἔχῃ.*

Et quidam eum Latialem Iovem conſalutaverunt] Dionis verba ita emenda: *Δία Λατιάλιόν τε αὐτὸν ὀνομάσας, τήν τε Καισωνίαν τὴν γενναῖαν καὶ τὸν Κλαύδιον; ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέθετο.* Vulgo editum *-διάλιόν τε.* Notum eſt, in Latinis libris et *Latialis* et *Latiaris* hoc Iovis cognomen ſcribi: quare etiam Graeci quidam in hac voce *r* retinuerunt, ut Porphyrius: Περὶ ἀποχῆς in hoc notabili loco: *ἀλλ᾽ ἔτι καὶ νῦν*, inquit, *τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λατιαρίου Διὸς ἑορτῇ σφαζόμενον ἄνθρωπον*; Tertullianus adverſus Gnoſticos: *Et Latio ad hodiernum Iovi, media in urbe humanus ſanguis inguſtatur.* Quo ex loco poſſumus apud Dionem minore mutatione ſcribere *Δία Λάτιον.*

Simulacrum ſtabat aureum iconicum] Graecum eſt, *εἰκονικόν*: ut mirer valde, *iconium* legi in omnibus fere Mſſ.; at Memmii recte *iconicum.*

Amiciebatur quotidie veſte] De cultu divino a Caio asſumpto, lege, quae ſcribit Philo Legatione ad Caium: narrat et Dio non obſcure.

Ditiſſimus quisque] Dio loco paullo ante deſcripto, τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέθετο. Vide in Claudio c. 8.

Vicibus comparabant] Non igitur fuit iſtud ſacerdotium perpetuum, ut fere erant Romae, ſicut notatum eſt nobis ad librum ſecundum.

Hoſtiae erant phoenicopteri, pavones, tetraones] Breviter Dio, ὄρνιθες αὐτῷ ἁπαλοί τινες καὶ πολυτίμητοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐθύοντο. Quibus verbis appoſitiſſimi commentarii vice eſt hic Suetonii locus. Τετράων notum avis nomen ex Athenaeo et Heſychio: neque hîs in libris ulla diverſitas. Quare errant, qui mutant in *erythrotaones*: quos ſi roget aliquis, cur ita cenſeant, nimis certum, non aliud ſuae ſententiae argumentum allaturos, quam quod in Plinii loco e lib. 10. c. 22. malint *erythrotaones* cum paucis, iisque mendoſis codd. legere, quam viris doctis asſentiri, qui veram ibi lectionem *tetraones* asſeruerunt.

Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε] Multum hoc loco variant exemplaria: Viterbienſe hoc tantum, quod Εἰς in principio non habet: quare legebam Αἶαν Δωδώνην περάω σε. Quod hemiſtichium apud Homerum hodie, niſi decipit me memoria, non exſtat: ſed videtur eſſe διάφορος γραφὴ prioris horum verſuum Ὀδυσσ. σ, 83.

Πέμψω σ' Ἤπειρόνδε βαλὼν ἐν νηῒ μελαίνῃ,
Εἰς Ἔχετον βασιλῆα, βροτῶν δηλήμονα πάντων.

At codd. Pithoei et Liſlaci ſtant omnino a Turnebo: vel potius a Turnebo, ut coniicio, inſpecti, occaſionem ei praebuerunt cenſendi ſtatuendique ex Dione eſſe locum emendandum, hoc modo, Ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγώ σε. Manifeſta enim ſunt in illis exemplaribus eius lectionis veſtigia: etſi ita depravata, ut, absque Dione foret, non facile videatur aliquis potuiſſe coniectura asſequi veram γραφήν. In Memmiano tamen certiſſima eius ſcripturae invenimus veſtigia et omnino ita ſcribendum.

Cap. 23. *Liviam Augustam proaviam*] Fortasse an *Iuliam Augustam proav.* Vide ad libri superioris caput ultimum. Philo Ἰουλίαν Σεβαστὴν προμάμμην.

Aufidium Lingonem] Omnino *Lurconem* scribendum: nam in Viterbiensi, Pithoei et Groslotii, *Lyrgonem* offendi.

Repente immisso tribuno militum, interemit] Longe aliter Philo, cuius narratio plane miserabilis: mandatu Caii tribunos et centuriones quosdam venisse ad adolescentulum Tiberium: iussisse, ut seipse interficeret; neque enim fas esse, ut soboles imperatoria per alium tolleretur: illum, qui neminem adhuc occidi vidisset, et in summa rerum imperitia propter aetatem versaretur, primo ab iis, qui venerant, petiisse, ut sibi aliquis cervices, quas protenderet, amputaret: dein quum irritae eius preces essent, orasse, ut se docerent, qua corporis parte ferrum immitteret, ut quam citissime moreretur. Ita edoctum ab iis se occidisse.

Cap. 24. *Cum omnibus sororibus suis — fecit*] Omisit, quod maxime est horrendum. Eutropius 7, 12. *Stupra tribus sororibus suis intulit: ex una etiam natam filiam cognovit.*

Eadem defuncta iustitium indixit] Meminit obiter Philo: Τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἰουδαίων συγκεκλεισμένα διὰ τὸ ἐπὶ Δρουσίλλῃ πένθος ἀναῤῥήξαντες.

In quo risisse, lavisse, coenasse — capitale fuit] Eleganter Dio conditionem illorum temporum paucis explicat: alios enim fuisse accusatos, quod eam non lugerent, ὡς ἄνθρωπον, quum esset homo: alios, quod lugerent, ὡς θεὸν, quum esset dea. Deinde exemplum subiicit: impietatis arcessitum fuisse, et periisse, qui calidam vendidisset. Scribendum autem *capital,* non *capitale,* ut in cod. Lisl. et Pithoei.

Rursusq. inde propere rediit, barba — promisso] Seneca Consolat. ad Polybium c. 36. *Idem ille Caius furiosa inconstantia, modo barbam capillumque sub-*

mittens, modo Italiae ac Siciliae oras errabundus permetiens, et nunquam ſatis certus, utrum lugeri vellet, an coli ſororem.

Per numen Druſillae] Ita Memmianus, Viterb. Pithoei et Groſlot., non *nomen.*

In cauſſa Aemilii Lepidi] Faciunt ad huius loci lucem, quae de hoc Lepido obſervat Lipſius ad librum Taciti lib. 14.

Tres glad. in nec. ſuam praepar. — conſecravit] Ex veteri more, quo gladios deſtinatos inſigni alicui facinori, aut per quos aliquid memorabile patratum eſſet, conſecrabant. In Vitellio c. 10. *pugionem, quo ſe Otho occiderat, in Agrippinenſem coloniam miſit Marti dedicandum.* Lucianus in Tyrannicida: Οὐκ ἂν τὸ ξίφος ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνεθήκατε; οὐκ ἂν μετὰ τῶν θεῶν ἐκεῖνο προςεκυνήσατε; Quod ait de *addito elogio,* intelligit titulum adiectum, ut fere ſemper fieri ſolitum in rebus conſecrandis. *Elogium* eſt omnis brevis ſcriptio, ut πιττάκιον, notoria, titulus ſtatuae aut quicunque alius, et id genus omnia, ut libro primo docuimus. Nec ſatis recte docti viri, quia elogium ſaepe vocatur titulus puniendorum, propterea in ea ſignificatione hanc vocem iſto loco acceperunt.

Cap. 25. *Lolliam Paull. C. Memmio — nuptam*] Euſebius in Chronico numero MMLVI: *Caius Memmii Reguli uxorem duxit, impellens eum, ut uxoris ſuae patrem eſſe ſe ſcriberet.* Ait Euſebius, *ſcriberet,* nempe in dotali inſtrumento, nam ut omnia acta legitime viderentur, omnia ſolemnia ſunt ſervata: maritus igitur pro patre fuit, qui eam Caio deſponſavit, dotem dixit, et ad novum maritum perduxit. Auctor Dio. Hinc intelligimus Suetonii ſequentia verba, *perductam a marito coniunxit ſibi.*

Cap. 26. *Quosdam ſummis honoribus — millia*] Scribo *accurrere.* Id enim ſignificat, quod Graeci verbo παραθέειν, ut Plutarchus in Lucullo de Tigrane:

Βασιλεῖς δὲ πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ θεραπεύοντες αὐτόν· τέσσαρες δὲ οὓς ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν ὥσπερ ὀπαδοὺς ἢ δορυφόρους, ἱππότῃ ἐλαύνοντι πεζοὺς παραθέοντας ἐν χιτωνίσκοις. Appianus pro eo dixit παρατροχάζειν 3. Bellorum civil. et in Syriacis. Lucianus παρέπεσθαι τῷ φορείῳ. Eutropius lib. 9. c. 24. *Pulſus Galerius et ad Diocletianum profectus, quum ei in itinere occurriſſet, tanta inſolentia a Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot paſſuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurriſſe.* Iuvenalis eundem morem tangit Sat. 10, 44.

— — *Hinc praecedentia longi*
Agminis officia, et niveos ad frena Quirites.

Vide Suetonium lib. 7. in Galba, c. 6. erant vero alii, qui praecederent: de quibus alibi notavimus.

Ad pedes ſtare ſuccinctos linteo] Et in ſacris popae, et in privatis epulis ita miniſtrabant coqui et alia vilia capita.

Fuitque per triduum — resp.] Notatu dignum, Conſules etiam ſub Imperatoribus vocari *ſummam poteſtatem,* etſi certum eſt, imaginem tantum veteris potentiae eos retinuiſſe: manſit tamen id decus nomini Conſulum usque ad ultimos fere Imperatores. Iordanus de rebus Gothicis: *Factusque eſt Conſul ordinarius, quod ſummum bonum primumque in mundo decus edicitur.* Similia his apud Caſſiodorum. Sed non praetermittendus S. Patris Chryſoſtomi locus in hanc rem eximius, in 10. homil. ſuper epiſt. ad Hebr. Τί γάρ, ait, εἰπέ μοι, μέγα νομίζεις; ποῖον ἡγῇ μέγα ἀξίωμα εἶναι, τὸ τοῦ ὑπάτου; οὐδὲν γὰρ τούτου τοῦ ἀξιώματος μεῖζον νομίζουσιν οἱ πολλοί. Dignitatem conſularem ſtatuit ſupra omnes alias privatorum, nulla excepta. Simillimum eſt, quod apud Procopium legimus Perſicorum lib. 1. de illo infelici Ioanne, quem vocat ἄνδρα ἐς τῶν ὑπάτων ἀναβεβηκότα τὸν δίφρον· οὗ μεῖζον εἶναι οὐδὲν ἔν γε τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ δοκεῖ. Conſulatu, inquit, maior di-

gnitas in Romana republ. ſive imperio nulla eſſe exiſtimatur.

Cauſſam discordiarum ferens] Ioſephus de miſſilibus a Caio ſparſis loquens: Ὁ Γάϊος ἡδονῇ τὰς περὶ αὐτῆς ἐθεώρει μάχας καὶ διαρπαγὰς, οἰκειουμένων αὐτὰ τῶν θεωρῶν. De his pugnis propter miſſilia Seneca epiſtola 74. *Prudentiſſimus quisque, quum primum induci videt munuscula, a theatro fugit, et ſcit magno parva conſtare.*

Decimas maturius dabat, ut — occuparentur] Quaenam illae decimae ſint, et quaeſiverunt ante nos eruditiſſimi viri, et nos quoque ea cura non leviter habuit exercitos. Fruſtra: nihil enim comminiſci poſſum, quod hunc mihi locum ſatis explicet. An fuit hoc aliquod tributi nomen, quod Caius in hos uſus ſoleret vertere, ut propterea vocentur *decimae* miſſilia, quae ex decimis eſſent comparata? Sane etiam privatis fuit moris; decimas bonorum ſuorum interdum aut Herculi polluceere, aut in ſimiles alios uſus impendere. Cicero de Officiis lib. 2. *Oreſti nuper prandia in ſemitis decimae nomine, magno honori fuerunt.* An ſcenici ludi aliqui ad honorem Herculis pertinuerunt, et ideo datae eo tempore decimae pollucrarum hereditatum? Sed verius puto locum eſſe corruptum. Lego autem, *inter plebem et equitem, cauſſam discordiarum ferens, teſſeras decima maturius dabat.* Videtur vox *teſſeras* initio confuſa fuiſſe cum praecedenti voce *ferens*, propter aliquam ſoni ſimilitudinem: deinde omiſſa ab iis, qui locum voluerunt emendare: unde poſtea ſecuta depravatio vocis *decimas* pro *decima.* Sententia, quam reſtituimus, appoſitiſſima eſt, ac, ut puto, vera: nam teſſerae aliaque miſſilia non ante finitos ludos ſpargebantur. Ludis totum diem ad decimam usque fuiſſe occupatum, et per ſe probabile in illo tanto furore veterum circa ludos, et inſuper probamus auctoritate Sueton. lib. 6. c. 21. *Utque conſtitit peracto principio, Nioben ſe*

cantaturum per Clinium Rufum consularem pronuntiavit, et in horam fere decimam perseveravit. Sic Paulus Iurisconsultus tempus, quo res aguntur in foro, ad decimam usque producit. Non collegisse autem sparsa missilia solos plebeios, sed etiam equites ac senatorii ordinis viros, docet Suet. clare in Domit. c. 4. qui locus cum isto conferendus. Atque haec quidem nostra est super istis verbis vetus sententia: cuius cur nos poeniteat, ne nunc quidem caussam videmus ullam: etsi non nescimus repertos esse, qui vehemens studium nostrum bene merendi de litteris secius interpretarentur, et coniecturam istam nostram ἀπειροκάλως exciperent. At contra reperti sunt alii, qui emendationes a nobis propositas sic probarent, ut eas, leviter solum mutatis signis, pro suis venditarent.

Rabidis feris vilissimos senio confectos] Distinguendum, *vilissimos, senio confectos,* ut in Viterb. pro vilissimos quosque homines, et propter senium inutiles. Quantum fallatur Torrentius in emendando hoc loco, quae mox dicemus, arguent: et clamat Dio, qui ait: τοῖς θηρίοις. Quare neque *rabidas feras* neque *tabidas,* ut illi placet, ferre possumus.

Gladiator. quoq. pegmares, patres — subiiciebat] Grande crudelitatis documentum historia continet, quae hic narratur, in qua tamen modus aliquis notatur fuisse servatus. Crudelitas in eo est, quod immerentes cives Romanos aliosve forte oblatos, feris obiiciebat: modus in eo, quod vilissima quaeque capita ei exitio destinata. Declarat id Suetonius accurata eorum enumeratione. Subiici enim solitos vilissimos quosque homines ac senio confectos, gladiatores quoque pegmares, nec non patres familiarum notos, sed debiles et ἀναπήρους. In qua enumeratione merito quaerunt docti viri, quinam sint *gladiatores pegmares?* Neque ullus locus temere magis criticos exercuit: quorum tamen sententiis animus noster acquiescere non potest: neque laudamus eos, qui

quidquam cenſent hoc loco mutandum. Quod ſi faciendum putarem, ſequerer Viterb. cod. legeremque *pygmarem.* Ita ibi ſcriptum et adiectum ſcholion. eam vocem a Graeca dictione *pygma,* quae pugnum ſignificet, deduci: tum interpretarer *pygmares* τοὺς πυκτομάχους vel πυγμῇ μονομαχοῦντας. Sic Graeci pugilum certum genus nominant, ut lib. 2. notavimus. Hi ſunt, de quibus loquitur Scribonius Largus c. 23. tinemate 101. *Praecipue vero ad pectoris et lateris dolores prodeſt, ex qualibet cauſſa factos, uti contuſione, quae frequenter gladiatoribus accidere ſolet in luctationibus.* Plane exprimit πυκτομάχους, qui medium quoddam genus fuerunt inter pugiles Graecorum et Romanorum gladiatores. Verum puto lectionem alteram *pegmares,* quae in pleriſque omnibus codd. habetur, eſſe veriorem. *Gladiatores pegmares* interpretor, *quos de ruina arena dimiſit,* ut Petronius loquitur: qui in pegmate populo exhibiti, felici quodam ſidere ſuperſtites ei ſpectaculo fuerunt. *Pegmata* in re ludorum dicta ligneae quaedam moles, quae machinamentis occultis attollebantur, deprimebanturque; ſuper iis producti per ludos facinoroſi homines, quales gladiatores fere erant, ut vel inibi pugnam inter ſe committerent, vel ſpectati a populo, mox ſolutis compagibus pegmatis, caſu ſuo in foveam, ubi vel ignis vel ferae erant, populum oblectarent. Hoc ex Strabone, Petronio, Apuleio et Claudiano probare poſſem, niſi occupaſſent viri doctiſſimi, Ioſephus Scaliger et Iuſtus Lipſius, qui de pegmatis iſtis ludicris diligenter quaeſiverunt. At illud non probamus, quod iisdem illis placet, reſcribendum hic eſſe *pegmatos:* qua enim derivatione,' aiunt, quove exemplo a *pegmate pegmares?* enimvero ut σχῆμα. γλαύκωμα, et ſimilia; duobus modis Latini enuntiant, ſic et πῆγμα: tam enim *pegma, pegmae,* quam *pegmatis* flectere poſſis. Inde ergo *pegmaris,* certa analogia, ut a *palma palmaris,* ab *ala alaris,* ab *epiſtola epiſtolaris:*

quam vocem male quidam mutant apud Martialem in lemmate *de charta epiſtolari.* Similia his multa Dio, qui lib. 58. ſic ſcribit: Ὑπὸ δὲ δὴ τῆς αὐτῆς ὠμότητος, ἐπιλειπόντων ποτὲ τῶν τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδομένων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοῦ τοῖς ἰκρίοις προςεστηκότος συναρπασθῆναί τέ τινας, καὶ παραβληθῆναι σφίσι. Ille eadem de re loquitur cum Suetonio: non tamen eadem dicit. Nam asſentiri non poſſum doctiſſimo viro, qui ἰκρία interpretatur *pegmata.* Nunquam enim ita uſus ea voce Dio, ut diligenter obſervatum nobis: ſed pro theatrorum ſedilibus ligneis, ut eo loco, quem notamus lib. 2. ad caput 45. aut pro tabulis, quibus aliquis locus conſepitur: ut paullo poſt in lacuum deſcriptione, quos in uſum Naumachiae excavavit Caius: quare hic quoque ἰκρία interpretor *ſpectacula,* et iſtum Dionis locum comparo cum altero potius Suetonii in Domitiano c. 11. *patrem familias detractum e ſpectaculis in arenam canibus obiecit.* Nihil igitur *de gladiatoribus pegmaribus* Dio. Addit Suetonius, *patres familiarum notos:* quod cur de laniſtis interpretentur doctiſſimi viri, cauſſam comminiſci non queo: imo, ut exiſtimo, nulla eſt. Quare enim non accipiemus in propria ſignificatione, pro cive Romano, aut quocunque alio, qui Romae habitet, habens familiam? Sic lib. 2. c. 59. *Nonnulli patrum familiarum teſtamento caverunt, ut ab heredibus ſuis praelato victimae titulo in Capitolium ducerentur.* Reperio et *familiaris* ἁπλῶς hoc ſenſu dici. Feſtus: *Familiaris Romanus, privatus Romanus:* idem ſtatui debet de ſimili loco, quem modo protulimus ex c. 10. vitae Domitiani. Non celabo lectorem, in codicibus Memmii et Liſlaei fuiſſe hanc lectionem, *Patres familiarum notos in bonam partem,* ex adiecta, ut arbitror, eruditi alicuius interpretatione.

Cap. 27. *Et cuſtodiarum ſeriem recognoſcens*] Dio lib. 59. p. 657. non ſine haeſitatione narrat, ἰδὼν ποτε ὄχλον εἴτε δεσμωτῶν, εἴτε καὶ ἄλλων τινῶν.

Nullius inspecto elogio] Quid sit *elogium*, iam docuimus. *Custodiarum elogia* sunt, quae Graeci Iurisconsulti vocant παραστασιμάσεις indicum inferiorum, ut pedaneorum atque etiam praetorum. Ita videtur hic accipienda vox *elogium*, ut in lege sexta Dig. de custodiis et exhibit. reorum. At quum scribit Tertullianus in Apologetico: *Vestros contestamur actus, qui quotidie iudicandis custodiis praesidetis, qui sententiis elogia dispungitis.* Possumus id verbum aliter interpretari: ut sit *elogium*, non sententia inferioris iudicis, sed commentariensis pittacium, quo iudici breviter exponebat, quidquid de reo comperisset. Ita enim fuit moris. Exstat lex Impp. Gratiani, Valentin. et Theodos. A. A. A. cuius haec sunt verba: *Nisi intra tricesimum diem semper commentariensis ingesserit numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordinem, aetatemque vinctorum, officium viginti auri libras aerario nostro iubemus inferre.*

A calvo ad calvum duci] Hoc est, σφαγῆναι. Ita recte hic vertunt Graeci, ὑπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι.

Votum exegit ab eo] Imo vero ab eis; plures enim fuere: adi ad Dionem, qui aliquot nominat.

Quoad praecipitaretur ex aggere] Qui suppliciorum fuisse locus videtur. Plutarchus in Numa, de supplicio Vestalium: Ἡ δὲ τὴν παρθενίαν καταισχύνασα, ζῶσα κατορύττεται. παρὰ τὴν Κολλίνην λεγομένην πύλην. Ἐν ᾗ ἐστὶ τὶς ἐντὸς τῆς πόλεως ὀφρὺς γεώδης, παρατείνουσα πόῤῥω· καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτῳ τῇ Λατίνων. Possumus et ἁπλῶς de quocunque aggere, qui in urbe fuit (multos autem certum fuisse) interpretari.

Aut bestiarum more quadrupedes cavea coercuit] Confirmat et Dio lib. 59. p. 647. qui ita refert, exposito equitis cuiusdam illustris supplicio, τόν τε πατέρα αὐτοῦ μηδὲν ἀδικήσαντα ἔς τε γαλεάγραν ὥσπερ καὶ ἄλλους τυχόντας καθεῖρξε, κἀνταῦθα διέφθειρεν. Graecorum

imitatione videtur hoc factum a Caio: nam Callifthenis, Lyfimachi, Telefphori Rhodii et aliorum Graecorum fimiles narrantur cruciatus. Praeter hiftoricos lege Senecam de Ira lib. 3. c. 17. qui etiam libro eodem c. 3. inter faevitiae exempla ponit, *infcriptiones frontis, et beftiarum immanium caveas.*

Aut medios ferra diffecuit] Medietatem accipe non longitudinis et ftaturae: fed latitudinis, corporis. Sic enim medios ducto a capite, principio, ferra diffecabant. Vetus poeta apud Clementem Alexandrinum:

Ἃ δ' ἐκπυθέσθαι τῆς ἐμῆς χρῄζεις φρενός,
Οὔτ' ἂν κατα(θων, οὔτε κρατὸς ἐξ ἄκρου
Δεινοὺς καθιεὶς πρίονας εἰς ἄκρους πόδας,
Πύθοις ἄν.

Familiare olim Orientalibus, etiam Iudaeis fupplicium; quod ex facra hiftoria fcimus et extranea quoque. Dio lib. 68. p. 786. de rebellantibus in Africa Iudaeis fub Traiano: *Πολλοὺς δὲ καὶ μέσους ἀπὸ κορυφῆς διέπριον.* Hebraeis ferra dicitur מגרה, *megera.* Inde nomen unius Furiarum Μέγαιρα. Nam Furiae fuppliciorum praefides.

Parentes fupplicio filior. intereffe cogebat] Notatum et Dioni: fed faevius eft, quod narrat Seneca de Ira lib. 2. c. 33.

Abfciffaq. ling. rurfus induxit] Dio lib. 59. p. 647. fic narrat, quafi factum faepius ab eo, fed in iis, quos de fpectaculis raptos feris obiecerit: *καὶ ὅπως*, inquit, *μήτε ἐπιβοήσασθαι μήτε αἰτιάσασθαί τι δυνηθῶσι, τὰς γλώσσας αὐτῶν προαπέτεμε.*

Cap. 28. *Mifit circum infulas — contrucidarent*] Caedem factam a Caio exulum fuorum, et in Legatione ad Caium, et contra Flaccum narrat Philo: cauffam tamen vel occafionem, quam Suetonius ait, apud illum non leges.

Lacerandum ceteris traderent] Dio: *περιέσχον τὲ τὸν συμβουλευτὴν καὶ διέσπασαν.*

Cap. 29. *Quam ut ipſius verbo utar ἀδιατρεψίαν*] In vulgatis codd. adiectum eſt interpretamentum, *hoc eſt, inverecundiam:* quod et in codice Viterbienſi offendimus et Memmiano: eſtque non adeo ineptum, ut quibusdam videtur. Quid enim aliud ἀδιατρεψία, quam rigidus animus, qui neminem revereatur, et proinde nemini parcat? quod Graeci Athenienſes τυγχάνειν αἰδοῦς et νέμειν αἰδῶ vel αἰδεῖσθαι dicere ſolent: ἀδιατρεψία eſt contrarium τῆς ἐντροπῆς. Appianus de bellis Punicis: Ἔμελλεν οὖν τοὺς ὑπάτους ἐς ἐντροπὴν ἢ ἔλεον ἄξειν. Verbum διατρέπειν eſt adducere aliquem, ut mutet ſententiam. Arrianus in Diſſertationibus Epicteti lib. 1. Οὐδὲ ταῦτα ἱκανὰ κινῆσαί τινας, καὶ διατρέψαι πρὸς τὸ μὴ ἀπολιπεῖν τὸν τεχνίτην. Plutarchus: Οὐδὲ τῇ τοῦ Πομπηΐου Μάγνου φωνῇ διατραπέντες. Inde ἀδιατρεψία pertinacia in exſequendo malo ſemel cogitato. Similis vox ἀνεπιστρεψία apud Arrianum eundem initio libri ſecundi. Nec diſſimile verbum ἀνεπιτρεπτεῖν in ſexta Diogenis Laertii hiſtoria.

Praetorium virum ex ſeceſſu — deſiderantem] Per litteras aut per amicos. Particulam *ex* et Memmianus et alii omnes tuentur libri et ſententia ipſa multo magis: neque audiendus vir doctus, qui tolli iubet ſine cauſſa.

Propagari ſibi commeatum] Pars librorum *prorogari.*

Rationem ſe purgare dicebat] Graecum eſt ἐκκαθᾶραι λογισμὸν, quod in Evangelio dicitur συναίρειν λόγον. Plutarchus in libro, Quomodo diſtinguas adulatorem ab amico: Καὶ πιστὸς ἄρατος ὑπηρέτης, καὶ περὶ λύσιν πόρνης ἀκριβὴς, καὶ πότου δαπάνης ἐκκαθᾶραι λογισμὸν οὐκ ἀμελής. Sic τὴν ἀμφιλογίαν ἀποκαθᾶραι apud eundem in commentario de amore inter fratres, et ἐκκαθᾶραι καὶ διαλῦσαι τὰς ἀμφιλογίας, in Ageſilao.

Cap. 30. *Ita feri, ut ſe mori ſentiat*] Falluntur, qui putant, ex Turnebi coniectura eſſe hanc lectionem:

nam et exarati manu nonnulli ſic habent: quod et Urſinus teſtatur, et nos ita correctum in Memmiano offendimus, manu antiquiſſima: et ita vetuſtiſſima editio Lugdunenſis, nec non Pariſienſis Rob. Stephani.

Quum Tetrinius latro poſtularetur] Melius ſic ſcriptum puto in Mſſ. quam ut vulgo *Latro*, quod eſſe cognomen Porciae gentis ſcimus, non Tetriniorum: nec eſt abſurdum, iſtum, qui poſtulatur ad ferrum, inſignem aliquem latronem fuiſſe, damnatum in arenam.

Et deflevit edicto, et eos, qui — exſecratus eſt] Nihil muto; tamen Viterb. lectio haec eſt: *Et deflevit, et eos edicto, qui ſpectare ſuſtinuiſſent, exſecratus.*

Cap. 32. *Saepe in conſpectu — habebantur*] Viterb. *vel comiſſantis ſerie, quaeſt.* mendoſe: neque enim ſatis Latinum putem, *ſeriem comiſſantis* pro agmine et thiaſo κωμαζόντων. Doctiſſimo Petro Fabro *ſaevae* viſum ſcribendum, non *ſeriae:* non etiam diſpliceat, *ſerio quaeſtiones, et per tormenta habebantur.*

Miles decollandi artifex] Sub Imperatoribus inventum iſtud artificium: Lucanus lib. 8, 672. de milite, qui Pompeium decollavit:

Tunc nervos venasque ſecat, nodoſaque frangit
Oſſa diu: nondum artis erat caput enſe rotare.

Quum multos e litore invitaſſet — praecipitavit] Placet quorundam libb. lectio, *e ponte* pro *repente:* quod tamen non reiicio; ac fortaſſe ſcribendum, *repente e ponte omnes praecipitavit.* Dio lib. 59. p. 653. *Συχνοὺς τῶν ἑταίρων ἐς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς γεφύρας ἔῤῥιψε.*

Quosd. gubernacula apprehendentes — in mare] Dio paullo aliter: *Συχνοὺς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐν πλοίοις ἐμβόλους ἔχουσι, προπλεύσας κατέδυσεν, ὥστε καὶ ἀπολέσθαι τινάς.*

Succinctus poparum habitu] Plutarchus in Aemilio Paulo deſcribens apparatum ſacrificii: *Οἱ δὲ ἄγοντες*

τοὺς χρυσοκέρως τροφίας βοῦς νεανίσκοι. περιζώμασιν εὐπαρύφοις ἐσταλμένοι, πρὸς ἱερουργίαν ἐχώρουν.

Cap. 33. *Cunctantem flagellis discidit*] Hic est Apelles Ascalonita tragoedus, in quem adeo invehitur Philo in Legatione ad Caium. De eius caede ibidem habentur haec verba: Ὁ *μὲν ὑπὸ Γαΐου σιδήρῳ δεθεὶς ἐφ' ἑτέραις αἰτίαις καὶ στρεβλούμενος καὶ τροχιζόμενος ἐκ περιτροπῆς ὥσπερ ἐν ταῖς περιοδιζούσαις νόσοις.*

Tam bona cervix, simul ac iussero, demetur] Dirissimae immanitatis dictum. Sed in historia Turcarum factum legimus hoc etiam dicto crudelius. Capta Constantinopoli, reperta est inter captivas virgo nobilis, exquisitissimae formae, cui nomen Irene. Haec ad Sultanum Muhammed II. adducta, ita illum cepit, ut per aliquot annos cura rerum omissa aut remissa, nihil nisi Irenen cogitaret: quum male audire apud suos eo nomine coepisset, eiusque ignaviam Mustapha liberius increpuisset: tyrannus, advocata concione, prodit in medium, Irenen cultu superbissimo adornatam manu tenens: deinde exposita omnium oculis eius forma, ac verbis etiam dilaudata, ut se virum probaret, adversus omnes affectus fortem, prehensa misellae coma, in ipso vestigio caput illi amputavit.

Cap. 34. *Vetuitque posthac viventium — poni*] Caussam edicti huius Caii aperit nobis insignis Dionis locus in vita Claudii, cuius similem constitutionem refert: sic ille: Ἐπειδή *τε ἡ πόλις πολλῶν εἰκόνων ἐπληροῦτο (ἐξῆν γὰρ ἀναίδην τοῖς βουλομένοις ἐν γραφῇ καὶ ἐν χαλκῷ λίθῳ τε δημοσιεύεσθαι) τάς τε πλείους αὐτῶν ἑτέρωσέ ποι μετέθηκε. καὶ ἐς τὸ ἔπειτα ἀπηγόρευσε. μηδενὶ ἰδιώτῃ, ᾧ ἂν μὴ ἡ βουλὴ ἐπιτρέψῃ τοῦτο ποιεῖν ἐξεῖναι, πλὴν εἴ τις ἔργον τι ᾠκοδομηκὼς εἴη, ἢ καὶ κατασκευάσαιτο· τούτοις γὰρ δὴ τοῖς τε συγγενέσιν αὐτῶν ἵστασθαι ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείνοις ἐφῆκε.* Id est, *Ac quoniam urbs imaginibus replebatur (licebat enim omnibus, qui vellent, pictura, aere, lapideque suam*

publicare effigiem) plerasque illarum alio quo transtulit sanxitque in posterum, ne quis privatus sine permissu senatus id faceret: nisi si quis opus aliquod aut fecisset, aut etiam refecisset: his enim cognatisque eorum monumentum sui aliquod iis in locis ponere permisit.

Ne quid respondere possent praeter eum] Pridem doctissimis hominibus negotium fecit hic locus: de quo quum ad Iosephum Scaligerum retulissem, responsum illud tuli: ipsius enim verba ponam. *In Caligula lego indubitate:* ne quis respondere possit, praeter eum. *Vox tyrannica, sed satis acuta: se sublaturum Iurisconsultos, ita ut ipsius voluntas sit pro iure: et nemo supersit, qui consulatur, praeter eum, hoc est, Caligulam. Quemadmodum enim in animo habebat Caligula omnia exemplaria Liviana et Virgiliana abolere, ita etiam omnes Iurisconsultos: ut nemo superesset, qui de iure consuli et respondere posset praeter eum, nempe Caligulam. Propterea subiicit Suetonius, quasi scientiae eorum omnem usum aboliturus.* Haec Scaliger: Memmianus et omnes meliores alii libri firmant lectionem. In nonnullis est, *ne qui respondere possint.*

Cap. 35. *Cn. Pompeio — Magni cognomen*] Nullam in ullis codd. varietatem hic annotamus, nec satis scio, quam recte doctissimus Ursinus luxata haec esse, et loco suo mota illa verba *stirpis antiquae*, pronuntiarit: etsi non diffiteor, probabilem esse illius emendationem, scribentis paullo ante, *nobilissimo cuique stirpis antiquae ademit.* Hic autem est Cn. Pompeius Magnus, qui postea gener fuit Claudii, ut libro sequente narratur: et notat Dio in rebus Claudii, ubi hoc quoque commemorat.

Ob egregiam corporis amplitudinem — dictus] Non male fortasse scripseris, *ob corporis amplitudinem et egregiam speciem.* Utrumque voce *Colosseros* ele-

ganter exprimitur: amplitudo corporis, priore parte compofitae huius dictionis: forma venufta et amabilis, pofteriore. Miramur igitur non parum, quid moverit viros eruditiffimos, ut hanc lectionem, adeo manifefto veram et veterum libb. auctoritate confirmatam, follicitarent.

Thraci et mox hoplomacho] Melius fcripferis *Threci*, et ita in cod. Pithoei.

Effedario Porio] Iunius Philargyrus in lib. 3. Georg. 204. Latini poetae: *Effeda vehiculi vel currus genus, quo foliti funt pugnare Galli. Caefar teftis eft libro ad Ciceronem tertio. Multa millia equitum atque effedariorum habet. Hinc et gladiatores effedarii dicuntur, qui curru certant.* Malim vero fcribi, *Effedario Oporio;* aut *Poro.*

Ob profperam pugnam] Scribe, *poft profperam pugnam*, ex Viterb. Pithoei et Memmii.

Cap. 36. *Quibusd. abfent. — maritor. referri*] Horum alterum fuit ex more: repudia enim in acta referebantur: alterum contra leges erat. Adi ad Iurisconfultos, quorum haec propria eft cognitio.

Cap. 37. *Nepotinis fumptibus omnium*] Libri quique optimi, *nepotatus fumptibus.*

Pretiofiffimas margarit. aceto liquefactas] Memmii, Cuiacii et Lifl. codd. *pretiofiffima margarita aceto liquefacta.* Utrumque dici, notum eft.

E faftigio bafilicae Iuliae] De hac bafilica legant ftudiofi, quae diligenter annotavit praeftantiffimus Scaliger, ad Chronici Eufebiani numerum MDCCCCLXXI.

Et de cedris Liburnicas] In folo Memmii libro reperi lectionem Turnebo annotatam, *de ceris:* unde ille faciebat *deceres*, id eft, δεκήρεις, quod perplacet: etfi alteram lectionem damnare iure non poffimus.

Totumque illud Tiberii Caefaris — abfumpfit] Dio et in fummae numero, et in temporis fpatio, quo hac opes funt abfumptae, diffentit: fcribit enim fub

initium lib. 58. Πέντε γοῦν μυριάδας μυριάδων καὶ πεντακοσίας καὶ ἑπτάκις χιλίας. ὡς δὲ ἕτεροι ὀκτώ τε καὶ δισχιλίας καὶ πεντακοσίας τεθησαυρισμένας εὑρὼν, οὐδὲ ἐς τὸ τρίτον ἔτος μέρος ἀπ᾽ αὐτῶν τι διέσωσεν. Ex quibus verbis apparet, diverſe tradi ſolitum pecuniarum modum, quas Tiberius confiſcatas reliquit: aliis ſcribentibus fuiſſe vicies ter millies ſestertium: aliis tricies et ter millies ſestertium: ita namque efferri Latine debent Graeca verba Dionis, non, ut interpretes vertunt: qui de ſumma, quam auctor ait, plurimum ſua interpretatione deterunt. De hac autem pecunia a Tiberio cumulata loquitur auctor oraculorum Sibyllinorum: quo loco de Tiberio et Nerone hos verſus fundit:

Εἷς μὲν πρέσβυς ἐὼν, σκήπτρων ἐπὶ πουλὺ κρατήσει,
Οἰκτρότατος βασιλεὺς, ὃς χρήματα κόσμου ἅπαντα
Δώμασιν ἐγκλείσει τηρῶν, ἵν᾽, ὅταν γ᾽ ἐπανέλθῃ
Ἐκ περάτων γαίης ὁ φυγὰς μητροκτόνος ἐλθὼν,
Ταῦτα ἅπασι διδοὺς πλοῦτον μέγαν Ἀσσίδι θήσῃ.

Vides vanum Sibyllae vaticinium, vel potius ἀνιστορησίαν boni illius viri, qui multo poſt Neroniana tempora zelo propagandae religionis Chriſtianae ſub nomine Sibyllinorum ea carmina ſecit et publicavit. Norat ille, ingentem pecuniae vim a Tiberio eſſe congeſtam: at eius non meminerat, quod hoc loco ſcribit Tranquillus. Ideo imaginario illi Neroni falſo tribuit, quae omnes hiſtoriae Caligulae.

Cap. 38. *Iulii et Auguſti diplomata — deflebat*] Haec ſcriptura eſt omnium libb., nec probo emendationem ſcribentium *delebat:* nam vel *deflebat* retineam, et cum Torrentio interpreter de mimico geſtu, quo ſolitus uti Caius in elevanda auctoritate horum diplomatum: vel cum Lipſio ſcribam *deflabat:* quam ſcripturam ſciolus aliquis inventam in optimo Memmii libro corruperat: ita tamen, ut illius clariſſima invenerimus veſtigia et certiſſima. Sic fere καταφυσᾶν poſitum notabamus apud Epiphanium, lib. 1. κατὰ Μαρκοσίων· Γυναῖκες, ἃς ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς ἐπετήδευσε, παραπείθειν

κελεύων αὐταῖς προφητεύειν, καὶ καταφυσῆσαι καὶ καταθεματίσασαι αὐτὸν ἐγχρίσθησαν τοῦ τοιούτου θιάσου. Idem enim valet eo loco καταφυσᾶν, quod apud Sophoclem πτύειν, et vulgo καταπτύειν, *aſpernari, contemnere.* Scholia eius poetae in Antigonen ad illa verba, vſ. 1246. Πτύσας προσώπῳ κ' οὐδὲν ἀντειπών. Οὐ κυρίως προσπτύσας τῷ πατρί· ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ συνηθείᾳ φαμὲν κατέπτυσεν αὐτοῦ, ὅ ἐστι, κατεφρόνησε τῶν λόγων αὐτοῦ. Porro voce, qua uſus Caligula, exprimitur geſtus faſtidientis et contemnentis: nam ita erat moris. In Martyrologio veteri id dicitur *exſufflare:* in Ianuario. *In Achaia ſancti Satyri martyris, qui transiens ante quoddam idolum, quum exſufflaſſet in illud, ſignans ſibi frontem, ſtatim idolum illud corruit.* Sulpitius Severus, ſcriptor politiſſimus, negat eam vocem ſatis Latinam. Locus eſt dialogo tertio, ubi de Martino loquens: *Vidit,* inquit, *poſt tergum Avitiani daemonem mirae magnitudinis aſſidentem: quem eminus, (ut verbo, quia ita neceſſe eſt, parum Latino loquamur) exſufflans, Avitianus ſe exſufflari exiſtimans, Quid me, inquit, ſancte, ſic adſpicis?* Utitur eo verbo et S. Auguſtinus ſaepe.

Arguebat et perperam editos cenſus] Lego, *perperam editi cenſus.* Conſidera: aliter ſententia ſtare non poteſt. In cenſum omnia bona erant deferenda: qui fallebant, aut aerarii ſiebant, et in Caeritum tabulas referebantur, aut vaenibant ipſi bonaque eorum. Eo ſpectavit Caius, eo Suetonius.

Teſtamenta primipilarium] Imo omnium centurionum. Ait enim Dio lib. 59. p. 651. Πάσας ἁπλῶς τὰς τῶν ἐν τοῖς ἑκατοντάρχοις ἐστρατευμένων οὐσίας, ὅσοι μετὰ τὰ ἐπινίκια, ἃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔπεμψεν, ἄλλῳ τινὶ αὐτὰς, καὶ μὴ τῷ αὐτοκράτορι καταλελοίπεσαν, αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ἄνευ ψηφίσματος εἰσέπραξε. Similia alia fiſci iura, aut iniurias potius, hiſtorici et Iurisconſulti referunt. Videtur autem Suetonius primipilarium tantum

fecisse mentionem, quia horum potissimum expetitae hereditates: ut eorum, ad quos pleraque commoda militiae solita pervenire. Vegetius lib. 2. c. 21. *Primipili centurio postquam in orbem omnes cohortes per diversas administraverit scholas, in prima cohorte ad hanc pervenit palmam, in qua ex omni legione infinita commoda consequitur.* Inter alia autem primipilarium commoda ea fuerunt, quae ex militum testamentis consequebantur. Fere enim milites, qui in castris testamenta condebant, amicis commilitonibus, in primis autem primipilaribus sua relinquebant. Quintilianus lib. 6. c. 3. de risu: *Optima est simulatio contra simulationem: qualis illa Domitii Afri fuit. Vetus habebat testamentum: et unus ex amicis recentioribus sperans aliquid ex mutatione tabularum, falsam tabulam intulerat, consulens eum, an primipilaris ei testamento suaderet ordinare suprema iudicia.* Est hic locus subobscurus: sed potest *primipilaris testamentum* bifariam accipi: vel pro eo testamento, quo miles herede primipilari instituto, commilitonibus partem bonorum legavit: vel pro testamento, quo primipilaris Imperatorem scripsit heredem, amicis legata dedit. Utrovis modo accipias, clara mens huius captatoris.

Venenatas macteas] Ita prima editio et nonnulli MSS. Athenaeus lib. 4. et 14. *ματτύην* appellat: sed quum a *μάττειν* vox sit deducta, tam potest *c* in hac dictione ferri, quam in aliis eiusdem originis, ut *μάκτης*, *μάκτρα* et *μάκτρα*. Obstat tamen, quod affinem vocem *mattici* scribimus, non *mactici*. Memmianus et multi, *matteas*.

Auctione proposita reliquias — venditavit] *Reliquiae spectaculorum* sunt gladiatores, qui spectaculo superstites remanserant. Dio vertit lib. 59. p. 656. τοὺς περιγενομένους τῶν μονομάχων. Erant et quaedam reliquiae circensium: quarum facit idem obscuram mentionem. Subiicere ἁπλῶς pro, subiicere hastae.

Exquirens per se pretia, et usque eo extendens] Dio ibidem: Αὐτός τε ἐπὶ τοῦ πρατηρίου καθεζόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπερβάλλων.

Cap. 39. *Quidquid instrum. veteris aulae erat*] Minus mirandum, quia alii quoque principes idem fecerunt: etsi non eandem ob caussam. Capitolinus in vita M. Antonini Philosophi c. 17. *Quum ad hoc bellum omne aerarium exhausisset suum, neque in animum induceret, ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret; in foro divi Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit, vendiditque aurea pocula et crystallina et myrrhina: vasa etiam regia, et vestem uxoriam sericam et auratam, gemmasque etiam, quas multas in repositorio sanctiore Hadriani repererat: et per duos menses haec venditio celebrata est.*

Compererat provincialem — interponeretur] Ammianus Marcell. lib. 15. c. 6. *Homines enim eruditos et sobrios, ut infaustos et inutiles vitant quoque: accedente quod et nomenclatores assueti haec et talia venditare mercede accepta, coenis quosdam et prandiis inferunt subdititios, ignobiles et obscuros.*

Cap. 40. *Pro eduliis*] Cuiacii lib. et e regiis antiquiss. nec non Memm. *edulibus,* non minus Latine. Ibidem, *certum statutumque,* non *statum:* at Memm. *statum.*

Ex gerulorum diurnis quaestibus] *Geruli* sunt οἱ μισθοῦ φέροντες, ut vocat Appianus 4. Ἐμφυλ. Attici προυνείκους καὶ περιδίνους: Latini etiam *baiulos* et *gerones,* ut Cicero in epistola quadam ad Atticum.

Ex capturis prostitutarum] *Capturae* Latinis dicuntur mercedes artium sordidarum et obscoenarum. Seneca pater Controversiarum lib. 1, 2. *Pretia stupri accepisti, et manus, quae diis datura erat sacra, capturas tulit.* Idem lib. 10, 4. in ea de debilitato mendicante: *Tibi captura quotidiana non respondet: apparet nondum satis hominibus, miserum videri.* Sic

apud Valerium Max. lib. 3. c. 4. lib. 6. c. 10. lib. 9. c. 4. Graeci *μίσθωμα* proprie vocant: docent enim Graeci Critici, ita differre *μίσθωμα* et *μισθὸν*, ut illud fit captura proprie, vel pretium flagitii aut sceleris. Atque ita distinguit eas voces disertissimus scriptor Philo contra Flaccum: *Ὁ δὲ ἐνεπορεύετο τὴν λήθην τῶν δικαστῶν, τοὺς μὲν νικᾷν ὀφείλοντας, γράφων ἐν ἡττημένοις, τοὺς δ' ἡττᾶσθαι, μετὰ τὸν ἐπάρατον μισθὸν, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν τὸ μίσθωμα, ἐν νενικηκόσι.* Exstat eiusdem magni scriptoris et commentariolus, cuius index *περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προςδέχεσθαι.* In quo capturas huiusmodi *λήμματα αἰσχρὰ* nominat. Sic accipienda vox *μίσθωμα* apud Aelianum *Ποικίλης* lib. 4. c. 12., ubi si aliter capias, quam de captura meretricis, friget tota sententia, aut potius nulla est: alii Graeci *ἐμπολάς*. Glossar. Graeco-Lat. *ἐμβολὴ*, ***captura***, scribe *ἐμπολή*, ut in altero Glossario recte scriptum. Dio Chrysostomus sermone de invidia priore: *Πορνοβοσκῷ δὲ οὐ κερδαλεώτερόν τε καὶ ἄμεινον πρὸς τὴν ἐμπολὴν, μόνον ἔχειν τοῦτο τὸ εἶδος*; Artemidorus lib. 1. c. 80. *Ἀγαθαὶ δὲ καὶ ἐπὶ ἐργαστηρίων καθεζόμεναι ἑταῖραι, καὶ πιπράσκουσαί τι καὶ δεχόμεναι ἐμπολάς.* Xiphilinus in Pseudoantonino, de quaestu meretricio loquens, quod illud monstrum instituerat in Palatio, *χρήματά τε παρ' αὐτῶν συνέλεγε, καὶ ἐγαυροῦντο ταῖς ἐμπολαῖς.* Sic interpretor apud Athenaeum titulum comoediae Ephippi, *Ἐμπολή.* Habet et lingua Hebraea propriam huic rei vocem, אתנה, *etnah:* unde Graeci suum *ἕδνον* derivarunt: quod donum amatorium significat, et praemium amoris, sed honesti: non enim est ab *ἥδω*, ut nugaces Grammatici Graecorum somniant.

Ut tenerentur publico — fecissent] Vetus malum et probrum multarum rerumpubl. pretio vendere honestatem publicam: nam et Athenis *πορνικὸν τέλος* fuit, ut ex oratione Aeschinis contra Timarchum scimus. Imperatoribus plerisque fuisse id genus lucri non

ingratum, ex Lampridio in Alexandro Severo et Iurisconſultis certum eſt. Vide XI, 40. Cod. de ſpectaculis et ſcenicis et lenonibus, et Novellam 14. de lenonibus: cui non parum lucis attulerit, qui cum c. 39. lib. 3. Evagrii Scholaſtici eam contulerit. Similiter aliae quoque artes et ſordidae et ſceleratae pretio tolerabantur, eratque beneficiariorum principis et curioſorum inquirere, atque in matriculas ſuas referre eos, qui tali de cauſſa publico tenerentur. Tertullianus in libro de fuga in perſecutione: *Neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, quum in matricibus beneficiariorum, et curioſorum, inter tabernarios et lanios et fures balnearum, et aleones, et lenones, Chriſtiani quoque vectigales continentur.* Iuſtinus Apologia altera de mangonibus catamitorum et lenonibus loquens: Καὶ τούτων μισθοὺς καὶ εἰςφορὰς καὶ τέλη λαμβάνετε, δέον ἐκκόψαι ἀπὸ τῆς ὑμετέρας οἰκουμένης. Similiter mathematici et planetarii pretium dependebant, ut artem poſſent vaniſſimam profiteri. Habes exemplum apud B. Auguſtinum lib. 4. Confeſſionum, c. 3. in illo optimo ſene, qui dicit, ſe iuvenem ita eam artem didiciſſe, *ut eius profeſſionem primis annis aetatis ſuae deferre voluiſſet, qua vitam degeret:* quid ſit *alicuius artis profeſſionem deferre,* explicant ſuperiora Tertulliani verba. Quod autem genethliaci et curioſarum artium profeſſores certum vectigal penſitantes tolerarentur, declarat et Suidas: ex quo diſcimus, Alexandriae (qua in urbe frequens fuit id genus hominum) βλακεννόμιον proprio nomine eſſe appellatum tale tributum: qua appellatione ſtultitia conſultoribus Aſtrologorum exprobrabatur. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, inquit, τέλος τὸ βλακεννόμιον, ὃ οἱ ἀστρολόγοι τελοῦσι· διὰ τὸ τοὺς μωροὺς εἰσιέναι πρὸς αὐτούς.

Nec non et matrimonia obnoxia eſſent] Vectigali inſtituto, quod legitimo matrimonio iuncti penderent, quoties liberis operam darent.

Cap. 41. *Lupanar in Palatio conſtituit*] Dio de Meſſalina Claudii lib. 60. p. 686. *Ἤδη γὰρ καὶ ἐπ' οἰκήματος ἐν τῷ Παλατίῳ αὐτή τε ἐκαθέζετο, καὶ τὰς ἄλλας τὰς πρώτας ἐκάθιζεν.* Xiphilinus in Avito, *καὶ τέλος ἐν τῷ Παλατίῳ οἴκημά τι ἀποδείξας*, et quae ſequuntur: piget enim talia deſcribere. Eſt autem in amborum narratione tanta ſimilitudo, ut videatur Avitus Caligulae exemplum per omnia ſecutus.

Cap. 44. *Commoda emeritae militiae — reſcidit*] Omnino certae et indubitatae fidei eſt haec lectio, quam auctoritate Dionis ante nos Torrentius et Lipſius, duo rei litterariae lumina, ſtabiliverunt. Mirum ſane, omnes veteres ſcribere *ſexcentorum*, quae abſurda lectio nata ſine dubio eſt e vocis *ſenum* accentu.

Adminio, Cinobellini, Britannorum regis, ſilio] Aliam ſcripturam Oroſius ſuggerit lib. 7. c. 5. *Quumque ibi Minocynobellinum, Britannorum regis ſilium* etc.; ſed ſcribendum ex fide librorum Suetonii, *Quumque Adminium, Cinobellini, Br. regis, ſilium.* Forte etiam in nomine *Adminius d* pro *r* irrepſit: nam in Germania et Belgio atque, ut puto, etiam in Britannia uſitatum iam olim, ut nunc quoque, nomen fuit Arminius: vide Tacitum.

Monitis ſpeculatoribus] Ita codd. Memmii et Pithoei, Cuiacii vero *ſpiculatoribus:* aliter Groſlotii, ubi eſt *ſaepeculatoribus.*

Cap. 45. *Deſiciente belli materia*] Eleganter Philoſtratus de vita Apollon. 5, 2. de bellicis rebus Caii, *ὁ διονυσομανῶν, καὶ λυδίζων τὴν στολὴν, καὶ πολέμους νικῶν οὐκ ὄντας.*

In hoc quoque mimo] Etiam Philo furioſi huius facta commemorans, *δραματουργίαν*, *μῖμον*, et *μιμίαν* vocat.

Atque inter haec abſentem — obiurgavit edicto] Egregium vero facinus et imitatione digniſſimum. Atque adeo non defuit, qui imitaretur. Antoninus Cara-

calla, Antiochiae vitam per otium et omnia voluptatum genera traducens, ὠδύρετο. ait Xiphilinus Epit. lib. 78. p. 878. ὡς ἐν μεγάλοις δή τισι καὶ πόνοις καὶ κινδύνοις ὤν. καὶ τῇ γερουσίᾳ ἐπετίμα, τά τε ἄλλα καὶ ῥαστωνεύειν σφᾶς λέγων.

Cap. 46. *Postremo, quasi perpetraturus bellum*] Confer cum Dione, qui copiose narrat.

Nemine gnaro ac opinante] Scrib. *aut opin.* ut poscit Latinitas, et MSS.

Cap. 47. *Galliar. quoq. procerissimum quemque*] Persius 6, 45.

— — — missa est a Caesare laurus
Insignem ob cladem Germanae pubis: et aris
Frigidus excutitur cinis, ac iam postibus arma,
Iam chlamydas regum, iam lutea gausapa captis,
Essedaque, ingentesque locat Caesonia Rhenos.

Et ut ipse dicebat ἀξιοθριάμβητον] Scribe ἀξιοθριάμβευτον, ut habet cod. Viterb.: non enim dicimus θριαμβέω, ut στρατηγέω, unde ἀξιοστρατήγητος apud Dionem lib. 45.

Coegitque non tantum rutilare — comam] Tacitus de Domitiano in Iulii Agricolae vita c. 39. *Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et crines in captivorum speciem formarentur.*

Cap. 48. *Inermes, atque etiam gladiis depositis*] Viterbiensi nostro codici debetur haec emendatio, nam vulgati omnes *dispositis.* Perperam. Memmianus recte ut Viterbiensis.

Capulum gladii crebro verberans] Non probo γραφὴν Viterbiensem, *crebro vibrans.* Sic κόπτων τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους in similibus minis apud Appianum Ἐμφυλ. lib. 4.

Cap. 49. *Siquidem proposuerat — commigrare*] De Antio supra, c. 8. De profectione Alexandriam, Philo: Διέγνωκε μὲν γάρ, ὡς λόγος, πλεῖν εἰς Ἀλεξάνδρειαν

τὴν πρὸς Αἰγύπτῳ. Item: *Τοῦτο δὲ πράξειν ἔμελλεν ἐν παράπλῳ κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν· ἄλεκτος γάρ τις αὐτὸν ἔρως κατεῖχε τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ἣν ἐπόθει σπουδῇ πάσῃ παραγενέσθαι, καὶ ἀφικόμενος πλεῖστον χρόνον ἐνδιαιτηθῆναι.* Cauſſam conſilii vide in ſequentibus: meminit et Ioſephus.

Cap. 50. *Pallido colore*] Scribe, ut in libris Cuiacii et Pithoei, *colore expallido,* neque aliter regia exemplaria, et Memmii.

Subita defectione ingredi] Mirum, unde illa inepta lectio, quae vulgatas fere omnes editiones obſidet, in quibus *devectione* ſcriptum pro *defectione.* Nam et prima editio et inſecuta longo poſt intervallo Rob. Steph. et omnes Mſſ. ſic recte legunt. In iisdem conſtanter *gradi* vel *gredi* corrupte pro *ingredi.*

Invocare identidem lucem] *Εὔχεσθαι ἡμέραν εἶναι,* ut in c. 27. Actorum.

Cap. 51. *Diverſiſſima in eodem vitia*] Dio breviter indicat, *πρὸς πάντα,* inquit, *ἐναντίος ἐπεφύκει.*

Ad minima tonitrua et fulgura connivere] Liſſ. codd. *conruere.* Non ſemper autem ita affectus fuit bonus hic Imperator: auſus enim interdum non ſolum vultum attollere: ſed etiam *ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς τινος ἀντιβροντᾷν, καὶ ταῖς ἀστραπαῖς ἀνταστράπτειν, καὶ ὁπότε κεραυνὸς καταπέσοι, λίθον ἀντακοντίζειν*: auctor Dio lib. 59. p. 662. Sed omittamus iſtum *ἀταρτηρὸν, φρένας ἠλεόν,* et notemus potius veterum conſuetudinem admodum laudabilem: moris enim fuit quum tonaret, aut fulgeret, aut terra moveret, continuo pro mutua ſalute diis vota fundere. Didici ex Philoſtrato, cuius haec ſunt de vita Apollonii lib. 6.; loquitur de Antiochenſibus Syris, et terrae motu, qui, dum ipſi in concione ſunt, factus eſt, *σεισμοῦ δὲ γενναίου προσπεσόντος ἔπτηξαν, καὶ ὥσπερ ἐν διοσημείαις εἴωθεν, ὑπὲρ ἀλλήλων ηὔξαντο.*

Proripere ſe e ſtrato — condere ſolebat] Eo ſolebant ſe abdere, qui latere vellent. Baſilius: *ἐὰν τὴν*

θύραν κατάξῃ τις, ὁ χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην. Plautus Casina 3. vs. 32. *Insectatur omnes domi per aedes, nec quemquam prope ad se sinit adire: ita omnes sub arcis, sub lectis latentes metu mussitant.* Dignus sane locus, qui Caligulam adeo furiose insolentem reciperet: nam quod hodie fieri videmus, ut sub lectis vetera calceamenta condantur, idem olim quoque fiebat. Lucianus in commentario de mercede conductis: *Νῦν μὲν γὰρ, ὥσπερ τὰ καινὰ τῶν ὑποδημάτων ἐν τιμῇ τινι καὶ ἐπιμελείᾳ ἐστὶν, ἐπειδὰν δὲ πατηθῇ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ πηλοῦ ἀναπλασθῇ, ὑπὸ τῇ κλίνῃ ἀθλίως ἐῤῥίψεται, κόρεων ὥσπερ ἡμεῖς ἀνάπλεω.* Ideo avari EuclIones suas auro refertas ollas in eum locum abdebant, ut ait Basilius in homilia Lazicis habita. Eodem et in repentino metu se recipiebant, quod de Caligula ait noster: neque desunt similia in historiis exempla, praeter modo et allata. Sic et Zacharias protospatharius a Iustiniano Rhinotmeto missus, ut Sergium V. coerceret, resistente clero et populo Romano, *sub lectum Pontificis ingressus se abscondit,* ait Anastasius.

Transmarinas sibi superfuturas provincias] Scribe, *transmarinas certe sibi*, ut in codd. Torrentii, et omnibus nostris, etiam Memmiano.

Si victores Alpium iuga occuparent] Figura est, *πρὸς τὸ σημαινόμενον.* Praecessit enim, *audita rebellione Germaniae:* at viri docti locum censent emendandum, et scribendum *Germanorum,* quibus non assentior. Infinita sunt hoc genus apud optimos scriptores: notum apud summum vatem. *φίλε τέκνον,* et quae variis locis congerit Eustathius. Pausanias Arcadicis: *Νικᾶσι δὲ προσελθόντες Ἀχαιῶν στρατιὰν· καὶ Ἄρατον ἡγεμόνα ἐπ' αὐτῷ.* Ait *ἐπ' αὐτῷ,* quasi praecessisset *στρατόν.*

Cap. 52. *Manuleatus et armillatus — processit*] Seneca de Caio 18. *Haec ipse perlucidus, crepidatus, armillatus:* locum vide in libro de constantia Sapientis.

Nonnunquam socco muliebri] Et quod erat indignius, non erubuit soccatus maxima negotia tractare, ut quum de capite consularis viri Pompeii Penni audiret. Seneca de Beneficiis lib. 2. c. 12.

Plerumque vero aurea barba fulmen tenens] Philonem suadeo legas, qui fuse narrat: non alio commentario huic loco est opus.

Cap. 53. *Eloquentiae plurimum attendit*] Iosephus in elogio Caii, Antiq. Ind. 19, 2. *Ἄλλως δὲ ῥήτωρ τε ἄριστος, καὶ γλώσσῃ τῇ Ἕλληνι καὶ Ῥωμαίοις πατρίῳ σφόδρα ἠσκημένος.* Vide cetera.

Commissiones meras componere] Vocem *commissiones* et morem committendi exposuimus ad lib. 2. c. 89. Ea notione accipi hic quoque debet haec dictio, certe potest. Vocantur enim scripta Senecae, *commissiones merae*, ut, si Graece dicas cum Isocrate, *λόγοι πρὸς τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἀγῶνας γεγραμμένοι.* Imo vero *commissiones* sunt *ἀγωνίσματα*, quo sensu dixit Thucydides de opere suo, *κτῆμά τε ἐς ἀεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται.* Ita accipit et philosophus in libro de Poetica, *ἀγωνίσματα γὰρ ποιοῦντες καὶ παρὰ τὴν δύναμιν παρατείναντες μῦθον, πολλάκις διαστρέφειν ἀναγκάζονται τὸ ἐφεξῆς.* Et Polybius lib. 3. in aureo dicto et dignissimo, quod ubique, non ibi tantum legatur: *Ἱστορίας γὰρ ἐὰν ἀφέλῃ τις καὶ διατί καὶ πῶς, καὶ τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πότερα εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀγώνισμα μὲν, μάθημα δὲ οὐ γίγνεται.* Quod Thucydides voce ponderosa valde *κτῆμα* dixit, Polybius magis aperte *μάθημα*. Plinius Epist. lib. 7. scribens ad Celerem, et superiorem Thucydidis locum imitans, vocem *ἀγώνισμα* ita expressit, *Historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed fidei veritatique componitur.* Melius sane quam Quintilianus, qui lib. 10. eundem locum adumbravit his verbis: *Totum historiae opus non ad initium rei pugnamque praesentem, sed ad memo-*

riam poſteritatis, et ingenii famam componitur: ſed nemo felicius Caligula: prorſus enim, ut diximus, *ἀγωνίσματα* ſunt *commiſſiones.*

Et harenam eſſe ſine calce] Credo, quod ſententias plerumque loqueretur, breves et nulla admodum connexione inter ſe cohaerentes. Tale quid voluit et Quintilianus, quum in Seneca reprehendit, *quod rerum pondera minutiſſimis ſententiis fregiſſet:* de quo genere dicendi vide eiusdem doctoris iudicium lib. 8. c. 5. Diverſa ratio eſt, cur dicat Epiphanius, haereticos *σχοινία ἐξ ἄμμου πλέκειν*, ex *harena funiculos nectere,* in ſuis ſcriptis, dum ſacrae ſcripturae loca male componunt.

Cap. 54. *Thrax et auriga — atque ſaltator*] Sive *Threx,* ut in ſcriptis fere. Adverte autem quatuor artium Caio adamatarum nomina, de quibus eodem ordine, ut ſemper ſolet, deinceps agit.

Magno tibiarum et ſcabellorum crepitu] Saltatores et ſaltatrices quum in ſcenae pulpito ſaltabant, praeter ictum pedum varia inſtrumenta ſono edendo apta adhibebant: fere enim iungebantur, ut Lucianus Περὶ ὀρχήσεως indicat κρούματα, τερετίσματα, et ποδῶν κτύπος. Inter alia organa eius generis et *ſcabelli* fuerunt. Eam vocem non magis Latinam puto eſſe quam *barbitus, ſambuca, nabia,* et alia pleraque omnia inſtrumentorum muſicorum nomina: quae ſimul cum uſu rerum, quas ſignificant, in civitatem Romanam ſunt admiſſa. Asſentior autem doctiſſimo amiciſſimoque Scaligero, qui ſcabellos, ſive ſcabella, eſſe putat apud Suetonium et Arnobium, quos Hiſpani et Aquitani *caſcabellos* dicunt; quam dictionem Rabbi Iona uſurpat in explicatione vocis Hebraicae תף. Auguſtinus de Muſica lib. 4. *Quaero ex te, utrum poſſint copulati ſibi pedes, quos copulari oportet, perpetuum quendam numerum creare, ubi nullus finis certus appareat: veluti quum ſymphoniaci ſcabella et cymbala pedibus feriantur, certis quidem nu-*

meris, et his, qui ſibi cum aurium voluptate iunguntur, ſed tamen tenore perpetuo: ita ut ſi tibias non audias, nullo modo ibi notare poſſis, quousque procurrat connexio pedum, et unde rurſus ad caput redeatur. Erat hoc unum e crepitaculorum generibus, quibus vel cum muſicis organis, vel inopia eorum, ut notat Scholiaſtes Ariſtoph. ad Ranas, utebantur. Talis fuit teſtarum crepitus, item acetabulorum tinnitus, ſive *ὀξυβάφων μουσικὴ*, et illa *Ἀρκάδίων μουσικὴ, καὶ Φοινίκων κρούματα*, de quibus multa notamus ad Athenaeum, propediem, velit modo *τὸ κρεῖττον*, edendum.

Cap. 55. *Thraces quondam*] Liſlaei cod. *Threcas quosdam.* Memmii, *Threſes.*

Agitatori Cythico comiſſatione] Ex veſtigiis corruptae lectionis in antiquis libris, ſatis certum eſt, *Eutycho* ſcribi debere. Politiani tamen liber ſic: *Agitatori Pythico comiſſatione.*

Incitato equo] Magna hominis docti et hiſtoriae Romanae callentiſſimi hallucinatio, non uno loco affirmantis, ſcribendum eſſe *Incitati equo.* Nimirum oblitus erat eorum, quae pridem apud Dionem absque dubio legerat de hoc equo.

Nomine eius invitati] Et Incitati equi nomine alii invitari ſoliti, et ipſe Incitatus a principe. Dio: *Ἕνα τὸν ἵππον, ὃν Ἰγκίτατον ὠνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει.*

Conſulatum quoque dicitur deſtinaſſe] Id ſerio affirmat Dio: prorſus enim facturum eum Conſulem fuiſſe, niſi mors occupaſſet. *Καὶ προσυπισχνεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν· καὶ πάντως ἂν καὶ τοῦτο ἐπεποιήκει εἰ πλείω χρόνον ἐζήκει.*

Cap. 56. *Quum placuiſſet Palatinis ludis*] Cur ad ſtabiliendam huius loci ſcripturam, quae in plerisque libris corrupta eſt, uti malit Torrentius Dionis auctoritate quam Ioſephi, cauſſam non video: nihil enim dilucidius narrari poteſt, quam ut facit Ioſephus. Nos autem Dionis locum de inſtitutione horum ludorum ſine

lib. 56. eo proferemus, ut nonnihil optimo fcriptori lucis demus: Ἡ Λιουΐα ἰδίαν δή τινα αὐτῷ πανήγυριν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ Παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δεῦρο ἀεὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀεὶ αὐτοκρατόρων τελεῖται. Editum eft ἣ καὶ δευτέρα ἀεί. Facilis emendatio: fed quam neque interpretes viderunt, neque viri doctiffimi, qui de ludis Palatinis fcribentes eum locum defcripferunt. At nuperus corrector ne illud quidem fcivit, οἱ ἀεὶ αὐτοκράτορες genus dicendi Graecorum perelegans, qui Latine fit vertendum. Mirum vero Beroaldi fluporem, qui verba Iofephi de inftitutione horum ludorum male accipiens, in honorem Caefaris dictatoris fuiffe inftitutos auctore Iofepho fcribit: atqui de Augufto, qui primus imperium fundavit et munivit, fenfiffe Iofephum declarant, quae mox fubiicit: Ἔθυε Γάϊος τῷ Σεβαστῷ Καίσαρι, ᾧ δὴ καὶ τὰ τῆς θεωρίας ἤγετο. Sed ignofcendum Beroaldo, qui Iofephum Graece non legerat. In dierum numero, per quos celebrati in Palatio ludi, disfentit aperte a Dione Iofephus: verum ille locus eft corruptus, ut alia multa in eo nobiliffimo fcriptore, quae curari non poffunt, nifi ab eo, qui trium linguarum ftudio ingenium probe fubegerit et excoluerit.

Osculandam manum offerret — modum] Hanc vulgatam lectionem confirmant omnes noftri codd. etiam Memmii: neque audio virum doctum eam mutantem, et monftra quaedam verborum hoc loco comminifcentem. Nam, quae tanta haec eft omnia mutandi prurigo, quum neque in verbis, neque in fententia ulla fit difficultas, et in edita lectione libri omnes confentiant? Inter alios irridendi modos eft, quae *fanna* proprie dicitur: cum geftu aliquo mimico exprimitur, id quod volumus obiicere ei, quem ridemus. Tria eorum genera notavit eleganter Perfius Sat. 1. manu pinfentem ciconiam exprimere, oppofito temporibus pollice auriculas afininas effingere, et linguam exfertare inftar fitientis canis. Similis hic fanna intelligitur: quod Suetonius elegantiffime exprimit per

formatam et commotam manum in obscoenum modum. Qui meminerit eorum, quae de infami digito apud veteres leguntur, et eorum, quae de voce *σκιμαλίζειν* Graeci scholiastae notant, praesertim ad illa ex Pace Aristophanis, Καὶ *τὸν δορυξόον οἷον ἐσκιμάλισεν*, facile animo concipiet, quale hoc sannae genus fuerit. Neque est operae, pluribus ista explicare. Obscurius idem Suetonius similem Pyladis sannam refert lib. 2. c. 45. nam ita locus ille accipi debet.

Cap. 57. *Capitolium Capuae*] Non Romae solum Capitolium fuit, sed et aliis in locis: tandemque ea voce omnes arces promiscue appellatae videntur. Sidonius Apollinaris:

Salve Narbo potens salubritate,
Urbe et rure simul bonus videri,
Delubris, Capitoliis, monetis.

Idem alibi:

E quibus primum mihi psallat hymnus,
Qui Tholosanam tenuit cathedram,
De gradu summo Capitoliorum
Praecipitatum.

Cella Palatini atriensis] Viterbiensis, *Palatini* minore *p*. Recte: quum de atriensi intelligat Palatii et domus Imperatoris, non autem Apollinis Palatini. *Cellas* Latini vocant omnia gurgustiola infimae sortis hominum. Tales erant cellae servorum, ut atriensis huius et ianitorum: quae erant adstructae magnarum domorum aut insularum foribus. Earum mentio apud Vitruvium, Petronium, Suetonium in Vitellio et alios. Graeci *cellam* vocant *οἴκημα*. Ita enim vertere debes apud Appianum et Pollucem *τὸ τοῦ πυλωροῦντος οἴκημα*, alii *κλίσιον*, de quo notat Eustathius ad ultimum lib. Ὀδυσσ. Κλίσιον *οἰκετικὸς οἶκός ἐστιν εὐτελὴς, καὶ οἷόν τις κλισία, περὶ ἣν δμῶες ἵαυον.* Sic quas Romani *cellas meretricias*, Graeci vocant *κλισία*, ut Demosthenes pro Ctesiphonte: Ἡ *μήτηρ σου τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις ἐν τῷ κλισίῳ τῷ πρὸς*

τῷ Καλαμίτῃ ἥρωϊ χρωμένῃ. Vocant et *στέγας*, item *στέγος*, vel *τέγος*. Quare quum legis apud Graecos *πόρνας ἐπὶ τέγους*, vel *ἐπὶ στέγους ἑστώσας* ſemper de cellulis meretriciis debes intelligere: quod propterea moneo, quia etiam doctiſſimos viros in his errare animadverto. Sic ergo accipe, ut pauca de multis exempla proferam, in epiſtola apocrypha Ieremiae, *δώσουσι δέ ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ τέγους πόρναις*, id eſt, *dabunt ex illis etiam meretricibus, quae in cellis proſtant:* non, ut magni viri verterunt, *quae ſub tecto ipſorum ſunt.* Clemens Alexandrinus Paedagogi lib. 3. *Ἐπὶ τέγους ἑστᾶσι παρ᾽ αὐτοῖς τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς πιπράσκουσαι γυναῖκες.* Idem *Στρωματέων* lib. 3. *Αἱ προεστᾶσαι τοῦ τέγους πόρναι ἀναίδην εἰσδεχόμεναι τοὺς βουλομένους ἅπαντας.* Qui locus me movet, ne in hoc loquendi genere *τέγος* exponam *pergulam:* quum alioqui ſciamus ex Plauto, in pergulis eas ſolitas ſtare more multorum artificum, qui in pergulis ſe publicabant, ut in officinis. Quare *pergulas* et *officinas* iungunt Impp. leg. quarta Cod. Theod. de excuſationibus artificum, ſed eas pergulas potius intelligunt Graeci, quum *τὰς ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων ἑταίρας* memorant, ut Artemidorus non ſemel, aliique: at *τέγος*, vel *στέγος* Graeci Grammatici etiam *οἴκημα* exponunt: et *προστῆναι τοῦ τέγους* ita dictum Clementi, ut *προστῆναι τοῦ οἰκήματος* aliis. Chryſoſtomus in homilia de Babyla: *Τὰς ἀπὸ τέγους γυναῖκας ἀναστήσας ἀπὸ τῶν οἰκημάτων, ἐν οἷς προεστήκεσαν.* Metaphraſtes in vita B. Athanaſii, *οἷα γύναιον ἐκ δημοσίου τέγους ἀργυρισθέν, ceu mulier cula e publico lupanari mercede conducta.* Apud Chryſoſtomum homilia in Matthaeum 31. et alibi, *αἱ ἀπὸ στέγους* ſunt proſtituta ſcorta: ſed de his hactenus.

Sacrificans reſperſus eſt phoenicopteri ſanguine] Non ipſum, ſed Alprenatem ſanguine reſperſum, qui cum eo caeſus eſt, narrat Ioſephus.

Ludis, quibus rex Maced. Philippus occisus est] Iosephus aliter narrat; sed qui, puto, rem non satis animo conceperat: scribit enim: Ὁμολογεῖται δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γενέσθαι, ἐν ᾗ Φίλιππον τὸν Ἀμύντου Μακεδόνων βασιλέα κτείνει Παυσανίας εἷς τῶν ἑταίρων, εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντα. Quanto verisimilius, ut narrat Suetonius!

Cap. 58. *Nono Kalendas Febr.*] Qui erat dies ultimus ludorum Palatinorum. Iosephus. At Zonaras longe aliter.

Hora quasi septima] Ὥρα ὡσεὶ ἑβδόμη: nam ita et Graeci loquuntur; at in Mss. nostris *fere*, non *quasi*. Pro *septima* scribendum *nona*, si sequimur Iosephum; nisi contra malit aliquis apud illum rescribere ἑβδόμην ex Suetonio: sed verius est, fruatur uterque sua παραδόσει.

Cunctatus, an ad prandium surgeret] Iosephus paene ad verbum: Ἐνδοιάζοντος Γαΐου, εἴτε παραμένειεν εἰς τέλος τῇ θεωρίᾳ διὰ τὸ τελευταίαν εἶναι τὴν ἡμέραν, εἴτε λουτρῷ χρησάμενος καὶ σίτῳ, εἶτα ἐπανίοι καθὰ καὶ πρότερον. Cum his non consentit Dionis nec Zonarae narratio: qui inter spectandos ludos eo ipso loco eum aliosque edisse ac bibisse tradunt.

Marcente adhuc stomacho] Melius sic Viterb. quam *marcescente*, ut vulgati. In Glossario censeo scribas, *Marcidus* et *marcens*, τετηκὼς, νωθὴς ἀπὸ κραιπάλης.

Tandem suadentibus amicis egressus est] Minucianus et Asprenas auctores et impulsores fuere. Iosephus.

Quum in crypta, per quam transeundum erat] Dio στενωπὸν vocat, Iosephus στενωπὸν ἠρεμηκότα. Idem στενὰς ὁδοὺς, quum ait, στενῶν οὐσῶν τῶν ὁδῶν, καθ' ἃς ἔπραξαν τὸ ἔργον. At Suetonius paullo post *domum*, non semel.

Pueri nobiles ex — Asia evocati] Lib. I. c. 39: *Pyrrhicham saltaverunt Asiae Bithyniaeque principum*

liberi. Dio de ludis Claudii lib. 59. p. 680. *Πυῤῥίχην τε Ἀσιανοὶ παῖδες μετάπεμπτοι ὠρχήσαντο.* Iosephus de istis lib. 19. c. 1. *Ἅμα καὶ παῖδας οἱ εὐγένεταν ἐκ τῆς Ἀσίας κατανοήσων, πομπῆς αὐτῶν ἐκεῖθεν γενομένης, ἐπὶ ὕμνοις μυστηρίων, ἃ ἐπετέλει. Ἔνιοι καὶ κατὰ πυῤῥιχισμοὺς, οἱ ἐν τοῖς θεάτροις ἔσοιντο.* Dio evocatos e Graecia et Ionia scribit, ut hymnum de laudibus Caii factum canerent.

Duplex dehinc fama] Compara cum Iosepho: nam Dio rem brevius stringit: neutram famam sequitur Iosephus.

Cervicem gladio caesim graviter percussisse] Iosephus: *Μεσσηγὺς τοῦ τε ὤμου καὶ τοῦ τραχήλου φερόμενον τὸ ξίφος ἐπέσχεν ἡ κλεὶς προσωτέρω χωρεῖν.*

Cornel. Sabinum alterum e coniuratis tribunum] Non ita Iosephus, apud quem leges parum honestum Sabini huius elogium. At Dio consentit Suetonio: qui praebet ei abunde testimonium magni viri.

Caio Iovem dante, Chaeream — Accipe ratum] Nempe signum: quasi diceret, Optas, ut Iupiter, cuius nomen das pro tessera, te servet ac protegat: (nam omnium semper ea mens est, qui nomina superum tesserae loco dant) en votum tuum ratum. Dictum *εἰρωνικῶς* vel etiam simpliciter et serio absque ironia: quia Caligulae, flagitiis omnibus et sceleribus dedecorato, non nisi morte poterat succurri, ut dictum est de Nerone. Vide, quae notamus ad Tiberium c. 66. Potest etiam ita accipi: *Accipe ratum,* quod do nempe, hoc est, mortem. Sic mortem ratam dixit Livius lib. 45. *Noxa liberati interfectores; exilium pulsis aeque ratum fuit, ac mors interfectis.* Quod autem viri docti pro *ratum* corrigendum censent *iratum* in tanto omnium librorum consensu, non temere illis assentiendum putem.

Nam signum erat omnium, Repete] Viterb. *Repente.* Minus placet.

Cap. 59. *Vixit annis XXIX*] Imo XXVIII tantum, cum menſibus quatuor, et diebus XXIV.

Imperavit triennio — diebusque VIII] Exactiſſime putata ratio, a die exceſſus Tiberii. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. Τιβέριον διαδέχεται Γάϊος Καῖσαρ ἔτη τρία, μῆνας ι', ἡμέρας ὀκτώ. At Ioſephus: τέταρτον ἐνιαυτὸν ἡγεμονεύσας Ῥωμαίων λείποντα τεσσάρων μηνῶν. Dione an eius exſcriptores peccarint in iſto numero, haud facile dixerim; imperaſſe autem, ait, triennio et menſes novem et dies XXVIII: ſed forte tempora aliter putavit Dio, nempe a die, quo de imperio Caii factum fuit decretum ſenatus. Epiphanius ait, *annos III, menſes IX, dies XXII,* vel, ut in eodem ſcriptum alibi, ἡμέρας κθ'.

Gladio a centurione confoſſa] Lupum, qui Caeſoniam occidit, Ioſephus non centurionem, ſed e tribunis unum ait fuiſſe.

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM V.

ANIMADVERSIONES.

TI. CLAUDIUS DRUSUS CAESAR] In titulo huius libri quinti codex Viterbii olim descriptus, pro DRUSO cognomen NERONIS habet. Sic Dio: Οὕτω Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικὸς ὁ τοῦ Δρούσου τῆς Λιουίας παῖς. Aliter Suetonius c. 2.

Cap. 1. Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία] Viterb. εὐτοχοῦσι. An fuit scriptum, εὐτοκοῦσι? Sed cum vulgatis consentit Dio lib. 48.

Fossas novi et immensi operis effecit] Scriptura Viterb. *fossas magna vi et immensi operis effecit;* de quo loquendi genere lib. 2. dictum ad caput secundum. Memmianus *navi et immensi.* Non puto, Latine satis posse dici, *navum opus.* Quod autem viri doctissimi et rerum Germanicarum Belgicarumque peritissimi, fossam Drusianam Rheni fluminis alveum illum esse volunt, quem ab amne, cui Rhenus miscetur, *Isalam* hodie nuncupant, esto penes eos huius assertionis fides: nam ex Suetonii istis verbis aut Taciti in 1. Annal. id non dicas.

Species Barbarae mulieris humana amplior] Dio, γυνή τις μείζων ἢ κατὰ ἄνθρωπον φύσιν. Usam sermone Latino, non notasse Dionem, miror.

Post praeturam confestim inito consulatu] Anno tantum interiecto: Praetor fuit anno DCCXLIII, Consul DCCXLV.

Per municipiorum coloniarumque primores] Ab aeſtivis caſtris ad hiberna geſtarunt tribuni et centuriones: deinde ſusceperunt *οἱ καθ' ἑκάστην πόλιν πρῶτοι.* Dio lib. 55. initio: corpus toto itinere pedibus praegrediente Tiberio, lib. 3. c. 7.

Ad urbem devectum] *Ad* hoc loco valet *in:* nam urbi fuit illatum, non ad urbem tantum. Doceo argumento certo funebris laudationis, quam ei de more pro roſtris peregit Tiberius: at Auguſtus non in urbe, ſed ad urbem, eum laudavit in circo Flaminio. Cauſſam docet nos Dio lib. 55. p. 549. Ἐξεστρατεύετο γὰρ, inquit, *καὶ οὐκ ἦν οἱ ὅσιον μὴ οὐ τὰ καθήκοντα ἐπὶ τοῖς κατειργασμένοις παρ' αὐτὴν τὴν εἴσω τοῦ πωμηρίου εἴσοδον ἐπιτελέσαι. Quia res bello geſſerat, fas ei non erat, ea praetermittere, quae poſt bella confecta in ipſo pomoerii introitu de more praeſtabantur:* quid intelligat Dio, non eſt obſcurum, vel utcunque verſatis in hiſtoriae Romanae lectione: praecipua ſiquidem cura urbem ingredientibus poſt victoriam partam fuit, Iovi Capitolino aliisque diis gratias in ipſorum templis agere: quod Auguſtus, funeſta ipſius domo, facere non poterat; ideo ad urbem manſit. Dionis mentem parum belle interpretes expreſſerunt. Sed inſuper non ferendus caſtigator nuperus, qui offenſus triplici negatione in ſuperioribus verbis, iubet nos locum emendare. At Plato vetat: utri potius obſequemur? Vetat Plato, quum ſcribit in Menone, *οὐκ ἀντιτίθεμαι μὴ οὐ καλῶς λέγεσθαι.* In epiſtola ad Dionyſium, *οὐ γάρ ἐστι τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπεσεῖν,* et cum familiaribus Dionis, *τὸ δὲ οὐδαμῶς ῥᾴδιον, πολλὰ κακὰ δρῶντα τοὺς ἄλλους, μὴ οὐ καὶ πάσχειν αὐτὸν πολλὰ ἕτερα.* Et paſſim Plato. Vetat ipſe Dio, cuius iſta ſunt lib. 57. Μηδ' *ἀπαρνήσασθαί τινος δυναμένου τὸ μὴ οὐ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἡδέως ἐμφαγεῖν.* Legi etiam apud Ioſephum lib. 19. Origg. Ἐβραδύνετο *οὐδὲν μελλήσει τῇ κατ' αὐτὸν, ὥστε μὴ οὐκ ἐς καιρὸν δεδιακονῆσθαι τοῖς ἀπεσταλκόσι.* Et apud Epipha-

nium, fcriptorem alioqui pium doctumque magis quam elegantem, οὐ δύνήσεται μὴ οὐχὶ τούτοις χρῆσθαι. Poſſem alia ſexcenta his ſimilia Graecorum ſcriptorum aſſerre, nec pauca etiam Latinorum: ſed aliud iam agamus. Male enim in eadem hiſtoria accipiunt iſta verba Dionis interpretes: Προπυθόμενος ὁ Αὔγουστος, ὅτι νοσεῖ ὁ Δροῦσος, οὐ γὰρ ἦν πόῤῥω, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψεν. Erant Ticini Auguſtus et Tiberius, quum ad eos de morbo Druſi nuncius eſt allatus: quo accepto, Tiberium ſtatim ad fratrem miſit. Auctor Valerius Max. lib. 5. c. 5. Male igitur illi, ἔπεμψεν, *accerſiit*, non ſolum contra τὸν ἑλληνισμὸν, ſed etiam contra hiſtoriae ſidem.

Exercitus honorarium ei tumulum excitavit] Dio: Τιμὰς καὶ εἰκόνων καὶ ἁψῖδος, κενοταφίου τε πρὸς αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ λαβών. Tacitus Annal. lib. 2. c. 7. de Germanico verba faciens profecto ad liberandum obſidione caſtellum Lupiae flumini adpoſitum: *Tumulum nuper Varianis legionibus ſtructum, et veterem aram Druſo ſitam disiecerant: reſtituit aram, honorique patris princeps ipſe cum legionibus decucurrit.*

Marmoreum arcum cum tropaeis] Dio ſimpliciter ἁψῖδα nominat: alibi ἁψῖδα τροπαιοφόρον.

Et Germanici cognomen ipſi poſterisque eius] Dio: Γερμανικὸς μετὰ τῶν παίδων μετονομασθείς.

Non minus glorioſi quam civilis animi] Velleius Paterculus II, 97. *Cuius ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt.*

Cap. 2. *Iulo Antonio, Fabio Africano, Coſſ.*] Conſtanter ſcripti libri *Iulio:* ut apud Dionem bis in fronte et ſine ipſo lib. 54. Ἰουλίου pro Ἰούλου. Perperam. Errare vero Suetonium, qui Africani cognomen Fabio tribuat, quod fuit Iuli Antonii, ex Dione eodem et Caſſiodoro pridem obſervatum a doctiſſimo Sigonio: qui etiam faſtos Siculos citat, in quibus ita ſcriptum legimus: λγ. Α. Κ. Ἰνδ. ζ΄. ὑπ᾽ Ἀφρικανοῦ καὶ Μαξίμου

τὸ β'. In Graecis Excerptis Chronici Eusebiani, quae publicavit Iosephus Scaliger, invenio hos Consules ita notatos: ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΦΑΒΙΟΣ ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ. Quod equidem vehementer admiror.

Ulli publico privatoque muneri] Scrib. *privatove*.

Barbarum et olim superiumentarium] Falluntur interpretes, qui putant *superiumentarium* et *iumentarium* idem significare: quae sententia a veritate tantum abest, quantum homo distat a brutis. *Iumentarius* dicitur, qui praeest iumentis eaque curat, ut *asinarius* ὁ ἐπὶ τῶν ὄνων vel ὁ πρὸς τῇ τῶν ὄνων ἐπιμελείᾳ, ut quidam auctores loquuntur: possis et magistrum iumentorum dicere, ut apud Victorem, *magister pecoris camelorum*, qui et *camelarius* dicitur apud Victorem Uticensem: at *superiumentarius* est is, qui praefectus est iumentariis. Ut Graeci ἐπὶ usurpant in officiis denotandis, ita Latini *super* aut *supra*; sic qui in Caesarum aulis obvenientes hereditates administrabat, aut vigesimae hereditatum praepositus erat, dictus *super* vel *supra hereditates*, ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν. Scribonius Largus c. 41. *Hoc Anteros Tiberii libertus supra hereditates remediatus est*. Similiter *supra velarios*, in veteri inscriptione, quae Neapoli visitur, (apud Gruter. DXCIX, 8.) SUPRA. VELARIOS. DE. DOMU. AUG. qui et *praepositus velariorum* dicebatur: alius lapis, (ibid. 8.) TI. CL. THALLUS. PRAEPOSITUS. VELARIORUM. DOMUS. AUGUSTANAE. FECIT. SIBI. ET. FILIIS. SUIS. L. L. POST. EORUM. Denique ut primicerius iumentariorum dicitur hic *superiumentarius*: sic stationariorum, de quibus multa in Codice, praepositum vocabant *superstationarium*: eius mentio apud Optatum Milevitanum lib. 1.

Cap. 4. *Si est* ἄρτιος, *ut ita dicam*, ὁλόκληρος] Haec scriptura nostrorum omnium: nisi quod fere *artius* pro ἄρτιος scriptum est in MSS. Scripserim, *si est*

ἄρτιος, et, ita dicam, ὁλόκληρος. In hoc loquendi ge-nere τὸ *ut* solet interdum omitti: ut libro priore c. 1. *populum Rom. vel dicam hominum genus, compotem fecit.* In Memm. *artius* et *holoclerus* Latinis characteribus.

Quin per eosdem articul. et gradus — fuit] Scripsimus cum Viterb. Alii *perducendus,* et *perductus;* non male, sed illud aptius: sic προάγειν et προηγμένα vocabula Stoicorum Cicero vertit *producere ad dignitatem et producta. Articulos* et *gradus* vocat, quae M. Tullius 2. Tusc. 26. *puncta,* quum dicit, *omnibus punctis honorem colligere.*

Μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν] Mutavimus priorem lectionem, secuti codices manu exaratos, qui omnes e nostri et aliorum sic habent: elegantior erat et ἀττικωτέρα vulgata, μὴ προϋποκείμενον ἡμῖν. Supple ὄν.

Cap. 6. *Circa sestertia vicies*] Scrib. *circa sestertium vicies,* ut in scriptis nostris: vel *circiter,* ut in aliis.

Cap. 8. *Interdum ferula flagrove — a copreis*] Lislaei codd. *interdum ferulae flagro velut per ludum.* In eadem liquido scriptum *a copreis:* quam veram esse lectionem diximus ad lib. 3. c. 61. De his copreis sentit Tacitus Annal. lib. 12. c. 49. *Erat Cappadociae procurator Iulius Pelignus ignavia animi, et deridiculo corporis iuxta despiciendus: sed Claudio perquam familiaris, quum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret.* Legimus enim ita cum Lipsio: cuius emendationem habemus pro verissima. Non celabo scripturam, quam inveni in codice Viterbiensi, etsi monstrosam plane, *excitabatur a copreis* (recentior manus fecerat *capreis:* sed certa manebant prioris scripturae vestigia) *XL tropheis.* Memmianus ita prorsus, ut edidimus.

Cap. 9. *Sed ne discriminibus quidem caruit*] Iosephus de Claudio lib. 19. c. 2. Κινδύνοις οὔτι μετρίοις ἐπὶ τῆς Γαΐου ἀρχῆς ὡμιληκότα.

Etiam vitae periculum adiit] Dio: Τὸν Κλαύδιον ἀπέκτεινεν ἂν, εἰ μὴ κατεφρόνησεν αὐτοῦ· τὰ μὲν τῇ φύσει, τὰ δὲ καὶ ἐκ προνοίας πολλὴν νωθείαν προςποιημένου.

Sestertium octogies pro introitu — impendere] At Dio ait, centies festertium, lib. 58. p. 662. Κλαύδιον ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προςέθετο, πεντήκοντα καὶ διακοσίας ἐπὶ τούτῳ παρ' ἑκάστου μυριάδας λαβών. Poſtquam coepere Imperatoribus tamquam diis templa exſtrui, redempta ſtatim ſunt ab improbiſſimis adulatoribus ſacerdotia illa vi magna pecuniae, non in urbe ſolum, quod teſtatur haec hiſtoria, ſed etiam per provincias. Declarat Arriani locus, quem tractamus lib. 2. ad c. 17. et vetus ille lapis, quem Capuae deſcripſiſſe aiunt viri docti, poſitus a quodam, qui gratis eum honorem eſſet conſecutus: quod haec verba indicant: HUIC. ORDO. DECURIONUM. OB. MERITA. EIUS. HONOREM. AUGUSTALITATIS. GRATUITO. DECREVIT.

Venalis pependerit ſub edicto praefectorum] Videtur ex veteri iure ſervatum in cauſſis fiſcalibus, ut qui non ſolverent, ipſi bonaque ipſorum venum exponerentur edicto praefectorum aerarii. Hi ſunt, qui pependiſſe dicuntur: non quorum bona ſolum in tabula proſcripta fuerunt.

Cap. 10. *Quinquageſimo anno imperium cepit*] Philoſtratus in vita Apollonii lib. 5. loquens de Claudio: Καί τοι πεντηκοντούτης ἐς τὸ ἄρχειν παρῆλθεν, ὅτε νοῦς μάλιστα ὑγιαίνει ἀνθρώπων. Idem et Dio.

In diaetam, cui nomen eſt Hermaeum] Fruſtra eſt vir doctus, qui ad hunc locum probare nititur falſum eſſe, quod de διᾶ in ζᾶ mutari ſolito in nonnullis vocibus erudite Cuiacius aliique obſervarunt: nam quare negat, quod tot locis et exemplis asſerunt Grammatici Graeci? Οἱ γὰρ Αἰολεῖς, inquiunt, τὸ διᾶ, ζᾶ φασί· καὶ τὸν διάπλουτον ζάπλουτον. Reperies apud eos·

dem et ζαβάλλω pro διαβάλλω. et ζαβουλὼν ab eadem origine pro calumniatore et insidioso, et id genus plurima. Hermaeum vero, cuius hic meminit, illud est, opinor, cuius mentio in inscriptione veteri, quam superiore libro descripsimus, quum de Gelotiana domo tractaremus: nam ut domus Gelotiana, sic et Hermaeum videtur inhabitatum a parte familiae Caesarianae.

Prorepsit ad solarium proximum] In antiquissimis membranis regiae bibliothecae, Memmii et Cuiacii, *scolarium* scribitur. An fuit aliquis in urbe locus eo nomine? an destinatum habendae scholae locum, cuiusmodi fuit domus Catilinae in Palatio Augusti, vocabant *scholarium?* eadem analogia *vestiarium* dixerunt et similia. Quidam *scalarium.*

Latentem discurrens forte gregarius miles] *Gratum* vocat Iosephus: nec gregarium, sed praetorianorum unum.

E studio sciscitandi, quisnam esset, agnovit] Iosephus explicat: Προσῄει τε ἐγγύτερον, καὶ ὑποχωρεῖν ἠξιωκότος ἐπέκειτο, καὶ καταλαβὼν ἐπιγνωρίζει. *Accedit Gratus propius, ac quum illum rogaret Claudius, ut recederet, instare coepit: ita apprehensum eum agnovit.*

Et quia servi diffugerant] Omnes nostri, etiam Memmii et Cuiacii, *quia sui diffugerant.* Iosephus: Ἐπεὶ καὶ οἱ τὸ φορεῖον αὐτοῦ φέροντες, περὶ τὴν ἁρπαγὴν αὐτοῦ παραγενομένης φυγῆς, ἔσωζον αὑτούς. *Lecticarii eius, dum ipse rapitur, oblata fugae facultate, se periculo eripuerant.* Quod ait, *vicissim succollantibus,* id eleganter significat, quod pluribus verbis Graeci dicunt, ἀμοιβαίως ἐπὶ τῶν ὤμων φέρειν. *per vices ferre super humeros,* quo modo alicubi loquitur Eusebius.

In castra delatus] Errat Iosephus, ut videtur, qui in Palatium statim fuisse delatum narrat.

Accitusque et ipse — quae viderentur] Liber Cuiacii, *ad censenda quae iud.* Scribendum etiam *per tribunos populi*, ut liquido scriptum est in Viterbiensi, et docet Iosephus, οἱ πρεσβευταὶ Οὐηράνιος καὶ Βροῦχος· δήμαρχοι δὲ ἦσαν ἀμφότεροι. Dio alios quoque cum tribunis pl. missos refert.

Unum rectorem iam et nominatim exposcente] Malim, *et nominatim eum poscente.*

Promisitque singulis quina dena sestertium] Nihil muto; tamen Iosephum si audimus, vicena millia dedit: ait enim: Δωρεῖται τοὺς σωματοφύλακας πεντακισχιλίαις δραχμαῖς κατὰ ἕκαστον ἄνδρα. τοῖς τε ἡγεμόσιν αὐτῶν ἀνάλογον τοῦ ἀριθμοῦ. καὶ τοῖς ὅποι ποτὲ στρατοπέδοις ὑπισχνεῖται τὰ ὅμοια. Huius liberalitatis nulla apud Dionem mentio: fallitur enim eruditissimus Torrentius, qui huc refert verba accuratissimi eius scriptoris, quibus centenos nummos militibus praetorianis ait fuisse donatos. Nam eius donationis alius fuit titulus, nempe natalis imperii eius: quem diem soliti Imperatores prosequi aliquo donativo: neque primo die imperii ea summa data, sed anno primo vertente mos ille institutus, et deinceps per singulos annos imperii Claudiani servatus. Declarant Dionis verba: Ἔν τε τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ αὐτοκράτωρ τῷ προτέρῳ ἔτει ἀπεδείχθη, αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἐξαίρετον ἔπραξε, πλὴν ὅτι τοῖς δορυφόροις πέντε καὶ εἴκοσι δραχμὰς ἔδωκε, καὶ τοῦτο ἔπειτα κατ' ἔτος ἐποίησε. Hoc vero munus, quod hic narratur et apud Iosephum, quasi merces fuit traditi imperii, et proinde statim est persolutum.

Cap. 11. *Veniam et oblivionem — praestitit*] Renovato Atheniensium exemplo induxit omnium ἀμνηστίαν, inquit Dio, et Orosius lib. 7. c. 4.

Iusiurandum — quam PER AUGUSTUM] Sive, ut frequentior formula fuit, PER GENIUM AUGUSTI. Sic *per genium Caesaris* aut *salutem* iurabant, iam inde ab Augusti temporibus, quando hoc primum

fuit inſtitutum, ut notiſſimus Horatii verſus probat 2. Epiſt. 1, 16. *Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Quod autem hic Suetonius de Claudio obſervat, id Tertullianus in more poſitum fuiſſe omnibus affirmat. Ait enim Apologetici c. 28. *Citius apud vos per omnes deos, quam per unum genium Caeſaris peieratur.*

Cap. 12. *Silentio ac — religione transegit*] Dio lib. 60. p. 668. Οὐδὲν ἐξαίρετον ἔπραξε.

Ut ſibi in curiam — tribunosque militum] Hoc primus Tiberius petierat et impetraverat poſt caedem Seiani. Tacitus lib. 6. c. 15. *Dein redditis abſentiae cauſſis admodum vagis, flexit ad graviora et ad offenſiones ob rempublicam coeptas: utque Macro praefectus, tribunorumque et centurionum pauci, ſecum introirent, quoties curiam ingrederetur, petivit, factumque large et ſine praeſcriptione generis aut numeri, ſenatus conſultum.*

Cognitionib. magiſtratuum ut unus — interfuit] Quos magiſtratus potiſſimum intelligat, declarat Dionis de eadem re locus lib. 60. p. 667. Πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ὑπάτοις τοῖς τε στρατηγοῖς καὶ μάλιστα τοῖς τὴν διοίκησιν ἔχουσι συνεξετάζετο, καὶ ὀλίγα παντελῶς τοῖς ἄλλοις δικαστηρίοις ἐπέτρεπε. *Saepe etiam cognitionibus Conſulum et Praetorum, eorum maxime, qui aerarii curam gerebant, intererat, ac pauca aliis iudiciis committebat.* Miratus ſum aliquando praetermiſſum in hoc albo Praetorem urbanum, cuius maxima fuit in urbe iurisdictio: verba tamen Dionis alio trahere non poſſis; nam στρατηγοὶ οἱ τὴν διοίκησιν ἔχοντες vel οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως, ſemper apud eum ſcriptorem de Praetoribus aerarii intelligendum, ut declarant quum alii loci, tum hic in eodem libro: Τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας, ταμιείαις αὐτὴν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν. Id eſt, *Praetoribus aerarii ſolutis, Quaeſtoribus eam curam antiquo more tradidit.* Non igitur cauſſa erat, cur nuperus emendator verſionem Xylandri incruſtaret.

Excufavit, quod propter anguftias — ftantes] Atqui hic mos videtur fuiffe fervatus, ut qui principem alloquerentur, ftarent. Quare etiam Confules in fenatu verba ad illum facturi, de curuli furgebant ac defcendebant: quos tamen civiliter admodum folitos excipi a Claudio, notatum Dioni reperio. Τῶν ὑπάτων, inquit, *ἐν τῷ συνεδρίῳ καταβάντων ποτὲ ἀπὸ τῶν δίφρων, ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προςεξανέστη τε καὶ ἀντιπροςῆλθε σφίσιν.* Eodem pertinent et quae fequuntur paullo poft: ubi notat idem Dio, Claudium, fi quando aliquid in curia recitaret, folitum propter corporis imbecillitatem federe: fed, fi qui furgebant in fenatu, diutius ftetiffent, eum quoque asfurrexiffe.

Cap. 13. *Neque aquila ornari*] Sic in omnibus codd. etiam Turonenfi, non *aquilae*. Quod apud Orofium, hunc locum defcribentem, legitur: nec dubium, fuiffe plures aquilas: fed an omnes in hoc oftento confpiraverunt?

Neque figna convelli moverique potuerunt] Melius *convellive potuerunt*, et ita exfcripfit Orofius.

Cap. 14. *Ius et Conful et extra honor. — dixit*] Dio lib. 60. p. 667. asfiduitatem tantam fuiffe ait in iure dicendo, ut fingulis ferme diebus, aut cum toto fenatu aut folus, in foro quidem ut plurimum, fed et alibi fedens pro tribunali ius redderet.

Etiam fuis fuorumque diebus folemnibus] Huc pertinet, non ad fequentia verba, locus Dionis de diebus, quibus fponfalia filiarum fuarum Claudius celebravit: Καὶ *αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίκασε καὶ ἡ βουλὴ ἠθροίσθη.* De diebus privatarum folemnitatum notavimus lib. 2. ad c. 53.

Cap. 15. *Abfentibus — facillime dabat*] Nove dictum *abfentibus ἁπλῶς*, pro quoties altera partium aberat: fed Dio lib. 60. p. 684. rem pluribus exponens cauffam reddit, cur hoc a Claudio ita factum. Ἐπειδὴ, inquit, *πλῆθός τε δικῶν ἀμύθητον ἦν, καὶ οὐκ ἀπήντων*

ἐπ' αὐταῖς ἔτι (malim οἵ τι) προςδοκῶντες ἐλαττωθήσεσθαι, προεῖπε διὰ προγράμματος, ὅτι καὶ κατὰ ἀπόντων αὐτῶν ἐντὸς ῥητῆς τινὸς ἡμέρας δικάσει, καὶ ἐνεπέδωσε τοῦτο. Etiam illud elegans, *dabat*, pro *litem dabat:* nam ita explendum hoc genus loquendi apud Ciceronem, Plinium, et alios.

Cum machaera menſaque lanionia] Liſlaei cod. *lanioniaria.* Memmii, *lanionia.* Graeci ἐλεὸν vel ἐπικόπανον una voce dicunt, item ἐπίξηνον, ut apud Ariſtophanem in Acharnenſibus, act. 2. ſc. 2, 38.

Κ' ἂν γε μὴ λέγω δίκαια, μηδὲ τῷ πλήθει δοκῶ,
Ὑπὲρ ἐπιξήνου θελήσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν.

Unde apparet, ex more veteri eſſe, quod menſae lanioniae in hos uſus adhibentur. Caſſandra apud Aeſchylum in Agamemnone vſ. 1286. de ſuo ſupplicio loquens:

Βωμοῦ πατρῴου δ' ἀντεπίξηνον μένει
Θερμῷ κοπείσης φοινίῳ προςσφάγματι.

Orta inter advocatos levi contentione] Membranae, *levi concertatione.*

Mortuus eſt, inquit, Puteolis] Ita ſcriptum in Viterb. quomodo et in aliis libris legi teſtantur viri docti: at Pithoei Liſlaeique codices vulgatam confirmant, *puto, licuit.* Quae ſcriptura plus aceti atque acuminis videtur habere. Atque hoc regiae bibliothecae antiquiſſimus codex firmat: ubi ſic liquido ſcriptum; nec multo aliter in regiis aliis duobus, antiquae item manus. In his ita corruptus eſt locus: *Mortuus eſt inquit puteoli cui talius gratias agens.* Vel ex his conſtat, veram lectionem eſſe, *puto, licuit.* Ita prorſus liber ampliſſimi Memmii.

Cap. 16. *Geſſit et cenſuram intermiſſam diu*] Ad hanc Claudii cenſuram refero cum Ioſepho Scaligero verba Euſebii in Chronico ad numerum MMLXI: *Deſcriptione Romae facta ſub Claudio, inventa ſunt civium Romanorum LXVIII centena, XLIV millia.*

Quum orantibus familiaribus dempsisset — exstet] Quid adeo ridiculi visum fuerit Suetonio contineri hoc Claudii dicto, equidem non intelligo: nam mens certe illius paret optima fuisse. Quum enim precibus amicorum condonaret isti censoriam notam; sui tamen iudicii cupiit exstare aliquod testimonium: neque dubium est, idem variis rationibus factum saepius a Censoribus. Simile est, quod narrat Dio lib. 40. p. 150. de Appio Censore, qui quum nota dignum Curionem censeret, ac notae tamen gratiam rogatu quorundam facturum se promisisset, sententiam de eo suam in senatu prius aperuit. Haec ita Dio narrat, ut nos quidem emendamus: Τὸν μέν τοι Κουρίωνα μελλήσαντα καὶ αὐτὸν ἀπαλειφθήσεσθαι ἐξῃτήσατο μετὰ τοῦ Παύλου, οὗπερ συγγενὴς ἦν· καὶ ὃς οὐ διήλειψε μὲν αὐτὸν διὰ τοῦτο· τὴν μέν τοι γνώμην, ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχεν, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Scriptum est in vulgatis libb. καὶ ὃς οὐ διήλλαξε. Cuius scripturae mendum non observatum ab interpretibus, traxit eos in errorem. Neque enim Dionis mentem assequuntur.

Splendidum virum — sermonis ignarum] Simillima historia est, quam de legato Lyciorum quodam, oriundo quidem e Lycia, sed nato Romae, narrat Dio lib. 60. p. 676., cui historiae subiungit haec verba: Συχνοὺς δὲ δὴ καὶ ἄλλους ἀναξίους (apertior sententia fuerit, si scripseris ἀναξίως) τῆς πολιτείας ἀπήλασε. Id est: *Multos quoque alios nullo suo merito, in peregrinitatem redegit.*

Cap. 17. *Leviorem maiestati principali titulum*] Plerique antiquorum, *principalem:* unde Torrentius, *maiestati principis talem titulum.* Duo regii consentiunt: tertius *principali.*

Neque tentatam ulli post divum Iulium] At exstitit nuper Romae, qui argumento aliquot locorum Horatii et unius e commentariis Pseudo-Servii probare conaretur, falsam esse hanc Tranquilli sententiam. De

Horatio ſatisfactum pridem per Torrentium aliosque viros eruditos: Suetonium vero abunde tueatur unius Taciti auctoritas, idem tradentis in libro de vita Iulii Agricolae. Sed ſumne ego inſcius et ineptus, qui hominis rationem habendam cenſeam, cuius ſcripta praeter inſignem otii abundantiam nihil habent, quod mireris? O factum male! quod non ante centum quinquaginta annos nati ſunt et ille Iurisconſultus, et qui ſimilia ſcribunt: poterant videri aliquid ſciſſe, aliquid dixiſſe.

Quare a Maſſilia Geſſoriacum usque — confecto] Vel, ut Dio ait, partim pedeſtri itinere, partim fluminibus vectus: ſic ille: Καταπλεύσας ἐς τὰ Ὤστια, ἐκεῖθεν Μεσσαλίαν παρεκομίσθη· κἀντεῦθεν τὰ μὲν πεζῇ, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν ποταμῶν πορευόμενος πρὸς τὸν Ὠκεανὸν ἀφίκετο.

Parte inſulae in dedition. recepta] Oroſius 7, 6. *Ibique, ut verbis Suetonii Tranquilli loquar, ſine ullo proelio ac ſanguine intra pauciſſimos dies plurimam inſulae partem in deditionem recepit. Orcadas etiam inſulas ultra Britanniam in Oceano poſitas Romano adiecit imperio.*

Intra pauciſſimos dies] Sedecim ait Dio lib. 58.

Currum eius Meſſalina uxor — ſecuta eſt] Emenda Dionem in hac ſententia. Narrat ille, ſenatum, accepto nuntio de ſubacta per Claudium Britannia, inter alios honores Claudio uxorique eius Meſſalinae tributos, permiſiſſe Meſſalinae carpenti uſum. Supplendum autem diebus feſtis et ludorum circenſium, ſicut ſupra ſcriptum de matre Claudii: *Decernendum curavit matri carpentum, quo per circum duceretur,* verba Dionis: Ἐψηφίσαντο τῇ Μεσσαλίνῃ τὴν προεδρίαν, ἣν καὶ ἡ Λιουΐα ἐσχήκει, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδωσαν. Addendum vero, aut certe ſubintelligendum, ἐν τοῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι ἔδωσαν. Ex ipſo Dione paullo poſt p. 688. de Paulina Lollia, altera Claudii coniuge: Καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλίνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα

ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τῷ καρπέντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Tacitus Annal. lib. 12. c. 42. *Suum quoque faſtigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingredi: qui mos ſacerdotibus et ſacris antiquitus conceſſus, venerationem augebat feminae.*

Secuti et triumphalia ornamenta — adepti] Iam enim invaluerat mos, ut ex eodem bello vel triumphos, vel triumphalia certe ornamenta comites expeditionum conſequerentur: non ita olim, ut diximus ad lib. 2. c. 38. Hic vero notat Dio, triumphalia ornamenta adeptos eſſe per Claudium, non ſolum conſulares viros ex ſenatoribus, ſed alios quoque dignitate longe inferiores.

Cap. 18. *Repraeſentaturus pro opera*] Viterb. Liſl. et vetus Rob. Steph. *repraeſentans.*

Arctiore autem annona] Tacitum vide in anno DCCCIV, Annal. 12, 43. Meminere et ſcriptores eccleſiaſticae hiſtoriae famis huius: quae ea eſſe videtur, cuius mentio in Actis c. 11, 28.

A turba — fragminibusq. panis inſtratus] Non deſunt in hiſtoria Auguſtorum exempla ſimilis furoris. Marcellinus Comes Indictione 14. conſulatu Antiochi et Baſſi: *Hoc tempore dum ad horrea publica Theodoſius proceſſum celebrat, Imp. tritici in plebem ingruente penuria, ab Orientis populo lapidibus impetitus eſt.*

Fragminibus panis ita inſtratus] Cuiacii cod. et Viterb. Memmii et Rob. Stephani, *infeſtatus:* et ita deſcribunt Oroſius et Paulus Diaconus, ſive Anaſtaſius.

Ut aegre, nec niſi poſtico evadere — valuerit] Lib. 8. de Othone c. 6. *Proripuitque ſe poſtica parte Palatii ad conſtitutum.* Oroſius et Diaconus *pſeudothyrum* vocant.

Cap. 19. *Pro conditione cuiusque civibus*] Corrupiſſe hunc locum foediſſime, qui Suetonium in capita diſtinxerunt, recte Torrentius monuit: nam ad navium fabricatores, de quibus ante dictum, hae Claudii con-

ſtitutiones ſunt referendae: leget, qui me audiet, quae ſuper his eruditiſſime obſervata ſunt a clariſſimo ampliſſimoque viro Petro Fabro Semeſtrium lib. 1. c. 25. Totum autem locum ſic ſcribe: *Et naves mercaturae cauſſa fabricantibus magna commoda conſtituit pro conditione cuiusque: civibus, vacationem legis Papiae Poppaeae:* ita ſcriptum paullo minus in cod. Viterb. tantum illud *civibus* e libro Cuiacii eſt: nam in Viterb. eſt *civis.* Poſſis et *civi* ſcribere, et mox *Latino ius Quiritium,* ſic habet Liſlaei cod., et Memmii.

Cap. 20. *Opera — quam neceſſ. quam multa*] Haec ſcriptura cod. Viterb. Memmii et Pithoei aliorumque. *Quam multa* aeque Latinum ac *quam plurima.* Itaque cenſentibus tollendum τὸ *quam* ante *multa* non asſentior, etſi in quibusdam codd., ut Liſlaei, non exſtat. Vetus Politiani, *perquam multa fecit,* eleganter.

Item emiſſarium Fucini lacus] Negat perfeciſſe Dio: fruſtra enim ſumptus maximos in eam rem eſſe factos. De hoc opere et de portu, Oſtiae facto, conſule Plinium lib. 36. c. 15.

Curtio et Albudino] Viterb. Memmii, Pithoei et Liſlaei, *Albudigno:* vide Frontinum de Aquaeductibus.

Rivum Anienis novi lapideo opere] Peccat vir doctus, qui lectionem probat, quam et nos reperimus in cod. Viterb. *novo lapideo opere:* nam paſſim apud veteres Claudia aqua et Anio novus coniunguntur. Dicitur et Anio nova, ut in ſequenti inſcriptione:

TI. CLAUDIUS. DRUSI. F. AUGUSTUS. GERMANICUS.
PONTIF. MAXIM.
TRIBUNICIA. POTESTATE. XII. COS.
V. IMPERATOR. XXVII. PATER. PATRIAE.
AQUAS. CLAUDIAM. EX. FONTIBUS.
QUI. VOCABANTUR. CAERULEUS. ET.
CURTIUS. A. MILLIARIO. XXXXV.
ITEM. ANIENEM. NOVAM. A. MILLIA-
RIO. LXII. SUA. IMPENSA. IN. URBEM.
PERDUCENDAS. CURAVIT.

Ad introitum profundo iam solo] An potius *salo*: nam portum ἀγχιβαθῆ intelligit, cui proprium est profundum salum.

Cap. 21. *Pompeiani theatri, quod — restituerat*] Dio lib. 60. p. 669. sic narrat, quasi scenam incendio absumptam Tiberius refecisset, (quod et Velleius lib. 2. c. 130. scribit) Claudius autem dedicasset: Ἀπέδωκε τῷ Πομπηΐῳ τὴν τοῦ θεάτρου μνήμην· καὶ αὐτῷ καὶ τὸ τοῦ Τιβερίου ὄνομα ἐν τῇ σκηνῇ προςθείς ἔγραψεν, ἐπειδὴ καυθεῖσαν αὐτὴν ἀνῳκοδομήκει· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ ἐκείνῃ μὲν οὐχ ὅτι κατεσκεύασεν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ καθιέρωσεν αὐτήν· ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ ἐνεκόλαψεν: quae tamen verba non negant, imo affirmant potius, Claudium et refecisse eandem scenam, quam et Tiberium, et dedicasse.

Quum prius apud superiores aedes supplicasset] Non aliter scriptum in omnibus codd. nostris, neque puto mutandum: *superiores aedes* videtur appellare partem illam theatri, in quam soliti conscendere Imperatores missilia sparsuri. De eo Dio in historia Titi: Σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐῤῥίπτει. Id est: *Ligneos globulos parvos* (tesseras intelligit) *de superiore loco in theatrum iaciebat.* Similiter e basilica, sive regia, quae foro imminebat, populo missilia iaciebant. Iosephus Origg. lib. 19. c. 1. loquens de coniuratis in Caium, occasionem captantibus tollendi eius: Καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς ἱστάμενον, καὶ δήμῳ χρυσίου καὶ ἀργυρίου χρήματα διαῤῥιπτοῦντα ὥσαι κατὰ κεφαλῆς παρῆν· ὑψηλὸν δέ ἐστι τὸ στέγος εἰς τὴν ἀγορὰν φέρον. Illum theatri locum eruditi quidam viri putant κορυφὴν appellari Dioni lib. 49. in munificentia Agrippae Aedilis describenda: Σύμβολά τέ τινα ἐς τὸ θέατρον κατὰ κορυφὴν ἔῤῥιψε· τῷ μὲν (ita recte scriptum, non, ut iidem emendant, τὸ μὲν) ἀργύριον, τῷ δὲ ἐσθῆτα, τῷ δὲ, ἄλλο τι φέροντα. Sed falluntur, qui ita sentiunt: nam κατὰ κορυφὴν ῥίπτειν est, de superiore loco in caput inferiorum iacere. Sic apud Polybium lib. 8. Ταῖς τῶν

κατὰ κορυφὴν λίθων καὶ ὀστῶν ἐμβολαῖς διαφθείρεσθαι. Ceterum, quod Suetonius ait, supplicasse Claudium in superioribus aedibus, antequam spectatum in inferiora descenderet; refero eo, quod narrat Dio, Claudium iis ludis triumphali veste initio tantum esse usum (nempe dum rem divinam faceret) ludis vero in praetexta veste praefuisse. Verba Dionis ita scribe: Οὐ μὴν οὐδὲ τῇ στολῇ τῇ ἐπινικίῳ παρὰ πᾶσαν τὴν πανήγυριν, καί τοι ψηφισθὲν, ἐχρήσατο, ἀλλ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ (perperam libb. editi, ἐν αὐτῇ) μόνον, τὰ δὲ ἄλλα ἐν τῷ περιπορφύρῳ ἱματίῳ διῴκησεν. Haec nos olim ad hunc locum. Nunc vero placet magis Lipsii interpretatio, qui Veneris aedem Pompeiano theatro adiunctam putat intelligi. Tertullianus in libro de spectaculis: *Pompeius Magnus solo suo theatro minor, quum illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriae suae censoriam animadversionem, Veneris aedem superposuit.*

Propria senatoribus constituit loca — solitis] Prorsus interpretamenti eget vox illa *promiscue*, quod non aliunde mutuari debemus, quam ex comparatione verborum Dionis lib. 60. p. 669. hac ipsa de re agentis: Ἐν δὲ τῷ ἱπποδρόμῳ, ἑώρων μέν που πρότερον ἰδίᾳ, καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό τε βουλευτικὸν καὶ τὸ ἱππευτικὸν καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' οὗπερ τοῦτο ἐνομίσθη. οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδεικτο· ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἕδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε, καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί που καὶ ἔν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεᾶσθαι, ἐπέτρεψεν. Id est: *Spectabant quidem iam ante in circo separatim et per se singuli ordines, senatorum, equitum, et plebis, ex quo primum id institutum fuit: non tamen certi loci singulis ordinibus assignati fuerunt. At tunc secrevit Claudius senatoribus eas sedes, quas nunc quoque obtinent; fecitque ipsis potestatem, si vellent, alio quocunque loco in vulgari veste spectandi.* Hic est

ſenſus Dionis, cuius verba male accepiſſe videtur eruditiſſimus vir, qui de hac re tota cum cura disputat ad cap. 12. lib. ſequentis.

Nec ullo ſpectaculi genere communior — erat] Hoc eſt μᾶλλον κοινὸς καὶ ἐπιεικὴς ἦν: ut de eodem Claudio loquitur Dio lib. 60. p. 672. Magis tamen explicat hunc locum, quod paullo poſt de eodem principe ſcribit ξυγγραφεὺς ille diligentiſſimus: Σφίσι κοινῶς τε τῇ θέᾳ συνῆν, καὶ παρεῖχεν ὅσα ἐβούλοντο. Quorum locorum comparatione confirmatur vulgata lectio huius loci, quae in omnibus quoque ſcriptis exſtat, *communior*, non *comior;* ut videri queat, atque adeo viſum quibusdam legendum eſſe, ſicut in Veſpaſiano c. 22. *et ſuper coenam autem et ſemper alias comiſſimus multa ioco transigebat.* Verum ibi quoque Viterb. cod. praefert *communiſſimus.* Servius ad 8, 275. COMMUNEMQUE VOCATE DEUM, *humanum, beneficum, φιλάνθρωπον: unde et communes homines dicimus.*

Adeo ut oblatos victoribus aureos] Moris fuit victoribus aurigis aurum poſtulare: quod poſtea etiam equis victoribus coeptum poſtulari. Capitolinus in Vero Imperatore c. 6. *Volucri equo praſino mortuo ſepulcrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum coeperunt equis* (ita omnino legendum, non *equi) aurei vel bravia poſtulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei et a populo praſinianorum ſaepe modius aureorum poſtularetur.*

Prolata ſiniſtra] Alii libb. *ſiniſtraque:* forte, *ſiniſtra quoque;* ut in eo ſit Claudii ἀσχημοσύνη, quod non ſolum dextram extra togam proferret, ſed etiam ſiniſtram.

Accerſitis iocis] Id eſt, frigidis, longe petitis, ἀνοικείοις, οὐκ ἐπιτετευγμένοις. Memmii et Pithoei cod. *arceſſitis.*

Qualis eſt ut quum Palumbum] Sic Viterb. et Pithoei: magis tamen vulgata placet, ſine *ut,* vel, ut in aliis libris, *qualis eſt hic, quum.*

Praefeditque paludatus] Liflaci cod. *paludamentatus.* Memmii *paludatus.*

Ave, Imperator, morituri te falutant] Dio lib. 60. p. 687. legit *falutamus:* Χαῖρε, αὐτοκράτορ, οἱ ἀπολούμενοι σὲ ἀσπαζόμεθα.

An omnes igni ferroque abfumeret] Sic omnes membranae, etiam Memmianae; non, ut viro docto placitum emendare, *vi ferroque.*

Duodenarum triremium fingulae] Numerus eft aperte corruptus: Dio lib. 60. p. 687. Οἱ δὲ ναυμαχήσαντες θανάτῳ δὴ καταδεδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτερον εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. Ita fuerit legendum *quinquagenarum.* Firmat Taciti narratio.

Exciente buccina Tritone argenteo — emerferat] Duplex hic artificium: quod repente e medio lacu excitatur Triton: et quod prodit ifte non mutus, fed canorus, ac buccina fonans. Illud per machinam factum annotat Suetonius: hoc vero rationibus artis hydraulicae organarii effecerunt, quos fcimus aquae vi et impulfu omnis generis voces atque organa fuaviffima imitatione exprimere, ficut ex Hierone novimus et Vitruvio. Atque hoc fpectaculum transtulit Claudius in naumachiam fuam e theatris. Nam ibi foliti produci Tritones buccina mugientes. Cornelius Severus in Aetna vf. 291.

Nam veluti refonante diu Tritone canoro,
Pellit opus collectus aquae, victusque movere
Spiritus, et longas emugit buccina voces,
Carmineque irriguo magni cortina theatri
Imparibus numerofa modis canit arte regentis,
Quae tenuem impellens animam fubremigat undam.

Non igitur neceffe eft, quod olim fufpicati fumus, legere, *exciente buccina Tritone argentea:* quafi fuerit hic Triton homo Tritonis ornamenta geftans: cuius σκευὴν docet nos luculenter Nonnus Dionyfiacorum lib. 56.

Τρίτων δ' εὐρυγένειος ἐβόμβεεν ἠθάδι κόχλῳ,
Ἀνδροφυὴς ἀτέλεστος ἀπ' ἰχθύος ἔγχλοος ἰχθύς.

Cap. 23. *Addito abrogavit*] Plane ſcriptum in Memmii, Liſlaei codd. et veteri Rob. Stephani edit. *addito,* non *edito,* aut *edicto,* ut in libb. aliis fere reperitur. In iisdem *obrogavit* offendimus, non *abrogavit.* Utrumque manifeſto rectum. Iacobus vero Cuiacius, profundiſſimae vir eruditionis, auſus hic facinus *παρακεκινδυνευμένον*, huiusmodi lectionem ſibi fabricabat: *Capiti Papiae Poppaeae legis, quaſi ſexagenarii generare non poſſent, edicto abrogavit.* Mirari hunc Alexandrum liceat nobis: imitari non lubet: de re ipſa vide Ulpianum tit. de ſolidi capacitate, et recentiores Iurisconſultos.

De maiore negotio acturus, in curia — ſedebat] Dabunt et accipient magnam lucem collata cum hoc loco Dionis lib. 60. p. 675. verba, loquentis de ſupplicio affectis a Claudio: Ἐκρίνοντο δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ, τοῦ δὲ Κλαυδίου, τῶν ἐπάρχων τε καὶ τῶν ἐξελευθέρων αὐτοῦ παρόντων· τὴν μὲν γὰρ ἐξήγησιν ἐν μέσῳ τῶν ὑπάτων ἐπὶ δίφρου ἀρχικοῦ ἢ καὶ ἐπὶ βάθρου (tribunicium ſubſellium intellige ex Suetonio) καθήμενος ἐποιεῖτο· μετὰ δὲ τοῦτο αὐτός τε ἐπὶ τὴν συνήθη ἕδραν μετήρχετο καὶ ἐκείνοις οἱ δίφροι ἐτίθεντο· καὶ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν μεγίστων (Suetonius, *de maiore negotio acturus*) ὁμοίως ἐγίγνετο. Ex eiusdem auctoris lib. 42. diſcimus, Caeſari dictatori ſummi honoris loco decretum fuiſſe a ſenatu, ut in ſubſelliis tribuniciis ſedere ei liceret: qui honos poſtea etiam aliis eſt delatus.

Commeatus a ſenatu peti ſolitos beneficii ſui fecit] Senatus enim conſultum curavit Claudius faciendum, quo ea ſibi poteſtas concederetur. Auctor Dio. Elegans eſt dicendi genus, quo utitur hic Tranquillus. Sic apud Iuſtinum lib. 13. *Et ut munus imperii beneficii ſui faceret,* lib. 24. *Non quoniam eripere his regnum, ſed quod id facere muneris ſui vellet:* et alibi non ſemel.

Cap. 24. *Ornam. conſularia — indulſit*] Quum inſtitutum eſt ab Auguſto, ut mutato veteri more ſala-

ria certa euntibus in provincias darentur, ſimul etiam hoc inſtitutum, ut procuratores Caeſaris a numero pecuniarum, quas acciperent ſtipendii nomine, appellationem ſortirentur. Hoc ita clare Dio lib. 53. p. 506. declarat, ut mirer, tam prolixe quaeſiſſe quosdam, qui iſti ſunt *ducenarii procuratores.*

Senatoriam dignitatem recuſantibus] Vel oblatam, quoties ſenatum legeret Claudius, vel iure acquiſitam, quando aliquis tribunatum geſſerat: vide lib. 2. c. 40.

Detractaque Oſtienſi et Gallica provincia] Hae ſunt provinciae, in quas ſolitus mittere Quaeſtores Auguſtus. Docuit me Dio lib. 55. p. 551. *Ταμίας ἔν τε τῇ παραλίᾳ τῇ πρὸς τῇ πόλει καὶ ἐν ἑτέροις τισὶ τῆς Ἰταλίας χωρίοις ἄρχειν ἐποίησε· καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ πλείω ἔτη ἐποίησε.* Id eſt: *Quaeſtores praefecit orae maritimae ad urbem* (haec eſt Oſtienſis provincia) *et quibusdam aliis Italiae locis, idque in plures annos ab eo ſervatum.* Inter iſta Italiae loca pars aliqua Galliae Cisalpinae fuit. Atque haec eſt Gallica provincia quaeſtoria, quam Suetonius hoc loco intelligit. Torrentii coniectura emendantis *callium provincia,* etſi erudita eſt et acuta, non placet tamen nobis, repugnantibus omnibus ſcriptis libris: a quorum ſcriptura nunquam niſi plane neceſſariis de cauſſis recedendum eſſe, ſcio mihi asſenſurum ea eruditione virum: nam quod ait ille, qui *Gallicam provinciam* nominat *ἀπεριορίστως*, eum omnem Galliam intelligere: id vero, pace illius dixerim, inane prorſus eſt: nam ex verbis ipſis Suetonii apparet, non de quavis Gallica provincia eum loqui, ſed de quaeſtoria. Quare nihil in verbis obſcuri eſſe potuit attendentibus.

Triumphalia ornamenta] Facilitatem hanc Claudii in dandis triumphalibus ornamentis breviter notat etiam Dio: *Ἔνειμε τὰς ἐπινικίους τιμὰς ἀφθονώτατα καὶ ἐπὶ προφάσεως τῆς ἐλαχίστης.*

Cap. 25. *Equeſtres militias ita ordinavit*] Hunc quoque locum ad tractatum Polybii de militia Romanorum explicamus. Viri docti coniecturam, qui nuper emendavit *Semeſtres militias*, non probamus; quum et alibi ſaepius militiarum equeſtrium fieri mentionem liceat obſervare: ut lib. 2. c. 10. et in Plinii vita eiusdem auctoris; item apud Velleium.

Inſtituit imaginariae militiae genus — numerum] Ita Mſſ., vulgo *ſupra numerum*. Diverſi ab his ſunt ſupernumerarii illi equites peditesque, quorum meminit Vegetius: item illi ὑπεράριθμοι σχολάριοι, quos inſtituiſſe Iuſtinianum in ordinanda militia Palatina, refert Procopius. Mentio habetur ſupernumerariorum in Cod. Theodoſiano, de Palatinis ſacrarum cognitionum et rerum privat. lege 15. et 17.

Quum quidam aegra et affecta — exponerent] Antiquorum haec fuit dira immanitas, ut et recens natos infantes liceret vel tollere vel exponere ad caedem: et liberos aut ſervos aegrotos exponere taedio curandi. Atque hoc ius tam barbarum non ſtatim ſuſtulerunt Chriſtiani Impp., ſed cum progreſſu temporis. Vide in Cod. Theodoſiano titulum de expoſitis.

Ingratos et de quibus — revocavit in ſervitutem] Ergo ex conſtitutione Claudii omnes ingrati potuerunt in ſervitutem revocari? Cave putes, neve temere asſentiaris Suetonio, qui rem certa conditione conceſſam laxe et ἀπεριορίστως enuntiat. Unus enim tantum eſt caſus, quo libertus redigitur in ſervitutem patroni, ex hac conſtitutione Claudii: ſi delatores ſubmiſerit, qui patrono libertatis facerent quaeſtionem. Vide legem 5. Dig. de iure patroni.

Puteolis et Oſtiae ſingulas cohortes — collocavit] Sub Othone ſtationem habebat Oſtiae cohors ſeptima decima. Tacitus Hiſtor. 1, 80. *Septimam decimam cohortem e colonia Oſtienſi in urbem acciri Otho iuſſerat.*

Civitatem Romanam usurpantes] Arrianus Dissertationum Epicteti lib. 3. c. 22. *Οἱ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας καταψευδόμενοι κολάζονται πικρῶς.*

Provincias Achaiam et Maced. — transtulerat] De Achaia in rebus Tiberii dubitanter narrat Dio lib. 57. Καὶ γὰρ ἡ Μακεδονία, ὥς δέ τινές φασι, καὶ ἡ Ἀχαΐα ἀκληρωτεὶ προςετάσσοντο. Semper autem Dioni *ἄρχοντες κληρωτοὶ* dicuntur, quos populus ad regendas provincias suas mittebat: *αἱρετοὶ ἄρχοντες*, quos princeps suis praeficiebat. Caussam earum appellationum explicat ipse diligenter lib. 53. Sic igitur in Claudio lib. 60. p. 680. constitutionem hanc illius exponit: Τήν τε Ἀχαΐαν καὶ τὴν Μακεδονίαν αἱρετοῖς ἄρχουσιν, ἐξ οὗπερ ὁ Τιβέριος ἦρξε διδομένας, ἀπέδωκεν ὁ Κλαύδιος τότε τῷ κλήρῳ. Factum anno DCCXCVII.

Sedentes in senatu] Notum loquendi genus, quod observamus etiam apud Graecos. Lucianus *περὶ ὀρχήσεως*: Καταβὰς γὰρ εἰς τὸ μέσον, ἐν τῇ βουλῇ δύο ὑπατικῶν μέσος ἐκαθέζετο. Aristophanes pro eo dixit *ἐν βουλευτικῷ*, illo versu in Avibus: Κᾆθ' ὁρᾷ ἄνδρα τῆς γυναικὸς ἐν βουλευτικῷ. Sic alibi *in equite spectare*, pro sedere in equestribus.

Druidarum religionem apud Gallos — abolevit] Hoc est, edicto iussit aboleri exercerique vetuit. Sed non obtinuit Claudius. Nam multo post scribit Tertullianus Apologetico: *Maior aetas apud Gallos Mercurio prosecatur.* Sic in Africa aliisque locis vetitae a Romanis *ἀνθρωποθυσίαι*, nihilominus tamen longum tempus in occulto perseverarunt, ut praeter Cypriani magistrum alii Patres scripserunt, nec silet Porphyrius.

Cap. 26. *Plautiam Urgulanillam*] Amplexi sumus lectionem, quam ex libro veteri profert Torrentius: cuius clara vestigia in cod. Pithoei, in quibus scriptum vacillante manu hic quidem *Urguianillam*, mox vero *Ergulanillam*. In Viterb. scriptum liquido *Herculanillam*: sed quod manifesto apparet, *ἐκ δευτέρας φροντί-*

δος: nam prius aliter exaratum fuerat principium eius dictionis, et quidem utroque loco. In regiis exemplaribus duobus *Ergulanilla:* in tertio *Herculanilla.*

Quatenus ſibi matrimonia male cederent] *Quatenus* ſcriptum in Mſſ., non *quatinus*, ut praecipit Feſtus, et ſcribi obſervavimus in antiquis Iuvenalis membranis, quarum copiam nobis fecit V. Cl. et amiciſſimus Dionyſius Gothofredus, Iurisconſultus. Eandem ſcripturam conſtanter ſervatam in veteribus libris Pauli Diaconi de geſtis Longobardorum, et aliis nonnullis notare inter legendum meminimus. At apud Florum et alios non paucos non minore conſiantia *quatenus* pro quoniam, exaratum reperias.

Subornavit proximo ſenatu, qui — eam uxorem] Plane iſtum Claudii minuum multis poſt ſaeculis retulit Michael Imperator: qui uxore mortua coelibatum initio profeſſus, mox in Euphroſynae virginis Chriſto devotae amorem pellectus, ne levitatis notam ſubiret, ſubornavit, qui cogendum Imperatorem cenſeret ad ducendum uxorem. Urgere igitur ſenatus: ille recuſare et abominari. Quid multa? vix tandem multis ſenatus precibus exorari ſe paſſus Imperator eſt. Lege Cedrenum.

Dandamque ceteris veniam — habebantur] Non eſt dubium, ante hanc conſtitutionem Claudianam inceſta Romae eſſe habita coniugia, ſive patrui cum fratris filia, ſive avunculi cum fratris ſorore. Utriusque coniunctionis eadem eſt et par ratio. Neque ſunt audiendi, qui tradunt, illa quidem fuiſſe permiſſa, at non iſta. Haec quoque Claudii conſtitutio non diu obtinuit; hoc eſt, non ultra Nervam, de quo ſcribit Xiphilinus e Dione: Ἐνομοθέτησε δὲ ἄλλα τε καὶ περὶ τοῦ μὴ εὐνουχίζεσθαί τινα, μήτε ἀδελφιδῆν γαμεῖν. *Conſtitutiones quum aliis de rebus fecit, tum de non caſtrandis maribus, et ne fratris filiam ducere uxorem liceret.* Atque hunc Dionis locum opportune ſuggeſſit mihi Fridericus Oveni Guntherus, adoleſcens Germanus: quem

praeſtantiſſimi viri Ioannis Caſelii commendatio quum mihi primum conciliaſſet, ſua mox virtus et eruditio cariſſimum reddiderunt.

Cap. 28. *Nec minus Felicem*] Claudium Felicem, qui et Antonius Felix in lib. 5. c. 9. Hiſtor. Tacito dictus. Notus homo e ſacra Actorum hiſtoria, Ioſepho, aliis.

Trium reginarum maritum] Ad amores vagos Felicis eruditi homines referunt. Ita ſimile fuerit illi de Iulio Caeſare, *omnium mulierum virum fuiſſe.* At *maritum* hic Suetonius ait, non *virum*. Hoc igitur ſine dubio ſignificare voluit, pullo huic Veneris tres diverſis temporibus nupſiſſe regio ſanguine prognatas mulieres. Druſillam Iudaeam, Agrippae regis ſororem, ductam in uxorem a Felice, Ioſephus narrat lib. 20. Antiquitt. Sunt, qui exiſtiment, de altera eiusdem uxore loqui Tacitum in lib. 5. c. 9. Hiſtor. ſic ſcribentem: *Antonius Felix, per omnem ſaevitiam ac libidinem ius regium ſervili ingenio in Iudaeae provincia exercuit, Druſilla, Cleopatrae et Antonii nepte, in matrimonium accepta: ut eiusdem Antonii Felix progener, Claudius nepos eſſet.* Neque poteſt dubitari, quin vera ſit haec ſententia: niſi probetur Agrippa Magnus praeter Cypron Phaſeli filiam, alteram quandam uxorem habuiſſe, Cleopatrae et Antonii filiam: quod nemo veterum, opinor, ſcriptum reliquit.

Cui ſpectacula publice edendi ius tribuit] Id enim iuris promiſcui non fuit, ſed ratio cenſus habita: exſtat namque apud Tacitum ſenatus conſultum, quo *cautum, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res eſſet,* lib. 4. c. 63. Annal. Spectata etiam perſona: neque enim id fuit libertini generis hominibus permiſſum, ſaltem in urbe, ut declarat hic locus: neque alias vilibus hominibus, unde illa indignatio duorum aequalium poetarum Iuvenalis Sat. 3, 34.

Quondam hi cornicines, et municipalis arenae
Perpetui comites, notaeque per oppida buccae;
Munera nunc edunt.

et Martialis 3, 11.

Das gladiatores, ſutorum regule cerdo:
Quodque tibi tribuit ſubula, ſica rapit.

Ac ſuper hos Polybium a ſtudiis] Seneca Conſolatione ad hunc ipſum, c. 24. *Eum animum eſſe, tu credis, fratris tui, ut te velit abducere ab occupationibus tuis, id eſt, a ſtudio et Caeſare?* Sed de huius miniſterio in aula Claudii ibid. c. 26.

Quaeſtoriis praetoriisque ornam. — paſſus eſt] Scribe e Memmiano et pluribus aliis, *honorari libens paſſus eſt.*

Cap. 29. *His, ut dixi, uxoribusque addictus*] Non placet, quod quidam exiſtimant, reiiciendas eſſe voces, *ut dixi:* reſpicit enim ſine dubio, quae ſcripſit ante c. 25. Huc pertinet, quod elegantiſſime Philoſtratus ait, de Claudio loquens in vita Tyanei lib. 5. Ἀλλὰ κἀκεῖνος θηλυκὸς δὲ ὢν πολλὰ μειρακιώδη ἔπαθε καὶ μηλόβοτον γυναίοις τὴν ἀρχὴν ἀνῆκεν. Et iterum paullo poſt: Ἐννοῶν τὸν χρηστὸν Κλαύδιον ὡς ὑπὸ γυναίων ἐμβροντηθεὶς, ἐπελάθετο τοῦ ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ζῆν. Venuſtiſſime etiam Iulianus, qui Claudium absque uxore et libertis ſuis ait eſſe inſtar earum perſonarum, quae in fabulis mutae introducuntur. Id enim δορυφόρημα Graeci vocant in hoc proverbio: Ἔστι γὰρ, ait, ἐκείνων, δίχα τουτὶ τῆς τραγῳδίας τὸ δορυφόρημα μικροῦ δέω φάναι καὶ ἄψυχον. Simillime Plutarchus in extremo Alexandro, Arridaeum, qui mortuo illo aliquamdiu aliis, ſibi nunquam rex fuit, δορυφόρημα regiae maieſtatis vocat, quaſi dicas ſimulacrum et mutam imaginem. Ἦν γὰρ, inquit, de Perdicca loquens, ἐκεῖνος εὐθὺς ἐν δυνάμει μεγίστῃ, τὸν Ἀῤῥιδαῖον ὥςπερ δορυφόρημα τῆς βασιλείας ἐφελκόμενος. Apud Athenaeum et Lucianum δορυφόρημα idem valet ac κωφὸν πρόςωπον.

Datorum officiorum codicillos] Principes enim officia deferebant, missis traditisve codicillis. Postea adiecta sunt codicillis etiam insignia, de quibus multis locis Iustinianus in Novellis et affatim in Notitia utriusque Imperii, et in eorum temporum historicis persaepe. Graeci interdum Latina voce utuntur, et *κωδικέλλους* vocant, ut Arrianus Dissertationibus Epicteti lib. 3. c. 9. interdum *πινακίδας*. Sic accipi ea vox debuit apud eundem Arrianum lib. 1. c. 10., ubi de quodam loquens, qui ab exilio revocatus et Romam tendens, in itinere Epicteto affirmaverat, se pedem nunquam in aula positurum. Νῦν οὖν, inquit, *τί ἐποίησε; πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ παρὰ Καίσαρος πινακίδες· ὁ δὲ λαβὼν πάντων ἐκείνων ἐξελάθετο, καὶ λοιπὸν ἓν ἐξ ἑνὸς ἐπισεσώρευκεν.* Synesius epistola quadam ad fratrem: Μετὰ *τὸν ἡμερώτατον καὶ φιλοσοφώτατον* Πενταδιον *τὰς πινακίδας, ἃς ἡ πολιτεία σύνθημα ποιεῖται τῆς Αἰγυπτίας ἀρχῆς*, Εὐθάλιος *ὁ* Λαοδικεὺς *ἔχει λαβών.* Sozomenus lib. 7. c. 24. *δέλτους* vocat. Et lib. 9. c. 7. quum ait, *ὡς δέοι δέλτους αὐτὸν τιμῆσαι στρατηγοῦ δυνάμεως ἑκατέρας.* Cassiodorus non semel *chartas.* Suetonius in Vespasiano c. 8. *litteras.* Symmachus Epistolarum lib. 2. *sacras litteras.* Ita accipienda vox *γράμματα* apud Herodianum lib. 1. c. 6. hoc loco: Ἐγκειμένων *δὲ τῶν περὶ αὐτὸν θεραπόντων, οὐκ ἔτι μὲν τοῖς φίλοις οὐδὲν ἐκοινώσατο, ἐκπέμψας δὲ γράμματα, καὶ διανείμας, οἷς ἐδοκίμασε τῆς ὄχθης τοῦ Ἴστρου τὴν πρόνοιαν, προστάξας τε αὐτοῖς ἀνέχειν τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς, ἐπαγγέλλει τὴν ἔξοδον.* Doctissimus Politianus interpretatur, litteras Romam missas a Commodo: nos putamus, codicillos intelligi, quibus varia variis officia mandavit Commodus, quum exercitus suos ordinaret, quos erat mox relicturus. Ad huiusmodi codicillos dignitatum alludens Basilius in homilia de hominis fabrica, Σύ *μέντοι*, inquit, *παρὰ θεοῦ ἔλαβες οὐκ ἐν ξύλοις γεγραμμένην, οὐδ' ἐν πτυξὶ φθαρταῖς σηπτῶν παρα-*

ναλώμασιν (*ἀρχῆς ἐξουσίαν*) *ἀλλ' ἀνάγραπτον ἡ φύσις ἔχει τὴν θείαν φωνὴν, Ἀρχέτωσαν.* Sic litteris miſſis traditisve dignitatem adimebant, ut apud Zoſimum lib. 4. de Valentiniano Arbogaſtem exauctorante, *δέδωκεν αὐτῷ γράμματα τῆς ἀρχῆς παραλύοντα.* Unde eſt, *epiſtolam vel codicillos ab aliquo auferre,* pro exauctorare et dignitate ſpoliare, ut in lege 20. Cod. Theodoſ. de decurionibus. In hiſtoria veteris eccleſiae *διαπέμπειν καθαιρετικὸν* hoc ſenſu non raro legere memini.

Cap. 30. *Auctoritas dignitasque — vel ſedenti*] Eginhartus de Carolo Magno: *Unde formae auctoritas ac dignitas tam ſtanti quam ſedenti plurima inerat.* Radevicus de Friderico I. Imperatore: *Tali corporis forma et dignitas et auctoritas tam ſtanti quam ſedenti acquiritur.* Porro *dignitas formae* in viro idem quod pulchritudo in femina, ut obſervat Agraetius e Cicerone pro Coelio: atque ita Iacobus Cuiacius interpretatur *dignitas certa* apud Papirium Iuſtum leg. pen. D. de decurionibus. Velleius Paterculus de Pompeio: *Fuit hic forma excellens, non ea, qua flos commendatur aetatis, ſed ex dignitate conſtanti.*

Opimis cervicibus] Quod ſignum eſſe hominis *ἀναισθήτου*, conſentiunt omnes *τῆς φυσιογνωμονικῆς* auctores, et confirmat unice hoc exemplum.

Praeterea linguae titubantia — tremulum] Adde et manus ex Dione: qui linguae titubantiam ex tremore capitis profectam ſcribit: Τὸ δὲ σῶμα, inquit, *νοσώδης, ὥς τε καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ ταῖς χερσὶν ὑποτρέμειν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῷ φωνήματι ἐσφάλλετο.*

Cap. 32. *Ut plerumq. ſexcenteni — discumberent*] Memmianus corrupte *ſeſceni.* Mihi non displicet Iuſti Lipſii coniectura, *ſexageni,* maxime propter vocem *plerumque.* Neque enim ſit mihi veriſimile, Claudianis plerisque conviviis tantam interfuiſſe turbam.

Flatum crepitumque ventris in convivio emittendi] Ita Viterb., non *efflatum,* ut vulgo: cod. Liſlaei, *et*

flatum. Vere autem docuit ad Catullum Scaliger ex Cicerone et optimo Gloſſario, *flatum* hunc proprio nomine *viſionem* Latinis dici, et τὸ βδεῖν *viſire* vel *viſſire.* Probat hoc ipſum veteris commentatoris elegans et acuta nota ad Horatii iſta verba in Arte, *Quamvis eſt monitus.* Hic ſcribit ille, *Quamvis eſt, pro quamvis ſit propter cacemphaton: ut Maro, quamvis ſit ruſtica Muſa.* Plane cacemphaton, quod intelligit vetus hic magiſter, eſt eiusmodi, quale Cicero notat (lib. 9. ad Fam. epiſt. 22.) in voce *diviſio.* Quorum neutrum asſequetur, qui veterem hanc vocem ignoraverit.

Cap. 33. *Pinna in os inderetur — ſtomachum*] Fit hodie, et factum olim. Apud Suidam ſcriptum ex Ariſtophanis Scholiis, *εἰώθασιν οἱ δυσεμοῦντες πτέρῳ χρῆσθαι πρὸς τὸ εὐχερῶς ἐμέσαι.* Galenus et alii Graeci medici *πτερὸν καθέσει εἰς ἔμετον παροξύνειν τὴν γαστέρα.* Vide ad Athenaeum lib. 11. c. 10.

Solitus etiam in geſtatione ludere] Falluntur, qui occaſione loci cuiusdam e Proſperi Chronico legendum ſuſpicantur, *geſtatione ludere,* non *in geſtatione:* nam auctoris hic noſtri non minus ſcriptura liquida et certa, quam mens plana et aperta. *In geſtatione* eſt, interea dum geſtaretur, vel in ipſo geſtamine; ludere autem in geſtatione nihil vetabat. Seneca epiſt. 15. *Geſtatio et corpus concutit, et ſtudio non officit: poſſis legere, poſſis dictare, poſſis loqui, poſſis audire.* Idem epiſt. 29. *Oſtendit mihi lepidum philoſophum Ariſtonem, qui in geſtatione diſſerebat.* Peſſime hic codices nonnulli, *in geſtatorio.*

Cap. 34. *Poenasq. parricidarum repraeſentabat*] Hoc eſt, ſine dilatione exigebat. Valerius Max. lib. 6. c. 5. *Quum liceret culpam vel diſſimulare vel errore defendere: poenam tamen repraeſentare maluit, ne qua fraus fieret iuſtitiae.* Ab hac mente interpretor in Apologetico Tertulliani, *poteſtatem repraeſentaneam,* poteſtatem repraeſentandi poenas contemtorum imperatoriae

maieſtatis. Verba doctoris Afri ſunt: *Maiore formidine et callidiore timiditate Caeſarem obſervatis, quam ipſum de Olympo Iovem. Et merito, ſi ſciatis. Quis enim ex viventibus non cuilibet mortuo potior? Sed nec hoc vos ratione facitis, potius quam reſpectu repraeſentaneae poteſtatis.* Idem libro de patientia: *Non illi ſaltem civitati, quae eum recipere noluerat, iratus eſt: quum etiam diſcipuli tam contumelioſo oppido caeleſtem ignem repraeſentari voluiſſent.*

Et meridie dimiſſo ad prand. pop. perſederet] Dio: Τοὺς διὰ μέσου τῆς θέας παρὰ τὸν τοῦ ἀρίστου καιρὸν κατακοπτομένους ἥδιστα ἐθεώρει.

Si αὐτόματον, vel pegma — ceſſiſſet] Petro Fabro placet *alicui* pro *aliud.* Quid ſi ita? *tale aliquid alicui.*

Induxit et unum — ſicut erat togatus] Lego, *ſicut erat, togatum.*

Cap. 35. *Niſi explorato prius cubiculo*] Viterb. *ſcrutato prius cubiculo.*

Cap. 36. *Foedum in modum — confugit*] Tacitus 11. Annal. 35. *Trepidabatur nihilominus a Caeſare: quippe Getae praetorii praefecto haud ſatis fidebat ad honeſta ſeu prava iuxta levi.*

Cap. 38. *Repente tantum — veniam modo dedit*] Magnam et nos librorum varietatem hic offendimus. Viterb. et Liſlaei *ſatisfacientes m. v. d.* Pithoei, *rep. tantum non ſatisf. v. m. d.* Alii, *tantummodo ſatisf. veniam dedit.* Ego probem cum Torrentio, *tantum non ſatisfacientis modo veniam dedit.* Non diſſimilis illa ad eosdem Oſtienſes oratio, quae c. 40. refertur: *Nihil habere ſe, vociferatus eſt, quare eos demereatur: ſi quem alium, et ſe liberum eſſe.* Neutrum principi conveniebat, neque haec oratio, neque ſuperius factum. *Satisfacere* eſt vultu geſtuque ad humilitatem compoſito delicti veniam petere. Ita hic Suetonius accipit: ita alii et ita etiam in his libris alio loco. Sic accipe in iſto Martialis argutiſſimo diſticho:

Nil in te scripsi, Bithynice: credere non vis,
Et iurare iubes: malo satisfacere.

Lusit elegantissime in ancipiti significatu vocis *satisfacere.* Amici offensa tollitur duobus modis: vel si fecisse negemus: vel si factum excusemus, et peccatum nobis condonari supplici prece petamus. Bithynicus Martialem iurare voluit, non esse factum a se, quod ille arguebat. Recusat poeta iurare, et ait, *malo satisfacere.* Potest intelligi malle illum, ut hominem religiosum, deprecari culpam quam iurare: at ille sentit, paratum se potius fateri id, cuius arguebatur.

Cui index erat μωρῶν ἀνάστασις] Multi codd. quibus consentit Viterb. ἐπανάστασις. At interpretamentum eidem codici manu veteri appictum ad oram, *stultorum exsultatio* indicio est, lectum fuisse in quibusdam libb. ἀγαλλίασις: sed fortasse verius scriptum fuisse *exaltatio,* qua voce imperitus aliquis linguae Graecae vocem ἐπανάστασις voluerit exprimere, quae conspirationem significat.

Argumentum autem, stultitiam neminem fingere] Puto legendum, *stultitiam stultum neminem fingere.*

Cap. 39. Μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν] Theophrastus ἀναισθησίαν vocat: nam plane ἀναισθησίας Theophrasteae exempla sunt, quae hoc loco commemorantur. Quare merito irrisa illa olim sive Senecae sive Neronis orationis pars, qua laudabatur *providentia sapientiaque Claudii,* ut refert Tacitus initio lib. 13. Idem magnus scriptor *oblivionem* vocat in fine 11., quam Suetonius μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Vocem ἀβλεψία usurpat et Servius: apud quem sic lego, ad lib. 7. Aeneid. vs. 647. *Primus init bellum.* Notat ibi Servius: *et scienda est poetae affectatio: nam ablepsiam nefas est dicere.* Non multum differt ἀπὸ τῆς μετεωρίας, quam vocant iidem Graeci ἐμβροντησίαν: cuius datur hoc exemplum ab Athanasio: medicus ad aegrotum ex vulnere vocatus ubi venit, ὧν μὲν χάριν εἰσῆλθε σιωπᾷ, τῶν δὲ ἄλλων,

ὧν οὐκ ἔστι χρεία αὐτοῦ, διαλέγεται. In Suetonio ſcribe cum Memm. et aliis μετεωρίαν et ἀβλεψ. non καί.

Occiſa Meſſalina — requiſivit] Scribo *paullo poſt, quum in triclinio decubuit*, aut *decubuiſſet.* Paullo aliter narrat Tacitus 11. Annal. 38. *Nuntiatumque*, inquit, *Claudio epulanti, periiſſe Meſſalinam, non diſtincto, ſua an aliena manu, nec ille quaeſivit, popoſcitque poculum, et ſolita convivio celebravit.* Prorſus contraria videtur dicere Suetonio, qui requiſitam Meſſalinam a Claudio ſcribit: cuius rei cauſſam ipſe asſignat ſtuporem hominis mirum: ſed videamus, ne verior cauſſa ſit, amoris, nondum penitus exſtincti, impatientia: nam idem plane accidit Herodi Magno, principi nihil minus quam μετεώρῳ καὶ ἀναισθήτῳ, quum uxorem ſuam Mariam occidiſſet. Ioſephus Origg. lib. 15. c. 11. Τοσοῦτον, inquit, ἥττητο τοῦ πάθους, ὥςτε αὐτὸν ἤδη καὶ καλεῖν τὴν Μαριάμνην προςτάξαι τοῖς ὑπηρέταις, ὡς ζῶσαν ἔτι καὶ δυναμένην ὑπακούειν.

Poſtero ſtatim die — admoveri iuſſit] Probamus hanc lectionem quorundam Mſſ. ut teſtatur etiam Urſinus. Tamen in plerisque eſt *concilium.* Dio ſimpliciter verbo ἐπιζητεῖν hoc ipſum ſignificavit, et cauſſam ſimul adiecit: nam hoc illi ſolitum evenire, quoties metu perculſus, aliquem repente in illa ſubita animi perturbatione duci iuſſiſſet: Πολλάκις, inquit, ἐξαπιναίως ἐκπλαγεὶς καὶ κελεύσας τινὰ ἐκ τοῦ παραχρῆμα περιδεοῦς ἀπολέσθαι, ἔπειτα ἀνενεγκὼν καὶ ἀναφρονήσας ἐπεζήτει τε αὐτὸν, καὶ μαθὼν τὸ γεγονὸς, ἐλυπεῖτό τε καὶ μετεγίνωσκεν. Eſt et apud Tacitum ſimilis ex parte hiſtoria initio lib. 11. *Meſſalina*, inquit, *ad perniciem Poppaeae feſtinat, ſubditis, qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeo ignaro Caeſare, ut paucos poſt dies epulantem apud ſe maritum eius Scipionem percontaretur, cur ſine uxore discubuiſſet.*

Non ceſſavit omni oratione filiam — praedicare] Quid hoc ſtultius, aut magis abſurde poterat dici? nam

qui nuptias appetunt personarum sibi coniunctarum, id potius agunt, ut cognationem dissimulent, aut penitus negent. At Claudius tam fatuus fuit, ut Agrippinam subinde filiam et alumnam appellitans, suae *ἀνομίας* et flagitii circumstantes sedulo admoneret. Filiae nuptias appetere, nefas est omnium maximum: proximum huic, alumnae, quae quidem filiae *γνησίας* loco fuerit habita. Imperatoris Iustiniani sunt verba: *Nec enim homo sic impius invenitur, ut, quam ab initio loco filiae habuit, eam postea in suo collocet matrimonio:* vide legem 24. Cod. de nuptiis. Legendum vero est, *in omni oratione* cum Memmiano codice, et optimo quoque, non *ratione.*

Cap. 40. *Unde solitus esset vinum — petere*] Nihil dici potuit ineptius aut indecentius: nam imprudens existimationi suae hac oratione plurimum detrahebat Caesar. Quippe apud veteres vilissimorum tantum hominum fuit, e taberna vinum petere, non e cella sua. Cicero in L. Pisonem c. 27. *Pistor domi nullus, nulla cella: panis et vinum a propola atque de cupa.* Plutarchus in Timoleonte, p. 242. loquens de Dionysio iuniore Corinthi in summa tenuitate, post amissam tyrannidem, degente: Οὐδὲν γὰρ οὔτε φύσεως ὁπότε καιρὸς, οὔτε τέχνης, ὅσον ἐκεῖνο τύχης ἔργον ἐπεδείξατο, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον, ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὴν ὀψόπωλιν, ἢ καθήμενον ἐν μυροπωλίῳ πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τῶν καπηλείων. Hic locus Plutarchi et, quid sit *vinum de cupa* apud Ciceronem, explicat; et quam insulse Claudius princeps haec de se verba apud senatum fecerit. Aliud est *petere vinum de cuppa* apud beatum Augustinum lib. 9. Confessionum, c. 8. Vide locum.

Quid? ego tibi Theogonius videor et λογιώτατος] Scribe cum Pithoei libris *Telegennius.* Inter gentes Romanas fuit et isto nomine una. Lapis vetus, cuius mihi testis et index Iosephus Scaliger, (ap. Gruter. DCXXVII, 7.) DIS MANIBUS C. TELEGENNI OPTATI. *Non du-*

bito, inquiebat idem Scaliger, (ep. 37. et 40.) *quin haec vera apud Suetonium lectio.* Fuit autem Telegennius hic notae aliquis fatuitatis homo per illa tempora. Graeca vox in Viterbienfi non erat, fed adfcripta eft in margine haec interpretatio, *dic et loquere:* unde pronum divinare, lectum fic olim fuiffe, λέγε καὶ εἰπὲ, quod huic loco optime videtur convenire. Quid enim ineptius quam habere femper in ore λέγε καὶ εἰπέ. Sic in Aefchylo ridet Ariftophanes ἥκω καὶ κατέρχομαι, et κλύειν καὶ ἀκοῦσαι. At Memmii, Pith. et Grofl. libb. expreffiffima fervant veftigia eius lectionis, quam pridem vulgavit Turnebus, λάλει καὶ μὴ θίγγανε, *loquere et noli tangere.* Non praetermittam lectionem veterum quarundam editionum, in his Rob. Stephani longiffime a fuperioribus omnibus recedentem, *et* ἄδικά τε ἀληθῆ θαμά. Forte pro ἀληθῆ θ' ἅμα.

Pertinaciter liberalibus ftudiis dedito] Philoftratus lib. 5. loquens de Claudio, παιδείας δὲ ξυμπάσης ἐδόκει ἐρᾷν.

Cap. 41. *Aegre perlegit refrigeratus a femetipfo*] Frigus et favor contraria funt: ut favore excitatur ftudium, ita frigore minuitur. Inde *refrigerari* καινοπρεπῶς dictum Suetonio pro frigore et parum fecundis acclamationibus excipi. In vita Lucani legitur: *Lucanus aegre ferens recitante fe fubito ac nulla nifi refrigerandi fui cauffa indicto fenatu quum receffiffet Nero, neque verbis adverfus principem neque factis exftantibus temperavit.* Vocem *frigus* ita ufurpat Seneca pater Controverfiarum lib. 2. *In hac controverfia Triarius dixerat: Non fcies an exores, nifi ultimus dies venerit: quoad is lucebit, perfeverabo. Deinde cum fcholafticorum fummo frigore: Et tu, quisquis es, carnifex, quum ftrictam fuftuleris fecurim, ante quam ferias patrem, refpice.* In omnibus, quas videre licuit, editionibus' fcriptum eft *fragore;* fed *frigore* asferimus nos ex vett. codd. Quid autem appellet Seneca *frigus*,

declarant quae ſtatim ſequuntur, *belle deridebat hoc Aſinius Pollio.* Nec alienum eſt ab hoc loco, quod notant Graeci Grammatici: *Οἱ ἀρχαῖοι*, inquiunt, *τὰ μὲν ἀηδῆ καὶ λυπηρὰ ἀπὸ τῶν ψυχρῶν ὠνόμασαν· τὰ δὲ ἡδέα καὶ τερπνὰ ἀπὸ τῶν θερμῶν.* Et apud Patres et ſcriptores alios eccleſiaſticos voces *refrigerium* et *refrigerari* contra, in bonam partem aliquando accipiuntur: imitatione videlicet Evangeliſtarum. Apud Ioſephum Ἁλωσ. lib. 2. *ψύχειν* valet tardare alicuius ſtudium et impetum. *Τοῦτο ἔψυξε τὴν Φλώρου πλεονεξίαν*, *hoc modo refrigerata eſt Flori avaritia.*

Sed et transiit ad inferiora tempora] Corrumpunt hunc locum docti viri ſuis emendationibus: quibus nullum locum eſſe, itaque legi debere, ut eſt in omnibus libris, ſtatim intelligent, ubi ad illa verba, quae mox ſequuntur, oculos mentemque adiecerint: *Prioris materiae duo volumina, poſterioris unum et XL reliquit.* Ad poſteriores hiſtorias pertinet hic corruptiſſimus apud Priſcianum locus lib. 6. *Cancer neutrum etiam invenitur, ſed quando morbum ſignificat. Claudius IV. Hiſtoriarum: Ut videret ne reſpueret, verminaret litteris addivalis, quod verminatione ad cancer pervenerit.* Divinabam, *lateris ulcus in alis.*

Novas etiam commentus eſt litteras tres] Pete lucem iſti Suetonii loco ex Lipſii Commentariis ad lib. 11. Annal. Taciti, ubi auctor ille hoc ipſum narrat. Sed labitur ille vir erudītiſſimus vehementer, quum eodem loci verba haec Taciti contendit tantopere eſſe corrupta: *Quippe fama eſt, Cadmum claſſe Phoenicum vectum, rudibus adhuc Graecorum populis, artis eius auctorem fuiſſe. Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, et temporibus Troianis Palamedem Argivum memorant ſexdecim litterarum formas, mox alios, ac praecipuum Simonidem, ceteras reperiſſe.* Negat vir doctus, verum eſſe, Palamedem ſexdecim litteras inveniſſe. quare locum varie inſtituit

emendare. Nos fcimus, numerum litterarum, a Palamede inventarum, varie tradi a veteribus; neque in verbis Taciti quidquam omnino effe mutandum. Exftat Gorgiae, veteris rhetoris, pro Palamede oratio, in qua litterarum inventor ἁπλῶς praedicatur Palamedes: obfecro, an propter litterarum trium aut quatuor, ut aiunt quidam, formas excogitatas? Non fane: fed fequitur declamator ille auctores, qui maximam litterarum partem, ab eo inventam, memoriae prodiderant: eosdem dubio procul et Tacitus eft fecutus, et cum Tacito alii multi, atque adeo fere omnes. Cedrenus: *Ὁ Παλαμήδης εὗρε καὶ τὰ ιϛ' γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ.* Ioannes Tzetzes chiliade 5. Hiftor. *Ὁ Παλαμήδης ὁ υἱὸς Ναυπλίου καὶ Κλυμένης λέγεται Πανέλλησιν ἐφευρετὴς γραμμάτων, γραμμάτων δὲ ἑκκαίδεκα.* Idem chiliade 12. *Λέγουσι γὰρ οἱ σύμπαντες εὑρεῖν τὸν Παλαμήδην, οὐ τὰ εἴκοσι τέσσαρα γράμματα καὶ στοιχεῖα, μόνα δὲ ἐκ πάντων δεκαέξ.* Ecce conftanter ait fexdecim litteras inventas Palamedi, itaque omnes tradere. Reperi et qui feptemdecim illi tribueret. Vetus Euripidis fcholiaftes ad Oreftem vf. 432. *Οὗτος ὁ Παλαμήδης λέγεται εὑρηκέναι ιζ' γράμματα μήπω τότε ὄντα,* nifi fcribendum eo loco *ιϛ'.*

Cap. 42. *Quum utroque — fis peritus*] Memmii, Pithoei et Liflaei *paratus.*

Ac faepe in fenatu legatis refpondit] Graece nempe, ac fortaffe ita fcribendum, *legatis Graece perpet. orat. refpondit.*

Καρχηδονιακῶν octo] Reperio in Graecorum commentariis, ut apud Stephanum de urbibus et in Etymologico magno, laudatum Iulium Claudium, qui fcripfit *Φοινικικά.* Quae licet interpretari *Punica,* id eft, *Καρχηδονιακά.* An igitur hic eft Claudius Imperator? an aliquis potius, qui per manumiffionem id nomen fit nactus?

Veteri Alexandriae Museo — ex ipsius nomine] Omnino ita scribendus hic locus et ex libris, et ex historia. Museum (vel *Musium*, ut scribitur in antiquis libb. et hic et apud alios) Alexandriae appellatum est collegium doctorum virorum, qui publico sumptu ibi alebantur, ut litterarum studiis vacarent. Philostratus in vita Dionysii Milesii sophistae: *Ἀδριανὸς σατράπην μὲν αὐτὸν ἀπέφηνεν οὐκ ὀλίγων ἐθνῶν· κατέλεξε δὲ τοῖς δημοσίᾳ ἱππεύουσι, καὶ τοῖς ἐν τῷ Μουσείῳ σιτουμένοις· τὸ δὲ Μουσεῖον τράπεζα Αἰγυπτία ξυγκαλοῦσα τοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐλλογίμους.* Idem in Polemone, *κατέλεξε δὲ αὐτὸν* Hadrianus, *καὶ τῷ τοῦ Μουσείου κύκλῳ ἐς τὴν Αἰγυπτίαν σίτησιν.* Dio Chrysostomus in Oratione Alexandriae habita: Ἀλλὰ *μᾶλλον* Εὐριπίδην *μιμεῖσθε οὕτω λέγοντα, μὴ παυσαίμην τὰς χάριτας μούσαις ἀναμιγνεὶς, ἁδίσταν συζυγίαν, ἵνα μὴ τὸ* Μουσεῖον *ὑμῖν ἄλλως εἶναι δοκῇ, τόπος ἐν τῇ πόλει, καθάπερ οἶμαι καὶ ἄλλοι τόποι μάτην προσαγορεύονται, τὸ πρᾶγμα μὴ ἔχοντες μετὰ τοῦ ὀνόματος.* Musei huius institutio antiquissima est: ac videtur a Ptolemaeo Philadelpho, qui Biblia Graece vertenda curavit, et bibliothecam illam admirabilem comparavit, institutum: redacta vero Aegypto in provinciae formam, non minore liberalitate doctos ibi Augustus, Tiberius, ceterique principes foverunt. Strabo: Τῶν *δὲ βασιλείων μέρος ἐστὶ καὶ τὸ* Μουσεῖον *ἔχον περίπατον καὶ ἐξέδραν καὶ οἶκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ* Μουσείου *φιλολόγων ἀνδρῶν· ἔστι δὲ τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ χρήματα κοινὰ καὶ ἱερεὺς ὁ ἐπὶ τῷ* Μουσείῳ *τεταγμένος, τότε μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ* Καίσαρος. Exstat et Tyanei Apollonii epistola missa *τοῖς ἐν τῷ* Μουσείῳ *σοφοῖς.* Huic Museo alterum a Claudio adiectum *Claudium* est appellatum. Meminit eius, quod sciam, praeter Sueton. unus Athenaeus lib. 6. c. 9. his verbis: Ἀ*ντίδοτος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ πρωτοχόρῳ παράγει τινὰ παραπλήσιον τοῖς ἐν τῷ* Κλαυδίῳ *νῦν σοφιστεύουσι, ὧν οὐδὲ μεμνῆσθαι καλόν.*

Cap. 43. *Britannicum — ut crefceret*] De Narciffo idem Tacitus 12. Annal. 65. narrat: *Haec atque talia dictitans amplecti Britannicum, robur aetatis quam maturrimum precari, modo ad deos, modo ad ipfum tendere manus, adolefceret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores ulcifceretur.*

Ὁ ἔρως δ' ἐπείγεται] Haec fcriptura eft cod. Viterbienfis et veteris Romanae editionis. Memmii, Pithoei et Liflaei praeferunt, quod Turnebus vulgavit, *ὁ τρώσας πείσεται.* Placet vero unice, quod Petrus Victorius divinavit, *ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται.* Proverbium eft ex oraculo natum, quod olim Telepho eft editum. Euftathius: *Ὡς δὲ ὁ Τήλεφος τὸ τραῦμα εἶχεν ἀθεράπευτον, χρᾶται· καὶ ὁ χρησμὸς ἀνεῖπε τὸ θρυλλούμενον, ὡς ἄρα ὁ τρώσας ἰάσεται.* Eadem verba apud Lycophronis Graecum interpretem.

Quando ftatura permitteret] Nam, ut teftatur ex Dione Xiphilinus, Britannicus *τῇ τοῦ σώματος ἀκμῇ καὶ ὑπὲρ τὸν τῶν ἐτῶν ἀριθμὸν ἤνθει.*

Cap. 44. *Ubi autem — difcrepat*] Locum mortis Claudii nusquam reperio notatum. Ut Taciti narratio eft, non Romae, fed vel Sinueffae, vel in itinere, quo Sinueffam pergebat, occifus prima fronte videatur: fed attendenti quae de Agrippina narrantur ibidem, mortuum Claudium in Palatio non eft dubium.

Quae boletum medicatum — cib. tal. obtulerat] Boleti pèr fe non occidunt. *Ὑπὸ τῶν βολητῶν μόνων,* inquit Galenus, *οὐδεὶς ἱστόρηται τεθνεώς.* At Claudii boletus medicatus fuit, ut omnes fcribunt. De hoc fcribit Ptolemaeus Hephaeftionis F. lib. 3. *Ὡς Κλαύδιον κύουσα ἡ μήτηρ, βολητῶν τοὺς μύκητας ἐπιθυμήσασα φάγοι, καὶ Κλαύδιος μύκητας πεφαρμακευμένους φαγὼν, ἀποβιῴη.*

Cap. 45. *Exceffit III. Idus Octobris*] Dio: *Μετήλλαξε τῇ τρίτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου.*

LXIV. aetatis, Imperii XIV. anno] Utrumque tempus diligentius notatum est Dioni. Ζήσας ἑξήκοντα καὶ τρία ἔτη αὐταρχήσας δὲ ἔτη δέκα καὶ τρία, καὶ μῆνας ὀκτὼ καὶ ἡμέρας εἴκοσι. Iosephus simillime: Τελευτᾷ Κλαύδιος Καῖσαρ, βασιλεύσας ἔτη δέκα καὶ τρία, μῆνας ὀκτὼ, πρὸς ἡμέρας εἴκοσι. Peccatum est ab Alexandrino Clemente in postremo dierum imperii Claudiani numero. Ἐβασίλευσεν, ait, Κλαύδιος, ἔτη ιγ', μῆνας η', ἡμέρας κη': nam scribendum fuerat κ' tantum; non enim plures invenies a die caedis Caligulae ad necis Claudii diem. Ne mutemus tamen eam γραφὴν, facit aliorum Graecorum in eo numero consensus, ut Eusebii, apud quem etiam *novem* menses falso pro *octo* scribitur, et Epiphanii, cuius verba: Κλαύδιος ἔτη ιγ', μῆνας ἐννέα (ita scribendum) παρ' ἡμέρας δύο. At Theophilus, ἡμέρας κδ'. Alii chronologi etiam longius a vero abeunt: quos missos facio. Tempus vitae nec Dio nec Suetonius exacte notarunt: quippe dum ambo ἀπαρτιλογοῦσιν, ambo veritatem deserunt. Sed hic fere Suetonii mos est, ut annum inchoatum pro pleno numeret. Quare male ariolantur, qui ex Dione volunt scribi in nostro, *LXIII. aetatis;* nam praeter omnes veteres codices tuentur vulgatam Eutropius, Paeanius et alii, qui e Suetonio acceptum eum numerum servant. Vixit autem Claudius κατὰ τὸν ἀκριβῆ λογισμὸν annos LXIII, menses duos, dies XIII.

Cap. 46. *Tactumque — monument. Drusi patris*] Aliter longe Dio, qui inter varia portenta, quae excessum Claudii praecesserunt, ita huius meminit: Ὅ,τε σκηπτὸς ὁ εἰς τὰ δορυφορικὰ σημεῖα ἐμπεσών, *et fulmen, quo tacta sunt militum praetorianorum signa.*

Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse] Lege, *Sed nec ipse quidem ignorasse.*

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM VI.

ANIMADVERSIONES.

Cap. 1. *Quo facilius appareat — Neronem*] Placet fcriptura Viterb. et Liflaei, *Nero.* Ita et Memm.

Cap. 2. *Ius facerdot. fubrogand. — transtulit*] Quod poftea Sylla mutavit, antiquata lege Domitia, quam extremo Ciceronis confulatu Labienus retulit, annitente Caefare. Dio lib. 37.

Ac in confulatu Allobrogibus — fuperatis] Errat Suetonius, ac duos Domitios patrem ac filium confundit, ut ratio temporum docet, ac pridem moniti fumus a viris doctis, qui Faftos concinnarunt.

Per provinciam invectus eft] Viterb. et Liflaei *vectus eft.*

Cui effet os ferreum] Dicterium in homines impudentes iactitatum: quos fimiliter Graeci vocabant *χαλκοπροςώπους.* B. Chryfoftomus adverfus Iudaeos: *Ἄκουε τί φησιν ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας: Γινώσκω ὅτι σκληρὸς εἶ σύ, (πρὸς τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκόν) καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου (τουτέστιν ἀκαμπὲς) καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν· τοῦτ᾽ ἔστι ἀναίσχυντον· οὕτω γοῦν καὶ ἡμῖν ἔθος πολλάκις, τοὺς ἐρυθριᾷν μὴ εἰδότας χαλκοπροςώπους καλεῖν.* Catullus: *Ruborem ferreo canis exprimamus ore.* Lege Artemidorum Onirocr. lib. 1. c. 24.

Vir neque satis constans et ingenio truci] Hunc Cicero stultum appellat, ad Atticum lib. 8. *Nec me M. Lepidi, L. Volcatii, Ser. Sulpitii comitum poeniteret: quorum nemo nec stultior est quam L. Domitius: nec inconstantior quam Appius Claudius.*

Cap. 3. *Is inter conscios — damnat. lege Pedia*] Caussam eius contra Octavium tuetur Antonius apud Appianum 5. Ἐμφυλ. iure damnatum negans, quum tempore necis Caesarianae nondum senatoria aetate esset. Ita accipio Appiani haec verba: Ἀηνόβαρβος δὲ οὐκ ἔστι τῶν ἀνδροφόνων, ἡ δὲ ψῆφος αὐτῷ κατ' ὀργὴν ἐπῆκται· οὐ δὲ γὰρ τῆς βουλῆς πω τότε μετεῖχεν.

Cap. 5. *Sed et in viae Appiae vico — obtrivit*] Veteres libri consentiunt in hac lectione omnes. Non absurda tamen recens viri docti emendatio, *repentem puerum.* Stabo nihilominus a libris, et fidem eorum potius sequar. Traiectio namque est vocis *repente,* quae non cum verbo *obtrivit,* sed cum dictione *citatis* iungi debet. *Obtrivit,* inquit, *puerum citatis repente iumentis,* ut videlicet puero non fuerit evitandi facultas.

Querentibus dominis factionum] Scrib. *quae querentibus dominis factionum.*

Cap. 6. *Nero natus est Antii — Tiberius excessit*] Corrupti sunt hoc loco et Viterb. et Lislaei codd., qui legunt. *natus est ante nonum mensem quam Tib. excessit.* Etsi autem Torrentii industriam in explicanda ea lectione plurimum laudo, non persuadet tamen ille mihi, ita scriptum a Suetonio fuisse: imo vero falli Torrentium, ut dicam σκάφην σκάφην, nullus dubito. Nam quae ista ratio loquendi est, ut *natum ante nonum mensem quam Tiberius excessit* dicat Tranquillus, quum velit intelligi, natum esse ultimo die noni mensis a morte Tiberii? Diceret saltem *ante decimum mensem:* id siquidem verius; tot namque menses sunt a die XVI. Martii, qua Tiberius obiit, ad XV. Decembris, qua natus est Nero. Nunc vero ante mensem ἁπλῶς pro ulti-

mo menſis die fuiſſe unquam ab ullo probato ſcriptore dictum, nedum a Suetonio, cuius pura ubique et clara dictio eſt, οὔ με πείσει τίς ποτε οὐδ' ἢν πείσῃ.

Tantum quod exor. ſole — terra contingeretur] Hoc inter praeſagia, quae Neroni imperium portenderunt, ita commemoratur a Dione: Ἀκτῖνες τικτόμενον αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἕω ἐξ οὐδεμιᾶς τοῦ ἡλίου φανερῶς προςβολῆς περιέσχον. Id eſt: *Naſcentem eum ſub auroram radii circumfulſerunt, a ſole, quod quidem appareret, non immiſſi.*

Negantis quidquam — niſi deteſtabile et malo] Vertit Dio prope ad verbum: Εἶπεν ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἄνδρα τινὰ ἀγαθὸν ἔκ τε ἐμοῦ, καὶ ἐκ ταύτης γεννηθῆναι.

Eiusdem futurae infelicitatis ſignum] Quidam emendant, *Eidem futurae felicitatis ſignum,* abſurde, et repugnantibus libris univerſis. Probem magis, quod placet iisdem, legendum mox: *Addita fabula eſt:* tamen quod eſt editum, Mſſ. tuentur.

Deprehenſis in lecto eius — ſerpentis exuviis] Tacitus lib. 11. c. 11. illud aliter narrat; ſed Dio plane ut Suetonius: Προϊόντος τοῦ χρόνου λεβηρὶς περὶ τὸν αὐχένα τοῦ Νέρωνος παιδίου ἔτ' ὄντος εὑρεθεῖσα παρέδωκε τοῖς μάντεσι λέγειν, ὅτι ἰσχὺν παρὰ τοῦ γέροντος μεγάλην λήψεται· ἐπειδὴ τὸ γῆρας διὰ ταῦτα οἱ ὄφεις ἐκδύεσθαι νομίζονται.

Cap. 7. *Undecimo aetatis anno — adoptatus eſt*] Ex Tacito clarum, debuiſſe ſcribi *duodecimo*, vel *tertio decimo*, quemadmodum recte Torrentius obſervavit. Conſtant tamen ſibi in hoc errore omnes noſtri codices.

Annaeoque Senecae — in diſciplinam traditur] An ut ipſe ad Senecam migrarit? Non puto, etſi ſuadent verba Dionis, ἡ Ἀγριππῖνα τὸν υἱὸν παρὰ τῷ Σενέκᾳ ἐξεπαίδευε. Senator autem factus Seneca, quum poſito ipſi in exilio Agrippina ſimul reditum et praeturam impetravit.

C. Caesari praecipere] Ἀντὶ τοῦ *praeceptor esse*: Sic Graeci ἁρμόζειν pro ἁρμοστὴς εἶναι, et apud Philostratum ἐπιστέλλειν pro *magister epistolarum esse*: ut in Alexandro Seleucensi, Μάρκου τοῦ βασιλέως δεδωκότος αὐτῷ τὸ ἐπιστέλλειν Ἕλλησι. Id est: *Fecerat eum magistrum epistolarum Graecarum*, et in eodem: *Obiit*, inquit, *ut quidam aiunt*, ἐν Κελτοῖς ἔτι ἐπιστέλλων· οἱ δ᾽ ἐν Ἰταλίᾳ πεπαυμένον τοῦ ἐπιστέλλειν.

Auspicatus est et iurisdictionem praefectus urbis] Mos et publice et privatim olim religiose servatus. Columella lib. 11. c. 2. *Per hos quoque dies abstinent terrenis operibus religiosiores agricolae: ita tamen, ut ipsis Kalendis Ianuariis auspicandi caussa omne genus operis instaurent.* Mitto, quae aliis sunt observata. Simillimus huic locus habetur apud Tacitum 4. Annal. 36. de praefecto urbis Druso, auspicandi gratia tribunal ingresso.

Ediditq. pro Claud. salute circens. et venationem] Ita soliti et gladiatores in harena committi pro salute principis: cuius rei caussam ante indicabamus. Id vero Claudius quum invidiosum sibi esse intelligeret, munus PRO SALUTE SUA edi prohibuit. Dio: Τοῖς τε στρατηγοῖς τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁπλομαχικοὺς ἀπηγόρευσε μὴ ποιεῖν, καὶ εἴ δήποτε ἐπιτελοίη, ἀλλὰ μήτι γε ὡς καὶ ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΣ γιγνομένων σφῶν ἢ γράφεσθαι ἢ καὶ λέγεσθαι ἐκέλευσε.

Cap. 8. *Ut de Claudio palam factum est*] Vetus formula, qua utebantur, quum alicuius obitum divulgabant. Lib. 5. c. 22. *excessum Augusti non prius palam fecit*, lib. 4. c. 6. *et ut demum fato functum palam factum est.* Sic et in Tito cap. ultimo et apud alios. Inde *palam facere de republica* apud Senecam pro *reipublicae interitum significare*, quod Tullius dixit. *palam facere, concidisse rempublicam:* ut erudite nuper a Iano Grutero, viro doctissimo, est observatum.

Cap. 9. *Memor. Domitii — honor. max. habuit*] Huc pertinent verba iſta ex vetere inſcriptione fratrum Arvalium, ab Urſino edita: ..... IDUS. DECEMB. ...... M. ARVALIUM. NOMINE. IMMOLAVI. IN. SACRA. VIA. .... MORIAE. CN. DOMITI. AHENOBARBI. B. M.

Cap. 10. *Diviſis populo — quadringenis nummis*] Viterb. et Liſlaei *quadragenis nummis:* non recte, ut ex aliis conſtat. Mutanda autem huius loci diſtinctio, et ponenda τελεία στιγμὴ poſt *redegit:* deinde reliqua continuanda, quibus liberalitas omnibus ordinibus a Nerone exhibita recenſetur.

Item praetorianis cohortibus — gratuitum] Tacitus in anno DCCCXVIII: *Bina nummum millia viritim manipularibus diviſit: addiditque ſine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur.*

Reſpondit, quum meruero] Imitatur illam Auguſti vocem, *ſi merebuntur*, lib. 2. c. 56.

Cap. 11. *Per catadromum decucurrit*] Catadromus pro funambulorum ſive ſchoenobatarum fune, ut apud Graecos etiam δρόμος καὶ περίδρομος ἀντὶ ποιῶν σχοινίων uſurpantur.

Cap. 12. *Quadringent. ſenatores — equit. Rom.*] Non discrepat lectio librorum, ne illius quidem omnium optimi, quem ab ampliſſimo Memmio accepimus.

Iuxta cubiculum eius decidit] *Cubiculum* eſt οὐρανίσκος. Mos principum virorum in Aſia fuit, ut quum vel ad ius dicendum, vel ad ſpectandum ludos, vel aliam ob cauſſam propalam ſederent, papilionibus magnificis tegerentur, quos Graeci οὐρανίσκους vocant. Plutarchus in Phocione: Ἐνταῦθα δὴ θεὶς ὁ Πολυπέρχων τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον, καὶ ἐκάθισεν ὑπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς φίλους. Sic de Alexandro aliisque regibus notant hiſtorici, ſolitos χρηματίζειν ὑπὸ χρυσῷ οὐρανίσκῳ. Unde eſt, quod σκηνὰς χρηματιστικὰς Polybius lib. 5. hos οὐρανίσκους vocat. De eorum magnifi-

centia et ſabrica Athenaeus lib. 12. Idem ſcriptor vocat alibi σκηνὰς οὐρανοφόρους iliiusmodi tentoria. Ex eo more eſt, quod principibus Romanis ludos ſpectantibus ſuggeſtum exſtruxerunt in orcheſtra: ſic appellavit auctor c. 76. lib. 1. nam coepit hic mos cum naſcente principatu: ſuggeſtus autem dictum id pegma, quia inſtar tribunalis ſublime fuit. Vocatur et *cubiculum*, ut hic, a forma: quoniam exſtrui ſoliti hi ſuggeſtus, ſive οὐρανίσκοι, in modum parvi cubiculi: utroque modo nominat Plinius in Panegyrico c. 51. Graeci interdum et κωνώπια vocant, Nicetas alicubi τὸ βασιλικὸν ἑδρίασμα.

Quod appellavit NERONIA] Vide Chronicum Euſebianum, numero MMLXXIX, et quae eo loco a Ioſepho Scaligero ſunt obſervata.

Citharam autem a iudicibus — adoravit] Haec lectio Mſ. Viterb. et multorum aliorum codd. quae mihi viſa ante proba, argumento, opinor, non omnino vano. Quum enim haec referantur a Suetonio inter ea, quae laudem potius mereantur quam reprehenſionem, ut ipſe ait c. 19., interpretabar ita hunc locum, certaminis huius praeſides, qui non ignorarent, quam libenter Nero inter citharoedos, ſi auderet, eſſet certaturus; miſſa cithara ipſum invitaſſe, ut prodiret, et artis experimentum palam daret: ceterum Neronem pudorem tenuiſſe, et citharam quidem adoraſſe, non eam tamen pulſaſſe. Similia celeuſmata et invitamenta Neroni fuiſſe gratiſſima, narrat auctor c. 21. et 22. Vide omnino in Vitell. c. 4. Haec ita nos ante: nunc movemur librorum regiae bibliothecae, item Pithoei, Liſlaei, Roberti Stephani atque aliorum veterum conſenſu, in quibus *citharae* ſcriptum, mutata diſtinctione hoc modo: *Et orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honeſtiſſimus quisque contenderat, ipſorum conſenſu conceſſam ſibi, recepit: citharae autem.* Hanc igitur ſcripturam magis probem: utique quum cogito, vero eſſe ſimilius, coronam quam citharam ad Auguſti ſtatuam

ſuiſſe delatam: accedit et Cuiaciani libri auctoritas; in quo ſuiſſe ſcriptum *citharae*, docuit me, qui et re et conſilio ſtudia mea ſaepe adiuvit, exactiſſimi vir iudicii, Iacobus Bongarſius.

Conditamque in auream pyxidem] Arbiter: *Venerisque ſignum marmoreum et pyxis aurea non puſilla, in qua barbam eius conditam eſſe dicebant.* Dio de Nerone: Καὶ τὰς τρίχας ἐς σφαιρίον τι χρυσοῦν ἐμβαλὼν, ἀνέθηκε τῷ Διῒ τῷ Καπιτωλίνῳ. Emendavimus in *Iovi Capitolino* depravatam vulgi lectionem, ſecuti et rem ipſam et codicem Viterbienſem, in quo ſic liquido ſcriptum.

Quia Olympiae Cereris — ſpectare conceditur] Vel potius *Olympia*.

Cap. 13. *Iuxta ſe latere dextro collocavit*] Honoris illius cauſſa. Eunapius in Aedeſio: Καὶ ἐς τοσοῦτόν γε ἐξίκετο σοφίας καὶ δυνάμεως, ὡς ὁ μὲν βασιλεὺς, ἑαλώκει τε ὑπ' αὐτοῦ, καὶ δημοσίᾳ σύνεδρον εἶχεν εἰς τὸν δεξιὸν καθίζων τόπον· ὃ καὶ ἀκοῦσαι καὶ ἰδεῖν ἄπιστον. At eo devenit quorundam παραδοξολογομανία, ut non erubuerint, huius moris contrariam eſſe cauſſam, asſeverare. Sed profecto in auctorem eius ſententiae, ſi in quenquam unquam, vetus dictum competit, ἐπ' ἀριστερὰ ἔμαθες, ὦ βεκκεσέληνε, γράμματα. Sed iſtum παραδοξομανῆ minus miror: doctiſſimum virum idem nuper ſcripſiſſe, quaſi olim Hebraei ſiniſtram dextrae praetulerint, equidem non poſſum non mirari. Nam id falſiſſimum eſſe, ſacra Teſtamenti utriusque pagina multis locis declarat. Verius S. Baſilius: Ἡ δεξιὰ χώρα δηλοῖ τὸ τῆς ἀξίας ὁμότιμον: *Locus dexter dignitatis aequalitatem indicat.* Alibi dicit, demonſtrari per dextrum locum, τὴν πρὸς τὸ ἴσον σχέσιν. Clarius docet hoc ipſum beatus Chryſoſtomus in epiſtolam ad Hebraeos: Ὅτι διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηκε δῆλον ἐκ τοῦ τόπου τῆς καθέδρας· εἰ γὰρ ἐλάττωσιν ἤθελε δηλῶσαι, οὐκ ἂν εἶπεν ἐκ δεξιῶν, ἀλλ' ἐξ ἀριστερῶν. Similia his multa apud

Patres alios Graecos Latinosque. Enimvero vel unus Evangelii locus de agnis ad dextram et ad ſiniſtram, abſurditatem huius ſententiae palam fecerit.

Laurea in Capitolium lata] Quaſi magnum aliquid et triumpho dignum patraſſet: nam qui triumphaverunt, lauream in gremio Iovis Capitolini collocabant. Vide Tranquillum in Domitiano c. 6., et quae ibi notamus.

Ianum geminum clauſit — reſiduo bello] Ita plane diſtinguitur hic locus in optimi amici noſtri Maneſſerii optimo cod. Viterb., in quo etſi capitum, in quae ſecatur vulgo Suetonius, nulla toto opere mentio, aliquot tamen locis paragraphi minio notati conſpiciuntur. Ita ergo hic poſita virgula ante vocem *Ianum:* poſt vocem vero *bello* ſequitur paragraphus. Omnino autem ſuadere videntur Tranquilli verba, ſaepius a Nerone clauſum eſſe Ianum. Quamobrem ſcribi fortaſſe debet, *Ianum geminum clauſit: clauſit enim tam nullo quam reſiduo bello.*

Cap. 15. *In cognoſcendo morem eum tenuit*] Alii Codd. *cognoſcendi eum morem tenuit.* Poſtrema periodi huius ita exhibent nonnulli, *ſingulatim quaeque per vicos ageret.* Nihil muto.

Cap. 16. *Ut ante inſulas — porticus eſſent*] Ab hac forma eſt illa aulae deſcriptio apud Iſidorum lib. 15. c. 3. *Aula domus eſt regia, ſive ſpatioſum habitaculum porticibusque quatuor concluſum.*

De quarum ſolariis incendia arcerentur] Iſidorus itidem: *Maenius, collega Craſſi, in foro proiecit materias, ut eſſent loca, in quibus ſpectantes inſiſterent, quae ex nomine eius Maeniana appellata. Haec et ſolaria, quia patent ſoli: poſt haec alii lapide, alii materia aedificavere ſuper porticibus Maeniana, et foribus et domibus adiecerunt.* Ita putamus ſcribendum illum locum.

Interdictum, ne quid in popinis cocti — veniret] Dio: Πάντα δὲ ὡς εἰπεῖν τὸν βίον ἐν καπηλικῇ διαίτῃ ποιούμενος, ἀπεῖπε τοῖς ἄλλοις μηδὲν ἑφθὸν ἐν καπηλείῳ, πλὴν λαχάνων καὶ ἔτνους πιπράσκειν.

Vetiti quadrigariorum lusus] Non alios lusus intelligo, quam similem illorum hominum lasciviam petulantiae illi Neronis, quam describit auctor c. 26. et Dio prolixe.

Cap. 17. *Ut in testamentis primae duae cerae*] Viterb. *ut testamentis*, ita saepe τὸ *in* omittitur eleganter. Non assentiar magnae famae iurisprudenti, qui contendit, scribendum hoc loco *imae duae cerae:* aliter enim omnes libri: neque in vulgata lectione quidquam incommodi. Primae duae cerae institutionem heredis et substitutionem continebant, quam testamenti partem non divulgari, plurimum saepe testatoris, et primi quoque heredis intererat.

Ac ne quis alieni testam. script. — adscriberet] Quum in Pandectis Claudianum hoc edictum auctorem habuisse dicatur divum Claudium, neque temere sit invenire, Neronem *divi* appellatione affectum, labor ut assentiar viris eruditis, qui erraffe hic Suetonium existimant, et Neroni perperam tribuisse, quod erat Claudii: qua de re plura Iacobus Cuiacius ad tit. Cod. De his, qui sibi etc. scribunt in testamento.

Mercedem pro subselliis nullam omnino darent] Iudicia praeter centumviralia exercebantur in foro a Praetoribus aliisque magistratibus, sed illis maxime. Neque tribunalia vero, neque subsellia, ulla firma erant: verum ad tempus exstruebantur, quoties iis esset opus: videntur igitur, ut aliarum rerum publico praestandarum, ita tribunalium et subselliorum fuisse mancipes: qui ad mandatum ius dicturi, pecunia sua illa exstruerent, eamque postea pecuniam a litigatoribus repeterent, Simillimum est, quod olim Athenis et Romae etiam fieri solitum circa theatra, priusquam perpetuae voluptatum

ſedes fuiſſent aedificatae: erant enim θεατροπῶλαι et θεατρῶναι, ut dicebamus ad Theophraſti caput περὶ ἀναισχυντίας.

Cap. 19. *Iſthmum perfodere aggreſſus*] Non primus Nero hanc inſaniam inſaniit: clara res ex Herodoto, Strabone, Philoſtrato, Luciano et Pauſania. Omnium irritus cecidit labor. Vera et pia vox Pauſaniae in hoc ſermone, quam adſcripſiſſe pretium ſit operae: Οὕτω χαλεπὸν ἀνθρώπῳ τὰ θεῖα βιάσασθαι. Vide Paulum Aemilium in Carolo Magno, ſub finem lib. 2.

Primus raſtello humum effodit] More magnorum ducum, quoties opus aliquod egregium a militibus perfici vellent. Sic Germanicus apud Tacitum primus exſtruendo tumulo caeſorum Variana clade ceſpitem poſuit. Vide lib. 8. ad Veſpaſianum de aedificatione Capitolii. De Neronis facto auctor dialogi, cuius index Nero: Ὀρέξαντος αὐτῷ χρυσῆν δίκελλαν τοῦ τὴν Ἑλλάδα ἐπιτροπεύσαντος, ἐπὶ τὴν ὀρυχὴν ἧξε κροτούμενός τε καὶ καθικόμενος τῆς γῆς τρὶς, οἶμαι, τοῖς τε τὴν ἀρχὴν πεπιστευμένοις παρακελευσάμενος ξυμπόνας ἅπτεσθαι τοῦ ἔργου, ἀνῄει εἰς τὴν Κόρινθον, τὰ Ἡρακλέους δοκῶν ὑπερβεβλῆσθαι πάντα. Quod ait de ligone Neronis aureo, ſimilem hiſtoriam narrat Theodoretus lib. 5. c. 20.

Parabat et ad Caſpias portas expeditionem] Tacitus 1. Hiſtor. c. 6. *Multi ad hoc numeri e Germania ac Britannia et Illyrico, quos idem Nero electos praemiſſosque ad clauſtra Caſpiarum et bellum, quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis coeptis revocaverat:* non male referas huc verba Dionis in fragmentis de cogitata expeditione in Orientem a Nerone, etſi ille aliter rem narrat: Τὸν Κορβούλωνα αὖθις κατ' αὐτῶν πολέμῳ προσέταξεν· ἐβουλεύσατο μὲν γὰρ αὐτὸς συστρατεύσαι, ἐπεὶ δὲ θύων ἔπεσεν, οὐκ ἐτόλμησεν ἐξορμῆσαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν χώραν ἔμεινεν.

Quam Magni Alexandri phalangem vocabat] De phalange Macedonica res omnibus nota. Obſervo autem, moris fuiſſe Macedonicis regibus cohortem praetoriam habere, aut legionem, e tironibus ſtaturae procerioris, Neronianae iſti plane ſimilem. Suidas de Antiochi Macedonica phalange, quae dicebatur e re Ἥλικες: quod eſſent omnes eiusdem aetatis. Ἥλικες, inquit, ἐλέγοντο οἱ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Μακεδόνων ἦν στίφος· ὑψηλοὶ πάντες, ὀλίγον ὑπὲρ ἀντίπαιδας, τὸν Μακεδονικὸν τρόπον ὡπλισμένοι τε καὶ πεπαιδευμένοι, ὅθεν καὶ τὴν ἐπίκλησιν εἶχον.

Cap. 20. *Quae gen. eius artifices — factitarent*] Phonaſcos intelligit: qui velut medici erant τῶν φωνασκούντων, puta citharoedorum, praeconum, et hiſtrionum, qua comicorum, qua tragicorum. Habes apud Galenum in hanc rem multa quum alibi, tum maxime lib. 7. initio de compoſitione med. κατὰ τόπους.

Sed et plumbeam chart. ſupinus pectore ſustinere] Nemo miretur cum eruditiſſimo viro, *chartam plumbeam* dici Tranquillo, quae dicatur Plinio lib. 34. c. 18. uſitatius *lamina*. Sic enim plurima dicuntur, praeſertim in libris medicorum, ob aliquam figurae ſimilitudinem: quid autem ſimilius quam plumbi lamina et chartae expanſa pagina? quin etiam in plumbi laminis interdum ita ſcribebant, ut in chartae paginis, quod veteris ſcriptoris verba declarant apud Suidam, εἰς ἐλασμοὺς μολύβδων γραφέντες. Tacitus 2, 69. *nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum.* Quare etiam pagina dicitur omnis πλὰξ levigata. Sic *panes* medici vocant quamcunque materiam in morem panum formatam: ut apud Marcellum Empiricum, *panis, ex fimo bubulo factus,* et ſaepe alibi: unde *aerei panes* apud Plinium lib. 34. c. 11. et *panes aphronitri* apud Statium Papinium inter munera Saturnalitia; ut apud Marcellum Empiricum *tortula aphronitri.* Sed ut omnem admirationem adimamus hominibus eruditis, proferemus vetu-

ſtiſſimi ſcriptoris Graeci locum, qui *χάρτας μολυβδίνους* multo ante Suetonium dixit. Lyſimachus: *Τὸν δὲ Βόκχοριν τοὺς χρησμοὺς λαβόντα, τούς τε ἱερεῖς καὶ ἐπιβωμίτας προσκαλεσάμενον, κελεῦσαι ἐπιλογὴν ποιησαμένους τῶν ἀκαθάρτων τοῖς στρατιώταις τούτους παραδοῦναι κατάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον· τοὺς δὲ λεπροὺς εἰς μολυβδίνους χάρτας ἐνδήσαντας, ἵνα καθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος.* Exſtat hic locus apud Ioſephum lib. priore de antiquitate Iudaeorum. Galenus, qui non ſemel facit mentionem plumbearum chartarum, quibus athletae olim uti ſoliti, fere *λεπίδας ἐκ μολύβδου λεπτὰς* vocat. Apollonius Tyrius: *Fabris navalibus convocatis iubet conſecari et compaginari tabulas: rimas et foramina liniri praecepit, et facere loculum, et charta plumbea in rus poſita obturari iuſſit.*

Donec blandiente profectu] Venuſte, pro, hortante ſucceſſu, quomodo loquitur Iuſtinus lib. 25. Virgilius: *Succeſſu acrior ipſo.*

Quamquam exiguae vocis et fuſcae] Dio lib. 61. *Καίτοι καὶ βραχὺ καὶ μέλαν ὥς γε παραδέδοται, φώνημα ἔχων.* Etiam apud alios ſcriptores Graecos *μέλαιναν φωνὴν καὶ λευκὴν* dici ſcimus, notante ipſo Ariſtotele.

Occultae muſicae nullum eſſe reſpectum] Ad verbum eſt interpretatus verſiculum Graecum, *Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος*, ut in Tiberio alterum: *Si non dominaris, filiola, iniuriam te accipere exiſtimas?* Scio tamen apud Lucianum Harm. p. 586. paullo aliis verbis conceptam legi hanc adagionem ſic: *Οὐδὲν ὄφελος ἀπορρήτου καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς.* Sed quis neſcit, idem proverbium varie ſolitum enuntiari, mutatis verbis, non mutata ſententia?

Et prodiit Neapoli primum] Tacitus initio anni DCCVII lib. 15.

Si paullulum ſubbibiſſet, aliquid — promiſit] Verba Neronis, *ἐὰν μικρὸν ὑποπίω, ὑπόπυκνόν τι τονθορύσω.* Recte enim Turnebus lectionem multorum codd. *ſufferti*

aut *suffertim* explicat Graeca voce ὑπόπυκνον. Vide Plutarchum de Musica, et Martianum Capellam lib. 9. etsi possumus etiam Graecam vocem accipere, ut apud Homerum πυκινὸν ἔπος, et apud Pindarum πυκιναὶ Φρένες. At multi veteres libri non *sufferti*, sed *sufferi* legunt. Id esset ὑπάγριόν τι: in quo tamen Suetonium vertentem *sufferum* non nimis probarem: maluissem enim ad verbum vertens dicere, *aliquid subrustici*.

[1] *Modulatis Alexandrinorum laudationibus*] Vide lib. 2. ad c. 98.

Qui de novo commeatu Neapolim confluxerant] Quid sit commeatus, docuimus ad lib. 2. c. 98. Tacitus Annal. lib. 14. c. 33. *Suetonius Londinium perrexit, cognomento quidem coloniae non insigne, sed copia negotiatorum et commeatuum maxime celebre.*

Quinque amplius millia e plebe — elegit] Dio apud Xiphilinum: Ἦν τι καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα ἐς πενταкισχιλίους στρατιώτας παρεσκευασμένον. Αὐγούστειοί τε ὠνομάζοντο, καὶ ἐξῆρχον τῶν ἐπαίνων· ἠναγκάζοντο δὲ σφίσι καὶ ἄλλοι πάντες καὶ ἄκοντες πλὴν τοῦ Θρασέα ἐκβοᾶν. Vide infra c. 25.

Plausuum genera condiscerent] Erat enim plausuum ars quaedam. Ovidius de Arte, 1, 113.

In medio plausu (plausus tunc arte carebat)
Rex populo praedae signa petenda dedit.

Bombos] Quid sit βομβεῖν et βόμβος, notum omnibus Graecarum litterarum non ἀμυήτοις: hic vero *bombus* secundae et faustae acclamationis genus est. Sic accipiunt et Graeci scriptores. Philostratus in Alexandro Seleucensi: Εὐσταλὴς δὲ οὕτω τοῖς Ἀθηναίοις ἔδοξεν, ὡς καὶ βόμβον διελθεῖν αὐτοῦ ἔτι σιωπῶντος, ἐπαινεσάντων αὐτοῦ τὸ εὔσχημον. Themistius ille re et cognomento Euphrades, initio orationis, cui titulus Sophista: Ἆρα οἴεσθέ με, ὦ ἄνδρες, ἐπιδεῶς ἔχοντα ἔτι κρότου τε καὶ ἐκβομβήσεων, ὧν δαψιλῶς μοι εἰώθατε χορηγεῖν ἑκάστοτε, ὅταν λέγω. Paullo aliter Martianus Capella lib. 2. *Sed*

ecce magno tympani crepitu crotalorumque tinnitu universa dissultant, eo usque ut Musarum cantus aliquanto bombis tympani obtusior redderetur. Utitur et alibi. Agathias Scholasticus: *Αὐτῆς Μελπομένης βόμβον ἀπεπλάσατο.* Sed et Nero ipse eam vocem usurpavit, quum cecinit, *Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis.* Qui versus cum ceteris, qui apud Persium Sat. 1, 99. habentur, satis indicant, quantum Nero modulatis carminibus et *ῥυθμικαῖς ἐκβοήσεσι* delectaretur: quando etiam in versus, quos componebat, rhythmum admisit, ut pluribus exponimus ad Persium. Observabamus apud Epiphanium, vocem *βόμβησις* poni pro inconcinnitate quadam orationis, ut quum bis eadem vox ponitur in eadem periodo: cui inconcinnitati sive asperitati ipse opponit *λειότητα*, id est, laevitatem et comptum dictionis. Sic ille de LXX interpretibus loquens in libello de mensuris: *Ἀντὶ τοῦ εἰς δύο τόπους κεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ ἔτους, ἑνὶ τόπῳ χρησάμενοι, τὴν δοκοῦσαν εἶναι βόμβησιν εἰς λειότητα μετέβαλον.*

Et imbrices] Sic appellatum est plausus genus ad similitudinem crepitantis super tegulas pluviae: eum sonitum voce *καχλάζειν* eleganter exprimit Lycophron in diluvii descriptione, vs. 79.

> Ὅτ' ἠμάθυνε πᾶσαν ὀμβρήσας χθόνα
> Ζηνὸς καχλάζων νασμός.

De eodem et Sophocles:

> — — — — Κ' ἂν ὑπὸ στέγῃ
> Πυκνᾶς ἀκούειν ψεκάδος εὐδούσῃ φρενί.

Et testas vocabant] Puto ad similitudinem crepitus, quem edebant collisis testis. Aristophanes Ranis, act. 5. sc. 2, 49. — Ποῦστιν ἡ τοῖς ὀστράκοις Αὕτη κροτοῦσα. Iuvenalis sat. 11. vs. 169. — *audiat ille Testarum crepitus.* Similis et illa *ὀξυβάφων μουσικὴ*, cuius ante fecimus mentionem: fortasse etiam imbrices talem aliquem usum habuerunt, et locum crepitaculorum non minus quam testiae, conchae, acetabula, et id genus alia

praebuerunt: quod ſi eſt, non aliunde peti ratio debet, cur plauſuum certum genus *imbrices* appellarint.

Inſignes pinguiſſima coma] Graeci una voce λιπαροπλοκάμους.

Nec ſine annulo laevis] Scriptura Viterbienſis, *volis* pro *laevis*. Cuiacii, *ſortis*: neutrum recte.

Quadragena millia HS. merebant] Memmii et Pithoei codd. *quadringena millia ſeſtertia merebant*.

Cap. 21. *Flagitantibusq. cunctis caeleſtem vocem*] Ita vulgo appellabant, et ita Nero appellari voluit. Tacitus de accuſatione Thraſeae Paeti: *Quin et illa obiectabant, nunquam pro ſalute principis aut caeleſti voce immolaviſſe.* Philoſtratus lib. 4. Ἀργότερον ἀκροωμένων ὁ μὲν ἀσεβεῖσθαι Νέρωνα ὑπ' αὐτῶν ἔφασκε, καὶ πολεμίους τῆς θείας φωνῆς εἶναι. Dio vertit τὴν ἱερὰν φωνήν.

In hortis ſe copiam volentibus facturum] Intelligo hortos circa Tiberim, publice populo relictos a Iulio Caeſare. Is locus inſtar minoris theatri fuit iis, qui ſe praepararent Pompeiano, aut quibus in illo eſſe locus, quamcunque ob cauſſam, non potuerat. Plin. lib. 27. c. 2. *Idem conſularis in reliquis generis eius quantum voraverit, licet exiſtimare ex multitudine: quae tanta fuit, ut auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim hortis expoſita occuparent: quod a populo impleri, canente ſe, dum Pompeiano praeludit, etiam Neroni ſatis erat.*

Non dubitavit etiam priv. ſpectaculis — dare] Recte hunc locum Torrentius interpretatur de ſpectaculis etiam magiſtratuum: nam principis reſpectu omnes privati cenſentur. Sic Tacitus Agricolam variis functum magiſtratibus *privatum* vocat: et Plinius epiſtola quadam ad Voconium, *conſulatum,* ait, eſſe *faſtigium ſummum privati hominis.* Herodiano quoque magiſtratus ἰδιῶται nominantur, quum ait lib. 7. Αἱ ῥάβδοι ἐδαφνηφόρουν, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλι-

κὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. Sic *privatum* accipio etiam apud Lampridium in Elagabalo c. 23. *Fertur*, inquit, *iunxisse camelos quaternos ad currus in circo, privato spectaculo.*

Quodam Praetorum HS. decies offerente] Male, qui probant lectionem quorundam librorum veterum *praetorio*: est enim ineptissima. Iuvenalis Sat. 8, 149. *Nec dubitant Celsi Praetoris vendere ludis.*

Cap. 22. *Plurimusque — de circensibus erat*] Auctor libri de caussis corruptae eloquentiae c. 29. *Iam vero propria et peculiaria huius urbis vitia, paene in utero matris concipi mihi videntur, histrionalis favor, et gladiatorum equorumque studia: quibus occupatus et obsessus animus quantulum locum bonis artibus relinquit? quotumquemque inveneris, qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intravimus? nec praeceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent.* Lucianus in Nigrino: Ἤδη δὲ τούτων ἀποστὰς, τῶν ἄλλων αὖθις ἀνθρώπων ἐμέμνητο, καὶ τὰς ἐν τῇ πόλει ταραχὰς διεξῄει, καὶ τὸν ὠθισμὸν αὐτῶν, καὶ τὰ θέατρα καὶ τὸν ἱππόδρομον, καὶ τὰς τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους. Iuvenalis eandem ἱππομανίαν sic notat sat. 8, 156. — *iurat Solam Eponam et facies olida ad praesepia pictas.*

Obiurgante magistro] Viterb. et Cuiacii, *obiurg. paedagogo.*

Eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet] Satis constat, hoc genus lusus expressisse in abaco circensium simulacrum: nam ea manifesto mens est Suetonii. Huc refer. quod de Elagabalo narrat Lampridius, eum sibi in triclinio quadrigas pransitantem et coenitantem semper exhibuisse. Fortasse etiam ad hanc παιδιὰν pertinent illa Lucani in Panegyrico ad Calpurnium Pisonem:

— — — — hic ad maiora movetur,
Ut citus et fracta prorumpat in agmina mandra,
Clausaque deiecto populetur moenia vallo.

Commeabat secessu] Viterb. *secessu commeabat.* Memmii et Cuiacii, *e secessu commeabat.*

Eo die utique affuturum] Nempe in urbe: vel lege, *afuturum:* ut ad domesticos referatur, qui cum eo in secessu erant: quos ille fallebat et ad omnem famam vel minimorum circensium deferebat.

Universorum se oculis in circo maximo praebuit] Plinius longe modestiorem facit: *quum ipse*, ait, *aurigaturus esset introducta opificum turba.* lib. 33.

Omnes citharoedorum coronas ad ipsum mittere] Tamquam videlicet ad deum Musices et Apollinem novum Μουσῶν προστάτην.

Et studiis suis dignos] Ita Nero, ita eius adulatores soliti loqui. Tacitus notat 16. Annal. 4. *Mox flagitante vulgo, ut omnia studia sua publicaret, (haec enim verba dixere,) ingreditur theatrum.*

Cap. 23. *Quae — sunt cogi in unum annum*] Exempli gratia, Olympicum agonem, qui ex veteri instituto priore anno celebrari debebat, iussit differri ad suum adventum. Philostratus lib. 5. c. 2. Πατρίου μὲν γὰρ τοῖς Ὀλυμπίοις τοῦ πέρυσιν ἐνιαυτοῦ ὄντος, ἐκέλευσε τοὺς Ἠλείους Νέρων ἀναβαλέσθαι αὐτὰ ἐς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδημίαν, ὡς ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ τῷ Διῒ θύσοντας. Eusebius in Chronico: *Olympias CCXI non est acta, Nerone in suam praesentiam differente.*

Olympiae quoque — agona commisit] Neque enim Olympiae agon musicus solitus celebrari. Philostratus ibid. Ἐκέλευσε τοὺς Ἠλείους Νέρων τραγῳδίαν ἀπαγγεῖλαι καὶ κιθαρῳδίαν, οἷς μήτε θέατρόν ἐστι, μήτε σκηνὴ πρὸς τὰ τοιαῦτα, στάδιον δὲ αὐτοφυὲς καὶ γυμνὰ πάντα. Idem de Isthmico agone refert Lucianus.

Quum — a liberto Helio admoneretur] Argumentum istarum Helii epistolarum, (plures enim scripsit) indi-

cat Dio, qui narrat, coactum eum tandem venire in Graeciam, quum fruſtra ſaepe illum per litteras de coniuratione urbica feciſſet certiorem. De hoc Helio accipe verba Aeliani apud Suidam: Ὃς ἦν (nempe Ἥλιος) Νέρωνος ἀπελεύθερος, ἀπολειφθεὶς μελεδωνὸς τῶν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἔφορος, ὅτε Νέρων ἐς Ἀχαΐαν ἐξωρμήθη.

Quam autem trepide anxieque certaverit] Philoſtratus lib. 5. c. 2. Δέδιεν ὁ χρηστὸς Νέρων τὰς Ἠλείων μάστιγας· παρακελευομένων γὰρ αὐτῷ τῶν κολάκων νικᾷν τὰ Ὀλύμπια, καὶ ἀνακηρύττειν τὴν Ῥώμην, Ἤν γε, ἔφη, μὴ βασκήνωσι Ἠλεῖοι· λέγονται γὰρ μαστιγοῦν καὶ φρονεῖν ὑπὲρ ἐμέ. Vide Tacitum.

Iudices autem — reverentiſſime alloquebatur] Ita ſuit moris. In veteri epigrammate Pantomimo in Catal. Pith. p. 157.

Ingreſſus ſcenam populum ſaltator adorat,
Solerti pendet prodere verba manu.

Neronis vero in ſcenam prodeuntis illa vox fuit, Κύριοί μου εὐμενῶς μου ἀκούσατε. Auctor Dio.

Cap. 24. *Nunquam excreare auſus*] Haec theatro reverentia praeſtabatur ab hiſtrionibus, tamquam templo: in templis enim excreare aut mungere neſas. Arrianus in Epicteto lib. 4. c. 11. Οὐχ ἥξεις καθαρὸς, ἵνα σοι χαίρωσι οἱ συνόντες, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἱερὰ ἡμῖν συνέρχῃ τοιοῦτος ὅπου πτύσαι οὐ νενόμισται οὐδὲ ἀπομύξασθαι ὅλος ὢν πτύσμα καὶ μύξα.

In quodam tragico actu — reſumpſiſſet] Conſtat ex lectione veterum Graecorum, hiſtriones in ſcenam prodeuntes, ſemper in manu baculum habuiſſe: erat enim ornatus hiſtrionici pars illa neceſſaria. Quot autem erant diverſae ornamentorum ſpecies, tot genera diverſa baculorum: differebant enim et forma et materia pro argumento fabulae, quae docebatur: in tragoediis qui regem ſaltabant, pro baculo ſceptrum gerebant. De eo accipiendus hic locus, ut declarant illa verba, *in tragico actu:* nam in tragoediis reges ſemper induceban-

tur: quam perſonam ſustinere quis dignior Nerone? Iuvat hanc interpretationem Philoſtratus ſcribens de Nerone lib. 5. Καὶ τὰ μὲν Κρέοντος καὶ Οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν, ὡς δεδιέναι μή που λάθοι ἁμαρτὼν θύρας. ἢ στολῆς, ἢ σκήπτρου, ἑαυτοῦ δὲ οὕτως ἐκπίπτειν, ὡς ἀντὶ τοῦ νομοθετεῖν, νόμους ᾄδειν. Videtur alluſiſſe ad hanc confuſionem Neronis poſt elapſum baculum: ac poſſumus ſuſpicari ex hoc Philoſtrati loco, quando id accidit, ſaltaſſe Neronem, vel Oedipum, vel Creontem. De baculis hiſtrionum habes apud Euſtathium, Pollucem, Plutarchum, Laertium, aliosque plurimos.

Victorem autem ſe ipſe pronuntiabat] Contradicit expreſſe Dio lib. 63. p. 721., qui uſum narrat praeconio Cluvii Rufi, viri conſularis. Praeconii formulam apponit idem, τὸ δὲ δὴ κήρυγμα ἦν· ΝΕΡΩΝ ΚΑΙΣΑΡ ΝΙΚΑι ΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΙ ΤΟΝ ΤΕ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΔΗΜΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΝ.

Et praeconio ubique contendit] Erant enim Olympiae et aeneatorum et praeconum agones. Pauſanias Eliacorum lib. priore: Ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ Ἄλτει τῆς εἰσόδου πλησίον τῆς ἀγούσης εἰς τὸ στάδιον· ἐπὶ τούτου θεῶν μὲν οὐδενὶ θύουσιν Ἠλεῖοι· σαλπιγκταῖς δὲ ἐφεστηκόσιν αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε. Erant et aliis in locis, ubicunque Graeca certamina edebantur. Seneca epiſt. 76. *Theatrum Neapolitanorum factum eſt: et hoc ingenti ſtudio, quis ſit pithaules bonus iudicatur. Habet tibicen quoque bonus et praeco concurſum.*

Ac ne cuius alterius hieronicarum — usquam] Omnes veteres iſtorum ſtatuas ex omnibus fere Graeciae partibus, Rhodo excepta, fuiſſe a Nerone ſublatas, narrat Dio Chryſoſtomus in Rhodiaca: eum vide.

Cap. 25. *Diſtinctaque ſtellis aureis chlamyde*] Olympionicae olim amicti veſte ἀνθινῇ, ut Graeci vocant. Lucianus Demonacte, aliique. Ceterum ad hunc

Neronis triumphum pertinet vetus Diodori Sardiani epigramma, quod de reditu eius in urbem ex Graecia fecit:

Αἰγιβότου Σκύροιο λιπὼν πέδον Ἴλιον ἔπλω
Υἱὸς Ἀχιλλείδης πρόσθε Νεοπτόλεμος.
Τοῖος ἐν Αἰνεάδῃσι Νέρων ἀγὸς ἄστυ Ῥέμοιο
Νεῖται, ἐπ' ἀκυρόην Θύμβριν ἀμειψάμενος,
Κοῦρος ἔτ' ἀρτιγένειον ἔχων χνόον· ἀλλ' ὁ μὲν ἔγχει
Θῦεν· ὁ δ' ἀμφοτέροις καὶ δορὶ καὶ σοφίῃ.

Incedenti passim victimae caesae] Vide quae notamus ad lib. 4. c. 13., quibus, si lubet, adde Ovidii hos locos: in epistola Paridis Helenae vs. 331.

Ibis Dardanias ingens regina per urbes:
Teque novam credet vulgus adesse deam.
Quaque feres gressus adolebunt cinnama flammae:
Caesaque sanguineam victima planget humum.

Metamorph. 15, 752. de nave, quae serpentem Epidaurium ferebat:

Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
Thura super ripas, aris ex ordine factis,
Parte ab utraque sonant, et odorant aera fumis:
Ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.

Ingestaeque aves ac lemnisci et bellaria] Vetustissimus mos fuit, victores in ludis, harum similiumque rerum iniectione honorare. Clemens Alexandrinus Paedagogi lib. 2. c. 8. in huius consuetudinis mentione graviter corruptus est: ita enim hunc illius locum ediderunt docti viri: *Ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπεγερμός· τρίτον ἡ φυλλοβολία· τελευταῖον ὁ στέφανος ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά.* Illustris sane locus: quem eo libentius emendabimus, quia scimus, frustra id ante nos tentatum a doctissimis viris Mercuriali et Fabro. Sed dubium non est, legendum esse, *πρῶτον ἡ τῶν ἄθλων δόσις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμός·* quid enim est *ἀθλητῶν δόσις*? Vox vero *ἐπεγερμὸς* nihil hic plane, quod ad rem faciat, significare potest. Sensus horum verborum est:

antiquiſſimis temporibus ſolita proponi ἆθλα certatoribus, cuius rei apud Homerum et Virgilium et antiquiſſimos quosque ſcriptores teſtimonia multa ſunt. Deſiiſſe deinde dari ἆθλα, inque eorum locum ſucceſſiſſe ἐπαγερμὸν, id eſt, morem eum, quo athletae munuscula a ſingulis ſpectatoribus colligerent: verum deficiente ea conſuetudine, inſtitutam φυλλοβολίαν, hoc eſt, *florum aſperginem,* ut Tertullianus vertit in libro de reſurrectione carnis (Apuleius more ſuo ἑλληνίζων, *iacula floris ſerti et ſoluti,* ut ſaepe Graeci βολὰς ἀνθέων καὶ στεφάνων) noviſſime coronas eſſe inventas, quae loco iam dictorum athletis donentur. Haec Clementis mens eſt: qui non hoc voluit, coronis inventis cetera deſiiſſe eſſe in uſu: ſed minus uſurpari tantum: alioquin Clementem refellant omnes uno ore Graeci Latinique ſcriptores. Porro ſcribendum eſſe ἄθλων δόσις, non ἀθλητῶν, arguunt manifeſto, quae Suidas notat in voce περιαγείρεσθαι, locum Platonis explicans. Recte etiam ἐπαγερμὸς emendare nos, et qualia fuerit is mos, quid item Φυλλοβολία, declarat eximie vetuſtiſſimi ſcriptoris Eratoſthenis locus, quem ex Euripidis ſcholiaſte deſcriptum, lubet attexere: ſic igitur ille vſ. 574. Πάλαι χωρὶς ἄθλων ἀγωνιζομένων ἀνθρώπων, τῷ νικήσαντι καθάπερ ἔρανον εἰςφέροντες, ἔῤῥιπτον τῶν θεατῶν, ὅπως ἕκαστος εὐπόρει· διὸ δὴ σύνηθες ἐγένετο, κύκλῳ περιπορευόμενον ἐπαγείρειν καὶ λαμβάνειν τὸ διδόμενον· οἱ μὲν οὖν ἐμπορευόμενοι, διάφορα δῶρα (addendum verbum ἐδίδοσαν) τῶν λοιπῶν, οἱ μὲν ἐγγὺς καθήμενοι, στεφάνους ἐπετίθεσαν· οἱ δὲ ἀνωτέρω, τοῦτο ὅπερ ἦν λοιπὸν ἔβαλλον τοῖς ἄνθεσι καὶ φύλλοις· καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τοὺς ἐπιφανῶς ἀγωνιζομένους προβάλλουσι ζώνας, πέταλα, χιτωνίσκους, πετάσους, κρηπίδας· διὸ σύνηθες κύκλῳ περινοστοῦντας ἀγείρειν τὰ διδόμενα· ἕως μὲν οὖν ἓν ἀγώνισμα (ſic ſcribendum, non ἐναγώνισμα) κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἦν, δαψιλὴς ἐγίνετο ἡ τῶν δωρεῶν δόσις· πολυπλασιαζομένου δὲ τούτου (ita emendamus vulgatam lectionem) ταῦτα ἐμειοῦτο εἰς πολ-

λὰ καταμεριζόμενα· καὶ τέλος ἡ Φυλλοβολία κατελείφθη. Hactenus Eratoſthenes: ex cuius verbis intelligimus, non flores tantum, ſed alia omnis generis munuscula, quae ad manum aderant, ſolita coniici, ut *zonas, πέταλα* (ea vox vel pileum vel faſciam hoc loco ſignificare videtur, vel laminas iis ſimiles, de quibus Plinius lib. 21. c. 2.) *tunicas, petaſos, crepidas*, et ſimilia his. Idem factum adverſus omnes, quos honore auctos volebant. Suidas de Dracone legislatore ſcribit: *Οὗτος εἰς Αἴγιναν ἐπὶ νομοθετίαις εὐφημούμενος ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπιῤῥιψάντων αὐτῷ τὴν κεφαλὴν πετάσους πλείονας, καὶ χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ἀπεπνίγη.* Apud Arrianum in ſexta hiſtoria, qui Alexandro gratulantur poſt ſanata vulnera, *οἱ μὲν ταινίαις αὐτὸν βάλλουσιν, οἱ δὲ ἄνθεσιν.* Iamblichus de amatoribus Sinonidis et Rhodani: *Ἐῤῥιμμένων δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν τοῦ τε Ῥοδάνου καὶ τῆς Σινωνίδος, ὁ στρατὸς παρερχόμενος ὡς ἐπὶ νεκροῖς, κατὰ τὸ πάτριον ἔθος οἱ μὲν χιτωνίσκους ῥιπτοῦντες ἐκάλυπτον· ἄλλοι δὲ ἄλλο τι τῶν προςόντων. καὶ κρεῶν δὲ μέρη καὶ ἄρτου ἐπέῤῥιπτον.* Ex hoc igitur more Neroni ingeruntur inter alia lemniſci et bellaria. Sic apud Pauſaniam in Meſſenicis, Ariſtomeni ex proelio reduci et Andaniam ingredienti, mulieres *ταινίας καὶ τὰ ὡραῖα ἐπιβάλλουσι.* Livius lib. 33. c. 19. de Flaminio Graeciam liberante: *Ludis dimiſſis, curſu prope omnes tendere ad Imperatorem Romanum: ut ruente turba in unum adire, contingere dextram cupientium coronas lemniſcosque iacientium, haud procul periculo ſuerit.* Dionyſius Halic. lib. 11. de ſunere Virginiae: *Ἐξεπήδων ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκές τε καὶ παρθένοι, τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι· αἱ μὲν ἄνθη καὶ στεφάνους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης· αἱ δὲ τελαμῶνας ἢ μίτρας· αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης* (ſuſpecta vox, et, ut puto, tollenda) *παρθενικά, καί πού τινες καὶ πλοκάμων ἀποκειράμεναι βοστρύχους.* De lemniſcis Plinius, Heſychius et Feſtus, cuius verba adſcribam, quomodo ea ſcripta reperi in ora codicis Viterbienſis ad hunc locum. Feſtus: *Lemniſci*

ſunt faſciolae purpureae dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas faſciis laneis ex purpura alligatas donare. Theocritus deſcribit eleganter Idyll. 2, 121. *Κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος Πάντοτε πορφυρέῃσι περιζώστρῃσιν ἑλικτάν.*

Sacr. coron. in cubili circum lectos poſuit] Haecne illae ſunt, de quibus Dio? qui auctor eſt, octingentas et octo ſuper mille coronas, quas Nero aurigando meruerat, fuiſſe ab illo in circo appenſas Aegyptiaco obeliſco.

Parceret arteriis, ac ſudarium ad os applicaret] Latini ſcriptores *arterias* numero multitudinis dictitant pro aſpera arteria. Auctor ad Herennium 3, 12. *Vulnerantur arteriae acuta atque attenuata nimis acclamatione.* Sic apud Catonem de R. R. 158. *lienes turgent et pulmones dolent.* Sudarium ad os applicitum, illud eſt *σινδόνιον*, de quo Dio: *Τοὺς βουλευτὰς χιτώνιόν τι ἐνδεδυκὼς ἀνθινὸν, καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων.*

Cap. 26. *Petulant., libidinem, — crudelitatem*] Solemne illud ſuum ſervat, ut multa ſimul proponat, quae poſtea eodem ordine perſequitur: nam haec eſt *ὑπόθεσις* eorum, quae narrantur omnium ad finem c. 38.

Poſt crepuſculum ſtatim] Incipit de petulantia Neronis dicere, quam pluribus deſcribit ex Dione Xiphilinus. Iuvenalis vero, quam frequens id in urbe malum fuerit, etiam poſt Neronem, cuius morem iuventus nobilis retinuit, indicat ſat. 3. vſ. 278., ubi pericula noctis recenſens,

Ebrius, ait, *ac petulans, qui nullum forte cecidit,*
Dat poenas, noctem patitur lugentis amicum
Peleidae, cubat in faciem, mox deinde ſupinus:
Ergo non aliter poterit dormire? quibusdam
Somnum rixa facit.

Vide eiusdem poetae ſat. 8. Meminit obiter huius laſciviae Tertullianus in Apologetico c. 39. *A convivio diſceditur non in catervas caeſionum, neque in claſſes diſcurſationum, nec in eruptiones laſciviarum.*

Arrepto pileo vel galero] Dio: Καὶ ἐδόκει μὲν πως λανθάνειν· καὶ γὰρ ἐσθῆσι ποικίλαις καὶ κόμαις περιθέτοις ἄλλοτε ἄλλως ἐχρῆτο· ἠλέγχετο δὲ ἔκ τε τῆς ἀκολουθίας καὶ ἐκ τῶν ἔργων.

A quodam laticlavio, cuius uxorem attrectaverat] Dio βουλευτὴν vocat: Ἰούλιός τις Μουντανὸς βουλευτὴς, ἀγανακτήσας ὑπὲρ τῆς γυναικὸς προσέπεσέ τε αὐτῷ, καὶ πληγὰς πολλὰς ἐνεφόρησε. Melius Tacitus: *Senatorii ordinis, ſed qui nondum honorem capeſſiſſet:* de his iuvenibus laticlaviis notamus lib. 2. c. 38.

Tribunis procul et occulte ſubſequentibus] Haec eſt ἀκολουθία, quam ait Dio in proximo loco. Iuvenalis ſat. 3. vſ. 282.

— — — — ſed quamvis improbus annis,
Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccina laena
Vitari iubet, et comitum longiſſimus ordo.

Cap. 27. *Inter ſcortorum — miniſteria*] *Ambubaiae* ſunt Syrae mulieres, quae in circo aliisque locis aedilem metuentibus habitantes, duplici quaeſtu ſe ſuſtentabant: nam et corporis ſui vulgo copiam faciebant, et organa quaedam pulſare norant, quae una ſecum e patria, quum Romam peterent, attulerant: eſt enim vox Syriaca pura puta, *ambubaiae,* אבובביא, *abbubaiae,* vel etiam אנבוביא, *anbubaiae.* Quod quum pridem doctiſſimus Angelus Caninius, et iudicii iuxta atque eruditionis incomparabilis Ioſephus Scaliger docuerint, mirum, non potuiſſe extorqueri, ne doctis quidem hominibus ineptam illam priorum criticorum opinionem, *ambubaias dictas, quod circa Baias verſarentur:* nam etiam Torrentio commentum illud ita placuit, ut ſuas ad hunc ſcriptorem notas hoc quaſi emblemate voluerit eſſe vermiculatas. Quid? adeo mirum illis eſt viſum, aut Syras crotaliſtrias et fidicines Romae fuiſſe, aut barbarum inſtrumentum nomen in urbe retinuiſſe? Meminiſſent horum verſuum Iuvenalis ſat. 3. vſ. 62. et mirari utrumque deſinerent:

Iampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit, et ad circum iussas prostare puellas.

Quod autem lupae istae Romam e Syria patria sua detulerint organa, non mirabitur, qui meminerit, eius terrae mulieres organorum peritiam familiarem, habuisse. Itaque imperitas πεζὰς per contemtum vocabant. Hesychius: Πεζὰς ἑταίρας ἔλεγον τὰς μισθαρνούσας χωρὶς ὀργάνου. Procopius in Ἀνεκδότοις· Ἑταίρα εὐθὺς ἐγεγόνει, οἵανπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι ἐκάλουν πεζήν· οὐ γὰρ αὐλήτρια, οὔτε ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ εἰς ὀρχήστραν αὐτῇ ἤσκητο, ἀλλὰ τὴν ὥραν τοῖς ἀεὶ περίπτουσιν ἀπεδίδοτο μόνον, ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος.

Insignes ganeae — ut appelleret] Vitelliensis et Pithoei codices similiter depravati sic legunt hunc locum, *matronarum institor loco paf. imit.*, unde certum mihi, veram lectionem esse, quam Turnebus asseruit, *institorio copas im.* vel certe, *institoria*, atque hoc melius. Tacitus *lupanaria* vocat in simili sententia lib. 15. c. 37. *Crepidinibus stagni lupanaria adstabant, illustribus feminis completa. Et contra scorta visebantur nudis corporibus.* Quod ait Suetonius de coparum imitatione, declarant Dionis verba in paris vesaniae Abiti Imperatoris narratione: Ἐν τῷ Παλατίῳ οἴκημά τι ἀποδείξας, ἐνταῦθα ἠσέλγαινε, γυμνός τε ἀεὶ ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ ἑστὼς, ὥςπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρίκοις ἐξηρτημένον διασείων, τούς τε παριόντας ἁβρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προςεταιριζόμενος: nec refert, quod Dio scorta nominat, non copas: nam ut alibi notamus, apud veteres Hebraeos, Graecos et Romanos inter copam et meretricem nihil aut parum intererat. Idem Dio lib. 46. Τοὺς ἄρτι προςιόντας σαίνων καὶ γελῶν ὥςπερ αἱ πανδοκεύτριαι. Inde apud Apuleium *blanditiae tabernariae*. Theophrastus in Characteribus περὶ κακολογίας (quod caput, cum aliquot aliis descriptum

in regia illa principis Palatini bibliotheca, misit ad me Germaniae decus Marquardus Freherus, et iuris et omnis eruditionis peritissimus, eidem illustrissimo principi a consiliis) de istiusmodi copis ac prostibulis, αὗται αἱ γυναῖκες ἐκ τῆς ὁδοῦ τοὺς παριόντας ἁρπάζουσι. Notabis, quod Dio ait in eo loco, quem modo protulimus ex Abiti vita, de velo oppanso coparum institorio et orbiculos quosdam habente, ut adduci et reduci facilius posset: nam de eodem accipiendum apud Iuvenalem sat. 8. vs. 168.

— — — — Lateranus ad illos
Thermarum calices, inscriptaque lintea vadit,
Maturus bello Armeniae.

Quorum uni mitellita quadragies IIS. — rosaria] Etsi mendi manifesta haec lectio est, quia tamen constanter eam optimi tuentur codd. Viterb. Pithoei et Lissaei, non dubitavimus, vulgatam et commentitiam extrudere: praesertim quum etiam in veteri Rom. editione *constitit* habeatur, non, ut postea emendatum est, *constiterunt:* damnat idem liber Romanus et vocem *mellita,* quae in vulgatis editionibus reposita est pro *mitellita: myrtelica* enim in eo scriptum. In regiis item constanter, *mitellita,* et *constitit.* Mihi vero hoc loco merae tenebrae sunt, lux nulla. Nam quid vox *mitellita* significat? Turnebi valde alias probabilem explicationem destruit vox *constitit:* sic enim habent, ut iam diximus, veteres omnes codd. *Quadragies* etiam an vere scriptum? Superat fidem ea summa, et locus in Vitellio simillimus c. 13. falsi insimulare eam γραφὴν videtur. At contra scripturam librorum hic firmat non mediocriter locus Senecae hic ex epist. 95. *Quid est coena sumptuosa flagitiosius, et equestrem censum consumente? Quid tam dignum censoria nota, si quis, ut isti ganeones loquuntur, sibi haec et genio suo praestet? Tricies tamen sestertium adiiciales coenae frugalissimis viris constiterunt.* Veri autem Imperatoris con-

vivium ab auctoribus vitae eius deſcribitur, aeſtimatum ſexagies centenis millibus HS. Poſtremo, quid eſt *abſortio roſaria*, aut, ut alii codd. habent, *ab Syrtio?* Si coniecturis uti licet, non verebor ſomnium meum referre. Viſum enim aliquando ſic eſſe reſcribendum, ſervatis ex parte antiquae Romanae editionis veſtigiis, *quorum uni myrti trichila, CCCC HS. conſtitit: alteri pluris aliquanto ab Aegypto roſaria. Trichilas* Latini vocant umbras, quae nobis adhuc vernaculo idiomate *treilles* dicuntur. Similes apud Firmicum, *porticus virides in circulum flexis vitibus:* in iis parandis magnas feciſſe impenſas, qui nepotinis ſumptibus delectabantur, teſtimonio fuerit ſimilis nonnihil locus in vita Caligulae, c. 38. Vopiſcus de Carino homine omnium contaminatiſſimo, *Roſis Mediolanenſibus et cubicula et triclinia ſtravit.* Multa Iulius Capitolinus in Vero. Roſas aliosque multos flores inde usque ab Aegypto aut Africa peti ſolitos a coronariis, (quos Philoſtratus epiſtola quadam ἀνθοφόρους vocat) abunde teſtatur (ut Athenaeum aliosque taceam) Martialis epigr. 80. lib. 6. Poſſis et *a Paeſto roſaria* ſcribere: notiſſima ſunt ex poetis Paeſti roſaria. In Memmii et Liſlaei codd. et antiquis editionibus nonnullis deſideratur verbum *abſortio*, vel, ut alii libri habent, *abſirtio:* neque vero nobis diſpliceat loco illorum ſcribere, *aſperſio roſaria.* Ita referemus ad artificium rigandi triclinia per ſilvanos aut fiſtulas, quae ſi ex auro vel argento (ut quibusdam mos fuit) erant factae, facile feram in praecedentibus verbis *quadragies* ſcribi. Adiuvat hanc ſententiam hiſtoria, quam Plutarchus refert de Othone, qui quum Neronem exciperet convivio, λέγεται πολλαχόθεν ἀργυροῦς καὶ χρυσοῦς προβάλλειν ἄφνω σωλῆνας, ὥσπερ ὕδωρ τὸ μύρον ἐκχέοντας καὶ καταχλύζοντας, id eſt, *argenteos aureosque tubos multis locis repente emiſiſſe unguentum inſtar aquae effundentes omniaque rigantes.* Regia exemplaria partim ita ſcribunt, *alteri pluris aliquanto roſaria:* partim iſta verba non agnoſcunt,

Cap. 28. *Super ingenuorum paedagogia*] Iuvenalis 10. Sat. 308.

Nec praetextatum rapuit Nero loripedem, nec
Strumoſum, atque utero pariter gibboque tumentem.

Puerum Sporum] Quem mutato nomine Sabinam dixit, ob ſimilitudinem formae: Dio, Zonaras, Suidas: vel Poppaeam, altero Sabinae uxoris deſunctae nomine: ita Plutarchus in Galba; apud quem male ſcriptum Ποππαῖον προςηγόρευσε: nam Ποππαίαν debuit: praeter hiſtoricos multa de hoc inaudito monſtri iſtius facto Dio Chryſoſtomus in ea de pulchritudine.

Cum dote et flameo] Martialis lib. 12. epigr. 42. de Calliſtrato et Afro.

Cap. 29. *Quatenus ferae*] Viterbienſis: *quo ferae,* ut in editis a Rob. Stephano.

Invaderet] Clarius Dio. Atque utinam neuter tam aperte: mallem enim conſuluiſſent ambo pudori, quam περιεργίᾳ legentium.

Et quum affat. deſaeviſſet, conficer. — liberto] *Confici* accipe hic, ut περαίνειν et περαίνεσθαι apud Graecos. Laertius lib. 2. in Menedemo, ſec. 127. Μειρακίου καταθρασυνομένου, εἶπε μὲν οὐδενί· λαβὼν δὲ κάρφος, διέγραφεν εἰς τοὔδαφος περαινομένου σχῆμα· ἕως ὁρώντων πάντων συνὲν τὸ μειράκιον τὴν ὕβριν, ἀπηλλάχθη. Idem in Arceſilao et ſaepe alibi. Non igitur audiamus doctiſſimum virum, qui in novis Semeſtribus, vel *conficerentur* ſcribi voluit, vel *conciderentur:* quarum emendationum altera manifeſto falſa, altera non neceſſaria et vana: nam verum eſt, *conficere* eſſe περαίνειν. Capitolinus Maximin. 4. *potes tricies mulierem perficere.*

Cap. 30. *Octingena nummum millia — erogavit*] Codices Groſlotianus et Viterbienſis: in hoc vero amplius haec verba annotata ante τὸ *octingena* in margine quidem, ſed quaſi inſeri contextui debuerint, reperi, *in una elotione,* forte pro, *una donatione,* ut lib. 2. c. 30.

Quadringenis in punctum HS., aleam lusit] Exposuimus ad lib. 2. c. 71.

Nunq. carrucis minus mille fecisse iter traditur] Persarum fuit haec luxuria, et regum Syriae, de quibus multa Athenaeus commemorat variis locis. Plutarchus de Surena, qui Crassum debellavit: Ἐξήλαυνεν, ait, *καθ' ἑαυτὸν ἀεὶ χιλίαις σκευοφορούμενος καμήλοις, καὶ διακοσίαις ἀπήνας ἐπήγετο παλλακίδων.*

Soleis mularum argenteis] Graeci similiter *ὑποδήματα ἵππων* vocant, ut Arrianus in Dissertationibus lib. 3. c. ultimo. Sic apud Aristotelem *καμήλους εἰς πόλεμον ἰούσας ὑποδέειν καρβατίναις* Histor. animalium lib. 2. ut *calceare mulas* noster in Vespasiano c. 33. Xiphilinus *σπαρτία* in simili sententia nominat. Ἡ Σαβίνη, inquit, *αὕτη οὕτως ὑπερετρύφησεν, ὥστε τὰς ἡμιόνους τὰς ἀγούσας αὐτὴν ἐπίχρυσα σπαρτία ὑποδεῖσθαι.* Proprie *σπαρτία* dicuntur funiculi, quibus calcei consuuntur aut colligantur: unde apud Athenaeum *ὑποδήματα ἐνημμένα σπαρτίοις σαπροῖς*: sed et integra calceamina Hispanis conficiebant e sparto, in pastorum *ὀρειβατῶν* usum: quorum meminit Plinius c. 2. lib. 19. Similia istis erant et mularum *σπαρτία.* Apud Columellam lib. 6. c. 22. solea spartea aegri bovis pes induitur. Leo Africanus lib. 3. in Fessae urbis descriptione: *Quosdam,* ait, *reperias, qui sportas certosque funiculos parant, quos Africani equorum pedibus addere solent.*

Cum Mazacum turba et cursorum] Ita editum in antiquissima editione Lugdunensi aliisque melioris notae, non *hamaxicorum,* ut in ceteris. Confirmant lectionem, quam secuti sumus, omnes vett. Mss. et prima quoque editio: etsi in omnibus perperam syllaba *cum* sequenti dictioni inhaeret. Quare merito Turnebus eam lectionem est amplexus et interpretatus in Adversariis. Memmianus hoc loco varie corruptus.

Cap. 31. *Auream nominavit*] Praeter historicos et Latinos scriptores, meminit huius Dio Chrysostomus, orat. 47.

Stagnum maris instar — Rura insuper] Martialis lib. 1. Spect. epigr. 2.

Hic, ubi conspicui venerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant:
Hinc, ubi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

Fistulis unguenta desuper spargerentur] Ita scriptum in Viterbiensi; nec displicet: verum in Memmii, Pithoei et Grosslotii *fistulatis*, quam lectionem leviter castigatam maxime probo. Legamus igitur *coenationes laqueatae tabulis eburneis versatilibus, ut flores: fistulatae, ut unguenta desuper spargerentur.* De istis coenationibus versatilibus notamus ad Athenaei lib. 4. initio.

Eiusmodi domum quum absolut. dedicaret] Dedicare non solum est ἀντιθένχι τῷ θεῷ, sed etiam auspicari usum alicuius rei: quod fiebat cum solemni festivitate: sic *dedicatio patinae*, in Vitellio c. 13. et apud alios Latinos scriptores. Idem mos olim apud Hebraeos, ut apparet Deuteron. c. 20. et Graecos. Plinius ad Traianum: *Qui virilem togam sumunt vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare.*

Converteretur] Vulgo *committeretur*; eleganter: sed in ea lectione, quam reposuimus, consentiunt omnes manuscripti nostri, etiam Cuiacii.

Fossam ab Averno Ostiam usque] De hac sentit Statius in carmine de via Domitiana 4. Sylv. 3, 7.

Nec frangit vada, montibusque caesis
Induit Nero sordidas paludes.

Quod ubique esset custodiae] Servant hanc lectionem Viterb. Memmii, Pithoei et Lislaei membranae: *custodiae* sunt vincti: *quod ubique esset custodiae*, Graecum est, πᾶν ὅπερ ἦν ἀπανταχοῦ δεδεμένον. Tacitus 5. Histor. c. 16. *attamen fusos Germanos, quod*

roboris fuerit. Graeci dicunt, ὅ,τι περ ἦν ὄφελος. In Cuiacii tamen libro, *quot ubique essent custodiae.* Possis etiam legere, *quod ubique esset custodiarum,* ut c. 43. *quidquid ubique exulum.*

Cap. 32. *Pro semisse dodrans cogeretur*] Scrib. *dextans ei cogeretur,* ex Viterb. Pith. et Liſlaei et Memmii.

Eo nomine essent, quo fuissent] Scribe, vocibus transpositis, *si qui sine probabili caussa eo nomine fuissent, quo essent familiae, quas ipse contingeret:* ita quidem libri: perspicue recte: nam τὸ *fuissent* libertis competit, qui obierant suum diem: at familiae manebant.

Studiosis iuris, qui scripsissent vel dictassent ea] Errant, qui aliter hunc locum legunt: magis, qui putant delenda verba illa, *studiosis iuris.* Quis nescit, Romanos in faciendis omnibus paullo maioris rei contractibus, itemque in scribendis testamentis, ad Iurisperitos adisse? Mitto Ciceronis multos locos. Arrianus in Epicteto c. 13. lib. 2. Ἀλλ' οὐδὲ νομικόν τινα παρέλαβε πώποτε τὸν ἐροῦντα αὐτῷ καὶ ἐξηγησόμενον τὰ νόμιμα· ἀλλὰ διαθήκην μὲν οὐ γράφει, μὴ εἰδὼς πῶς δεῖ γράφειν, ἢ παραλαβὼν τὸν εἰδότα· οὐδ' ἐγγύην ἄλλως σφραγίζεται, ἢ ἀσφάλειαν γράφει· ὀρέξει δὲ χρῆται δίχα νομικοῦ. B. Augustinus in Ioannem: *Qui habent caussam et volunt supplicare, quaerunt aliquem scholasticum Iurisperitum, a quo sibi preces componantur.* Sero postea has partes sibi vindicarunt tabelliones: a quibus propterea iurisperitia exigitur, Novella 66. quin etiam νομικοὶ dicti tabelliones. Suidas in Ταβελλίων.

Cap. 33. *Deniq. bustum eius consepiri — neglexit*] Principum defunctorum cineres in Mausoleum, dum fuit ibi vacuus locus, inferebant: sed busta, ubi fuerant cremati, non minus pro religiosis locis habebantur. Sic notat Strabo in descriptione campi Martii, τὸν τῆς καύστρας τοῦ Αὐγούστου τόπον diversum a Mausoleo. Ser-

vatum idem in ceteris principibus, quorum bufta inftar ceterorum monimentorum et fepulcrorum fuere. Semper autem monimenta fuorum fepiebant veteres, tenuiores quidem maceria aut humili aliqua levique materia: honeftiores vero lorica e filice vel faxo aut marmore. Infra c. 50. *In eo monimento folium porphyretici marmoris fuperftante Lunenfi ara circumfeptum eft lapide Thafio.* Statius in tumulo Prifcillae: — — *tantas venerabile marmor Sepit opes.* Vetus epigramma in Caninium:

> *Quoad vixfi, vixfere omnes inter meos.*
> *Eundem mi amorem praeftat puerilem fenexs.*
> *Monimentum indiciofi, faxo feptum ac marmore.*

De eodem fepimento intelligit Virgilius in Culice:

> — — *tumulus formatum crevit in orbem,*
> *Quem circum lapidum levi de marmore formas*
> *Conferit, asfiduae curae memor.*

Paufanias *περιοικοδομὴν* vocat 2. Eliacorum: alibi *κρηπῖδα*, tribus, ni fallor, locis. Germanicus in epigrammate de tumulo Themiftoclis, *καὶ τύμβῳ κρηπῖδα περίγραφε Περσικὸν ἄρη.* Ita Dio quoque lib. 51. dixit *τὴν κρηπῖδα τοῦ Ἰουλιείου ἡρώου*: male interpretes *bafim* vertunt: cur non Graecam vocem retinuerunt, ut apud Iuvenalem et Marcellinum, *crepido pontis?* Sane *κρηπὶς* et *βάσις*, *δὶς διὰ πασῶν.* Macer lege 37. Dig. De religiofis. etc. *monimentum fepulcri* definiens, iftiusmodi *κρηπῖδας* intelligit.

Impunitatem] Peccant, qui *immunitatem* cenfent fcribendum: nam Locufta ante veneficii damnata fuerat, ut ait Tacitus: ac licet poenae exactae non fuerunt, impunitatem tamen non ante meruerat.

Cap. 34. *Abductaque milit. et German. ftatione*] *Milites ἁπλῶς* in hiftoria Romana funt cives, qui erant in numeris: vel praetoriani, ut hoc loco. Tacitus lib. 13. c. 18. *Cognitum id Neroni, excubiasque militares, quae ut coniugi Imperatoris olim, tum et ut matri fer-*

vabantur, et Germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet: vel legionarii, ut alibi docemus accipiendam vocem στρατιώτας apud Lucam in Actis c. 23. tmemate 23., ubi optime Syrus paraphrastes pro ea voce posuit, *Romanos:* iis adiunguntur δεξιολάβοι. Quos eodem interprete auctore censemus fuisse iaculatores, puta Cretenses aut ex alia qua gente, inter auxiliares legioni cuique adiunctos, militantes. Sed haec melius ad Polybium.

Tractans lanuginem eius — iam grandis natu] Est, qui malit, *iam grandibus natu,* non displicet.

Nam necdum defunctae bona invasit] Praedia fuerunt ad Baias et ad Ravennam: in quibus mox Nero ganeas insignes et ἡβητήρια instituit. Sic lego apud Dionem, non, ut est editum, νικητήρια.

Cap. 35. *Poppaeam Sabinam*] In optimis libris, nostro et Memmii ac Pithoei, constanter *Pompeia* haec nominatur, ut apud Plutarchum et alios quosdam Graecos, Πομπαία.

Indicem subiecerit, qui stupratam a se fateretur] Viterb. *qui fingeret, dolo stupratam a se fateretur.*

Per vim constuprasset] Omnes nostri libri *conspurcasset.*

Rufinum Crispinum] Codex Pithoei, *Rufrium.*

Servis ipsius demandavit] Viterb. *servis suis.*

Cap. 36. *Stella crinita quae — vulgo putatur*] Ptolemaeus in Carpo: Οἱ κομῆται ἣν φανῶσιν ἐν κέντρῳ βασιλέως τινὸς, τελευτήσει ὁ βασιλεὺς, ἢ μέγας τίς.

Anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit] Scripti nostri, *Babillo.* Emendant quidem eruditi *Balbillo,* ut hic ille sit Balbillus, cuius exstat apud Senecam laudis plenum elogium; alii *Babylonio:* fortasse melius *Babyla;* nam in Graecorum historiis Βαβύλας usitatum nomen.

Tamquam aliter illi — nisi morte succurrere] Intelligit Sulpicium Asprum, de quo Tacitus lib. 15. c. 68. *Proximum constantiae exemplum Sulpicius Asper centurio praebuit: percontanti Neroni, cur in caedem suam conspiravisset, breviter respondens, non aliter tot flagitiis eius subveniri posse:* quem locum corrumpunt omnino, qui corrigunt *obveniri.* Nam homini tantis dedecoribus operto, nihil nisi mortem putabant remedium infamiae posse afferre. Vide lib. 5. c. 66. de Artabani litteris. Dionis locus non praetermittendus, qui Asprum hunc vocat, non Aprum, ut Tacitus. Ἐκεῖνος, inquit, *ἐρωτηθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιθέσεως, εἶπεν, ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην.* Non ergo aliter Tacitus scripsit quam *subveniri.*

Cap. 37. *Imagines restituisset*] Memmii, Pithoei et Grosloтii, *retinuisset.* Tacitus in eadem sententia *coluisset.* Lib. 16. c. 7.

Medicos admovebat] Minus recte quidam libri *admonebat.* Exemplo sit Vestinus, de quo Tacitus 15. Annal. 69. *Omnia simul properantur, clauditur cubiculo, praesto est medicus, abscinduntur venae, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur.*

Polyphago cuidam] Et illis locus inter eos, quibus principes oblectantur. Vopiscus in Aureliano c. 50. *Vehementissime delectatus est phagone, qui usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam eius aprum integrum, centum panes, vervecem et porcellum comederet: biberet autem infundibulo apposito plus orca.*

Cap. 38. *Per sex dies — ea clade saevitum est*] Tacitus aliter: *Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus:* et item aliter vetus lapis Romae, in quo haec leguntur inter cetera: QUANDO. URBS. PER. NOVEM. DIES. ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBUS.

Ἐμοῦ θανόντος] Refert Dio, hunc verſum frequenter Tiberio in ore fuiſſe, lib. 58.

Collationibusque non receptis — et efflagitatis] Oroſius narrat, neſcio unde acceptum: *Centies centena millia ſestertium annua ad expenſas a ſenatu ſibi conferri imperavit.*

Cap. 39. *Triginta funerum millia — venerunt*] Id eſt, delata ſunt tot mortuorum nomina ad eos, qui pecuniam, pro quoque mortuo pendi ſolitam, exigebant recipiebantque. Mos vetuſtiſſimus a Servio Tullio rege inſtitutus, ut certum quid penderetur εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδρυμένης, ἣν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογινομένων: inquit Dionyſius Halicarnaſſeus. *Ratio Libitinae* eſt acceptarum pecuniarum liber, quem conficiebant, qui Veneris Libitinae theſauro praeficiebantur. Euſebius et Hieronymus in Chronico ephemeridem obſcurius vocant, de ſimili peſte ſub Veſpaſiano: *Lues ingens Romae facta, ita ut per multos dies in ephemeridem decem millia ferme mortuorum hominum referrentur.* Vide Tacitum fine anni DCCCXVIII. *Triginta* autem legimus cum omnibus codicibus, non *trecenta*, ut quidam hariolabantur: quaſi magnum haberi non poſſet, quod non eſſet maximum. Idem numerus apud Othonem Friſingenſem e Suetonio.

Legionibus in Armenia ſub iugum miſſis] Hoc falſum. Tacitus: *Addidit rumor, ſub iugum miſſas legiones, et alia ex rebus infauſtis, quorum ſimulacrum ab Armeniis uſurpatum eſt:* ſed hunc rumorem pro re certa etiam alii quidam hiſtorici habent.

Nihil eum patientius quam maledicta — tuliſſe] Contrarium tamen ſuadeant Taciti verba Annal. lib. 15. c. 67. *Nihil in illa coniuratione gravius auribus Neronis accidiſſe conſtitit, qui ut faciendis ſceleribus promptus, ita audiendi, quae faceret, inſolens erat.*

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων μητροκτόνοι] Sors eſt Apollinea. Auctor dialogi de Nerone: Καίτοι τοῦ Πυ-

θίου καταλέξαντος αὐτὸν εἰς τοὺς Ὀρέστας τε καὶ Ἀλκμαίωνας, οἷς τὸ μητροκτονῆσαι καὶ λόγον τινὰ εὐκλείας ἔδωκεν, ἐπειδὴ πατρὶ ἐτιμώρησαν.

Νεόνυμφον Νέρων ἰδίαν μητέρ᾽ ἀπέκτεινε] Placet Νεόνυμφον, ut in cod. Viterb.: nam obiicit Neroni auctor versiculi incestum cum matre, de quo c. 28.

Quod Naupl. mala bene cantitaret — disponeret] Alludit ad tragoediam aliquam de Nauplio vel Palamede, quam Nero, inter cetera fabularum argumenta, de quibus in genere dictum c. 21., saltavit. Palamedem scripserant certatim multi Graeci Latinique tragici. Sophocles in his, cuius etiam alia exstabat fabula: cui index Ναύπλιος πυρκαεύς. Eius meminit Hesychius. Non sequor eos codd., in quibus scriptum *naublide*, pro *Nauplii*. Sententiam horum verborum pluribus expressit Philostratus: quae ad lucem istorum, et vulgatae lectionis confirmationem scribam: Τί φήσεις; τοῦτον τὰ μὲν Κρέοντος καὶ Οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν, ὡς δεδιέναι, μή που λάθοι ἁμαρτὼν θύρας ἢ στολῆς, ἢ σκήπτρου· ἑαυτοῦ δὲ καὶ Ῥωμαίων οὕτως ἐκπίπτειν, ὡς ἀντὶ τοῦ νομοθετεῖν νόμους ᾄδειν. *Quid de eo dicas, qui Creontis et Oedipodis mala tanta accuratione saltet, ut metus ei sit, ne per imprudentiam aut ianua aberret, aut circa vestem quid peccet, aut sceptrum ne excidat: quum is interea ita sui et Romanorum obliviscatur, ut pro legumlatore cantorem agat?*

Exitium C. Claudii Agrippinaeque significans] Scribe *exitum scilicet Claudii.* Propagata ista macula in priorem editionem nostram ex Antverpiensibus. In MSS. vidi *exitum s. Claudii.* Ita passim in veterib. *s* pro *scilicet:* inde caussa errandi.

Cap. 40. Τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει] Non aliter Viterb.: at Memmii et Lisslaei, ἡμᾶς διαθρέψει. Dio: Ἐβουλεύσατο ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πλεῦσαι, ὑπειπὼν, ὅτι ἂν καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπέσωμεν, ἀλλὰ τό γε τέχνιον ἡμᾶς ἐκεῖ διαθρέψει.

Ordinationem Orientis] Fugit nos hic locus, ut aliquot alii, qui ex Mff. erant emendandi. Legendum enim ex cod. Viterb. Memm. Pithoei et Lifl. *Spoponderunt tamen quidam deftituto Orientis dominationem.*

Septuagef. ac tert. annum cavendum fibi audivit] Decepit Apollo, ambiguo, ut femper, refponfo vanum confultorem: ac fortaffe talis edita fors fuerat: Ἑξηκοστὸν ἔτος, τρισκαιδέκατον τε φυλάττου. De adventu Neronis Delphos multa memorabilia Themiftius orat. 5.

Cap. 41. *Reliquam — per organa hydraulica*] Lego: *reliqua diei parte eos per organa hydraulica novi et ignoti generis circumduxit: oftendensque.*

Cap. 42. *Poftquam deinde etiam Galbam*] Plutarchus: Ὁ Νέρων ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰ περὶ Γάλβαν (ἔτυχε δὲ λελουμένος καὶ ἀριστῶν) ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν.

Inaudita et incognita pati] Galba apud Tacitum Hiftor. 1, 16. *Sit ante oculos Nero, quem longa Caefarum ferie tumentem, non Vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, fed fua immanitas, fua luxuria, cervicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum.*

Qui fuum imperium vivus amitteret] Darius apud Curtium lib. 5. *Nec dii fiverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quisquam aut condonare poffit: nec hoc imperium vivus amittam, idem erit regni mei qui et fpiritus finis.* Nota vox illa καλὸν ἐντάφιον ἡ τυραννίς.

Cap. 44. *Argent. poftulatum, aurum ad obrufam*] Ita habetur hic locus in editione principe Romae nata, quae merito auctoritatem manufcripti obtinet: confentiunt cum ea et veteres noftri, in quibus *poftulatum*, non *puftulatum* aut *pufulatum* (nam haec tria unum fignificant) fine ulla varietate fcriptum: Memmianus, *poftulatum:* deinde in Pithoei et Liflaei *aurum ad obruffam,* non, ut alii libri, *aurum obryzum:* at in Viterb.

corrupte *aurum adeo obrosum, ut pl.* Ceterum, qui de hoc loco plura cupis, adi magni Turnebi Adversaria, et clarissimi Iurisconsultorum Cuiacii Observationum lib. 7. c. 39.

Cap. 45. *Ex annonae quoq. caritate — invidia*] Varie scriptum hunc quoque locum reperimus. Mihi vero unice placet et sola Viterbiensis lectio, quam et veteres omnes confirmant, etsi leviter corrupti in posterioribus syllabis huius vocis. Lego igitur, *lucrantium:* atque ita omnino scribi debere pertendo. Sensus est: quum omnium iam animus a Nerone esset alienatus, extremum malorum accessisse cumulum, casum, qui hic narratur. Annonae erat ingens Romae inopia, avideque naves Alexandrinae ab omnibus exspectabantur, grassantibus interea dardanariis, qui publicam calamitatem in occasionem quaestus vertere soliti. Ita suspensis omnium animis, nuntiatur navis Alexandrina pulverem luctatoribus aulicis advexisse. Tum vero fremere omnes et in Neronem invidiam vertere, quam ante iuste conceperant adversus lucrantes ex annonae caritate. In libris regiis, et plerisque aliis, *lucrantia,* constantissime scriptum: quod lectorem celare nolui, quum praesertim et Memmianus non aliter habeat.

Stat. eius a vertice curr. appositus est — tandem] Currum intellige, simulacrum parvum eorum curruum, quibus insistebant aurigantes in circo: ac videtur non alius currus appensus fuisse, quam quibus ludebant in abaco ad similitudinem circensium, ut ante dictum. Ita esse legendum, non *cirrus,* super auctoritatem Mss. nostrorum, in quibus omnibus, etiam Memmiano, sic habetur, declarant sequentes inscriptiones διxσυρτικαί· quarum prior Graeca, ut ait Suetonius, acroteleutium fuit senarii tragici, hoc modo: Νῦν γὰρ ἔστ' ἀγών. ut apud Aristophanem in Pace vs. 275. Ὦνδρες. τί πεισόμεσθα, νῦν ἀγὼν μέγας. Apparet, proverbiale dictum esse, quoties ad certamen aliquod se compararent. Sic

apud elegantiſſimum ſcriptorem, Chariclea parans ſe ad periculum ſubeundum ſtatus et vitae, πλησίον ὁ ἀγὼν, inquit ad Theagenem ſuum, lib. 10. Simile illud in Oreſte Euripidea, οὐχ ἕδρας ἀγών. Terentius Hecyr. 1, 2, 29. *Non eſt opus prolato.* Tale et illud apud Sophoclem, οὐχ ἕδρας ἀκμή. Bacchylides, οὐχ ἕδρας ἔργον οὐδ' ἀμβολᾶς. Aeſchylus in Agamemnone, τὸ μὴ μέλλειν δ' ἀκμή. Altera inſcriptio fuit: *Trahe tandem:* aut Graeca ſortaſſe, νῦν δεῖ ἐλαύνειν, vel ἕλκειν. Neque enim id διαῤῥήδην Tranquillus negat. Utrautra lingua fuerit concepta, certum eſt, *trahere* vel ἕλκειν ad aurigationem eſſe referendum. Orpheus in thymiamate Solis: Χρυσολύρη, κόσμου τὸν ἐναρμόνιον δρόμον ἕλκων. Sed videtur verbum *trahere* aliquid βλάσφημον et inominatum habere, ut quum dixit c. 22. libri huius, *tractum praſinum*, et apud Plinium lib. 28. c. 17. *quadrigis agendis tractos, rotave vulneratos:* ideo ſcriptum potius ab iſtis *trahe* quam *age* vel *agita:* aut ἕλκε potius quam ἔλαυνε. Etſi ea quoque vox aliquid interdum ſonat ominoſi, ut, quum Diogenes Laertius ait, epigramm. in Stilponem, πιὼν γὰρ ἤλασε, id eſt, obiit, periit. Ita autem interpretamur hunc locum: nec moramur alias diverſas ſcriptiones, quas et ante nos alii annotarunt, et nos offendimus: nam *cirrus* habetur in veteri Rom. cod. pro *currus*, et in Viterb. *traderet* pro *traheret*. At Pithoei Liſſlaeique et editionum veterum optima quaeque in ea lectione, quam amplectimur, conſentiunt. *Raderet* ſane, quod adeo Turnebo placuit, nusquam ſcriptum eſt. Scio tamen, Petrum Fabrum τὸν πολυμαθῆ in Agoniſtico ſuo illud Turnebi *traderet* acriter defendere: ſed quam toto illo capite doctiſſimus vir fallatur, quum in explicandis Plutarchi et Theocriti locis, tum etiam in iſto, alio in opere disputamus. Ac mihi quidem ſic videtur: τὸ δ' εὖ νικάτω, ut tragicus ait poeta.

Alterius collo et ascopera deligata] In codice Viterb. hodie scriptum, ut in ceteris fere Mss. omnibus, (etiam Memm. et iis, qui in regis bibliotheca servantur, antiquitatis non contemnendae) *ascopa* vel *etscopa:* quae lectiones sunt ambae in Viterb., sed persuasus fere sum, in iis membranis, unde noster codex olim fuit Viterbii descriptus, liquido fuisse *ascopera*, aut saltem *scopera:* manet enim adhuc litura eius virgulae, quae, quum transversa inducitur τῷ *p*, efficit *per*. Quare non dubitemus amplius de lectione, quam primus Politianus prodidit. *Ascopera* dictum, ut hippopera apud Senecam: ne quis miretur, Suetonium ea voce usum. Non enim puto, eam esse caussam, quam asserunt quidam, quod sequens inscriptio Graeca fuerit; quod neque auctor dicit, neque verum censeo.

Ego quid potui] Populi vox est compellantis Neronem; aut Agrippinae matris.

Crebro vindicem poscebant] Vox est servorum petentium vindicem, hoc est, καρπιστὴν, ut simul allusionem facerent ad Iulium Vindicem, qui conspiraverat in Neronem pro libertate publica.

Cap. 46. *A simulacris gentium — circuiri*] Non singularum tantum personarum statuas et imagines, sed gentium quoque factas esse legimus, ut populi Romani apud Rhodios et alibi: similes intelliguntur imagines gentium, quae inter ornamenta theatri Pompeiani; nam male Beroaldus, et post eum Torrentius, huc referunt locum Plinii ex lib. 7. c. 3., qui nihil pertinet ad haec simulacra, de quibus Suetonius sentit, et quorum meminit Plinius lib. 36. c. 5. *Idem Varro*, inquit ille, *et a Coponio XIV nationes, quae sunt circa Pompeii, factas, auctor est.* Martinus Polonus in Chronico: *Erat Romae consecratio omnium statuarum, quae statuae scripta nomina gentis in pectore, cuius imaginem tenebant, gerebant.* Pompeii exemplum fuerat et Augustus imitatus: si quidem ex fide scribit haec Servius ad

Virg. 8. Aen. 722. *Porticum*, ait, *Augustus fecerat, in qua simulacra omnium gentium collocaverat; quae porticus appellatur Ad nationes.* Reperio autem simulacra gentium producta in funebri pompa principum defunctorum. Dio lib. 56. de exsequiis Augusti: Τά τε ἔθνη πάνθ' ὅσα προσεκτήσατο ἐπιχωρίως σφίσιν ὡς ἕκαστα ἀπεικασμένα ἐπέμφθη. Idem in funere Pertinacis: Παρῆλθον μετὰ τοῦτο τὰ ἔθνη πάντα τὰ ὑπήκοα ἐν εἰκόσι χαλκαῖς ἐπιχωρίως σφίσιν ἐσταλμένα.

Ac brevi dignum exitum facturos] Male, qui *exitium* pro *exitum* scribunt. *Exitum facere* probum et elegans dicendi genus. Seneca epist. 115. *Exspectarent viderentque, quem admirator auri exitum faceret.* Petronius Arbiter: *Pictura quoque non alium exitum fecit.* Quintilianus declamatione 4. *Filium pietate pereuntem ne velis exitum facere parricidae.* Et declamatione 5. *Exitum faciam hominis, ad quem non venerit pater.* Et in 8. *Hunccine fecit exitum illa modo civitate tota conspicua mater?* Marcellus Iurisconsultus lege 3. Dig. De iis, quae in testamento delentur etc. *Credi potest, satis se consecuturum putasse, ut intestati exitum facerent.*

Atque in hoc decidisse versu] Aliter Dio, vel potius, ut puto, Xiphilinus, Dionis narrationem corrumpens: Νέρων μὲν δὴ τοιαῦτα ἐτραγῴδει καὶ τὸ ἔπος ἐκεῖνο συνεχῶς ἐνενόει οἰκτρῶς,

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Cap. 47. *Mensam subvertit*] Plutarchus, ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν: sed in tempore, quo id factum, dissentit. Vide ad c. 42.

Cap. 48. *Quatuor solum comitantibus*] Iosephus totidem ait, Ἁλώσεως lib 4. c. 29. Διαδρὰς δὲ σὺν τέτρασι τῶν πιστῶν ἀπελευθέρων ἐν τοῖς προαστείοις ἑαυτὸν ἀνεῖλε. Dio Cassius, tres tantum fuisse, auctor est, Phaonem, Epaphroditum, Sporum. De Sporo dissentit ab historicis Dio Chrysostomus: qui eum facit auctorem

caedis Neronis, memorem illatae ſibi iniuriae, et ulciſcendi cupidum.

Et ſalutatus] Non ſimpliciter, verum ita, *Salve, Imperator.* Dio, καὶ αὐτοκράτωρ προσηγορευθείς.

Ut interim in ſpecum egeſtae harenae concederet] Dio paullo aliter: ἐς καλαμωδίαν τόπον τινὰ ἐκρύφθη, *in arundineto quodam ſeſe occuluit.* Subiecta vox Neronis fidem adſtruit narrationi Dionis: neque disſentit Suetonius, ſi recte capias. Hic videtur eſſe locus, quem aetas poſterior appellavit Ciſternam Neronis. Radevicus de geſtis Friderici I. lib. 2. c. 66. *Nono die deſcendentes trans Tiberim, eo die et altero commorantes, XI. exierunt, et pervenerunt ad Ciſternam Neronis, in qua latuit Nero fugiens Romanos inſequentes.* c. 70. *Probatum eſt etiam, quod Rolandus XII. die poſt domini Victoris promotionem, ab Urbe egreſſus, apud Ciſternam, in qua Nero Imperator quondam ab Urbe profugus latitavit, primo eſt immantatus.*

Cap. 49. *Scrobem cor. fieri imper. — modulum*] Et qui carnificis manu puniendi erant, et qui aliqua neceſſitate coacti ſe interimebant, in ſcrobibus praeparatis ſaepe ſoliti ſedere; credo, ut evitaretur caſus ἀσχήμων poſt vulnus acceptum. Appianus de bellis civilibus lib. 4. in hiſtoria Labeonis ſeſe vita privantis, afflictis Bruti Caſſiique partibus: Λαβεὼν δὲ βόθρον ἐν τῇ σκηνῇ τὸ μέγεθος αὐτάρκη σώματι ὀρυξάμενος, τὴν σφαγὴν ὑπέσχε καὶ τῷ δὲ μὲν ἡ σκηνὴ τάφος ἐγένετο. Tacitus lib. 15. c. 67. *Poena Flavii Veiani Nigro tribuno mandatur: is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit: quam Flavius ut humilem et anguſtam increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex diſciplina.* Philoſtratus lib. 5. narrans ſub ingreſſum Apollonii Tyanei in Alexandriam obviam illi factos carnifices ducentes ad ſupplicium duodecim λῃστὰς τὴν αἰτίαν, id eſt, quorum elogium continebat, latrones eos eſſe (αἰτία hic elogium puniendorum ſignificat, id eſt, titulum, vel τίτλον, ut vocat

Ioannes, Matthaeus ſimiliter *αἰτίαν*, et apud Marcum *ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας* pro inſcriptione elogii) harum ſcrobium ita meminit: *Πρὸς τοὺς δημίους ὑφ' ὧν ἤγοντο, ὑφεῖναι, ἔφη, κελεύω τοῦ δρόμου, καὶ σχολαίτερον ἥκειν ἐπὶ τὸ ὄρυγμα.* Neſcio, annon talis mos aliquis fuerit Athenis ſervatus: nam ſane is locus, ubi de damnatis ultimum ſupplicium ſumebatur, *ὄρυγμα*, *foſſa*, dicebatur. Vide Harpocrationem et Demoſthenem contra Ariſtocratem.

Qualis artifex pereo] Dio: *Ὦ Ζεῦ, οἷος τεχνίτης παραπόλλυμαι.* Intellige vocem *artifex*, ut quum Graeci nominant *Διονύσου τεχνίτας*: de quo apud Ariſtotelem in Problemm. Graeci quidem *κιθαρῳδὸς* explicatius vertunt, ut in Manaſſae Chronico, *οἷος, ὦ Ζεῦ, κιθαρῳδὸς ἐξ ἀνθρώπων ἀπόλλυται.*

Nudi hominis cervicem inſeri furcae] De huius ſupplicii modo alibi diſputamus, et varios errores doctiſſimorum virorum, qui nuper de his ſcripſerunt, refellimus. Mirum ſane, tantum in litteris Latinis virum adeo fuiſſe impeditum in explicando, quid eſſet *furca* Romane loquentibus.

Ferrum iugulo adegit] Quid igitur illud eſt, quod Hegeſippus ait lib. 4. c. 20. Neronem periiſſe *mangano, quod ipſe ſibi de ligno pararat:* ferro enim et gladio periit, non mangano. Eſt vero *μάγγανον* inſtrumentum ad iacienda tela, ut balliſta: huius in Gloſſario mentio et apud Leonem in Tacticis, atque alios. Euſebius in hiſtoria lib. 6. *Ὥςπερ ἐκ μαγγάνου τινὸς εἰς τὸ μέσον ῥιφεὶς ἀναφαίνεται.* Eſt et inſtrumentum ad torquendum, de quo ſenſit Hegeſippus. Euſebius lib. 8. *Γύναια τοῖν ποδοῖν ἀποδεσμούμενα μετέωρά τε καὶ διαέρια κάτω κεφαλὴν μαγγάνοις τισὶν εἰς ὕψος ἀνελκόμενα.* Et in libri eiusdem ſupplemento *τοῖν ποδοῖν μαγγάνοις τισὶ ξένοις διακλώμενος.* Significat et alia, quae miſſa nunc facio. Neſcio vero, unde id Hegeſippus habuerit: nam alii omnes nihil amplius quam, Neronem ſe ipſum interfeciſſe, narrant.

Cap. 50. *Cum Acte concubina*] E 13. Annali Taciti haec ancilla nota, et Neronis contubernium cum ipsa, neque tacetur eadem a Dione.

Impositum colli hortorum] Viterbiensis *colle ortulorum*, duplici archaismo: *colle*, pro *colli*; et *ortulorum*, pro *hortulorum*: quo modo scripsisse multos antiquorum, ex iis constat, quae scripserunt veteres de orthographia.

Cap. 51. *Plerumque synthesinam — discalceatus*] Hoc est, habitu hominis in triclinio discumbentis. Satyrici auctor: *In his eramus lauticiis, quum ipse Trimalcio ad symphoniam allatus est, positusque in cervicalia minutissima, expressit imprudentibus risum. Pallio enim coccino adrasum incluserat caput, circaque oneratas veste cervices laticlaviam immiserat mappam, fimbriis hinc atque illinc pendentibus.* Dio *sudarium* vertit σινδόνιον, totum enim hunc locum ita exprimit; Τοὺς βουλευτὰς χιτώνιόν τι ἐνδεδυκὼς ἄνθινον καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων, ἠσπάσατο· καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἤδη παρηνόμει ὥστε καὶ ἀζώστους χιτῶνας ἐν τῷ δημοσίῳ ἐνδύεσθαι.

Cap. 52. *A philosophia eum mater avertit — esse*] Philostratus in vita Apollonii Tyanei, homini vano dictum non vanum in hanc sententiam tribuit: Φιλοσοφία παρὰ βασιλεῖ ἀνδρὶ, ξύμμετρος μὲν καὶ ὑπανειμένη, θαυμαστὴν ἐργάζεται κρᾶσιν· ἡ δὲ ἀκριβὴς καὶ ὑπερεπιτείνουσα φορτική τε, ὦ βασιλεῦ, καὶ ταπεινοτέρα τῆς ἡμετέρας σκηνῆς φαίνεται· καὶ τύφου δὲ αὐτό τι εἶναι ἡγοῦνται βάσκανοι.

A cognitione veter. orator. Seneca — detineret] Quintilianus de Seneca lib. 10. c. 1. in f. *Tum autem solus hic fere in manibus adolescentium fuit: quem non equidem omnino conabar excutere, sed potioribus praeferri non sinebam: quos ille non destiterat incessere, quum diversi sibi conscius generis, placere in dicendo posse, iis, quibus illi placerent, diffideret.*

Venere in manus meas pugillares libellique] Appellat libellos chartas viliores, quibus olim eruditi utebantur, quando primum aliquid componebant, ut opus emendatum in chartam meliorem inde transferrent. Epiphanius eiusmodi libellos vocat *σχεδάρια*; chartas autem, quae opus correctum excipiebant, *τετράδας*. Sic ille in operis ſine: *Ὑπάτιος, ὁ τὴν μεταγραφὴν ἀπὸ τῶν σχεδαρίων ἐν τέτρασι ποιησάμενος.*

Cap. 53. *Habuit et ping. ſingendique — ſtudium*] Dio Chryſoſtomus in ea de philoſopho: *Φασὶ δὲ καὶ γράφειν καὶ πλάττειν ἱκανὸν αὐτὸν εἶναι.* De Nerone loquitur.

Maximā aut. popularit. efferebatur — moverent] *Maxima popularitas,* maximum placendi vulgo ſtudium. Non displiceat *maxime autem popularitate.* Eandem vocem (dico *maxime*) ſi quis ex praecedente ſententia ſuſtulerit, non multum, meo iudicio, erraverit. Neronis popularitatem perſtringit Dio Chryſoſtomus, quum ait in oratione de philoſ. *Καίτοι τῶν νῦν βασιλέων τὶς ἐπεθύμει σοφὸς εἶναι τὴν τοιαύτην σοφίαν, ὡς πλεῖστα ἐπιστάμενος· οὐ μέν τοι τὰ τοιαῦτα, ἃ μὴ θαυμάζεται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐφ' οἷς στεφανωθῆναί ἐστι.*

Exiit opinio] Fallitur Torrentius, qui vocem *opinio* putat hinc amovendam, de qua diximus ad lib. 2. c. 51. et 56. Caeſar de bello civili 3. *quae opinio erat edita in vulgus.* Latine loquentibus *opinio* idem perſaepe ac fama.

Cap. 54. *Voverat ſe proditur. — utricularium*] Harum artium peritum fuiſſe Neronem, teſtis unicus mihi Dio Chryſoſtomus in ea, quam modo nominavi, oratione: *Φασὶν*, inquit, *αὐτὸν ἱκανὸν εἶναι καὶ αὐλεῖν, τῷ τε στόματι, καὶ ταῖς μασχάλαις ἀσκὸν ὑποβάλλοντα, ὅπως διαπεφευγὼς ᾖ τὸ αἴσχρον τὸ τῆς Ἀθηνᾶς.*

Cap. 55. *Erat illi aeternitatis — inconſulta*] Plane ſimile eſt Pauſaniae de Nerone iudicium: quod

libet adſcribere. Poſtea enim, quam de liberata ab eo Graecia dixit lib. 7, 17. Ἀπιδόντι, ait, ἐς τοῦτό μοι τοῦ Νέρωνος τὸ ἔργον, ὀρθότατα εἰρηκέναι Πλάτων ἐφαίνετο ὁ Ἀρίστωνος· ὁπόσ' ἀδικήματα μεγέθει καὶ τολμήματί ἐστιν ὑπερηρκότα, οὐ τῶν ἐπιτυχόντων εἶναι ταῦτα ἀνθρώπων, ψυχῆς δὲ γενναίας, ὑπὸ ἀτόπου παιδείας διεφθαρμένης. Non poteſt negari, et cupidinem famae ac nominis ſui aeternitati conſecrandi deſiderium generoſi animi eſſe documentum.

Cap. 56. *Icunculam puellarem — accepiſſet*] Ita olim emendavit Egnatius lectionem omnium librorum, in quibus fere ſcriptum offendimus *agunculam;* quae vox nec Graecam nec Latinam originem habere poteſt. *Imaguncula* vero longius recedit a ſcripta lectione. Fuit autem moris, hominibus praeſtigiatoribus et planis remedia adverſus quosvis morbos et caſus vendere, quae ſemper circumferri facilia eſſent. Talis haec icuncula puellaris: tales illi annuli φαρμακῖται ſive φυσικοὶ, quorum mentio apud Ariſtophanem atque alios. Tales item laminae illae, quarum meminit Arnobius lib. 2. *Adverſus ictus noxios et venenatos colubrorum morſus, remedia ſaepe conquirimus, et protegimus nos laminis, Pſyllis, Marſisve vendentibus, aliisque inſtitoribus atque planis:* nam quid ſibi voluit, obſecro, vir doctus olim, quum illum locum tam inſolenter ſuis emendationibus depravaret? Atqui laminas eſſe περιάπτων genus, ut cetera, quorum meminimus, etiam Alexander Trallianus docet, qui inter magica, vel, ut ipſe vocat, φυσικὰ remedia πετάλων ſive laminarum eiusmodi ſaepe meminit. Ut ad Tranquillum redeam, nimis vereor, ne ſuperior emendatio acutior ſit quam verior. Nam τὸ *a* initio huius dictionis mordicus retinent quantum eſt librorum. In Viterbienſi vero diſerte ſcriptum *acuncula.* Puto, verum eſſe, *acucula,* quae et Latina et proba dictio eſt. Imperator Conſtant. in Cod. Theodoſiano, de repudiis: *Si praeter haec tria crimina repudium marito miſe-*

rit, oportet eam usque ad acuculam capitis in domo mariti deponere. De acu, quae muliebris mundi olim, ut nunc quoque, pars fuit, nihil attinet dicere: notissima enim res est. Huiusmodi igitur acus non minus quam anulos aut laminas in magico instrumento locum habuisse, ex hac lectione discimus.

Cap. 57. *Obiit secundo et trigesimo aetatis anno*] Mirum, silentio esse praetermissum tempus imperii, quod fuisse ait Iosephus annorum tredecim et dierum octo. Zonaras annis tredecim adiicit menses octo, demptis diebus duobus. Xiphilinus duos amplius dies illi tribuit tantum. Clemens vero annorum vult fuisse XIII, mensium VIII, dierum XXVIII. Eusebius, nisi fallunt nos, ut saepe, eius codd., annos XIV ait, menses VII, dies XXIV. Etiam alii minorum gentium chronologi aliter. In annis vitae late errant Dio et Zonaras, qui aiunt, vixisse annos XXX, menses IX. Vide et Epiphanium, Theophilum, alios.

Die, quo quondam Octaviam interemerat] Periit Nero a. d. VIII. Id. Iunii, anno et XXII diebus ante initium Vespasiani; auctor Dio.

Quasi viventis et brevi magno — malo reversuri] Quia Neroni sese perimenti paucissimi (tres ait Dio, Suetonius quatuor) testes affuerunt: propterea eo exstincto et ignoratum plerisque mortis genus, quo verum illud monstrum perierat, et multis etiam persuasum, non esse illum occisum, sed vivere, ac brevi reversurum. Praeclare hoc Dio Chrysostomus insignis orator aeque ac philosophus, temporum illorum prope aequalis: *Οἱ περὶ αὐτὸν*, inquit, *ἀπέστησαν ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἠνάγκασαν ὅτῳ ποτὲ τρόπῳ ἀπολέσθαι αὐτόν· οὐδέ πω γὰρ καὶ νῦν τοῦτό γε δῆλόν ἐστιν. Καὶ νῦν αὐτὸν ἔτι πάντες ἐπιθυμοῦσι ζῆν· οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ οἴονται.* Tacitus Histor. lib. 2. c. 8. *Pluribus vivere Neronem fingentibus, credentibusque.* Fuit et illa constans plerorumque in veteri ecclesia opinio, venturum Neronem ante saeculi finem; et vel

ipſum fore Antichriſtum (Ioannes Chryſoſtomus ſerio affirmat, Neronem Antichriſti fuiſſe typum) vel temporibus iisdem per Occidentem ſaeviturum, quibus ille per Orientem; qua de re ſuaviter ſabulatur ille vere θαυμάσιος Martinus apud Severum Sulpicium dialogo 2. Auctor verſuum, qui Sibyllis tribuuntur, de Nerone:

Ἀλλ' ἔσται καὶ ἄϊστος ὁ λοίγιος· εἶτ' ἀνακάμψει
Ἰσάζων θεῷ αὐτόν.

et plura in hanc ſententiam variis locis eius operis. B. Auguſtinus de civitate dei lib. 20. c. 19. dictum Pauli Apoſtoli explicans: *Iam enim myſterium iniquitatis operatur,* inter cetera ſcribit: *Quidam putant, hoc de imperio dictum fuiſſe Romano, et propterea Paulum Apoſtolum non id aperte ſcribere voluiſſe, ne calumniam videlicet incurreret, quod Romano imperio male optaverit; quum ſperaretur aeternum, ut hoc, quod dixit, Iam enim myſterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi: cuius facta velut Antichriſti videbantur. Unde nonnulli ipſum reſurrecturum, et futurum Antichriſtum ſuſpicantur. Alii vero nec eum occiſum putant; ſed ſubtractum potius, ut putaretur occiſus: et vivum occultari in vigore ipſius aetatis, in qua fuit quum crederetur exſtinctus, donec ſuo tempore reveletur, et reſtituatur in regnum.*

Denique quum poſt viginti annos — fingeret] Pſeudo-Nerones fuere plures. Tacitus clare oſtendit: etſi parum vulgo ad eius verba attendunt. Ait ille in rebus Othonis 2. Hiſtor. c. 8. *Sub idem tempus Achaia atque Aſia falſo exterritae, velut Nero adventaret, vario ſuper exitu eius rumore, eoque pluribus vivere eum fingentibus, credentibusque. Ceterorum caſus conatusque in contextu operis dicemus. Tum ſervus e Ponto ſive, ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharae et cantus peritus (unde illi ſuper ſimilitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis deſertoribus, quos inopia vagos ingentibus promiſſis corrupe-*

rat, mare ingreditur. Illa verba, *pluribus vivere eum fingentibus,* fubobfcure indicant, falfos Nerones fuiffe plures: quod arguunt manifefte fequentia; nam de pluribus fe dicturum pollicetur: et hiftoria confirmat, quae plures commemorat. Primus hic eft, quem Tacitus inferit rebus Othonis et Vitellii: nam Interpreti non asfentior, componenti illum locum cum ifto Suetonii. Aperte repugnant tempora; et Tacito confentit Xiphilinus ex Dione, narrans in Othone, captum fuiffe tum quendam, qui Neronem fe fingeret, cuius, inquit, Dio nomen fe ignorare ait. Similem ignorantiam profitetur et Tacitus in fine narrationis illius: *Afprenati,* inquit, *cuncta ex fide nuntiata, cuius cohortatione expugnata navis, et interfectus quisquis ille erat.* Alius ab hoc eft Terentius ille Maximus, quem ex Dione, ut arbitror, tradit Zonaras in vita Titi: *Ἐπὶ τούτου,* inquit, *καὶ ὁ Ψευδονέρων ἐφάνη, ὃς Ἀσιανὸς ἦν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερέντιος Μάξιμος· προσεοικὼς δὲ τῷ Νέρωνι καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὴν φωνήν· καὶ γὰρ καὶ ἐκιθαρῴδει· ἔκ τε τῆς Ἀσίας τινὰς προσεποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην προχωρῶν, πολλῷ πλείους ἀνηρτήσατο· καὶ τέλος πρὸς Ἀρτάβανον τὸν τῶν Πάρθων κατέφυγεν ἀρχηγόν· ὃς καὶ δι' ὀργῆς τὸν Τίτον ποιούμενος, ἐδέξατο τοῦτον, καὶ καταγαγεῖν ἐς Ῥώμην παρεσκευάζετο.* Tertius eft, de quo Suetonius hoc loco. Eum narrat Tranquillus exftitiffe poft viginti annos a Neronis morte: incidit igitur in Domitiani tempora, et imperii eius annum feptimum. Quare non poteft cum alterutro fuperiorum idem effe. Pfeudo-Neronis cuiusdam meminit Lucianus in commentariolo: *Πρὸς ἀπαίδευτον.*

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM VII.

ANIMADVERSIONES.

Cap. I. *Progenies Caesarum in Nerone defecit*] Est certum, et omnes historici notant. Appianum excipio, qui 4. Ἐμφυλ. scribit, reliquisse Octavium *καὶ γένος καὶ ὄνομα τὸ νῦν ἄρχον.* Vixit autem ille sub Hadriano et Antonino Pio. Tam igitur falsum, domum Augustam, quae tum fuit, genus traxisse ab Augusto, quam verum de nomine; nam omnes Caesares dicti. Errat et vetus scholiastes Iuvenalis 4, 38., qui ad illum poetae versum, *Quum iam semianimum laceraret Flavius orbem Ultimus* — notat, *ultimum* dici Domitianum, quia in illo Caesarum origo defecit.

Liviae olim post Augusti statim nuptias] Non sane statim, si satis ex fide Dionis narratio, qui in anno DCCXVII haec commemorat: at Livia in Augusti domum deducta sub anni DCCXV finem. Meminit et in extremo Nerone.

Gallinam albam] Et ista alba fuit, et omnes, quae ex ipsa provenere: auctor Dio, qui vocat *τὸ γένος τῶν λευκῶν ὀρνίθων.*

Pangique ramulum placuisset] *Ramulum* vocat *κλῶνα*: nam laurus earum arborum una est, quae generant, si *κλὼν* pangatur, id est, surculus: non generant neque proveniunt, si *ἀκρέμων*, hoc est, surus, sive crassior ramus. Caussam habes apud Theophrastum *Αἰτίων Φυσικῶν* lib. I. c. 3.

Tale vero lauretum, ut — decerperent] Servius in iſtum verſum e lib. 6, 230. *Spargens rore levi, et ramo felicis olivae,* ſic notat: *Moris fuerat, ut de lauro ſieret. Sane dicit Donatus, quod hoc propter Auguſtum mutavit. Nam nata erat laurus in Palatio eo die, quo natus eſt Auguſtus, unde triumphantes coronari conſueverant: propter quam rem noluit laurum dicere ad officium lugubre pertinere.* Haec ille ſeu verus ſeu falſus Servius. Porro in optimo Memmii libro, poſt vocem *decerperent,* erat lacuna ſatis magna, quaſi periodus integra deſideraretur.

Silva omnis exaruit radicitus] Habes ſimilem hiſtoriam apud Ioannem Tzetzem, Hiſtorici chiliade 4. de ficu Logothetae cuidam unice dilecta (ſic ut nemini alii eſſe fructum ex ea liceret) quae magna omnium admiratione, die mortis eius exaruit, ac poſtridie a ſummo ad imum fidit ſe: quam hiſtoriam ſancte iurat auctor eſſe veram.

Cap. 2. *Nullo gradu contingens Caeſar. domum*] Liviam tamen aliquo modo contingebat auctore Plutarcho: Ἦν δέ τι καὶ Λιβίᾳ τῇ Καίσαρος γυναικὶ κατὰ γένος προσήκων ὁ Γάλβας.

Pronepotem Q. Catuli Capitol. *ſemper adſcripſit*] Scribe *pronepotem ſe Q. C.;* caſu enim omiſſa vocula *ſe,* quam omnes codd. habent.

Maternam ad Paſiphaën] Memm. *Paſiphaam,* ut Torrentii: cui eruditiſſimo viro de voce *maternam* hoc loco delenda, fere aſſentior.

Cap. 3. *Illitis galbano facibus*] Gloſſarium: Γαλβάνη ἢ χαλβάνη, *galba:* ſed Graeci per χ hanc vocem enunciant, non, ut Latini, per *g:* quam analogiam in aliis deprehendes, et Latini hunc herbae ferulaceae ſuccum appellant *galbanum,* non *galbam.*

Galbeo, id eſt remed. lana involutis — uteretur] Remedia, ſive quae medici ex artis ſuae praeceptis imperabant, ſive quae ſuperſtitio aliqua ſuadebat, vel ars

magica, persaepe lanae involuta affectae parti admovebant. Sic lib. 8. in Domitiano commemoratur *brachium velut aegrum lanis fasciisque obvolutum;* vide ad illum locum. Plinius lib. 30. c. 15. refert ex quorundam sententia, *stellionis cinerem lineamento involutum in sinistra manu Venerem stimulare.* Aliquando succum remedio futurum adhibebant, *collectum flocco*, ut ibidem Plinius loquitur. Aliquando lanae hapso utebantur: ut quum lib. 7. Celsi, *inducitur hapsus lanae mollis, tepido oleo repletus.* Fere autem quum de amuletis et iis, quae περίαπτα Graeci dicebant, loquuntur veteres, verbo *adalligari* in eam rem utuntur, ut passim Plinius illo libro: itaque non facile credam, remedium, cuius hic mentio fit, magicum fuisse. Non etiam assentimur viris eruditissimis, qui ex his Suetonii verbis illa censuerunt tollenda, *id est*, et *lana:* nam Memmii cod. et Viterb. facile omnium optimi, ita plane habent, ut est editum, et ita omnes Mss., paucis exceptis, a quibus absunt illa, *id est:* perperam, ut diximus. Porro haec remedia lana involuta quum affectae parti applicabantur, *galbei* vulgo fuerunt dictitati: cuius appellationis rationem pluribus quaerere, non est huius loci.

Animalia, quae in esculis nascuntur] Sunt multa animalcula et vermiculi, qui in arboribus aut siccis etiam lignis nascuntur: qui quum appellatione communi Graecis dicantur τερηδόνες, Latinis *teredines*, varia nomina ex arborum generibus aut aliis caussis sunt sortiti in utraque lingua: eiusmodi nomina κὶς, σὴς, ἴψ, ψὴν, κοίελος, item, *cossi*, *bytarus*, apud Plinium e M. Tullio, et *galbae*, ut docemur isto loco. Memmii liber *in aesculis;* quomodo eius arboris nomen in plerisque libris scriptum invenitur.

Temporum suorum eloquentissimus] Adde et ditissimus. Appianus, πλουσιώτατος ὢν ὁμοῦ τι Ῥωμαίων. Eum lege de hac Galbae perfidia, in Ibericis.

XXX Lusitanorum millibus] Nihil ubique numerorum notis corruptius. Non abest, quin et hic menda sit, aut apud Valerium Max., qui *septem millia* habet. Memmii liber expresse *triginta*, cui potius numero favet narratio Appiani. Eam fuisse belli Viriatini caussam, Appianus idem perspicue ostendit.

Quam brevi corpore] Placet iure altera lectio, *quamquam brevi corpore*. Sic Memmianus et plures.

Vitium corporis secreto posita veste detexit] Similem historiam de Cratete Thebano, cuius coniugium Hipparchia nobilis puella appetebat, habes apud Diogenem Laertium lib. 6.

Caium et Servium procreavit] Mirum, in plerisque membranis, etiam Memmianis, *Sergium* scribi; mendose prorsus, etsi non omnes animadvertere videas. Atqui *Servius* pronomen est Romanorum, ut Caius; *Sergius* vero per *g* est nomen gentis, non autem praenomen.

Maior Caius, attritis facultatibus urbe cesserit] Tacitus Annal. lib. 6. c. 40. *Caius Galba consularis, et duo Blaesi voluntario exitu cecidere: Galba tristibus Caesaris litteris sortiri provinciam prohibitus.* Haec ille in anno, qui Q. Plautium, Sex. Papinium Coss. habuit.

Cap. 4. *Natus est IX. Kal. Ian.*] Viterb. *Kal. VIII.;* melius Memm. *natus est IX. Kal. Ian.*

In villa colli supposita] Omnino scribendum, *superposita*, nam ita scriptum in omnibus notae melioris libris.

Livii nomen et Ocellae cognomen assumpsit] Satis notum est, *Ocella* cognomen fuisse gentis Romanae: non dubito, casum aliquem peperisse hanc appellationem; sive ab ocellis propter parvitatem oculorum; sive ab ὀκέλλω, quod Graecis navem appellere significat, prima eius fuerit origo: fuit et apud Graecos, etiam vetustissimos, usitatum Ocelli nomen. Haec quum ita

ſint, miror, in optimis membranis ſcribi, *et Ocellare cognomen.* In Domitiani c. 8. legimus *Ocellatas ſorores:* an igitur etiam hic propter adoptionem Ocellae cognomen aliter eſt formatum?

Τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ] Confirmant hanc lectionem Mſſ. noſtri, in quibus vel ita diſerte deſcriptum, ut in regiis, Memmii, Pithoei et Liſlaei: vel ita corrupte, ut certiſſima tamen ſint huius ſcripturae veſtigia, ut in Viterbienſi. Sic loquitur Philoſtratus in Ptolemaeo Naucratite: Δικῶν τε καὶ δικαστηρίων παρέτρωγεν. At Dio vocem minus uſitatam mutavit uſitatiore παραγεύσῃ: non tamen ex illo recte Suetonium emendes.

Nihil aeque poſtea Galbam] Quidam veteres, *Propterea quidem, nihil aeque.* Dio meminit oſtenti et prioris et poſterioris: Ἡμίονός τε ἔτεκεν, ὅπερ αὐτῷ σύμβολον τοῦ κράτους ἔσεσθαι ἐτεθέσπιστο. Vult autem editum hoc portentum ſub adventum Galbae in Hiſpaniam: de quo c. 8.

Mane ſalvere, veſperi valere] Lucianus in Apologia: Ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προςαγορεύσει πταίσματος, cuius libelli argumentum intelliges ex his Artemidori lib. 1. c. ultimo: Ἔρρωσο δὲ καὶ ὑγίαινε, οὔτε λέγειν, οὔτε ἀκούειν ἀγαθόν· οὐ γὰρ προςιόντες ἀλλήλοις, οὔτε μέλλοντές τι πράττειν ταῦτα λέγουσιν ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀπαλλαττόμενοι ἀλλήλων καὶ πρὸς ὕπνον τρεπόμενοι.

Cap. 5. *Atque etiam manu — Lepida*] Pars librorum *Lepida:* alii, *Lepidae:* ſenſus manet idem. Nam quin de matre Lepidae uxoris Galbae ſit accipiendum, non poteſt dubitari.

Cuius et vivae gratia plurimum valuit] Plutarchus ſcribit, ope Liviae impetraſſe eum conſulatum ab Auguſto: Λιβίας παρασχούσης ὕπατος ἐκ Παλατίου προῆλθε.

HS. namq. quingenties — inter legatar. habuiſſet] Id eſt, habere cum Livia voluiſſet: ſic enim dictum, ut lib. 1. *pepigit cum adverſariis.* Quare Interpretes aliique docti viri quidquam cenſeant in hac perio-

do esse mutandum, caussa, meo iudicio, idonea nulla est. Unum est, quod non queam concoquere, legati modus; omninoque scribendum suspicor *quinquagies*, non autem *quingenties*. Scio enim, eam summam legati esse ultra civilem modum: quem quum Augustus in testamento suo diligenter servaverit, teste Tacito, ineptum est, putare, non esse habitam eius rationem a Livia. Nonne vero absurdum fuerit, quum Augustus et Tiberius quadringenties non multo amplius populo Rom. legaverint, Liviam uni Galbae quingenties reliquisse? Nunquam factum, meo iudicio. Ita ergo statuamus potius. Legaverat Livia Galbae quinquagies, hoc est, aureorum coronatorum centum viginti quinque millia. Tiberius revocavit ad quingenta, sive coronatorum duodecim millia et quingentos.

Cap. 6. *Consulatum per sex menses*] Viterb. *per tres menses.*

Solemni forte spectaculo] Nam et in castris spectacula edi solita: quorum Plutarchus in Galba meminit.

Data tessera ut manus paenulis continerent] Tesseram vocat ducis praeceptum, quod ab iis, qui proximi erant, primo exceptum, per successionem ad omnes pervenit: nec refert, sive id voce datum est, sive in pittacio scriptum; utroque enim modo fieri solitum. At tesseram hic accipere notione vulgari, ut accipitur a Torrentio, pro signo ad excubias, omnino est ἀπροςδιόνυσον. Quid apud Livium magis obvium, quam ut ad mandata perferenda tesserae adhibeantur?

Per castra iactatum est] Tacitus 1. Histor. 5. *Laudata olim et militari fama celebrata severitas eius.*

Neque testimonium, ne — ulli perciperent] Miles sub Imperatoribus leviora praemia ab eo duce petebat et accipiebat, cuius ductu bellum gerebat; quae maioris momenti erant, ut plura genera coronarum, ea ab ipso Imperatore erant petenda, qui solitus in ea re iudicium sequi plerumque ducum, vel legatorum. De

hoc teſtimonio loquitur Suetonius. Vide ſupra, quae de beneficiis militum obſervamus.

Ad eſſedum Imperatoris — cucurrit] Mos multorum Imperatorum, de quo dictum nobis ad lib. 4. c. 26.

Cap. 7. *Africam pro Conſule biennio obtinuit*] Videtur Galba monimentum ſui reliquiſſe urbem in eo loco poſitam, ubi ipſe caſtra habuerat, *Caſtra Galbae* dictam: eius mentio apud B. Cyprianum in concilio Carthaginienſi, ubi tamen dicitur *Caſtrum Galbae.*

Quum de proprietate iumenti quaereretur] Viterb. *quum proprietas iumenti quaereretur.*

Cap. 8. *Ne ad geſtandum quidem iter — quam*] Deeſt *aliter* ante *quam.* Sic et apud Graecos. Polybius 5. hiſtoria: Τοῖς ὅλοις ἐσφάλησαν, παρ' οὐδὲν ἢ τὴν προειρημένην αἰτίαν, pro παρ' οὐδὲν ἄλλο. Conſtanter autem ſic legitur in omnibus antiquis codicibus et editionibus: tamen Rob. Stephanus adiecit eam vocem; ediditque *ne ad geſtandum quidem aliter unquam iter ingreſſus,* cui iam fere asſentior: ſuſpicorque, *iter* hic partem eſſe vocis *aliter.* Nam et illa locutio, *ingredi iter ad geſtandum,* aliquanto videtur inſolentior.

Ut ſecum vehiculo prox. decies HS. — efferret] Nihil mutemus: nam *e proximo,* quod quidam reſtituunt, non poteſt locum habere, ſi ad auctoris mentem diligenter attendimus: qui hoc vult, caviſſe Galbam, ne ſi caſus aliquis ſubito nuntiaretur, qui ſugae neceſſitatem ei afferret, a pecunia imparatus reperiretur: propterea proximum ſibi habuiſſe ſemper in omni itinere vehiculum iſtud auro onuſtum. De more circumferendi pecuniam notavimus nuper ad Apuleii Apologiam.

Succeſſurumque iuveni ſenem] Dio ſimiliter: Καὶ οἱ μάντεις τὴν τοῦ νεωτέρου ἀρχὴν πρὸς τὸ γῆρας αὐτοῦ μεταστήσεσθαι ἔφησαν.

In Cantabriae lacum ſulmen decidit] Sic Memmianus, non *lucum.*

Repertaeque ſunt duodecim ſecures] Viterb. *repertaeque ſtatim duodecim.*

Cap. 9. *Per octo annos varie*] Totidem ait Plutarchus, de anno loquens, quo Vindex in Neronem coniuravit: Ἔτος ὄγδοον τὴν ἀρχὴν ἔχων.

Non ex fide verſanti pecunias] Suſpectum verbum *pecunias:* forte etiam tollendum, aut ſcribendum *in pecuniis.*

Praeter ceteras altiorem et dealbatam] Quaſi eſſet ſolatium, quoniam pereundum ſit, ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου, ut eſt Graecorum proverbium. Magnum videlicet in altiore cruce πλεονέκτημα. Lucilius, Graecorum Martialis, Anth. lib. 2. c. 51.

Μακροτέρῳ σταυρῷ σταυρούμενον ἄλλον ἑαυτοῦ
Ὁ φθονερὸς Διοφῶν ἐγγὺς ἰδὼν, ἐτάκη.

Habes ſimilia exempla in Niceta et aliis.

Ne quid materiae praeberet Neroni] Nempe ad odium vel ſuſpicionem, aut utrumque potius. Tyranni enim virtutes, quibus ipſi carent, in aliis oderunt, et perditas cupiunt; iidem viros omnes, quos ſua virtus in quocunque genere reddit inſignes, et quod neceſſe eſt, in vulgus gratioſos, pro hoſtibus habent: itaque paſſim in Tacito obſervabis rectores provinciarum, res magnas gerere idoneos, vires ſponte remittere; quum plus ab Imperatore quam ab hoſte ſibi timerent. Haec ſine dubio cauſſa fuit prima, cur a prioris adminiſtrationis ſeveritate Galba recederet, ut indicat his verbis Suetonius. Sed hanc cauſſam ipſe profiteri quum non auderet, aliam ſolitus afferre, quae ſtatim ſequitur. Ait enim noſter, et ut dicere ſolebat, quod nemo otii ſui rationem reddere cogeretur. Haec vero ratio quam viro magno ſit indigna, quam perniciosa reip. et ei, qui utatur, probroſa, ſuſe oſtendimus in noſtris ad primam Polybii hiſtoriam disſertationibus.

Nec diu cunctatus] At certe aliquantum eſt cunctatus et cum amicis deliberationem habuit: in eo concilio, vox fuit Titi Ovinii, viri non optimi, prudentiſſima: *Deliberaſſe de defectione, iam defeciſſe eſt;* τὸ

ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένοιμεν, ἤδη μὴ μενόντων ἐστίν. Adi Plutarchum.

Sacerdos Iovis Cluniae] Angeli Politiani codex, et alii nonnulli, *ſacerdos Luni Cluniae.* De Luno deo habes apud Spartianum in Caracalla c. 6. et 7. Sed membranae omnes, quas inſpeximus, *Iovis.* Regiorum unus *Cluviae* pro *Cluniae:* minus recte. Κλουνίαν enim Graeci vocant. Plutarchi exemplaria in Galba, Κολουνίαν: id quoque minus recte.

Oritur. quandoque — princip. dominumq. rerum] Non fuit vana fides; nam Traianos, Hadrianos, Theodoſios orbi terrarum dedit Hiſpania. Praeter hiſtoricos adi Pacati divinum Panegyricum.

Cap. 10. *Quum — conſcendiſſet tribunal*] Plutarchus: Προγράμματι ἐδήλωσεν ὁ Γάλβας ἡμέραν, ἐν ᾗ τὰς κατὰ μέρος ἐλευθερώσεις ἀποδώσεις τοῖς δεομένοις.

Legatum ſe ſenatus ac populi Rom. profeſſus eſt] *Legatus*, στρατηγός. Dionem vide. Plutarchus: στρατηγὸς συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων ὀνομαζόμενος.

Super exercitum veterem legionis unius] Sic eſt: quia iam Hiſpania bona fide praeſtare obſequium asſueverat, vetus ordinatio fuerat immutata. Nam quum olim tres legiones in ea parte Hiſpaniae praetenderent, ut eſt auctor Strabo, Galbae Tarraconenſem adminiſtranti maior non adeſt exercitus, quam legionis unius, alarum duarum et cohortium trium. Ipſe ait apud Tacitum 1. Hiſtor. c. 6. *Sit ante oculos Nero, quem longa Caeſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria cervicibus publicis depulere.* Paullo ante ſcribit idem, legionem Hiſpanam a Galba in urbem introductam: quae haec ipſa eſt; nam legio cognomine Hiſpana illis temporibus nulla, opinor, fuit.

Ac e primoribus] Scribendum, *At e primoribus*, et ſublata maiore diſtinctione iungendum cum antecedentibus, *e plebe quidem.*

Evocati appellarentur] Puto, mansisse nomen istorum, fuisseque in aulis principum, qui *Evocati Augusti* appellarentur; non illa verbi notione omnibus nota, sed hac recenti: in antiquis sane inscriptionibus saepe legas, EVOK. AUG. et apud scriptores quoque interdum.

Excubiasque circa cubiculum suum] Principum custodes alii ad fores Palatii stabant; haec est illa cohors, quam τὴν παραφυλάττουσαν ἀεὶ σπεῖραν Plutarchus vocat: erant alii ad ipsas cubiculi fores; quorum meminit auctor et lib. superiore c. 47.

Scalptura gemmae victoriam cum — exprimente] Multi codd. *sculptura*, melius per *a* in Memmiano et aliis. Tres sunt artes, caelatura, scalptura, sculptura, quarum differentias pauci capiunt: at sculpturam a scalptura auctor Glossarum videtur distinguere ratione materiae, ut haec sit in auro, argento, argilla et similibus, illa in lapidibus. Sic Glossa: *Sculpit*, γλύφει λίθον, *sculptor*, λιθογλύφος.

Alexandrina navis] Dio ait, fuisse plures, πλοῖα ὅπλων μεστά.

In balnea transeuntem paene interemerunt — ne] Non sine caussa Torrentium advertit locutionis huius inconcinnitas: nam *paene interemerunt, nisi*, valet interempturi fuerunt, nisi; aut potius brevitatis studio omissa verba hoc pacto supplenda: idque adeo factum esset, nisi. Sic saepe Latini scriptores. Auctor Romanus, quem Hegesippum dicunt, lib. 2. c. 14. *Tanto impetu in Romanos prosiluere, ut omnem exercitum averterent, nisi equites subvenissent: averterent*, pro aversuri fuerint. Lib. 5. c. 20. *Romanos flammae circumvallaverant, nisi mature consuluissent:* hoc est, circumvallaturae fuerant. C. 50. *In potestatem hostium vivus concesserat, ni nodum intercidisset*, pro concessurus fuit.

Cap. 11. *Mors Vindicis*] Memm. et Viterb. *mors sui vindicis:* fortasse, *mors Iulii Vindicis*.

Sed supervenientibus ab urbe nuntiis] Icelus libertus Roma in Tarraconensem venit ad Galbam septem diebus. Tam stupenda diligentia merebatur a Suetonio haud praetermitti: vide Plutarchum.

Ac dependente a cervicibus pugione ante pectus] De itinere Galbae ex Hispania Romam loquitur Tranquillus. Sed videtur Galba morem semel susceptum semper postea servasse: nam Xiphilinus vitae urbanae illius extrema tempora describens, observat, irrisum fuisse, quod senex quum esset, et valetudini nervorum obnoxius, in omni itinere gladium suspensum gestaret: *Ὅτι ξίφος διὰ πάσης τῆς ὁδοῦ ἐξήρτητο καὶ γέρων καὶ ἀσθενὴς τὰ νεῦρα ὢν, καὶ πάνυ πολὺν γέλωτα ὠφλίσκανεν.*

Fonteio Capitone] Viterb. *Fronteio*, ut in libris Plutarchi Φροντήϊος. Memm. *Fonteio.*

Cap. 12. *Quos Nero — iustos milites fecerat*] Quam parum honesta apud Romanos fuerit olim nautica militia, ac quare, ad Polybium, faciente deo, dicturi sumus lib. 6. At classiarii isti et remiges beneficio Neronis facti iusti milites in unam legionem fuerant coniecti, auctore Plutarcho: quam sane admodum amplam, supra consuetum etiam illa aetate modum, fuisse oportet, si caret mendo, quod scribit Dio, saevitia ista Galbae periisse illorum ad septem millia, praeter numerum ingentem eorum, qui tunc liberati, mox sunt decimati. Fortasse scribendum apud Xiphilinum, *εἰς τρισχιλίους* vel *τετρακισχιλίους ἀπέθανον.*

Aquilam et signa pertinacius flagitantes] Plutarchus: *σημεῖα τῷ τάγματι καὶ χώραν αἰτοῦντες*: id est, *signa flagitantes legioni suae et locum, ubi tenderent.*

Immisso equite disiecit] Imo et pedite, si sequimur Dionem: *ἐφῆκε σφίσι τὸ στράτευμα.* Plutarchus Suetonium sequitur: *ἐκέλευσε τοὺς ἱππεῖς ἐμβαλεῖν αὐτοῖς.*

Iuxta cuius hortos tendebat] Ante caſtra in urbe aedificata praetoriae cohortes multifariam diverſeque tendebant in urbe, et vicinis urbi municipiis. Seianus in unum coegit exſtructis caſtris: ſed in caſtra, ut vides, non admiſſae cohortes, quae ex aliis quam Romanis civibus erant compoſitae, ut Germanorum, Hiſpanorum aliorumve.

Parapſidem leguminis] *Paropſidem;* nam abſurdus error eſt, ſcribere per *a*, ut in multis libris invenitur: veteres omnes per *o*, alioquin inepte confundantur ἁψὶς et ὄψον.

Denarios quinque donaſſe] Magnitudinem ſordium intelliget, qui cogitabit, fuiſſe moris, ut hiſtrionibus placentibus praeter mercedem legitimam aliquot aurei ac ſimilia munera darentur: datae ſunt et coronae ex auro. At Galba tanta illiberalitate fuit, ut aliquando amicis daret muneri non denarios integros, ſed aſſes duos tresve. Dio: Ὥςτε μηδὲ δραχμὰς ἔστιν οἷς, ἀλλ' ὀβολοὺς χαρίζεσθαι. Plutarchus haec aliter narrat.

Cap. 13. *Canticum exorſis, Venit io Simus a villa*] Plerique libri, etiam Memm. et Viterb. *exorſus*, ſed videtur prius fuiſſe ſcriptum, *St. venit io Simus.* Notum eſt, *St.* eſſe in comoediis indicendi ſilentii ſignum: tale illud apud Ciceronem de Iulio Caeſare, *St. manum de tabula; magiſter adeſt.* Male autem in vulgatis codicibus *ſimus* eſt ſcriptum: nam recta ſcriptura eſt *Simus.* Id nomen eſt perſonae comicae, e re ſic appellatae: ita enim fingebant perſonam hominis ruſtici et triparci, qualem populus Galbam exiſtimabat. Pollux lib. 4. c. 19. p. 147. Τῷ ἀγροίκῳ, τὸ μὲν χρῶμα μελαίνεται· τὰ δὲ χείλη πλατέα καὶ ἡ ῥὶς σιμή, καὶ στεφάνη τριχῶν. Porro in omnibus MSſ. locus hic depravate exaratus reperitur: fere enim ſcribunt, *venitione ſimus*, atque ita etiam Memm. Poſſis facere, *venit Oneſimus:* at in Viterb. pro *nē* eſt *n̄*, fortaſſe legendum *noſter Simus.*

Reliquam partem retulerunt] Ariſtoteles in ſimili ſententia 3. Rhetoric. προλαμβάνειν aptius dixit.

Cap. 14. *Sed nequaquam tam grata erant*] Uſitatius et planius, *tam grata ea erant.*

Ac iam ſummi equeſtris gradus candidatus] Ita edidimus ex codicis Viterbienſis fide: neque dubitandum videtur, quin haec ſit vera lectio, non, ut habent alii, credo, omnes, *ſummae equeſtris gradus candidatus.* Non eſt autem dubium, fuiſſe illis temporibus ſummum equeſtrem gradum, ſive faſtigium equeſtris ordinis praefecturam praetorii: negant tamen viri docti, de praefectura illa ſenſiſſe Suetonium, ſed de procuratione potius, quae et ipſa equeſtris ordinis propria. Rationem afferunt, quia parum ſit probabile, ſub Galba libertum iri promotum ad eam dignitatem. Ego vero Suetonii verba aliter accipienda cenſeo, et ſimpliciter ita locutum illum eſſe interpretor, ad indicandam Iceli potentiam; quaſi diceret, eo ipſum perveniſſe, ut princeps propemodum equeſtris ordinis haberetur. Poſſumus et candidatum pro eo, qui ambit, accipere; neque abſurdum in eo quidquam erit, ſi dicatur iſte libertini generis homo, etiam ad praefecturam praetorii adſpiraſſe. Non enim propterea recte colligas, fuiſſe illi facultatem perveniendi, quo tendebat. Plutarchus de potentia Iceli idem cum Suetonio dicit, ſed aliis verbis: Τῷ δὲ ἀπελευθέρῳ δακτυλίους τε χρυσοῦς ἔδωκε, καὶ Μαρκιανὸς ὁ Ἴκελος ἤδη καλούμενος εἶχε τὴν πρώτην ἐν τοῖς ἀπελευθέροις δύναμιν. *Liberto aureos anulos conceſſit: atque is Marcianus Icelus iam appellatus, ſummam inter ſui ordinis homines potentiam obtinebat.*

Quam conveniret principi electo] Et a quo contraria omnes exſpectabant: unde factum, ut gravius acciperentur, quae ita praeter opinionem eveniebant; omnes enim, ut Plutarchus ait, ἕτερον ἡγεμονίας σχῆμα προσεδέχοντο.

Atque illius aetatis] Regii, Memmii et Liſlaei codd. *atque illud aetatis.* Erat Galba annorum LXXIII.

Inauditos condemnavit] Plutarchus de caede Cingonii Varronis, Mithridatis Pontici, et aliorum: Ἔδοξε μὴ νομίμως, εἰ καὶ δικαίως, μηδὲ δημοτικῶς ἀνῃρηκέναι πρὸ κρίσεως ἄνδρας οὐκ ἀσήμους.

Cap. 15. *Per quinquaginta equites Rom.*] Initio negotium mandatum equitibus XXX, ſed poſtquam difficultas maior apparuit, quam initio videretur futura, atque, ut Plutarchus ait, τοῦ πράγματος πόῤῥω νεμομένου καὶ προϊόντος ἐπὶ πολλοὺς, additi prioribus equites XX. Ita conciliem Tacitum Suetonio.

Scenici aut xyſtici] Οἱ περὶ σκηνὴν καὶ πάλαιστραν. Plut. Vide lib. 2. c. 45.

Pretio adipiſci] Scripſimus cum veteri Rom., cui multi manuſcripti conſentiunt. Et Priſcianus lib. 8. verbum *adipiſcor* in albo eorum deponentium refert, quae antiqui tam activa quam paſſiva ſignificatione protuliſſe inveniuntur. In Viterb. eſt *adiici* pro *addici*, ut ſaepe alibi. Memmianus *addici*, idque fortaſſe verius.

Pret. addici aut donari grat. paſſus eſt vectigalia] Principum, qui ad breve tempus regnarunt, facta negligentius ab hiſtoricis, etiam diligentiſſimis, prodi memoriae ſolent. Nam quia ordinationes ab iis profectae, cum ſuis auctoribus, ut plurimum ſiniuntur; quod non manſit diu, pro eo habetur, ac ſi ne fuiſſet quidem unquam. Ne aliunde exempla arceſſam, quis e ſcriptoribus rerum fecit mentionem quadrageſimae ab eo remiſſae? Sciunt periti rerum Romanarum, nomen id eſſe portorii, quod publicanis pendebatur. Eam exactionem ut et plures alias eiusdem generis Neronem quondam ſustuliſſe, auctor eſt Tacitus lib. 13. Annalium. Verum eo loco addit Tacitus illa Neronis decreta, *brevi ſervata, dein fruſtra habita.* Galbam revocaſſe abolitionem quadrageſimae, docemus nos invicto argumento, nummi veteris, qui ex S. C. ad tradendam poſteris eius

beneficii memoriam et honorem Galbae, fuit percuſſus: eum nummum vidimus ipſi, communicatum nobis ab eruditiſſimo viro, et veteris hiſtoriae ſtudioſiſſimo, Iacobo Azamo, Advocato Limoſenſi, dioeceſeos Electenſis in Narbonenſi Gallia Syndico. Quod igitur ſcribit Tacitus, manſiſſe adhuc aetate ſua abolitionem quadrageſimae per Neronem factam; non ita intelligendum eſt, quaſi poſt Neronis conſtitutionem perpetua et conſtans eius viguiſſet obſervatio: ſed quod fuit Galbae imperium et breve et obſcurum, hoc ignoravit Tacitus, aut diſſimulavit.

Saevitiae populum increpuit edicto] Placet haec omnium codd. ſcriptura: nec aſſentior doctiſſimo cuidam viro, qui mallet, *ſaevitiam populi increpuit edicto.* Hoc uſitatius, illud magis Suetonianum lib. 4. c. 59. *modo avaritiae ſingulos increpans.* Edicti ſententiam apud Plutarchum lege.

Cap. 16. *Univerſis ordinibus offenſus*] Errant, qui hanc MſS. lectionem γνησιωτάτην corrumpunt, et legunt *offenſis.* Potuit fugere viros eruditiſſimos vocis *offenſus* haec ſignificatio? Cicero ad Atticum lib. 2. epiſt. 19. *Scito, nihil unquam fuiſſe tam infame, tam turpe, tam peraeque omnibus generibus, ordinibus, aetatibus, offenſum, quam hunc ſtatum.* Pro Sextio: *Aliusne eſt aliquis improbis peculiaris populus, cui nos offenſi inviſique fuerimus:* et ita ſaepe alibi. Memmianus tamen, *offenſis,* et *flagrabat,* non *flagravit.*

Cap. 17. *Deſpectui eſſe — ratus*] Plutarchus ad verbum, Φοβηθεὶς ὡς μὴ μόνον διὰ τὸ γῆρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονούμενος. Sunt vero liberi *firma imperii munimenta et ſubſidia dominationis,* ut loquitur Tacitus: *ſubſidia aulae,* ut Tranquillus. Philoſtratus lib. 5. de Veſpaſiano: Τὴν δὲ ἀρχὴν ὑποδεξάμενος, θεραπεύσεται μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων, στηρίζεται δὲ ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ παῖδες.

Teſtamentoque ſemper in bona et nomen adſcitum] Ait *ſemper*, quia ſoliti olim prudentes patres familias ſupremis ſuis mature proſpicere, ac ſaepe pro oblata occaſione teſtamenti tabulas reficere. Non enim ferri poteſt, quod proferunt quidam ac tuentur, *ſuper*, pro *ſemper*: vide in Iulio c. 83. et nota ibi verba iſta, *heredem ab eo ſcribi.*

Intra ſextum adoptionis diem] Plutarchus aliter numerat, et *quartum diem* appellat.

Cap. 18. *Excepit terra tremore — ſonus*] Videtur ſcribendum, *terrae tremor*, ob ſequentia; vel, *excepit terra tremore, et aſſimili quodam mugitui ſono.* In Memmiano diſerte *tremor:* cetera minus bene.

Sacrificanti coronam de capite excidiſſe] Veteres *caducum auſpicium* vocabant. Silius Italicus lib. 16, 169. de rege Syphace:

Vittaque maiorum decoramen fronte, ſine ullo
Delapſa attactu nudavit tempora regis.
Talia caelicolae caſuro triſtia regno
Signa dabant, ſaevique aderant gravia omina fati.

Cap. 19. *Loricam tamen induit linteam*] Linteis ſive lineis loricis pro thoracibus eſſe uſos veteres, norunt omnes: ſed quomodo illae fierent, et qua ratione linum ita indureſceret, ut etiam ferro reſiſteret, hoc vero norunt non omnes. Fiebant autem linei thoraces opera atque artificio coactiliariorum et πιλοποιῶν, qui linum aceto vel auſtero vino, cui ſal eſſet adiectum, probe macerabant, deinde ita cogebant, ut ſoliditatem ac craſſitiem lintei octies decies aut ſaepius in ſe complicati haberet. Nicetas Acominatus lib. 1. rerum Iſaaci Angeli: Αὐτὸς μέντοι ὁ Κοῤῥάδος ἄνευ θυρεοῦ τηνικαῦτα διηγωνίζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα οἴνῳ αὐστηρῷ ἱκανῶς ἡλισμένῳ διάβροχον πολλάκις περιπτυχθὲν δίκην θώρακος ἐνεδύετο· ἐς τοσοῦτον δ' ἦν ἀντιτυπὲς ἁλσὶ καὶ οἴνῳ συμπιληθὲν, ὡς καὶ βέλους εἶναι παντὸς στεγανώτερον· ἠριθμοῦντο δ' εἰς ὀκτωκαίδεκα καὶ πλείω ὑφά-

σμακτος συμπτύγματα. Ipse Conradus sine scuto tunc dimicabat; sed pro lorica textum quoddam gestabat e lino factum, vino austero probe salito maceratum, saepius replicatum: quod quidem sale et vino coactum adeo firmum adversus ictus erat, ut penetrari a nullo telo posset. Erant autem huius texti plagellae octodecim et eo plures. Sed ad Polybium plura de his, quandoque deus dederit, ut eum edamus.

Cap. 20. *Neque praesentium quempiam*] Unum saltem excipe, cui uni Romanorum fidei et probitatis testimonium praebet Plutarchus.

Iugulatus est ad lacum Curtii — erat] Reperi in commentariis Graecorum caussam, cur ita diu fuerit relictus: nempe adstitisse illi canem, quo vivo caput Galbae amputari non potuerit; historia id sit, an fabula, nihil pronuntio.

Galba cupide fruaris aetate tua] Ὄνκιό σου, ὦ Γάλβα, τῆς ὥρας vel τῆς ἡλικίας. Sed in aliis libris non *cupide*, verum *Cupido* scriptum est, Turnebo teste; quod non displicet: nam ut subiicitur, sua Galbae forma placuit; ita Memmii codex.

Eo loco, ubi iussu Galb. animadvers. in patronum] Ei loco nomen Sestertio: ibi mos erat puniri, quos Caesares iusserant supplicio affici. Plutarchus.

Cap. 21. *Excreverat etiam — propendebatque*] Quidam libri, *in dextro latere eius gibbus vel caro, praependebatque.* Memmianus quoque *praependebat* per diphthongum.

Cap. 22. *Inter coen. vero usq. eo abundantem*] Viterb. et Lislaei *abundanti.*

Libidinis in mares pronior] Scribe, *pronioris:* ea vera lectio, quam etiam in editione Rob. Stephani offendi: sic malo, quam ut Torrentius, quia pendet oratio ab illis paullo ante, *cibi plurimi traditur.*

Cap. 23. *Periit tert. et septuagesimo aetat. anno*] Et hic dum rotundare numerum student Suetonius et

Dio, diverſo modo discedunt ab eo, quod exacte verum: nam Dio ait, anno LXXII. Ambos componit Zonaras, qui ait, annos LXXII et dies XXIII.

Imperii menſe ſeptimo] Clemens Alexandrinus addit ſex dies. Epiphanii codices XXVI. Mitto, quae Theophilus et alii ſuper hoc. Apud Dionem et Zonaram, qui a Dione habet, μῆνας ἑπτὰ ſcribere malim, quam auctorem negligentiae accuſare.

OTHO.

Cap. 1. *Ex Albia Terent. ſplendidiſſima femina*] Scribe *ſplendida femina;* nam ita codex noſter, item Memm. ac Liſlaei, et iuvat Tacitus 2. Hiſtor. c. 50. *Othonis pater, conſularis, avus praetorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum.*

Quam nondum nubilem] Membranae, *vix dum nubilem.*

Cap. 2. *Ac distento ſago — in ſublime iactare*] Praeter Martialem laſciviae huius meminit Ulpianus in collatione iuris cum legibus Moſis, quam edidit pridem Petrus Pithoeus, vir, quo nemo felicius in omni genere eruditionis eſt verſatus. Ea proprie *ſagatio* dicta veteribus Latinis, ut ex Gloſſario idem Pithoeus ante nos annotavit: in eo ſcriptum: *Sagatio,* παλμός. Gallis dicitur *berner,* vocabulo veteris, ut videtur, Graeciae; nam Dores βέρνεσθαι dicebant pro πάλλειν. Heſychius: Βερνώμεθα, κληρωσώμεθα, Λάκωνες. Κληροῦσθαι idem eſt ac πάλλειν κλήρους, ut in illo poetae κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρει πάλλον ἑλόντες.

Prius quam plane reſtitutionem ei impetraſſet] Quia damnati repetundis amittebant ordinem. Vide ad c. 43. lib. 1.

Cap. 3. *Sepoſitus eſt per cauſſ. — Luſitaniam*] Sic, *per honorem militiae urbe ſummovere* in vita Iu-

venalis, cuius auctor non alius, opinor, quam Suetonius.

Cap. 4. *Aureos excubanti cohorti — dividebat*] Tacitus I. Histor. 24. *Cohorti excubias agenti viritim centenos nummos dividebat.* Ergo aureus unus, et centum nummi, idem: quod et alia veterum testimonia, doctis observata, declarant. Hic locus me admonet, ut Eumenii panegyristae orationem pro scholis emaculem. *Salarium me*, ait, *liberalissimi principes ex huius reip. viribus in sexcentis millibus nummum accipere iusserunt.* Quis credat, salarium tam amplum ulli rhetori fuisse? Neque nos primos offendit ea summa: sed nos ex collatione Graeci scriptoris, qui testatur, annua stipendia professorum sub Imperatoribus fuisse aureorum sexcentorum, putamus, in ea oratione semper *sexagenis et tricena* scribendum, non autem *sexcentenis et tercena.* Sexagena sestertium millia, sive sexagena sestertia sunt aurei sexcenteni; quod fuisse salarium professorum diximus. Tatianus in oratione apologetica, philosophorum increpans avaritiam, *Vestri*, inquit, *philosophi tantum a contemtu opum absunt*, ὥςτε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοὺς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινὰς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως μηδὲ τὸ γένειον δωρεὰν καθειμένον αὐτῶν ἔχωσι. Et nota sis vocem τινάς: nam ex ea intelligimus, celeberrimis tantum doctoribus id datum salarium; quod facit valde ad destruendam illam immensam summam, quam falsa scriptura apud Eumenium ingerit. Quae adversus hanc emendationem eruditissime doctissimi viri disputarunt, non adducunt me, ut sententiam mutem: maxime quum Eumenii illa verba cogito, *ex huius reip. viribus.* Quis credat, rhetores, qui in urbe docebant, annua centena habuisse, ex instituto Vespasiani: hunc vero, qui in provincia, et quidem in urbe non admodum potente, ut ipse testatur, annua sexcentena, hoc est, ad coronatos hodiernos decies mille et quingentos? Mihi istud mirum videtur atque ἀπίθανον.

Cap. 5. *Per hos sollicit. reliqui, nec adeo multi*] Etiam Xiphilinus ὀλίγους στρατιώτας συνομωμοκέναι αὐτῷ indefinite scripsit. Utrique lucem facit Zonaras, qui triginta ait fuisse.

Haud dubia fiducia in ipso negot. plurib. affuturis] Deest *ut* aut *quasi* in illo loquendi genere; nam hoc Graeci ita dicerent: Πεποιθότες σφόδρα, ὡς ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ πλειόνων παρεσομένων, vel προςχωρησόντων. At in Viterb. aliam lectionem reperi, *plures affuturi*.

Cap. 6. *Erat animus post*] Memm. et alii, *Tulerat animus*. Ut, *In nova fert animus mutatas dicere formas*.

Medium quoq. temp. religio et Seleucus exemit] Facio invitus, testor, quod toties a magno illo viro dissentiam, qui haud ita pridem multa erudite in hunc auctorem a se animadversa in Semestribus publicavit. Mihi vero ita aequus contingat lector, ut animus est nulla aerugine suffusus, et veritatis in omni re parva, magna, studiosus. Placet autem illi, omnino legendum esse hic, *religio et ipse locus exemit*, quibus adducatur rationibus, lector studiosus apud ipsum videbit. At nobis vulgata lectio prae hac nova nimis sapit: eam sic interpretamur. *Medium tempus* vocat sex illos dies, quos ait Plutarchus medios fuisse ab adoptione Pisonis ad caedem Galbae. Adoptio celebrata a. d. IV. Id. Ian., caedes facta XVIII. Kal. Febr., medio tempore inter hos dies interiecto, ne Otho Galbam occideret, impeditum illum ait Suetonius, qua religione, qua Seleuci monitis. Religio, quam intelligit, est πατροπαράδοτος quaedam traditio, qua vetabantur seria negotia certis diebus inchoare: talis erat in eo tempore, quod *medium* hic vocatur, dies postridie Idus, ut lib. 2. notamus c. 13. Refero eodem et diem III. Id. Ian. et qui XIX. Kal. Febr. dicitur, ambos Carmentae sacros: quo tempore favere linguis oportebat, non caedibus operam dare: atque hi dies publice religiosi: potuerunt autem

etiam ceteri privata ſuperſtitione Othoni eſſe religioſi et atri: ſicut Auguſto omnes Nonae. Iam ergo habemus, quomodo medium tempus religio exemerit: ut miſſa faciam omina, triſtia auguria et aruſpicum reſponſa, quae Othonis coepta tardare potuerunt. Mos autem omnium fere Romanorum fuit per ea tempora, ut prius quam vel tantilli momenti rem aggrederentur, adirent ad mathematicos et aſtrologos, ut ſumendo exordio horam felicem indicarent. Iuvenalis 6, 781.

Aegra licet iaceat, capiendo nulla videtur
Hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.

Othonem autem iſti hominum generi valde fuiſſe addictum, non obſcure Tacitus indicat: ut mirum non ſit, in tantae rei negotio ſedulo ipſum omnia temporum momenta exploraſſe, et de illis eum conſuluiſſe ex aſtrologis, quo plurimum uteretur. Talis erat Seleucus, ut ex hoc loco et alio c. 4. apparet: ſive is eſt, qui Tacito et Plutarcho Ptolemaeus dicitur, ſive alius. Iudicet nunc lector eruditus, quid ſit in hac aut lectione aut interpretatione, cur antiquis codicibus, qui omnes in vulgata ſcriptura conſentiunt, ſides debeat abrogari. Quam commentus eſt vir doctus lectio, *et ipſe locus,* ſtare aliter non poteſt; niſi de certo aliquo et deſinito loco intelligatur, in quo latitans totum illud tempus medium Galba transmiſerit. Cedo autem mihi aliquem huius hiſtoriae auctorem; cedo etiam loci eius nomen.

Abditus propere muliebri ſella] Tacitus *ſellam* ἁπλῶς, at Plutarchus φορεῖον. Melius dixiſſet δίφρον κατάστεγον: nam tales ſellae mulierum, quibus in publicum deferebantur, quod vox *abditus* maniſeſto docet. Fuerunt et aliae ſellae mulierum non adopertae, ſed quarum domi uſus, non foris. Talis erat, opinor, quae *ſeliquaſtrum* dicebatur, ut Varro et Feſtus ſcribunt, alii per *i, ſiliquaſtrum.* Hyginus lib. 2. Aſtronomici poetici, de Caſſiopeia, *pro quo facto inter ſidera ſedens in ſiliquaſtro conſtituta eſt:* lib. 3. *Caſſiopeia ſedens*

in ſiliquaſtro collocata eſt. Ne igitur mutemus eam vocem, aut mendi ſuſpectam habeamus apud Arnobium lib. 2. *Quid arquata ſi ſellula, acus, ſtrigil, polubrum, ſiliquaſtrum?* Habuere mulieres olim et δίφρους λοχειχίους, in quibus ſedentes enitebantur; quarum hodieque uſus eſt: mentio earum Exodi c. 1. et apud Artemidorum lib. 5. c. 74.

Donec omiſſa mora ſuccollatus] Bene: neque delenda verba, *omiſſa mora*, φειδοῖ τοῦ χρόνου. Moram intelligit exſpectandi lecticarios ſervos, quibus deficientibus, liberi homines in armos et collum receptum eum baiularunt vicibus: quod *ſuccollare* dicitur.

Cap. 7. *Poſitaque brevi ratione*] Simplex pro compoſito *poſita*, id eſt, expoſita. Viterb. tamen *oratione*, cum veteri Rom. item Memm. et aliis multis: ſed durum ſit nimis *poſita oratione* pro *habita*.

Diplomatibus primisque epiſtolis ſuis — adiecit] Faceſſunt mihi negotium Plutarchi ſuper hac re verba: Κλαύδιος δὲ Ῥοῦφος εἰς Ἰβηρίαν φησὶ κομισθῆναι διπλώματα, οἷς ἐκπέμπουσι τοὺς γραμματηφόρους, τὸ τοῦ Νέρωνος θεῖον ὄνομα προςγεγραμμένον ἔχοντα τῷ τοῦ Ὄθωνος. Quid appellat τὸ τοῦ Νέρωνος θεῖον ὄνομα? aut quale iſtud eſt Neronis divinum nomen? Nam de *divi* appellatione accipere non poſſumus; niſi putamus, tam ſtultum Othonem fuiſſe, ut vivus appellari voluerit divus: quod non ſolum erat inſolens, verum etiam ominoſum et βλάςφημον. Deinde, ut ea ſententia efficeretur, ſcribendum foret θείου. Tum intelligeremus in diplomatis Othonis ſcriptum fuiſſe, *M. Salvius Otho Nero divus.* Hanc ſententiam confirmant nonnihil, quae ſcribit Tacitus extremo lib. 15. de adulatione Cerialis Anicii, qui Neronem adhuc inter homines agentem et coli pro deo, et divum Neronem appellari voluit. Sed verius puto, tollendam vocem θεῖον e Plutarchi verbis.

Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς] Varie corrupti ſunt in poſtrema voce libri veteres: alii praeferunt δούλοις;

alii, ac prope omnes, *ἀσύλοις*. Mendoſe prorſus: neque hoc monerem, quum e Xiphilino veram lectionem, de qua dubitari non poteſt, Turnebus pridem indicarit; niſi viderem, eſſe viros doctos, qui depravatas lectiones veterum codicum partim interpretari conentur, partim aliter emendare: quorum utrumque ſupervacuum.

Cap. 8. *Quietem et concordiam ſuaderet*] Emenda Plutarchum in harum epiſtolarum mentione, et lege: Ὑφ' ὧν ἐπαιρόμενος ἔγραψεν Οὐιτελλίῳ παραινῶν οὐ στασιωτικὰ φρονεῖν: *Per quae factus elatior ſcripſit Vitellio, monens eum, ne ſeditioſa conſilia ſequeretur.* Perperam vulgo editum παραινῶν στρατιωτικὰ φρονεῖν, quam depravatam lectionem mirabiliter expreſſit Xylander, vir alioquin et iudicii et eruditionis non mediocris.

Et placuerat per claſſiarios] Dele *et* ac pone τελείαν στιγμὴν ante *placuerat;* incipit namque hic narrare, quod praecedentibus verbis propoſuerat. Scripti omnes hunc puſillum errorem agnoſcunt. Rem narrat Plutarchus accuratius: nam Suetonius multa omittit.

Motis necdum conditis ancilibus] Adi Polybium in fragmento libri ab Urſino editi 23. et Livium in eadem hiſtoria lib. 37. Similis ſuperſtitio ſervata Athenis, quum celebrarent Plynteria: per eius feſti dies Minervae ſimulacrum tegebatur, ac publice privatimque diligenter obſervabant, ne inchoato feſto, nec dum peracto, quidquam aggrederentur; id enim inſauſtum habebatur. Xenophon de reditu Alcibiadis in patriam poſt exilium: Κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἡμέρᾳ, ᾗ Πλυντήρια ἦγεν ἡ πόλις· τοῦ ἕδους κατακεκαλυμμένου τῆς Ἀθηνᾶς· ὅ τινες οἰωνίζοντο ἀνεπιτήδειον εἶναι καὶ αὐτῷ καὶ τῇ πόλει. Sed Plynteriorum dies unus ſaltem erat inſauſtus: ancilia ſemel mota ante trigeſimum diem non condebantur, ut affirmare videtur Polybius loco, quem indicavimus.

Cap. 9. *Et ad Caſtoris*] Ita omnes meliores, non, ut quidam alii, *ad Caſtras.*

Apud Bebriacum] Nusquam minus et auctores veteres et libri, quam in loci huius scriptione consentiunt. Fere tamen Latinis scriptoribus aut *Bebriacum* dicitur, aut *Bedriacum*. Plutarcho πολίχνη πλησίον Κρεμώνης τὸ Βητριακόν: et quidam codices apud Eutropium, *Betriacum*. Viterbiensis quoque hic et Memmii ac Pithoei codices non multo aliter, *Bretiacum*. Eadem collocatio litterae caninae apud Iosephum, qui hanc vocem ita enuntiat, Φρηδιακόν. Vide et Chronicon Eusebii. Philostratus lib. 5. Othonem periisse περὶ τοὺς Ἑσπερίους Γαλάτας scribit: laxe sane et negligenter.

Cap. 10. *Interfuit huic bello — Suetonius Lenis*] Reperi in Memmiano et habent alii libri, *Suetonius Laetus*: in nullo, quod sciam, *Linus*, quae depravata scriptura Mureto olim persuaserat, hunc esse Suetonium illum Paulinum, de quo Tacitus multa: qui magnus est doctissimi viri error.

Tribunus angusticlavius] Haec vera lectio. Glossarium: στενόσημος, *angusticlavius*.

Cap. 11. *Qui disced. et abire coeptabant*] Viterb. ut Torrentii duo, *captabant*.

Et celeriter (ita praeceperat) funeratus] Viterb. et Lislaei, *celeriter, nam ita praeceperat*, unde olim vere notatum Turnebo, ortam esse falsam lectionem, *apud Veliternam, ita praeceperat*, cuius commentitiae (quod ex Plutarcho patet) scripturae nusquam in nostris libris exstant vestigia: neque item illius, quam praeferunt editi quidam optimi, ut Rob. Stephani, *et celeriter ac parvo cultu, nam ita praeceperat*. Utrum ex lectione scripta? Probem, si ita sit: sed vereor, ne sit coniectura correctoris emendantis γραφὴν veteris Rom. *apud Culiternam*.

XXXVIII. aetatis anno] More suo Tranquillus annum inchoatum pro pleno numerat; nam alii XXXVII solum vixisse aiunt. In tempore imperii puto peccatum apud Clementem Alexandrinum, doctissimum et sanctissi-

mum scriptorem: legitur enim: Ὄθων μῆνας ε΄, ἡμέραν α΄. Ego vero scripsisse opinor γ΄, non ε΄. Sic Eusebius in Chronico: *Otho tertio regni sui mense apud Bebriacum propria manu occubuit:* et Cedrenus μῆνας τρεῖς, ἡμέρας η΄. Neque tamen nescio, posse defendi vulgatam Clementis lectionem ex quorundam Graecorum traditione: nam in Fastis antiquis Graecis, qui Siculi vulgo vocantur et magno usui doctissimis viris saepe fuerunt, haec legi: Ὄθων βασιλεύσας μῆνας ϛ΄, ἐσφάγη ἐν τῷ Παλατίῳ Ῥώμης. En, quantae nugae in quam paucis verbis. Haec est istorum hominum fides, quorum Chronologiis omnes veteres bibliothecae scatent: quare tirones quum illos legunt, meminerint, magno iudicio opus, ut possint nigrum mendacio praefigere theta. Velut quum in hac ipsa historia de morte Othonis ita Cedrenus scribit: Θύων δέ ποτε ἐν τῷ ἱερῷ τὰ τῆς Ἀφροδίτης ᾄσματα τοῖς ἱεροῖς παρέμιξε· καὶ διὰ τοῦτο Οὐϊτελλίου αὐτῷ ἐπαναστάντος, ξιφιδίῳ ἑαυτὸν διεχειρίσατο, εἰπών, Τί γάρ με ἔδει μακροῖς αὐλοῖς ᾄδειν καὶ αὐλεῖν; Legerat nempe semidoctus aliquis, Othonem erupisse quondam in haec verba, Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; inde occasionem arripuit fingendi eam fabellam, quam narrat Cedrenus, nisi ipse fictor illius est, non solum narrator: et tamen ista cuicuimodi sint, ferri possunt fortasse, nisi in rebus maximi momenti, et quae pertinent ad historiam ecclesiae, pari fide, quod certum est, versati essent. Verum quid ago? Non enim id a principio institueram.

Cap. 12. *Male pedatus scambusque*] Ex emendatione Turnebi est haec scriptura. Ille in membranis optimis repererat, quod et Pithoeus in suis, *cambusque:* nos in Lislaei, *scambus.* Σκαμβὸς Graecis dicitur, qui est crure aut pede varo. Suetonium voce Graeca usum, vel eam potius dictionem fuisse in usu tum Romanis, non est verisimilitudine abhorrens coniectura. In plerisque MSS. scriptum, *calvusque:* an vera lectio *claudusque?*

quod Petro Fabro placet. Sed veriſſima et iam certiſſima ſcriptura eſt, *ſcambusque:* nam et antiquiſſimi duo regiae bibliothecae codd. eam lectionem firmant, neque disſentit Memmianus.

Galericulo propter raritat. capillor. — annexo] Veteres quum capite nudo eſſent, et calvitiem urbanorum dictis eſſe obnoxiam experirentur, ad eam celandam inſtituerunt pelles quasdam parare, appoſitis crinibus humanis, ſic ut aptata capiti, cutis vera, non coma aſcititia videretur. Iis pellibus uſi et viri et feminae. Tertullianus de cultu feminarum: *Affigitis praeterea neſcio quas enormitates ſutilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quaſi vaginam capitis et operculum verticis, nunc in cervicem retro ſuggeſtum.* Nec *galericulum* ſolum vocabant, ſed *galerum.* Iuvenalis 6, 120.

Sed nigrum flavo caput abscondente galero.

Avienus Fab. 10.

Nam mox deiecto nituit frons nuda galero,
Discolor appoſita quae fuit ante coma.

Ac pane madido linere] Viterb. *linire.* Panis iſte ſiebat ex oryza aut fabis, ut apud medicos in compoſitione pſilothrorum legimus: item ex farina ſiliginea. Iuvenalis 6, 471.

Sed quae mutatis inducitur atque fovetur
Tot medicaminibus, coctaeque ſiliginis offas
Accipit, et madidae, facies dicetur an ulcus?

Sacra etiam Iſidis ſaepe — propalam celebraſſe] Appianus de bellis civilibus lib. 4. Ὀυολούσιος ἀγορανομῶν προεγράφη· καὶ φίλον ὀργιαστὴν τῆς Ἴσιδος ἔχων. ᾔτησε τὴν στολὴν, καὶ τὰς ὀθόνας ἐνέδυ τὰς ποδήρεις, καὶ τὴν τοῦ κυνὸς κεφαλὴν ἐπέθετο, καὶ διῆλθεν οὕτως ὀργιάζων αὐτῷ σχήματι ἐς Πομπήϊον. Sed de habitu Iſiacorum plura B. Cyprianus, Apuleius atque alii.

VITELLIUS.

Cap. 1. *Exſtat Q. Eulogii ad Q. Vitell. libellus*] Adiuvimus hac parte minimum veteres codices, et veram lectionem produximus, ante latitantem. *Quintus* hic *Eulogius* libertus Q. Vitellii fuit, eiſque a manumiſſione appellatus *Q. Vitellius Eulogius*, aut ſortaſſe *Eclogius*. Hic ut patrono gratificaretur, ſtemma Vitelliae gentis deſcripſerat, et librum eidem nuncuparat. Hoc genere officii ſoliti liberti patronorum ſuorum ſtudia demereri. Sic Iulius Marathus, Auguſti libertus, de rebus illius libros ediderat, ut dixit auctor lib. 2. Spartianus Hadr. c. 16. *Famae celebris Hadrianus tam cupidus fuit, ut libros vitae ſuae ſcriptos a ſe, libertis ſuis litteratis dederit, iubens, ut eos nominibus ſuis publicarent.*

Cap. 2. *Sectionibus et cognituris*] Sic optimi codices, itaque edidit primus, opinor, ſpectatae fidei vir Rob. Stephanus: plerique tamen codd. *conſuturis;* etiam Viterb. *ſuturis,* quod teſtificari volui.

Cuiusdam furnariam exercentis] Viterbienſis, *funariam exercentis*, hoc eſt, reſtionis lib. 2. c. 2. *Furnaria* abſolute poſitum pro *furnaria negotiatio;* ſic *lignaria negotiatio* apud Capitolinum, et id genus alibi multa. In Gloſſario exponitur *furnarius, ἰπνοκαύστης, καμινοκαύστης;* ſed ea interpretatio miniſtro potius furnarii quam furnario conveniat.

Domo Nuceria] In quibusdam loquendi generibus domus pro patria vel urbe ponitur: unde paſſim in Dione, *οἱ οἴκοι Ῥωμαῖοι*, vel *οἱ ἐν οἴκῳ*, et apud Sophoclem, *ἡ οἴκοι πόλις.* Nam ita ſcribi debet hic illius locus in Oedipo Coloneo, vſ. 751.

— — — — *τήνδε τὴν πόλιν φίλως*
Εἰπών· ἐπαξία γάρ· ἡ δ' οἴκοι πλέον
Δίκῃ σέβοιτ' ἂν, οὖσα σὴ πάλαι τροφός.

Ἡ *οἴκοι πόλις* eſt patria Oedipi, Thebae: vulgo ſcribunt *δίκῃ*, et male interpretantur.

Scalpro librario] Graeci σμίλην, ut in epigrammate Iuliani, quo continetur fcribae fupellex, σμίλης τ' ὀξυτόμου κοπίδα. Latini *ficilam* vocant. Gloffarium: *Sicila*, σμίλα, χαρτοτόμος. Sed Arnobius vocem *fmilam* pro Latinitate donata ufurpat lib. 5. nifi legendum ibi *ficilam*.

Lucius ex confulatu Syriae praepofitus] Dio lib. 58. Tacitus in anno urbis DCCLXXXVIII. Suetonius lib. 4. c. 14.

Caium Caefarem adorari ut deum inftituit] Quem morem poftea retulit Diocletianus, manfitque ex parte etiam fub infecutis principibus, quorum falutatio habuit aliquid adorationis immixtum. Memmii codex *adorare*.

Socculum dextr. inter togam tunicamq. geftavit] Minus erit indignationis, fi meminerimus, foccis aureis et qui etiam lapillis fulgerent, ufos veteres, qua feminas, qua viros, ἁβροτέρους. Propterea non cum ceteris calceamentis promifcue habebantur, fed in thecis fervabantur, quas σανδαλοθήκας Menander appellavit. Noti etiam *fandaligeruli* et *fandaligerulae* ex comoediis.

Cap. 5. *Quum — legatus fubftitutus fuiffet*] *Subftitui* dicitur ille, qui vacuum defertione alterius locum occupat, quod hic de Vitellio dici poffe non videtur. Legendum eft cum libro ampliffimi Memmii, cui et alii e noftris asfentiuntur, *fubftitiffet*. Quum exacto tempore adminiftrationis annuae provincia excedendum effet Vitellio, ille fubftitit, ut fratri fibi fuccedenti legatum ageret.

Cap. 7. *Per communem factionis fuae favorem*] Memmii et Liflaei codd. *factionis Venetae*, ut in quibusdam editis. Confirmat mendofa lectio codicis Cuiaciani, *venenatae*, et hic et c. 14. pro *Venetae*.

Quorum publica vectigalia interverterat] Quare tollendam cenfet vocem *vectigalia* vir doctus? an quia publicum ἁπλῶς aliquando dicitur τὸ τελώνιον, ideo vera erit eius fententia? Quafi vero non multo faepius ali-

ter loquantur optimi auctores, quos omnes itemque aliquot veteres inſcriptiones corrigamus oportet, ſi locum daturi ſumus huic emendationi: ceterum omnes Mſſ. cum editis conſentiunt.

De ſe experimentis] Dele voculas *de ſe*, quas nec ſcripta lectio agnoſcit.

Iamne ientaſſent] Liber Memmii itemque Pithoei, *iantaſſent:* ſic quidem ſcribebant, ut in Gloſſario, *iantare, iantaculum.*

Cap. 10. *De Bebriacenſi victoria*] Memmii, Pithoei et Liſlaei *Betriacenſi,* ut ſupra *Betriacum.*

Egregie prorſus] Pithoei liber *aegre.* Ipſi vero placebat, *regie:* non male, nam iſtud quidem factum vere fuit regium; mihi tamen nihil videtur mutandum.

Perque flumina delicatiſſimis navigiis] Cuiusmodi erant Ptolemaeorum regum θαλαμηγὰ πλοῖα, de quibus Appianus et ſcriptores alii multi. Vel illa Cilicum piratarum navigia, de quibus Plutarchus in Pompeio.

Cap. 11. *Seque perpetuum Conſulem*] Vetus inſcriptio:

A. VITELLIUS. L. F.
IMPERATOR
COS. PERP.

Ut et aliquid de Domitio diceret] Id eſt, caneret aliquod ᾆσμα, promptum ex libro canticorum Neronis. Sed quare potius *de Domitio* quam *de Nerone?* an Nero voluumini a ſe edito indicem fecerat *Domitii cantica?* At Pithoei cod. *de Dominico:* ut puto, non abſurde; ita enim videtur appellatum ab asſentatoribus vivi Neronis liber canticorum eius, rerum domini: quam vocem refert nunc Vitellius, non ſine alluſione ad tempora Neronis, quae revocare ſtudebat.

Cap. 12. *Coniecit in compedes, ſtatimque ſolvit*] Ita emendavimus, accedente etiam quorundam librorum auctoritate, ut Rob. Stephani: mirum tamen, in Viterb. Liſlaei et aliis fere omnibus *coluit* legi.

Ob nimiam contumaciam et ferocitatem] Cuiacii codex, Pithoei et Liſlaei, *furacitatem.*

Cap. 13. *In ientacula — commiſſationesque*] Dio totidem nominat: Οὐχ ὅλης τῆς ἡμέρας οἱ αὐτοὶ εἱστίων αὐτὸν, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἀκρατίσασθαι παρεῖχον, ἄλλοι δὲ ἀριστῆσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, ἕτεροι δὲ μεταδόρπιά τινα πλησμονῆς παραμύθια.

Facile omnibus ſufficiens — conſuetudine] Dio: Καὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐδαπάνα, ἀπλήστως τε ἐμφορούμενος, καὶ συνεχῶς πάντα ἐξεμῶν, ὡς μόνῃ τῇ παρόδῳ τῶν σιτίων τρέφεσθαι· ἀφ' οὗ καὶ ἀνταρκεῖν ἠδύνατο. De vomitandi conſuetudine, quod Cicero vocat extremo lib. 13. Epiſtolarum ad Atticum, ἐμετικὴν *agere,* Plinius lib. 26. c. 3. Cornelius Celſus lib. 1. c. 3. Iam inde ab Hippocratis temporibus mos fuit multorum, ut bis quot menſibus ἐμετικὴν agerent, quibus erat ſua valetudo curae. Apparet ex libro de ſalubri diaeta. Philo de vita Caii: Πολὺς ἄκρατος καὶ ὀψοφαγία, καὶ ἐπὶ πλήρεσι τοῖς ὄγκοις ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι, θερμολουσίαι τε ἄκαιροι καὶ ἔμετοι, καὶ εὐθὺς πάλιν οἰνοφλυγίαι ἔφεδροι γαστριμαργίαι. Propter hanc conſuetudinem obiectum a Magno Pompeio ingrato cuidam, quem ditaverat, quod feciſſet eum ἐκ πεινατικοῦ ἐμετικόν, *de ſaepe eſuriente, ſaepe reiicientem.*

Quadringenis millibus nummum conſtiterunt] Ita Viterb. et alii meliores libri, non *quadragenis.* Quam aberrat autem vir doctus, qui, ut firmet lectionem *quadringenis,* profert locum Dionis, de ſumptibus eorum, qui convivia praebebant Vitellio: Ὥςτε ὀλίγων ἡμερῶν διελθουσῶν, ἑκατὸν εἰς τὸ δεῖπνον μυριάδας ἀναλῶσαι. Quomodo enim colligit inde, ita hic ſcribendum? nam Dio loquitur de ſumptibus plurium dierum, Suetonius de ſingulorum conviviorum impenſis: deinde ſummae quam diverſae! nam Dionea eſt non minor quadragies ſeſtertium, quod videtur confirmare vulgatam lectionem ſimilis loci lib. ſuperiore c. 26.

A Carpathio usque fretoque Hispaniae] Hoc est, ab extremis imperii finibus Orientem versus et Occidentem. Leg. enim *a Parthia usque,* auctoribus libris regiis et Viterb. aliisque omnibus, quos ipsi vidimus. Lautos homines et popiniones Romanos aves a Parthis solitos petere, testatur Seneca Consolatione ad Helviam matrem. Quae afferuntur a doctis viris firmandae alteri lectioni, levia sunt et εὐέλεγκτα.

Non profundae modo gulae] Respicit locum superiorem c. 7., ubi similiter *profundam gulam* Vitellio tribuit. Sic locutus Seneca epist. 89. *Ad vos deinde transeo, quorum profunda et insatiabilis gula hinc maria scrutatur, hinc terras.* Sic Apuleius in Apologia: *Nec quidquam ei relictum est ex largiore fortuna praeter ambitionem miseram et profundam gulam;* et apud Claudianum, *profunda ingluvies,* lib. 2. in Eutropium. Plinius de Apicio, *nepotum omnium altissimus gurges:* non aliter apud Sallustium, *profunda avaritia;* et apud Velleium, *profunda omnia confundendi cupido.* Graeci pari elegantia atque efficacia vocem βάθος usurpant, ut in illo Pauli Apostoli, ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ. Et Plutarchus in Marcello Archimedi tribuit βάθος ψυχῆς καὶ θεωρημάτων πλοῦτον. Themistius orat. 10. cuidam βάθος διανοίας. Dicitur et βαθύτης, ut in sexta Polybii historia, βαθύτης ψυχῆς· et apud Ciceronem ad Atticum, *mea* βαθύτης, quae dicitur Sallustio in Iugurthino, *altitudo ingenii:* inde apud Athenaeum lib. 9. ὁ βαθὺς τῇ φύσει στρατηγός. Vopiscus in Numeriano, *denique erat altus, risit et tacuit:* altus est βαθύς, vel βαθυγνώμων. Ex eo dicta *profundae mentis consilia,* Quintiliano, declamat. 18. Graeci poetae βυσσοδομεύειν. Translatum dicendi genus a cultu arvorum, declarant Aeschyli de Amphiarao versiculi:

Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος,
Ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

Cap. 14. *Pronus vero ad cuiusque necem*] Scrib. *cuiuscunque.*

Quam vernaculis et mathematicis] Veteres codices nihil, quod nobis ſit cognitum, iſto loco variant: merito autem vellunt viris doctis aurem iſti *vernaculi:* quos enim ſic appellat Suetonius? Quare viſum Ioſepho Scaligero, doctorum nobiliſſimo, nobilium doctiſſimo, ſcribere *veraculis* aut *vericulis.* Oracula et ſortes vocabant *vera.* Iulius Capitolinus: *Vates caeleſtis apud Carthaginem, quae deo repleta ſolebat vera canere.* Neque ego video, quid commodius excogitari poſſit; niſi fortaſſe aut cum Turnebo *divinaculis* legamus; aut vulgatam lectionem defendamus ſic, ut *vernaculi* ſint γόητες. Nam Zonaras diſtincte notat pulſos ab eo et ἀστρολόγους, hoc eſt, mathematicos, et mox γόητας, hoc eſt, praeſtigiatores ac circulatores. Hos videtur Suetonius *vernaculos* appellare: rationem nominis non facile aliquis divinet; ſed videtur vox eſſe ſordidae plebis, quae viliſſimos de circo praeſtigiatores, ut erant ψηφοπαῖκται et quicunque θαυματοποιοὶ dicebantur, ſic indigetabat: fortaſſe, quia eorum mos erat, admirationem et riſum hominibus ciere. Seneca de Beneficiis lib. 6. *Alter apud proximum circulatorem reſedit, et dum vagus atque erro vernaculis congregatur et ludit transeuntem Platonem, quem non quaeſierat, invenit.* Martialis 10. Epigr. 3.

Vernaculorum dicta, ſordidum dentem
Et ſoeda linguae probra circulatricis.

Fallor? an ex his duobus locis colligi poteſt, *vernaculos,* qui cum circulatoribus et circulatricibus coniunguntur, aut eosdem, aut affines iis eſſe, quos γόητας ex Dione Xiphilinus vocat? Non me tamen fugit, quid in contrarium dici poſſit.

Ne Vitellius Germanicus] Ita Mſſ. nec quidquam mutandum. Sed quare tacet Suetonius, quod vel praecipuum erat? Iſtos nempe non vanos, ſed vere fuiſſe

μάντεις κακῶν ἀτρεκεῖς: obiit enim Vitellius intra praefinitam diem.

Cap. 15. *Bebriacenſes copias*] Ut ſupra *Betriacum*, ita hic *Betriacenſes* optimi codices.

Cap. 16. *Ut inde in Campaniam fugeret*] Terracinam ad cohortes fratremque. Tacitus, Dio.

Confugitque in cellulam ianitoris — cane] Dio: Ἐς οἴκημα σκοτεινὸν, ἐν ᾧ ἐτρέφοντο κύνες, ἐκρύφθη. De cellulis ianitorum diximus ad lib. 4. c. 57. Ad eas canis haberi ſolitus catena alligatus, ut hic locus indicat, aliique veterum ſcriptorum non pauci, doctis hominibus pridem obſervati. Eandem fuiſſe Graecorum conſuetudinem, notabamus ad Laertium. Dio non ſatis apte videtur deſcribere hanc cellam: nam etſi canis unus pluresve ibi habiti, tamen is non erat locus alendis canibus proprie deſtinatus. Sed quid ſibi vult idem optimus ſcriptor, paullo mox, quum ait, Vitellium inventum a militibus fuiſſe, captumque ὑφαντοῦ καὶ αἵματος ἀναπεπλησμένον. Quid ſignificat vox ὑφαντοῦ hoc loco? Nihil nempe: non enim ita ſcripſit Dio, ſed φορυτοῦ, vel Zonara teſte: unde emendare ſuum auctorem interpretes debuerant.

Cap. 17. *Donec religatis poſt terga — laqueo*] Totum hunc locum quaſi ἔπος πρὸς ἔπος Dio expreſſit: Κἀκ τούτου τὴν μὲν ἐσθῆτα αὐτοῦ περιῤῥήξαντες, καὶ τὼ χεῖρε εἰς τοὐπίσω δήσαντες, τῷ τε αὐχένι σχοινίον περιθέντες, κατήγαγον ἐκ τοῦ Παλατίου τὸν Καίσαρα τὸν ἐν αὐτῷ ἐντρυφήσαντα· καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἔσυραν τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ἐν τῷ βασιλικῷ δίφρῳ πολλάκις σοβήσαντα. *Deinde veſte ei diſciſſa, religatis poſt terga manibus, iniecto cervicibus laqueo, e Palatio Caeſarem, qui in eo deliciis luxuriaverat, et per ſacram viam trahunt Imperatorem, qui in ſella imperatoria perſaepe magno cum faſtu et inſolentia in medios hominum coetus ſeſe intulerat.*

Reducto coma capite] Sic recte ſcriptum in antiquis membranis regiae bibliothecae, Viterb. et Pithoei. Hoc vult, milites, qui pone Vitellium erant, comam ei prehendiſſe et coegiſſe caput reſupinare. Plinius in laudatione Traiani, de ſuppliciis delatorum loquens: *contigit deſuper intueri delatorum ſupina ora, retortasque cervices.* Graeci poetae ſimilem huic capitis reductionem in caedendis victimis fieri ſolitam, intelligunt verbo *αὖ ἐρύειν*, pro quo et *ἄνω τρέπειν* dicunt. Virgilius 10. Aen. 535. *Reflexa cervice orantis capulo tenus abdidit enſem.* Euripides Oreſte in caede Clytaemneſtrae eleganter, *ὤμοις ἀνακλάσας δέρην καίειν.* Contrarium his eſt apud Senecam de Tranquill. *ſubducta cervice ferrum recipere.* Graeci Interpretes Eutropii hunc locum non intellexerunt. Alii libri, *reducta coma a capite:* quomodo et Marianus Scotus olim deſcripſit.

Ceu noxii ſolent] Malim, *ceu noxiis ſolet.* Intelligit autem morem in illuſtrium perſonarum ſupplicio ſervari ſolitum, ut capite nudo et elato, quo dignoſci omnibus poſſint, trahantur ad ſupplicium. Sic apud Polybium Danae illuſtris femina rapitur *διὰ μέσου τῆς πόλεως ἀκατακάλυπτος.* Dio in Seiani ſupplicio, *καὶ ἀπεκάλυπτον ἐπικαλυπτόμενον.*

Mento mucrone gladii ſubiecto] Placet Turnebi librorum lectio, *ſubrecto:* nec aliter codd. Cuiacii et Pithoei. Falluntur, qui Dionis locum proferunt, ut comprobent, melius eſſe *ſubiecto.* Nam verba Dionis quum neutri lectioni aperte patrocinentur, potius tamen indicant, eſſe alteram veram: *ξιφιδίοις*, ait, *αὐτὸν ὑπὸ τὸ γένειον ὑπεκέντουν; pugionibus eum ſub mento pungebant.*

Venter obeſus] Dio, *γαστροπίων ἦν.*

Cap. 18. *Anno vitae VII. et quinquageſimo*] Tacitus, Eutropius et eius metaphraſtes Paeanius conſentiunt. Dio et Zonaras tres fere annos detrahunt, et vixiſſe aiunt, *ἔτη τέσσαρα καὶ πεντήκοντα, καὶ ἡμέρας ἐν.*

νέα καὶ ὀγδοήκοντα; imperium autem tenuiſſe per annum, decem diebus demptis: at Clemens μῆνας ἑπτὰ, ἡμέραν α΄. Aliter Theophilus, et item aliter Epiphanii codices: non enim illa putem ſcripſiſſe Epiphanium. Facile compones hos ſcriptores et ceteros, qui idem tempus notarunt, ex iis, qui Faſtos concinnarunt. Onufrium adi: ſed in Clemente videtur ſcribendum, μῆνας ὀκτὼ, ἡμέραν α΄, ex Eutropio.

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM VIII.

ANIMADVERSIONES.

VESPASIANUS.

Cap. 1. 7. *Flavius Petro*] Emendatum eſt ex cod. Pithoei, qui conſentit cum ſcripto Glareani et libro Memmii. Viterbienſis hic errat cum vulgo: ſed reſipit ſtatim, et paullo poſt *Petronis*, non *Petronii*, ſcribit ex fide. In eodem mox recte *publicum*, non *publicanum*.

Pompeianarum partium centurio — an evocatus] Ita ſcriptum in membranis Viterbienſibus et plerisque aliis, atque editis, credo, omnibus. Sic loquitur et alibi lib. 2. c. 19. *Deprehenſus eſt cultro venatorio cinctus: imposne mentis an ſimulata dementia, incertum.* Probo tamen, quod praeferunt libri meliores, Memmianus, Pithoei et Cuiacii; qui omnes illa *incertum ſponte* non agnoſcunt: igitur ſcribe, *Pompeianarum partium centurio, an evocatus.* Familiare Tacito, Plinio aliisque loquendi genus: quo uſus et noſter eſt, in Claudio, c. 15., in Galba, c. 12., et in hac vita iterum, c. 6. Exſtat et apud Livium, ut lib. 28. *Ea ſuſpicio, vitio orationis an rei, haud ſane purgata eſt.*

Manebantque imagines] Si quid mutandum, ſcriberem, *Manent hodieque:* ſed non videtur neceſſum: nam potius putem, Veſpaſianum rerum potitum, curaſſe

tollenda haec parum gloriosae originis suae testimonia: nec moveor verbis Suetonii c. 12., quae suadere videntur contrarium: sed facilis responsio.

ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ] In fragmento veteris lapidis, Romae descripti: ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ ΑΝ.

Fuisse mancip. operarum — commeare solent] Mos hodie obtinet apud multos populos, ut imae plebis pars non poenitenda, quia domi, quod agat, nihil habet, certo anni tempore, voluntarium sibi indicat exilium, et alias terras petat, ut, in quo suam occupet industriam, inveniat. Sic Epirotarum agmina patriam quotannis relinquunt, et ulteriora ditionis Turcicae adeunt, operis simul et quaestus faciendi gratia: ipsi *Ergates* patrio sermone dicuntur. Longobardis et Sabaudis, qui caminos purgant, puteos mundant, et similia obeunt ministeria, refertae sunt per aestatem Galliae omnes urbes. Lutetiae et in reliqua Francia qui aedificant, Lemovicibus operis magna parte anni plurimum utuntur: operae rusticae apud Hispanos multis locis, viles homunculi sunt Galli, qui compendii sui gratia illuc quotannis commeant. Eundem apud veteres morem fuisse, testatur hic Suetonii locus abunde. Huiusmodi igitur operarum manceps fuit hic Vespasiani progenitor: hoc est, solitus est in Umbriam profectus operas vili pretio conducere, et praesente pecunia, quas in Sabinos perductas mercede maiore elocabat.

Cap. 2. *Infensus senatui Caium — demereretur*] Sane potuit Vespasianus senatui fortasse infensus esse, propter repulsam in petitione aedilitatis et parum honestum locum, qui postea ipsi inter aediles fuit attributus. Sed offensam omnem videtur sustulisse, delata praetura prima petitione, et quidem inter primos: an igitur cum doctis viris legendum, *infensum senatui Caium?* De odio Caii ergà senatum satis libro quarto, et Seneca aliique historici.

Egit et gratias ei apud amplissimum ordinem] More eorum, qui magistratum aliquem confecuti erant, mandante principe, aut adiuvante, de quo diximus supra ex Dionis lib. 58.

Cap. 3. *Ex Africa delegatam olim*] Secuti sumus vulgatos codices, a quibus stant Viterb. et Lislaei: at Pithoei *deligatam*: quod ipse pridem suis Adversariis prodidit. Illa vide, et Turnebi.

Cap. 4. *Tricies cum hoste conflixit*] An legendum ex Eutropio *tricies et bis?* Non enim dubitari potest, quin ex Suetonio totum illum locum desumpserit: neque aliter Paulus Diaconus Historia miscella. At ὁ χρηστὸς Paeanius quam ineptit in huius periodi metaphrasi? Mitto, quod *tricies et bis* vertit δύο καὶ τρισὶ μάχαις: nam fortasse aliter scripserat: illud plane ridiculum, quod gentes illas duas, quarum mox fit mentio, interpretatur de Germanis et Britannis, quos ait ope Vespasiani accessisse ad imperium populi Rom. Sexcenta his similia in eo scriptore.

Rapa in eum iacta sunt] Consuetudine Φυλλοβολίας in contrarium versa, per quam flores et omne genus fructus mittebantur: vide ad lib. 6.; at odii et contumeliae caussa, rapa iacta, fimus, lapides, aut lutum; cuius moris mentio etiam apud Iurisconsultos lege prima Dig. De extraordinariis criminibus. Observant etiam veteres Critici, morem Athenis fuisse, ut facinorosi extra fines exportandi luto faciem illinerentur. Auctor Etymologici: Οἱ Ἀττικοὶ τὸν ἐπί τινι ἁμαρτήματι ἁλόντα, πηλῷ χρίοντες ἐδημοσίευον. Idem auctor alibi, etiam in aliis quam in damnatis sententia iudicis, hunc morem fuisse usurpatum scribit. Οἱ ἀρχαῖοι, inquit, ὅτε ἤθελον ὑβρίσαι τινὰ καὶ ἐμπαῖξαι, πηλῷ ἔχριον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Propter quod vulgo Mulio vocabatur] Credo propter mangonicos quaestus e mulis Reatinis, qui tum maxime in usu et pretio. Vespasiani autem praedia in agro Reatino.

Peregrinatione Achaica inter comites Neronis] Simile periculum subiit idem ex simili vel eadem caussa et in urbe. Tacitus lib. 16. Annal. c. 5. *Ferebant Vespasianum tamquam somno conniveret, a Phoebo liberto increpitum, aegreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse.*

Iudaea profecti rerum potirentur] Videtur et Tacitus et Suetonius, qui verbis iisdem hoc oraculum referunt, ipsa verba expressisse, quibus id conceptum: in quibus apparent vestigia veritatis et eius vaticinii, unde istud manavit. Scriptum enim in sacris litteris, *ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ὁ ἡγούμενος.* Lege Iosephum Ἁλώσεως lib. 6. c. 31. Hegesippum lib. 5. c. 44.

Quantum eventu postea praedictum paruit] Scribe cum aliis libris, etiam Viterbiensi, *quantum postea eventu paruit praedictum.* E Pithoei codice est *paruit* pro *patuit.*

Caesoque praeposito, legatum — fugaverunt] Romani quum de rebus Iudaeorum loquuntur, quam tenuem rerum illorum notitiam haberent, nunquam non ostendunt. Haec certe Suetonii verba, si commoda interpretatione non adiuventur; a narratione Iosephi, hoc est, a veritate historiae, auctor, alioquin diligentissimus, videatur aberrasse. Erat tum Iudaeae procurator Gessius Florus, fax et auctor praecipuus illius belli. Hunc si intellexit noster et fuisse occisum voluit significare; fugit eum ratio: neque enim est occisus in illo motu, sed *caedere* verbum Latinis historicis non semper occisionem denotat; verum detrimentum, cladem que exercitus, et quod Graeci dicunt, πληγὰς λαβεῖν τὸν στρατόν. Hoc sensu feram sane dici Florum a Iudaeis caesum, id est, clade belli affectum, multis suorum amissis; nam eo tempore multi Romani milites sunt contrucidati. Fortasse caedem illam respicit Rom. militum, quorum Metilius erat praepositus. Iosephus τῶν Ῥωμαίων ἔπαρχον

nominat, historiam commemorans lib. 2. Ἁλώσεως c. 32. nec refert, quod ipsius Metilii vitae parcitum est. Nam hoc potuit Suetonius ignorare: quum praesertim, ut diserte Iosephus docet, omnia Iudaeorum delicta Flori astu et fraude graviora atque atrociora, quam essent, Romam nuntiarentur. Sic et quod ait de aquila rapta, in historia Iosephi non legas, quam habes fuse expositam eodem libro, c. 40. Ita exponere hunc locum praestat, quam non necessariae viri docti emendationi assentiri: qui, invitis libris omnibus, illa verba *caesoque praeposito* censuit mutanda, scribendumque *Gessiumque praepositum.* Si omnia veterum historicorum παροράματα aut παρακούσματα ex animi nostri sententia emendare voluerimus, quis erit finis? aut quis ferendum censeat? Nam Suetonium quidem non aliter scripsisse, neque aliter hic olim esse lectum, etiam alia ratione probare possumus. Orosius narrationi Tranquilli κατὰ πόδα insistens, hanc illius periodum ita expressit: *Exstinctisque Romanis praesidiis, legatum quoque Syriae suppetias ferentem, rapta aquila et caesis copiis, fugaverunt.* Eadem verba etiam in Historia miscella habentur: quae superiorem emendationem manifesto confutare et pueri videant.

Ut et industriae expertus] Nove dictum *expertus* pro eo, qui dedit specimen, et, ut Graeci dicunt, ὁ πεῖραν δούς; nam vulgo est ὁ πεῖραν λαβών. Imitatur hunc locum Pseudo-Hegesippus, quum ait lib. 3. *Vespasianum expertum virum belli, omni militiae, quae in Syria erat, praefecit:* sic lib. 5. eidem, *expertos belli viros:* et alibi idem, *suspectus consilii:* variant autem codd. isto loco, et partim *industriae,* partim *industria expertus* habent: in his Viterb. At vulgo *industriae expertae.* Iustinus lib. 41. *Arsaces vir sicut incertae originis, ita virtutis expertae.*

Ut in oppugnatione castelli — exceperit] Petrus Apollonius Collatius de excidio Hierosolymitano lib. 2. in obsidione Iotapates:

— — *media inter talia ſtridens,*
Incertum qua iacta manu, delapſa ſagitta eſt
Sub Petroniadae coxam, qua poplite iuncta eſt.
Ioſephus narrat lib. 3. c. 16. Hegeſippus lib. 3. c. 12.

Cap. 5. *Singulos repente ramos a frutice dedit*] Mira Latinitas, et vitii ſuſpecta. Probo vero Iuſti Lipſii emendationem, *ramos an frutices dedit:* quod genus dicendi non raro corrupit librariorum imperitia.

Ideoque puella nata non perannavit] Sive *perannavit* ſcribatur, ſive *perennavit,* ut conſtanter in Mſſ.; non dubium, eandem eſſe vocis utriusque originem. Fere autem id verbum accipitur pro *πολλὰ ἔτη διαγίγνεσθαι,* ſive *διαιωνίζειν.* Veteres Romani menſe Martio ſoliti ſacra facere Annae Perannae: ut liceret ſibi non ſolum annare, ſed et perennare: hoc eſt, *durare in multos annos.* Suetonius *καινοπρεπῶς* accepit pro *διετίζειν, durare in annum.* Non disſimilis ambiguitas in dictionibus *διετὴς* et *δίετης* Graecorum: prior de eo dicitur, qui perannet; poſterior de bimo: quare etiam verbum *διετίζειν,* quod ſignificat *perannare,* ut loquitur Suetonius, de bimatu quodam loco apud Theophraſtum Gaza interpretatur.

Mox quum aedilem eum C. Caeſar] Omittit Xiphilinus ſuo loco, ſed exſtat apud Dionem lib. 58. in rebus Caii: Πηλὸν πολὺν ἐν στενωπῷ τινι ἰδών, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐς τὸ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ τοῦ Φλαβίου ἱμάτιον, ἀγορανομοῦντός τε τότε, καὶ τῆς τῶν στενωπῶν καθαριότητος ἐπιμελουμένου ἐμβληθῆναι, et quae ſequuntur.

Canis extrarius e trivio manum humanam intulit] Puto, hanc eſſe veram *γραφὴν* in Memmiano diſerte expreſſam; alii libri mire variant. Viterb. *exterritus e trivio:* quidam *extrarius triclinio manum humanam intulit:* plerique aut *extrarius* tantum, aut *e trivio* ſolum. Dio: Κύων αὖθις, σῖτον αὐτοῦ καὶ τότε αἱρουμένου χεῖρα ἀνθρωπίνην ὑπὸ τὴν τράπεζαν ὑπέβαλε. Confer et ſequentia, nam omnia fere totidem litteris ibi habentur.

Tantum quod exemptum] A Pithoei et Memmii codice eſt, et Torrentii uno, ut ipſe ait: nam Viterb. habet, *recenter exemptum*: non, ut in vulgatis, *recenter quidem*.

Apud Iudaeam Carmeli dei oracul. conſulentem] Collatius lib. 2.

Vulſa ſolo frondesque novas induta cupreſſus,
Nunc habet illa fidem: Matathiademque locutum
Vera tibi vatem, et Corneli oracula diſces.

Scribe *Carmeli oracula*.

Neronem diebus ultimis monitum per quietem] Aliter Dio: Ὁ Νέρων ἔδοξέ ποτε ἐν τοῖς ὕπνοις τὸν τοῦ Διὸς ὀχὸν ἐς τὴν τοῦ Οὐεσπασιανοῦ οἰκίαν εἰςαγαγεῖν. Ὀχὸς, *thenſa* eſt Suetonio, non currus, ut vertunt Interpretes. Vide ad lib. 1. c. 76.

Et in circum deduceret] Melius noſtri Mſſ. etiam Cuiacii, *et inde in circum deduceret*.

Statua divi Iulii ad Orientem ſponte converſa] In inſula Tiberina fuit haec ſtatua. Plutarchus in Othone: Εἶδον τὸν ἐν Μεσοποταμίᾳ νήσῳ Γαΐου Καίσαρος ἀνδριάντα, μήτε σεισμοῦ γεγονότος μήτε πνεύματος, ἀφ' ἑσπέρας μεταστραφέντα πρὸς τὰς ἀνατολάς· ὅ φασι συμβῆναι περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἐν αἷς οἱ περὶ Οὐεσπασιανὸν ἐμφανῶς ἤδη τῶν πραγμάτων ἀντελαμβάνοντο.

Acieque Bebriacenſi] Ecce librorum inconſtantiam in tam celebris loci nomine: nam in Memmii, Pithoei et Liſlaei eſt, *Bretiacenſi*: vide libro ſuperiore.

Cap. 6. *Moeſiaci exercitus — auxilio Othoni*] Disſentit a Taciti narratione, quam lege in 2. Hiſtoriarum.

Aquileiam usque perſeveraverunt — crederent] Tacitus de his Moeſiacis legionibus: *Aquileiam iam progreſſae, proturbatis, qui de Othone nuntiabant, laceratisque vexillis nomen Vitellii praeferentibus.*

Aut Germaniciano] Viterbienſis, *Germanico*: ſed praecedens vox *Hiſpanienſis* videtur hanc lectionem po-

ſtulare: nam Hiſpanienſis et Germanicianus exercitus vocantur, qui in illis provinciis ſunt collocati, nec ſunt tamen ex iis provinciis: omnes enim legionarii cives Romani erant. Aliter Tacitum ac Suetonium quoque loqui ſupra notabamus: apud quos Germanicum exercitum et Germanicas legiones invenias.

Alii, alium alia de cauſſa] Omnino tollenda vox *alii:* quam nec Memmii, nec Cuiacii, nec Pithoei, nec Liſlaei agnoſcunt, nec aliter editio Roberti Stephani.

Ultionem mandantis] Nimis argutatur Beroaldus, qui mandatum iſtud ſolutum morte ex libris Iurisconſultorum annotat: nam mandare hoc loco non ſimpliciter eſt *ἐντέλλεσθαι*, ſed quod proprie Graeci *ἐπισκήπτειν*. Sic lib. 4. c. 2. *Mandaretque domeſticis ultionem, ſi quid accideret.* Id vero mandati genus a morte demum mandatoris vim habere incipit.

Et ut reipublicae ſubveniret optantis] Libri alii, *hortantis.*

Quadraginta millia ſagittariorum] Tacitus ait, *XL Parthorum equitum millia.* At Viterbienſis, *XL milia ſagittariorum;* nam in eo libro, ut in aliis veteribus multis, *mile* et *milia* ſemper ac conſtantiſſime, non *mille* ac *millia.* Memm. *quadraginta.*

Cap. 7. *Interim Alexandr. transiit — obtineret*] Haec vera cauſſa, non quam Philoſtratus, ſcriptor interdum nugaciſſimus, lib. 5. ait, ubi clariſſimis verbis affirmare audet praeſtigiator ille inſignis Apollonius, propter ſe transiiſſe in Aegyptum Veſpaſianum, ſeque adeo imperium illi detuliſſe, ac donaſſe ſolum, impudentiſſimo animo gloriatur. Ioſephus prudentiſſime cauſſas huius conſilii explicat lib. 4. c. 37. Praecipua et potiſſima fuit, annonae cura: norat enim Veſpaſianus, ſi ſuis praeſidiis Aegyptum ſemel firmaſſet, fore eam populo Rom. inſtar freni, ob famis metum. Plura in hanc rem Pſeudo-Hegeſippus lib. 4. c. 26.

Baſilides libertus] Nullum equidem vidi librum, ubi non exſtet vox *libertus.* Torrentii tamen perplacet ſententia, probabiliter valde disputantis tollendum eſſe id verbi: accedit rationibus, quas commemorat, quod error admiſſus videtur, quum temere aliquis librarius vocis *Baſilides* duas poſtremas ſyllabas, ut ſaepe accidit, geminaſſet: inde pronum emendatori incauto τὸ *lides*, quod nihil ſignificaret, vertere in tritiſſimam uſu dictionem *libertus.*

E plebe quidam luminibus orbatus] Codex Viterbii deſcriptus, *Ephebus quidam:* ſed Tacitus tuetur vulgatam et plurium Mſſ. lectionem: *Ex plebe Alexandrina quidam, oculorum tabe notus:* etſi poſſit videri Suetonius ex Tacito emendatus olim ab aliquo ſciolo.

Demonſtratam a Serapide] Vide Ariſtidis ἱεροὺς λόγους.

Si inſpuiſſet] Agnoſcis, pie lector, falſam imitationem miraculorum Chriſti: ſic ſolitus illudere hominibus ὁ δαίμων. Et apud Epiphanium κατὰ Σαμψαίων inter inſtrumenta miraculorum eſt ὁ σίελος τῶν πτυσμάτων.

Palam pro concione utrumque tentavit] Quid appellat concionem? an convocatum in eam rem populum, ſive in theatrum, ſive in forum? an potius coronam forte adſtantis multitudinis? Hoc puto verius: et ſuadent Taciti verba: *Igitur Veſpaſianus cuncta fortunae ſuae patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, erecta, quae adſtabat, multitudine, iuſſa exſequitur.* Notemus ergo vocis *concio* hunc uſum, pro multitudine ἁπλῶς.

Cap. 8. *Talis tantaq. cum fama in urb. reverſus*] Vere primo navem conſcendit; circa medium Martii. Apollonius Collatius:

Ergo ita compoſitis rebus, quum piſcis aquoſi
Linqueret hoſpitium Titan, frontemque moveret
Arietis inſani, ſecuris credita ventis
Sulcat aquas, pelagoque volans petit Itala puppis
Littora.

Sed Tacitum vide, qui Etesiarum flatum Alexandriae opertum esse Vespasianum narrat: Iosephus lib. 4. iter illud describit c. 37. et 40. ac sequentibus, et lib. 7. c. 5. et 10.

Suscepit et censuram] Testes, Plinius, nummi, lapides: vide in Fastis.

Quum sibi pro impetrata praefect. gratias ageret] Interpretor de praefectura unius alarum: ex lib. 2. c. 38.

Classiarios vero, qui — per vices commeant] Scripsimus *per vices* ex libro Pithoei, cui et Memmianus et alii quoque assentiuntur, teste Torrentio: at Viterb. *per vicos*, ut vulgo. De classiariis passim loquuntur Tacitus et Suetonius, item Plinius in epistola de morte avunculi, ac ceteri quoque historici meminerunt, et veteres inscriptiones: sed de hac eorum cursitatione nihil legi apud alios. Similes, at non iidem tamen, dromonarii, de quibus Cassiodorus lib. 2. et 4.

Thraciam, Ciliciam et Commagenen] Tuentur hanc lectionem nostri codices: tuetur et Paeanius aperte, cuius haec verba apud Eutropium: *Θρᾷκάς τε ἐπὶ τούτοις καὶ Κίλικας καὶ Κομμαγηνοὺς, οἰκείας ἔχοντας βασιλείας, εἰς ἐπαρχιῶν σχῆμα μετέστησε.* Si ea scriptura sedet, intelligemus de parte aliqua Thraciae, ubi regnum ante fuerit; et scimus, quam late pateat interdum Thraciae appellatio. Doctissimo Turnebo visum rescribere *Tracheam Ciliciam*, quae lectio omni difficultate caret. Vide Strabonem lib. 14.

Ditionis regiae usque ad id tempus] Non semper tamen, Commagene quidem: quam in provinciae formam redegit Tiberius, transtulitque ad ius Praetoris. Tacitus in actis anni DCCLXXI, Annal. lib. 2. sed priorem formam *πολιτείας* Commagenis restituerat Caius imposito Antiocho. Dio lib. 58. *Ἀντιόχῳ τε τῷ τοῦ Ἀντιόχου τὴν Κομμαγηνὴν, ἥν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔσχε, καὶ προσέτι καὶ τὰ παραθαλάσσια τῆς Κιλικίας ἔδωκε.* Qui locus movet me valde, ut Turnebo assentiar, et legam,

Tracheam Ciliciam et Commagenen; nam maritima Ciliciae non aliud quam Trachea Cilicia, quae Commagenae adiuncta, ac regi uni attributae ambae.

Confularemq. rectorem impofuit pro equite Rom.] Cappadociae, in formam provinciarum redactae, eques impofitus a Tiberio. Dio lib. 57. in anno DCCLXX: Καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἱππεῖ ἐπετράπη.

Ruder. purgand. manus prim. admovit — extulit] Simile illud, quod vere an falfo in Actis Sylveftri de Conftantino Magno legimus: *Octava die proceffit, albis depofitis, totus mundus et falvus: et veniens ad confeffionem beati Petri Apoftoli, ablatoque diademate capitis, exuens fe chlamyde, et accipiens bidentem, terram primus aperuit ad fundamenta bafilicae conftruenda: dehinc, ob numerum XII Apoftolorum, duodecim cophinos terra plenos fuppofitis humeris baiulans asportavit.* Similia his narrant alii de fummis principibus. Sed de Vefpafiano quod hic affirmat Suetonius, et Dio quoque confirmat, plane deftruit Tacitus, qui abfentem facit illo tempore Vefpafianum.

Cap. 9. *Fecit et nova opera, templum Pacis*] Arfit temporibus Commodi. Vide Herodianum et Galenum in libro de Theriaca. Nugas eorum, qui memoriae prodiderunt, hoc templum Aeternum fuiffe dictum, et nefcio, quae miracula ibi facta ad Domini adventum, erudite refellit Cardinalis Baronius.

Ampliffimos ordines] Scio, σχῆμα effe non femel ufurpatum optimis fcriptoribus, quum duobus aut pluribus tribuitur, quod eft uni proprium: fed durum mihi quidem videtur, ut equitum ordo in communionem eiusdem tituli cum fenatu admittatur: atqui Mff. non aliter habent. Lipfio tamen asfentior locum emendanti fcribentique *ampliffimum:* hoc modo, *Item amphitheatrum urbe media (ut deftinaffe compererat Auguftum) ampliffimum:* aut fcribam, *Ambos ordines.*

Cap. 13. *Cauſſidicorum figuras*] Vocabulum hac notione, eo ſaeculo natum. Quintilianus lib. 9. c. 2. *Iam ad id genus, quod frequentiſſimum eſt, et exſpectari maxime credo, veniendum eſt: in quo per quandam ſuſpicionem, quod non dicimus, accipi volumus: non utique contrarium, ut in* εἰρωνείᾳ, *ſed aliud latens, et auditori quaſi inveniendum: quod ut ſupra oſtendi, iam fere ſolum ſchema a noſtris vocatur, et unde controverſiae figuratae dicuntur.* Sextus Victor vocat *obliqua dicta:* Eutropius in Veſpaſiano *convicia.* Suidas in eodem, σκώμματα ῥητόρων. Graeci vocant ὑπονοίας. Herodianus, ut videtur, ὑπογραφὰς lib. 4. dum ait de Alexandrinis, πεφύκασι δέ πως εἶναι φιλοσκώμμονες, καὶ λέγειν εὐστόχως ὑπογραφὰς ἢ παιδιάς. Figuras huiusmodi et dicta figurata ſic deſcribit Iulius Papa Romae in epiſtola, quam inſerit Athanaſius Apologiae 2. Καὶ ἐν οἷς, ait, ῥήμασιν ἐδόξατε ἡμᾶς τιμᾶν, ταῦτα μετασχηματιζόμενοι μετ' εἰρωνείας τινὸς εἰρήκατε. Figurarum exempla ſunt haec. Aelius Spartianus in Severo: *Damnabantur plerique, cur iocati eſſent, alii cur tacuiſſent, alii cur pleraque figurata dixiſſent, quod eſſet Imperator vere nominis ſui, vere Pertinax, vere Severus.*

Cap. 14. *Quidam ex officio admiſſionis*] Firmicus lib. 8. c. 14. *Aut fient domus regiae ianitores, vel tale illis officium deputabitur, ut iis in Palatio admittendi vel ſalutandi officia credantur.* Nota officia e Seneca et Auguſtorum hiſtoriis.

Ut monentibus] Viterb. *monentibus,* ſine *ut:* et mox *fecit,* non *fecerit.*

Spondens quandoque beneficii memorem futurum] Politiani liber, *ſperansque:* alii omnes, ut eſt editum. Metium futurum quandoque gratum ſpondebat Veſpaſianus ſibi, atque amicis, qui de Metio alia omnia ipſi perſuadere conabantur.

Cap. 15. *Hunc quoque quamvis relegatum*] Melius pars libb. *Tunc quoque quamvis.*

Neque caede cuiusque] Et hic locus nos fugit; nam *cuiusquam* fcribendum, nec aliter MfT.

Cap. 18. *Primus — annua centena conftituit*] Sive quod idem eft, aureos millenos: noftrae vero pecuniae, aureos bis millenos et quingenos. Ampliffimum fane, ut quidem nunc vivitur, honorarium: pro ratione vero illorum temporum tenue: nonne enim pudendum, Terpno Diodoroque citharoedis pro una productione data ducenta, iftis vero annua centena tantum ftatui? Medicis ducena faltem quinquagena annuam mercedem apud principes fuiffe, fcribit Plinius lib. 29. Fuere et philofophis annua conftituta, ut clarum ex illo Tatiani loco, quem fupra laudavimus. At non Vefpafianus eius inftituti auctor, fed M. Antoninus Pius, de quo fcribit Capitolinus: *Rhetoribus et philofophis per omnes provincias et honores et falaria detulit.* Is videtur falarii rhetorum et philofophorum modum redegiffe ad fexagena millia, five aureos fexies millenos, ut ante docebamus ex Tatiano et Eumenio, fed hoc, ni fallor, tantum in provinciis: nam quin rhetores Graeci Latinique in urbe profitentes amplius honorarium haberent, fervatamque Vefpafiani σύνταξιν fuiffe, non puto dubitandum.

Nec non et artifices coemit] Vetus vox *coemere* pro *mercede conducere:* fic *emptivus* miles ὁ μισθῷ πεπεισμένος, apud Feftum: *emere auxilia,* apud Iulium Capitolinum in Antonino Philofopho. Perperam fcriptum in codice maximi Iurisperitorum, *artifices caementarios.* Si quid mutandum, placet Iuftii Lipfii emendatio, *artifices fcenae, item coloffi:* notae cauffae huius depravationis iis, qui ufum habent veterum membranarum.

Cap. 19. *Ac faepe recte ac dapfile*] Scribe, *recta,* nempe, coena: fic MfT.

Archimimus personam eius ferens — vivi] Mos servatus in divitum et insignium virorum funeribus, ut notat Dionysius Halic. lib. 7. Εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς, ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους τῆς κλίνης τοὺς σατυριστὰς χοροὺς, κινουμένους τὴν σικίννην ὄρχησιν· μάλιστα δὲ ἐν τοῖς εὐδαιμόνων κήδεσι. Vide et in Tiberio c. 57.; nam videtur is scurra, de quo ibi agitur, ex ista consuetudine funeri admotus, etsi id Suetonius διαῤῥήδην non dicit.

Cap. 21. *Ordinem vitae fere hunc tenuit*] Similis locus apud Xiphilinum: ibi, καταστάσει δὲ τοῦ βίου τοιᾶδε ἐχρῆτο, ubi tamen pleraque diversa observantur. Multo sane similior ordo vitae Severi descriptus eidem in eius vita, illo loco: Ἐχρῆτο δὲ Σεβῆρος καταστάσει τοῦ βίου εἰρήνης οὔσης τοιᾶδε. Vide et confer. Adde Lampridium in vita Alexandri Severi: ibi, *Usus vivendi eidem hic fuit.* Martialem epigr. 8. lib. 4. et 90. eiusdem. Extant Plinii aliquot epistolae eiusdem argumenti, itemque simiae eius Sidonii Apollinaris: et integro Ausonii poemate descripta Ephemeris. Ex his locis discet studiosus antiquitatis, quomodo soliti veteres diem disponere.

Dum salutabatur et calciabat — et amiciebat] Eginhartus: *Quum calciaretur et amiciretur, non tantum amicos admittebat, verum etiam si comes Palatii litem aliquam esse diceret.* Vide cetera.

Cap. 22. *Super coenam autem — comissimus*] Mirifice placet scriptura Viterbiensis: *Super coenam autem et super aleas communissimus.* Aleae lusu inter coenam plurimum utebantur: vide ad lib. 2. De voce *communissimus* notavimus ad Claudium c. 21.

Mensirium Florum] Plutarcho in Othone Μέστριος Φλῶρος.

Admonitus ab eo plaustra — dicenda] Quanta fuerit affinitas soni inter *au* et *o*, infinita prope sunt, quae arguant. Dio notat, *Claudium* aliis dictum, qui

ſemper apud Ciceronem *Clodius:* idem obſervat et ſcholiaſtes Iuvenalis ad ſextam. Dixere et *cotes* pro *cautes, origa* pro *auriga,* notante eodem interprete: ſic *focaneus palmes,* qui a faucibus dictus auctore Columella lib. 4. *Cloſtrum et cloſtellum* pro *clauſtrum* et *clauſtellum, caudicem* pro *codicem, cautem* pro *cotem, ſauricem* pro *ſoricem: oricularius clyſter* in medicorum libris pro *auricularius.* Sexcenta ſunt hoc genus: quare etiam Ὄφιδος dicitur Appiano in Ἀννιβαϊκοῖς fluvius Auſidus; nec mendum puto, ſed pronuntiandi conſuetudinem: etſi aliter apud alios Graecos ſcio eſſe ſcriptum id nomen. Sic *Audius* ille, a quo Audiani haeretici ſunt denominati, aliis Αὔδιος, aliis Ὤδιος ſcribitur: ideo Epiphanius, Αὐδιανοὶ εἴτουν Ὠδιανοί. Propheta quoque Hoſea aliis Ὠσῆς, aliis Αὐσῆς dictus, ut et notat Hieronymus.

Quum productae — HS. quadringentà donaſſet] Ex cod. Pithoei eſt haec lectio: Memm. et Viterb. habent *perductae,* uterque *quadringenta,* non *quadraginta:* quae tamen ſcriptura vereor ut ſatis ſit ex moribus principis reſtrictiſſimi. Sed videtur mihi longe alia mens eſſe huius loci: nam quare tantam pecuniae vim homo ad opprobrium usque deparcus, huius rei cauſſa effudiſſet, quum non amore captus iſtam accerſiſſet, ſed ab illa ſuiſſet expugnatus? Quare puto, non ipſum feminae, ſed ipſi feminam potius donum dediſſe, quaſi μίσθωμα τῆς συνουσίας. Lego igitur *perducta;* deinde quod de rationibus ſequitur, interpretor de accepti pagina, in quam referri debuit haec ſumma, ſub aliquo titulo: *Moris enim fuit* (Aſconii Pediani verba ſunt) *unumquemque domeſticam rationem ſibi totius vitae ſuae per dies ſingulos ſcribere, ex quo apparet, quid quisque de reditibus ſuis, quid de arte, foenore lucrove ſepoſuiſſet quoque die.* Sed de his ſtatuat quisque, uti volet.

Cap. 23. *Utebatur et verſibus Graecis — ſatis*] Illud eſt, quod Graeci dicunt, *εὐκαίρως προαναφωνεῖν στίχους*: cuius de rei uſu atque utilitate agit Plutarchus lib. 9. Sympoſiacorum c. 1.

Procerae ſtaturae improbiusque nato] Viterb. *irato;* ſed ex correctione ipſius, qui ſcripſerat: prius enim aliter exaraverat, et, ut puto, *nato:* quae vera lectio eſt, conſentientibus Memm. Pithoei et Liſlaei codd. *Improbe natum* vocat *τὸν κακῶς πεφυκότα*, hominem deformi et turpi proceritate corporis. Sic apud Plautum, *improba facies.* Notat autem in eiusmodi homine pravum inceſſum: multi enim eius ſtaturae *λορδοὶ* incedunt, ut eſt apud Ariſtotelem *περὶ πορείας* c. 7. Ἔγχος ergo hic dicitur de corpore producto ad inſtar perticae, longuriive. Haec vera lectio et interpretatio horum verborum: alioqui poſſis ſcribere *male pedato*, ut in Othone c. 12.

Et maxime de Cerylo] Lege *Et de Cerylo*, ut in Viterb. *τὸ maxime* ex ſequenti loco temere huc intruſum. Memmianus, *Et de Cerulo.*

Ὦ Λάχης, Λάχης] Videntur ſumpta de Menandro verba. Apollonius Alexandrinus lib. 1. *Διστάζεται τὸ παρὰ Μενάνδρῳ, ὦ Λάχης, Λάχης, πότερον ἐν σχήματί ἐστι τῷ προκειμένῳ, ἢ δεόντως μετὰ τοῦ ἄρθρου καὶ τὴν πτῶσιν ἔχει τὴν κλητικήν.* Sed non dubito, aliter accipienda haec eſſe ac diſtinguenda, quam ut vulgo ſcribuntur; nam prima haec, Ὦ Λάχης, Λάχης, et ultimum vocabulum Κήρυλος, non ſunt poetae, ſed Veſpaſiani. Quare ita ſine dubio ſcribendum: Ὦ Λάχης, Λάχης, Ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἔσῃ Κήρυλος. Huic liberto nomen erat Cerylo: ſed ille ut ſervitutis, quam ſervierat, memoriam aboleret, Lachetem ſe dixerat. Ait igitur Veſpaſianus, *O Laches, poſtquam diem ultimum clauſeris, eris denuo Cerylus:* hoc eſt, iura, quae fiſcus habet in bona libertorum poſt eorum obitum, non ſubterfugies. Veſpaſiani ſunt, ut diximus, prima verba et

poſtremum etiam. Qui interiicitur medius verſus, Menandri eſt. Exſtat hodieque prolixa illius quaedam ῥῆσις, cuius primi verſus ſunt hi:

Εἴτις προσελθών μοι θεῶν λέγοι κρατῶν,
Ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἔσῃ.

Ut invidiam aliqua cavillatione dilueret] Reperi in Viterbienſi, notatam et Torrentio γραφὴν ſane miram, *deſlueret:* viderint acutiores; nam in hoc genere ſaepe veritas latet ſub aliqua in ſpeciem abſurda ſcriptura.

Quendam e caris miniſtris] Scriptura Viterb. *e Caeſaris miniſtris.*

Exactaque pecunia, quantam is — pepigerat] Per Veſpaſianum igitur licitum fuit ſuffragiorum commercium: quod ius in imperio Rom. non ſemper obtinuit. Iulianus Imper. leg. pr. Si certum petatur de ſuffragiis lib. 3. Cod. Theod. leges Romanas huiusmodi contractus penitus ignorare affirmat. Exſtant et leges duae Imp. Conſtantini Codice eodem, De honorariis codicillis, quo omnis pecuniae exactio pro ſuffragiis vetatur. Per dictam Iuliani legem, neque ſoluti fuit repetitio, neque non ſoluti petitio. Contrarium plane ius introducit Iuſtinianus lib. 4. Cod. titulo De ſuffragiis: ea lex et ſtipulationem pecuniae pro ſuffragio facit licitam, et promiſſae petitionem concedit: id vero ius poſtea Tiberius Auguſtus ſustulit, Novella 161.

Quod etiam urinae vectigal commentus eſſet] Probo valde Beroaldi ſententiam, exiſtimantis, exactum hoc vile vectigal a fullonibus, quos plurimum urina uti ſolitos, teſtantur multi veterum loci. Athenaeus lib. 11. Τὸ δὲ ἀφ' ἡμῶν διηθούμενον οὖρόν ἐστι δριμύ· τὰ γοῦν ἱμάτια τούτῳ χρώμενοι ῥύματι πλύνουσιν οἱ γναφεῖς. Similia teſtimonia apud Graecos medicos, praeſertim Galenum, qui etiam in tertio Ὑγιεινῶν Quinti indoctum dictum commemorat: *Tractare de urinis non medico, verum fulloni convenire.* Poteſt tamen intelligi de ſti-

pe exacta ab iis, qui per diem veſicam exonerare vellent in amphoris, quae per angiportos erant collocatae, ut indicat Titii veteris ſcriptoris locus apud Macrobium lib. 3. c. 17., quem Beroaldus laudat. Meminit et Lucretius lib. 4. his eloquentiſſimis verſibus:

Puſi ſaepe lacum propter ſe, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corporis fundant:
Quum Babylonica magnifico ſplendore rigantur.

Videntur de his accipiendae et quae *gaſtrae* nominantur in Petronii Satyrico. Porro ſimile huic vectigal fuit, quod foricarii exercebant: cuius meminit Iuvenalis ſat. 3. vſ. 37. — — — *inde reverſi Conducunt foricas, et cur non omnia?* Exſtat et foricariorum mentio apud Paulum lege 17. §. *Fiſcus*. Dig. De uſuris, quem locum explicat Cuiacius Obſervv. lib. 22. c. 34. Beatus Chryſoſtomus *κοπρῶνας* vocat, in priorem ad Corinth. et eorum *ἐπιτήδευμα ταλαίπωρον καὶ ἐπονείδιστον.* Reperio etiam ſimile huic aliud vectigal a Veſpaſiano eodem excogitatum, et ſimo equino impoſitum. Tzetzes narrat chiliade 1. haud ſcio, qua fide quove auctore. Tandem vero et urina, et ſimus, et omnes ſordes factae in imperio Romano vectigales. Lege Cedrenum in Anaſtaſio, tributum Chryſargyrum deſcribentem.

Pecuniam ex prima penſione admovit ad nares] Ad iudicium de metallis faciendum etiam olfactus adhibetur interdum, ut de poculis Darii notat Ariſtoteles de miraculis auditis; quae ſolo narium iudicio cognoſcebantur, aenea eſſent, an ferrea: *Ἐν τοῖς Δαρείου ποτηρίοις βατιάκας εἶναί τινας, ἃς εἰ μὴ τῇ ὀσμῇ ἄλλως οὐκ ἦν διαγνῶναι, πότερόν εἰσι χαλκαὶ ἢ χρυσαί.* Ergo etiam trapezitae et nummularii in aeſtimanda pecunia hac ratione inter alias plures uſi. Arrianus Diſſertatt. Epicteti lib. 1. c. 20. *Ὁ ἀργυρογνώμων προςχρῆται κατὰ δοκιμασίαν τοῦ νομίσματος τῇ ὄψει, τῇ ἁφῇ, τῇ ὀσφρασίᾳ, τὰ τελευταῖα τῇ ἀκοῇ.* Ad hunc morem videtur Veſpaſianus reſpexiſſe.

Cavam manum oſtentans] Hoc quam vim habeat, (habet autem magnam ad denotandos mores) fuſe expoſuimus lib. 2. ad c. 91.

Cap. 24. *Imperatorem — mori oportere*] Stoicorum eſt ſcitum: Sapientem in actu mori oportet. De quo Seneca epiſt. 8. In 57. autem: *Recto*, inquit, *tibi invictoque moriendum eſt:* idem epiſt. 82. *O efficacem concionem! quis poſt hanc dubitet, ſe infeſtis ingerere mucronibus, et ſtans mori.*

Kalend. Iulii] Ita noſtri Mſſ. omnes, non, ut vulgo, *VIII. Kalend. Iunii.*

Annum agens aetatis — ac diem ſeptimum] Intellige menſem ſeptimum ac diem ſeptimum. Dio: *Ἔζησε δὲ ἔτη ἐννέα καὶ ἑξήκοντα καὶ μῆνας ὀκτώ.* Imperaſſe autem ſcribit idem annos decem, ſex diebus minus. At Clemens annos XI, menſes totidem, dies XXII. Cauſſam tantae diverſitatis diſcas ex iis, quae notat Xiphilinus extremo Veſpaſiano. Mitto Theophilum, Epiphanium, alios.

TITUS.

Cap. 1. *Titus cognomine paterno*] Graeci quidam ita haec ſunt interpretati, quaſi poſt mortem demum patris cognomen eius asſumpſiſſet, ac tum dici incepiſſet Titus Veſpaſianus. Paeanius apud Eutropium: *Ὁμώνυμος μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν γενόμενος τῷ πατρί.* Sed falſam eſſe eam interpretationem, omnes ſciunt in Latinorum libris verſati. Porro, quin illa verba, *cognomine paterno*, de *Veſpaſiani* cognomine ſint intelligenda, non autem de ſequentibus, *amor ac deliciae generis humani*, ut eruditi quidam contendunt, nec dubitari quidem poteſt aut debet; nam breviſſime Suetonius ſignificare voluit discrimen inter duos filios Veſpaſiani, ratione asſumptorum ab illis cognominum.

Titus cognomine paterno dictus Vefpafianus: alter frater cognomine materno a Domitilla, Domitianus eft appellatus. Haec vera mens Tranquilli, non, quam putarunt nonnulli. Sic et Victor et Eutropius ac Suidas videntur illa verba, *amor et deliciae generis humani,* ex fua potius quam Suetonii mente interpretati. Vox *deliciae,* ut hic accipitur, una ex illis eft, quas alibi dicebamus negotium faceffere Graecis Interpretibus. Itaque ex iis alii omiferunt ifto loco, ut Paeanius, qui ita vertit: Τὸ πλῆθος γοῦν αὐτὸν Κοινὸν ἔρωτα προςηγόρευε: alii pro ea pofuerunt τρυφή; cuius tamen dictionis fimilem ufum non reperias apud eos, qui vere ἑλληνίζουσι. Suidas: Ὡς πρὸς ἁπάντων Ἔρως τε καὶ τρυφὴ τοῦ θνητοῦ προςαγορευθῆναι γένους. Mirum erratum notabamus aliquando in hoc vocabulo in Graeca verfione libri Hieronymi, cui index, Catalogus fcriptorum ecclefiafticorum: fiquidem haec Latina verba, *Antinoum autem in deliciis habuiffe Caefar Adrianus fcribitur,* ita vertuntur: Τὸν δὲ Ἀντίνουν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν αἰδιλικίων ἐσχηκέναι Ἀδριανόν τινες συγγράφονται. O focordiam! Sed videtur interpres deceptus, quum in depravatum codicem incidiffet.

Cap. 2. *III. Kalend. Ianuar.*] Memmii et Pithoei cod. *IV. Kalendas.*

Erant autem adeo familiares] Quidam libri, *Erat autem adeo familiaris:* nempe Titus Britannico.

Titus quoque iuxta cubans guftaffe] *Cubans?* Atqui Britannicus ipfe non cubabat, verum fedebat. Lege Tacitum, et Tranquillo negligentiam dicti condona.

Cap. 3. *Latinae Graecaeque linguae*] Mff. Cuiacii, *Latine Graeceque vel in orando, vel in fingendis poematibus promptus.*

Certant. imitari chirographa quaecunq. vidiffet] In Graecorum commentariis legi: Διόφαντος ἦν γραμματεὺς Ἡρώδου βασιλέως, χειρὸς ἁπάσης γράμματα δυνάμενος μιμεῖσθαι, ὡς καὶ ὁ Τῖτος βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ Ῥωμαίων.

Cap. 5. *XII propugnatores — confecit ictibus*] Emendavimus ex codice Viterbienſi: nam ceteri omnes corrupti: quod apparet ex Eutropio et Paeanio, qui cum noſtro codice in numero iſto conſentiunt.

De more id quidem priſcae] Scribe vel ſic, vel, ut in Mſſ. *de more quidem:* vulgo *ſiquidem,* inepte.

Sed non deerant, qui ecius interpretarentur] Et ſane qui circa illa tempora vixerunt, ſic loquuntur, quaſi alia vulgo opinio hominum fuerit. Philoſtratus lib. 6. Ἀναῤῥηθεὶς δὲ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἀριστείων ἀξιωθεὶς τούτων, ἀπῄει ἰσομοιρήσων τῆς ἀρχῆς τῷ πατρί. At quod ait de ſalutato Romae tunc temporis Tito Imperatore, an verum. Non ſane, ſed prorſus nugatorium; nam id factum in caſtris ad Hieroſolyma, ut modo dixit Suetonius, et narrat Ioſephus lib. 6. c. 32.; neque aliter ſalutatus a ſuo exercitu Titus Imperator, quam vetuſto ſub republica more, qui omnibus notus. Vide lib. 1. ad c. 76.

Veni, inquit, pater, veni] Ἦλθον, non ἔρχου.

Cap. 6. *Praeparatae apud milites coniurationis*] Scribe *concionis,* et ita ſcriptum in melioribus libris.

Tam adverſo rumore] Nemo dubitat, hanc lectionem eſſe optimam: mei tamen officii duxi, non tacere lectionem duorum codd. Viterb. et Liſlaei, *adverſa re.*

Cap. 7. *Reginae Berenices amorem*] Scribe, *Beronices* et mox *Beronicen:* ſic ſcripti cum Graecis conſentientes, Dione, Ioſepho, aliis.

In cognitionibus patris] Omnes libri hac parte corrupti praeferunt *concionibus:* quod abſurdum eſt adeo, ut dubitari nequeat, ſic eſſe ſcribendum, ut et Torrentius monuit probavitque. In antiquiſſimo regiae bibliothecae offendimus ſcriptum *evictionibus;* quod compendium male interpretati ſunt, qui ſcripſerunt primi *concionibus.* At *praemiari,* non autem *praedari,* omnes libri.

Quosdam e gratissimis delicatorum] Refer ad illa superiora, *suspecta libido fuit, propter exoletorum et spadonum greges.* Sunt enim delicati, quos Graeci παῖδας ἁπαλοὺς vocant. Dio Chrysostomus de regno, κομῶν ὄπισθεν ἀφεὶς, ὥσπερ οἱ νῦν τοὺς παῖδας τοὺς ἁπαλούς.

Thermis celeriter exstructis] At MSS. omnes nostri, *celebriter.* Dio: τὸ βαλανεῖον τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ ἱερώσας.

Ibidem et gladiatores, atque — ferarum] Dio sic refert: Γέρανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἐλέφαντες τέσσαρες· ἄλλα τε ἐς ἐννακισχίλια καὶ βοτὰ καὶ θηρία ἀπεσφάγη. Sed grues in theatrum productas ad pugnam quis veterum narrat praeter Dionem? Scio, commissiones gallorum gallinaceorum et coturnicum fuisse inter spectacula: sed Graecorum, non Romanorum. Lego vero mutata distinctione: Γέρμανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἐλέφαντες τέσσαρες, ἄλλα τε ἐς ἐννα. En μεταμόρφωσιν! unius litterulae adiectione facimus de gruibus Germanos. Intelligit auctor commissiones gladiatorum, quorum et Suetonius, uti vides, similiter meminit: inter hos producti et Germani captivi: sic fuit moris, ut sciunt omnes. Seneca epist. 70. *Nuper in ludo bestiariorum unus e Germanis, quum ad matutina spectacula pararetur.* Vopiscus in Probo: *Edita praeterea gladiatorum paria trecenta, Blemyis plerisque pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, plerisque Germanis et Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Isauris.*

Cap. 8. *Primus — uno confirmavit edicto*] Edicti huius meminit et Dio. Habes eiusdem plane argumenti edictum divi Nervae lib. 10. Epist. Plinii. Titi enim exemplum plerique deinceps principum imitati. De patre suo M. Antonino Philosopho testatur Commodus apud Modestinum Iurisconsultum: Ὁ θειότατος, inquit, πατήρ μου παρελθὼν εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, διατάγματι τὰς ὑπαρχούσας τιμὰς καὶ ἀτελείας ἐβεβαίωσεν.

Quaſi plura polliceretur quam praeſtare poſſet] Graeci haec verba ita acceperunt, quaſi auctor diceret, re vera plura ſolita promitti a Tito quam praeſtari. Cedrenus ita vertit: Καί τινος τῶν συνήθων ἐρωτήσαντος, ὅτου χάριν τοῦτο ποιεῖς; πολλάκις μὴ ἐκπληρῶν τὰς ὑποσχέσεις. Non eſt Suetonii ea mens, non eſt: neque Titus de eo hominum genere fuit, quos frontis imbecillitas facit liberales; ſed benignitas et χρηστότης ἔμφυτος.

Amici, diem perdidi] Omnino legendum, ut apud Graecos et Latinos, credo, omnes: *Amici, hodie diem perdidi:* vide Euſebium in Chronico, Victorem, Eutropium, Zonaram, Paeanium, atque alios minorum gentium hiſtoricos. Adde his Themiſtium orat. 6. Τίτου τοῦ γενναίου τὸ λαμπρὸν καὶ μέγα ἐκεῖνο ῥῆμα, ὅτι Τήμερον οὐκ ἐβασίλευσα, οὐδὲν γὰρ εὖ ἐποίησα. Meminit idem Themiſtius et alibi. Atque hoc vere χρυσοῦν ἔπος Titi Imperatores ſunt imitati principio conſtitutionis de patrimonialibus rei dom. *Prope eſt ut beneficium accepiſſe credamus, quotiens offertur nobis cauſſa praeſtandi: et diem periiſſe procul dubio ſuſpicemur, quem noſtri numinis munificentia non illuſtrat.* Alluſerunt et alii multi, ut Leo Auguſtus in conſtitutione quadam de Imperatoris officio in haec verba diſſerens: Τέλος τῷ βασιλεῖ τὸ εὐεργετεῖν· διὸ καὶ εὐεργέτης λέγεται· καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξατονήσῃ, δοκεῖ κιβδηλεύειν, κατὰ τοὺς παλαιοὺς καὶ τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα. *Finis regi praepoſitus eſt, facere bene hominibus: iccirco benefactor appellatur: quod ſi quando benefaciendi facultas ei defuerit, videtur eſſe non legitimus, prout quidem regius character a veteribus eſt proditus.* Alludit ſine dubio ad hanc Titi vocem, eamque appellat notam ſive characterem veri regis. Alluſit et Radevicus, de geſtis Friderici I. lib. 1. c. 14. *Nullos ſibi dies otioſos tranſire paſſus eſt: eos ſe ratus perdidiſſe, in quibus non aliquid de utilitatibus imperii diſpoſuiſſet.* Guntherus Ligurini lib. 6. de eodem:

Non tamen in tanta princeps ignava quiete
Ocia carpebat, credens hoc perdere tempus,
Quo nihil adiectum regni proventibus esset.

Et ut quae vellent, peterent, ultro adhortatus est] Plinius in Panegyrico de Traiani liberalitate: *Impetratum est, quod postulabatur; oblatum, quod non postulabatur: institit ultro, et ut concupisceremus admonuit.*

Nonnunquam in thermis suis admissa plebe, lavit] Lampridius in Alexandro Severo c. 42. *Thermis et suis et veterum frequenter cum populo usus est, et aestate maxime, balneari veste ad Palatium revertens: hoc solum imperatorium habens, quod lacernam coccineam accipiebat.* Eginhartus de Carolo Magno: *Non solum filios ad balneum, verum optimates et amicos, aliquando etiam satellitum et custodum corporis turbam invitavit; ita ut nonnunquam centum vel eo amplius homines lavarentur.*

Ut conflagratio Vesevi montis] Chronicon Eusebii, in anno primo Titi: *Mons Vesuvius ruptus in vertice, tantum ex se iecit incendii, ut regiones vicinas et urbes cum hominibus exureret.* Prolixe Xiphilinus.

Et incendium Romae per triduum] Eusebius in anno posteriore Titi: *Romae plurimae aedes incendio concremantur.* Videndus Xiphilinus.

Nihil nisi sibi publice perisse testatus] Traiectio; nam *publice* iungi cum *testatus* debet: sic membranae. Ἡ σύνταξις, *nihil nisi sibi periisse, publice est testatus.* Titi hanc vocem imitati sunt Imperatores Theodos. et Valent. AA. in constitutione de indulgentiis reliquorum: *Nobis perit deterior possessor effectus, nobis proficit non gravatus.*

Partim in asperrimas insularum avehi] Vide, quae scripsimus lib. 1. ad c. 66.

Cap. 9. *Oblata sibi ornamenta pugnantium*] *Ornamentum* est σκευὴ, quam Graeci vocant: sic σκευὴ

Ἡρακλέους dicitur, quidquid prodituro in ſcenam asſumendum, ut Herculis perſonam agat; puta, leonina pellis, clava, pharetra, et cetera omnia id genus. Latini *ornamenta* vocant, ut ex Feſto, Seneca et Suetonio recte animadverſum viris eruditis. Seneca in epiſt. 48. *ſubornare* pro *armis inſtruere:* nihil igitur mutandum. In codice tamen Viterb. et Cuiaciano *ferramenta* ſcriptum, non *ornamenta.*

Cap. 10. *Dimotis plagulis*] Liſlaei cod. pars *pellibus,* pars *paludibus.* Pithoei *pallulis.* Viterb. *paludamentis:* omnia mendoſa: vide Nonium in *Plagae.*

Quidam opinantur] Alii, inquit Dio, poenituiſſe aiunt, quod fratrem Domitianum manifeſto vitae ſuae inſidiantem non interemiſſet, et his asſentiri ſe ait ille: ego aliter iudico; rapiunt enim me in alia omnia verba Suetonii, quae potius ſuadent, ſenſiſſe Titum de aliquo inſigni aut flagitio, aut ſcelere a ſe quondam patrato: ſed Dio aliter narrat vocem Titi, ἀποψύχων εἶπεν, ὅτι ἓν μόνον ἐπλημμέλησα.

Cap. 11. *Exceſſit in eadem, qua pater, villa*] Euſebius: *Titus morbo periit in ea villa, qua pater eius, anno aetatis XLII.* Exſtinctum veneno leporis marini ſunt, qui narrent. Tzetzes: Τῖτος θνήσκει βεβρωκὼς λαγὼν τῶν θαλασσίων. Eadem etiam Glycas in Annalibus: aliter alii, ut notat Scaliger ad Euſebium.

Idibus Septembris] Euſebius, *pridie Idus Sept.*

Poſt biennium ac menſes duos, diesque XX] Conſentiunt Dio et Zonaras; Clemens dies omittit; aliter alii.

Non ſecus atque in domeſtico luctu — cunctis] Et iſtud videntur Graeci de Suetonio vertiſſe, quem etiam Eutropius eſt imitatus. Cedrenus, vel is potius, unde habet Cedrenus: Τοσοῦτος θρῆνος ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ Τίτου κατέσχε τὴν Ῥώμην, ὡς ἐν χρόνῳ πολλῷ τοῦτον ἀπομνημονεύοντες, καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἀναλογιζόμενοι, δημοσίᾳ καὶ κατ᾽ οἴκους κλαίειν, ὥςπερ οἰκείῳ πάθει κατεχόμενος ἕκαστος. Quam bene asſecuti ſint Grae-

culi isti mentem Suetonii, qui valent iudicio, satis intelligunt.

Senat. prius quam edicto convocar. — cucurrit] Simile huic est, quod de populo Romano observat Tacitus: audita morte Germanici ultro illum sibi indixisse iustitium. Annal. lib. 2. c. 82. *Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratuum, ante senatus consultum, sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus.*

Obseratisque adhuc foribus] Mutata distinctione scrib. *Senatus prius, quam edicto convocaretur, ad curiam cucurrit, obseratis adhuc foribus: deinde apertis,* aut etiam cum copula *obseratisque:* ita Memm. apud Tacitum, vulgo homines, ubi laetiora de valetudine Germanici erant allata, *cursant per urbem, moliuntur templorum fores.* Porro haec, quae narrantur hoc loco, sub crepusculum diei videntur esse gesta; nam vespera erat, quando Romae de morte Titi palam est factum. Vide Historiam miscellam.

DOMITIANUS.

Cap. 1. *Adolescentiae tempus — gessisse fertur*] Malim *egisse:* similis error in Vespasiano cap. ultimo, ubi *annum gerens* multi codices legunt: perperam, ut arguunt libri omnes meliores: hic tamen Memmianus quoque *gessisse.*

Quod inscribitur Luscio] Viterbiensis *Lutio;* Memmii et alii *Luscio.* Fortasse ad istud Neronis carmen respiciebat Persius sat. 1, 127., cuius magna pars adversus Neronem, in extremo ita dicens:

Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere gestit
Sordidus, et lusco qui possit dicere lusce.

Mirari se Vespas. dictitante, quod — mitteret] Suspicati sumus aliquando, verba haec Suetonii occasio-

nem quibusdam praebuisse fingendae illius ineptae epistolae, quam sub Vespasiani nomine profert Dio.

Cap. 2. *Expeditionem — in Gall. Germaniasque*] Adi Iosephum, qui plenis velis laudat Domitiani hoc inceptum Ἁλώσεως lib. 7. c. 11.

Sellamque eius ac fratris — sequebatur] Sella igitur lectica dignior? Ita videtur colligi ex hoc loco posse: sed si de curuli intelligas, non de vulgari sella, plane ruit ὁ συλλογισμός.

Simulavit et ipse mire modestiam — studium] Codex Cuiacii, *Simulavit et ipse mire modestiam in primis, poeticaeque studium.* De poetica Domitiani idem Tacitus: at Fabius et Plinius mire laudant.

Adversus Alanos] Iosephus Ἁλώσεως lib. 7. c. 29. Hegesippus lib. 5. c. 50.

Priusquam plane efflaret animam — iussit] Zonaras auctor vel Dio potius apud Zonaram, Tito adhuc spirante Domitianum celeriter Romam venisse, et statim castra Imperatorisque nomen et potentiam occupasse. Scribunt vero Graeci nonnulli, spirantem adhuc Titum a fratre in arcam ligneam nivis plenam, per caussam faciendae medicinae, coniectum, ibique exstinctum.

Nullo praeterquam consecrationis honore dignatus] Atqui id non statim, sed altero post obitum anno; si legitimo loco posita est haec Eusebii nota in Chronico: *Decreto senatus Titus inter deos refertur.*

Cap. 3. *Inter initia principatus — secretum*] Ut haec lectio est, videtur Domitianus consuetudine captandi secretum istud horarium per initia tantum principatus esse usus, postea mutasse morem. Contrarium tamen suadet Plinius in Panegyrico, quum ait: *Non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem.* Hac, credo, ratione inducti viri docti, verba illa, *inter initia principatus*, reiicienda in finem superioris capitis censuerunt: probabilis coniectura; maxime quum dicat Plinius, *semper.* An igi-

tur ita emendandum? Nequaquam. Repugnant enim libri omnes ſcripti, in vulgata diſtinctione conſentientes. Repugnat et ratio: quum palam ſit, de principiis principatus Domitiani loqui Suetonium, non de univerſa vita. Attende, lector, et mecum, ſcio, ſenties. Quare falluntur, qui Plinianum locum ſuperiorem cum iſto Suetonii comparant; nam illud ſecretum, de quo Plinius, diverſum eſt ab iſto horario: ille ἁπλῶς de moribus Domitiani loquitur; hic de primis illius geſtis poſt asſumptum imperium: clarum hoc vel ex voce *deinde,* quae ſtatim ſubiicitur. At clariſſimus ſenator Paulus Petavius, vir doctiſſimus, monuerat nos, videri ſcribendum, *Inter vitia principatus.* Sic enim ſe legiſſe in veteri ſuo codice: quum poſtea eam lectionem in uno e libris regiis eoque perantiquo invenimus; manemus tamen ἐν πείσῃ, neque ab edita lectione recedimus. Nam de vitiis Domitiani capite ſolum 10. tractare Suetonius incipit.

Secretum ſibi horarium ſumere ſolebat] Non *horarium,* ſed *horarum* eſt ſcriptum in regiis Viterb. et Pith. codd. Inde ſuſpicio eſt, deeſſe numeri notam, et hoc aut ſimili modo ſcribendum: *ſecretum ſibi horarum III ſumere ſolebat.*

Muſcas captare ac ſtilo praeacuto ſigere] Et animi quidem, ſed et corporis fortaſſe vitium ad hoc inſaniae genus Domitianum adegit. Nam Hippocrates inter alia indicia hominis, quem atra bilis vexat, hoc quoque recenſet, et muſcas eum captare ſcribit. Locus eſt in libro de internis affectionibus.

Ne muſca quidem] Vide, quae notat Scaliger ad Chronicon Euſebii ſuper his verbis.

Conſalutaverat ut Auguſtam] Euſebius in anno altero imperii Domitiani: *Domitiani uxor Auguſta appellatur:* quae verba quomodo ſint accipienda, pauci intelligent, qui Ioſephi Scaligeri Notas non conſuluerint.

Cap. 4. *Et noctibus ad lychnuchos*] Noctibus et ſpectacula et convivia ſaepius exhiberi ſolita a Domitia-

no. Xiphilinus: *Δεῖπνον σφίσι δημοσίᾳ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς παρέσχε· πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ἀγῶνας νύκτωρ ἐποίει.* Idem paullo ante narraverat, noctu Domitianum Sylvanos vino manantes multis locis populo exhibuiſſe: *Οἶνόν τε σφίσι, πολλαχῇ ῥέοντα, νυκτὸς παρέσχεν.*

Effoſſo et circumſtructo iuxta Tiberim lacu] Hoc vult Dio, qui naumachiam ſcribit exhibitam *in novo loco*, id eſt, recens cavato et circumſtructo: *Ἐν καινῷ τινι χωρίῳ ναυμαχίαν ἐπετέλεσε.*

Circumſtructo iuxta Tiberim lacu] Ita Viterbienſis, non, ut vulgo, *circumducto.* Tacitus loco ſimili Annal. 12, 56. *Lacu in ipſo navale proelium adornatur, ut quondam Auguſtus ſtructo cis Tiberim ſtagno.*

Inſtituit et quinquennale certamen Capit. Iovi] Factum a. U. DCCCXXXIX, Coſſ. Domitiano XII. et Ser. Cornelio Dolabella. Vide Cenſorinum; ſed nemo plura de hoc agone, quam Statius Papinius in Sylvis, quem eximium poetam certum eſt in eo ſuperatum eſſe, aliis contra eum coronatis: teſtis ipſe quum in carmine ad Claudiam uxorem, tum in epicedio patris. Non dicam meminiſſe huius agonis, et Papinii victi, Iuvenalem ſat. 7. vſ. 86., quum canit de eo loquens:

— — — *ſed quum fregit ſubſellia verſu,*
Eſurit, intactam Paridi niſi vendit Agaven.

Nam, ut *ὁδοῦ πάρεργον* optimi poetae locum explicem, non asſentior doctiſſimo viro, ita illum explicanti. Eius vero interpretatio, niſi fallor, neque inſtituto Iuvenalis, neque verbis ſatis convenit: inſtituto, quia poetae ibi mens non alia, quam ut doceat optimos quosque poetas, quum maxime placeant, et in ore omnium verſentur, nihil tamen ex eo commodi percipere praeter inanem gloriam, adeo ut victus cauſſa illa ipſa, ob quae tolluntur in caelum poemata, cogantur vendere turpiter; hoc velle Iuvenalem, doceat ſatyrae totius argumentum, quam vulgo proſcribunt *De ſterilitate ſtudiorum.* Quum igitur Statius ponatur eo loci in exemplum optimi poe-

tae, qui quum maxime placeat, nihilominus esuriat; absurde fecisse videatur, si ἥττας ipsius mentionem iniecit; nam quid mirum, aliquis dicat, si victus poeta iaceat? Sed nec verbis quadrare ea viri praestantissimi interpretatio videtur; nam *frangere subsellia* poetica licentia vel δεινότητι potius dictum accipio, pro vehementissime placuisse: sic ut plausu et κρότῳ *Euge* et *sophos* acclamantium, quasi frangerentur subsellia. Stat a me Sidonius Apollinaris, qui sine dubio dicendi hoc genus ita accepit; quod ex his illius e lib. 5. apparet in epistola ad Sapaudum: *Nam debetur ab eo percopiosus litteris honor: hunc olim perorantem, et rhetorica sedilia plausibili oratione frangentem socer eloquens ultro in familiam patriam adscivit.* Certum est, ita locutum Sidonium intendentem oculos ad istum Iuvenalis locum. Quid quod Polybius simillime locutus in historia 15.? Τῶν δὲ διασαφούντων τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως. κατεῤῥήγνυτο πᾶς ὁ τόπος ὑπὸ τοῦ κρότου καὶ τῆς κραυγῆς. Affinis huic λόγου δεινότης in sententia eadem apud Platonem in Euthydemo: Ὀλίγου καὶ οἱ κίονες οἱ ἐν τῷ Λυκείῳ ἐθορύβησάν τ' ἐπὶ τοῖν ἀνδροῖν, καὶ ἥσθησαν. Virgilii 3. Georg. 328. *Et cantu querulae rumpent arbusta cicadae.* Potius ergo referamus ad recitationes, quod ait Satyricus: neque sane alio possunt trahi, si attendimus, quae paullo ante praecedunt, — — *laetam fecit quum Statius urbem, Promisitque diem.* Paene omiseram, quod totius rei caput est; neque enim verum, τόγ' ἐμοὶ δοκοῦν, victum Statium fuisse, quum commisisset Thebaidem suam in agone Capitolino; neque ea poetae sententia in epicedio patris: ubi hoc potius ait, ideo se esse victum, quia inviderit eam gloriam Iovi Capitolino Thebais, quae tunc temporis Statium sibi totum asserebat, et eius omnia studia. Enimvero quid Thebaidi cum Iove Capitolino? ad cuius certamen non alia afferre carmina moris videtur fuisse, quam de laudibus ipsius composita. Suadet Quintilianus 3, 7. *An laudes Capitolini Iovis, perpe-*

tua ſacri certaminis materia, vel dubiae ſunt, vel non oratorio genere tractantur? quamquam non neſcimus, praeſtantiſſimum virum Ioſ. Scaligerum Quintiliani verba in aliam ſententiam eſſe interpretatum. Ratio, quae illum movit, erat, quod dura nimis lex oratoribus videtur fuiſſe propoſita, ſi de uno et eodem argumento omnibus foret dicendum. Mihi vero aliter videtur: qui ſciam in natalibus Sanctorum celebrandis eundem hodieque morem ſervari.

Chorocithariſtae quoque et pſilocithariſtae] Invenimus in nonnullis et *pſallocithariſtae;* ſed optimi quique et vetuſtiſſimi, *pſilocithariſtae:* quod eo monemus, quia hanc vocem, ut a Turnebo excogitatam, docti reiiciendam cenſuerunt. De pſilocithariſtis et arte pſilocithariſtica Athenaeus lib. 14. Sic apud Graecos *ψιλὴ κιθάρισις*, cui adiungitur vocis melodia: ut in 2. Platonis de Legibus. *Κιθαρίσαι ψιλὴν* eleganter in ſecunda hiſtoria Diodori.

In ſtadio vero curſu etiam virginum] Ad verbum fere Xiphilinus, *καὶ παρθένοι τῷ δρομικῷ ἠγωνίσαντο.*

Purpureaque amictus toga Germanica] Non potuimus inſuper habere conſenſum Mſſ., in quibus hanc lectionem offendimus, ut et Torrentius in ſuis, ut ait, omnibus; veram tamen eſſe ſcripturam iſtam, non cenſeo. Nam duorum alterum puto verum: aut cum editione prima ſcribendum eſſe *toga Graecanica,* et accipiendum de chlamyde Graecanica, quae *καταχρηστικώτερον* quidem, ſed *ἀναλόγως* tamen dicta Suetonio toga: vel corrigendum, *Hermionica;* inter purpurae ſpecies eſt Hermionica longe excellentiſſima. Plutarchus in Alexandro: *Καὶ πορφύρας Ἑρμιονικῆς εὑρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης.*

Celebrabat et in Albano quotannis Quinquatria] Dio *fere,* ait, *quotannis, κατ᾽ ἔτος, ὡς εἰπεῖν. In Albano* accipiendum, ut *in Tuſculano;* non enim Albanum

montem intelligit, ſed arcem ad eius radices ſitam. Albanum ſeceſſum Tranquillus nominat c. 19. Dio fere, τὸν Ἀλβανὸν, vel τὸ Ἀλβανὸν χωρίον. Ulpianus ad Sabinum: *Albanus fundus principalibus uſibus deſerviens.*

Magiſterio fungerentur — venationes] Aufer litteram παρέλκουσαν, et ſcribe *ederentque.*

Ac poetarum certamina] Ter victor disceſſit ex hoc certamine Papinius, in carmine ad uxorem:

— — — — ter me vidiſti Albana ferentem
Dona comes, ſanctoque indutum Caeſaris auro,
Viſceribus complexa tuis, ſertisque dediſti
Oſcula anhela meis.

Omne genus rerum miſſilia ſparſit] Melius ſcripta lectio *omne genus miſſilia ſparſit:* leges apud hiſtoricos paſſim, *miſſilia, res miſſiles et miſſilia variarum rerum.*

Cap. 5. *Plurima et ampliſſima opera*] Habes apud Eutropium et Euſebium in Chronico multorum operum nomina, quae partim Titus, partim Domitianus fecerunt: neque enim ſatis diſtincte haec ab auctoribus ſunt tradita.

Plurima et ampliſſima opera — Capitolium] Appoſitum ad hunc locum Martialis epigramma, 9, 3., quod libet adſcribere; eſt enim in genere κολακικῷ ſingulare:

Quantum iam ſuperis, Caeſar, caeloque dediſti,
Si repetas, et ſi creditor eſſe velis:
Grandis in aetherio licet auctio fiat Olympo,
Coganturque dei vendere quidquid habent:
Conturbabit Atlas, et non erit uncia tota,
Decidat tecum qua pater ipſe deûm.
Pro Capitolinis quid enim tibi ſolvere templis,
Quid pro Tarpeiae frondis honore poteſt?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada praetereo: res agit illa tuas.
Quid loquar Alciden, Phoebumque piosque Laconas?
Addita quid Latio Flavia templa polo?
Exſpectes et ſuſtineas, Auguſte, neceſſe eſt:
Nam tibi quod ſolvat, non habet arca Iovis.

E cuius poſtea lapide max. circus eſt exſtructus] Mirari licet, cur auctorem tanti operis reticuerit. Is autem eſt Traianus. Multa de hoc circo Plinius in libro Panegyrico.

Cap. 6. *Oppio Sabino conſulari oppreſſo*] Scrib. *Appio Sabino* ex antiquis, Eutropio, et Faſtis conſularibus.

De Cattis Dacisque — duplicem triumphum egit] Ita habent et Memmianus et alii Mſſ. Euſebius in Chronico de Dacis et Germanis ait triumphaſſe: ad quem locum vide notata Scaligero.

De Sarmatis lauream modo Capitol. Iovi retulit] Clarum ex hoc loco, errare doctiſſimos viros, qui triumphare et Iovi Capitolino lauream referre idem eſſe putant; maius enim et longe dignius triumphi quam laureae ius: quod etiam ſtante rep. omnibus competit, qui caeſis hoſtibus Imperatores ſalutati fuiſſent; ſive illi res triumpho dignas geſſiſſent, ſive ſtarent eorum facta intra gloriam triumphi: praeter hoc certiſſimum teſtimonium, ſunt et alia non minus liquida. Lib. 6. ſcribit Suetonius c. 13. Neronem ob Teridatis in urbem adventum, *Imperatorem conſalutatum, lauream in Capitolium latam:* nemo tamen ſanus triumphaſſe eum propterea dixerit. Antonium collegam Ciceronis ex bello Catilinario lauream reportaſſe, quis neſcit? Atqui triumphandi neque ius neque ſpem ullam habuiſſe Antonium, certiſſimum eſt. M. quoque Tullium proeliis aliquot in Cilicia feliciter geſtis, et Imperatorem fuiſſe ſalutatum, et laurea faſces ſuos ornaſſe, conſtat: triumpho res dignas eum geſſiſſe adeo non conſtabat, ut Catoni et ſenatorum plerisque aliis abſurde facere viſus ſit, qui triumphum peteret.

Paulloq. poſt occiſum Anton. adeo vulgatum eſt] Papinius:

Quaeque tuas laurus volucri, Germanice, cursu
Fama vehit praegressa diem, tardumque sub astris
Arcada, et in medio linquit Thaumantida caelo.

Cap. 7. *Castrari mares vetuit*] Statius 5. Sylv. 3, 2.

Qui castae Cereri diu negata
Reddit iugera sobriasque terras:
Qui fortem vetat interire sexum.

Postquam hoc exiit edictum, solita peti venia a principe vel praeside provinciae, si quis vel se vel alium vellet evirare. Iustinus Apolog. 2. Ἤδη τις τῶν ἡμετέρων βιβλίδιον ἀνέδωκεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Φήλικι ἡγεμονεύοντι, ἀξιῶν ἐπιτρέψαι ἰατρῷ τοὺς διδύμους αὐτοῦ ἀφελεῖν, ἄνευ γὰρ τῆς τοῦ ἡγεμόνος ἐπιτροπῆς τοῦτο πράττειν ἀπειρῆσθαι οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ ἔλεγον.

Existimans nimio vinearum studio negligi arva] Non solum in vita Apollonii lib. 7. meminit huius rei Philostratus, quem locum laudat Beroaldus; sed uberius in vita Scopeliani sophistae. Is est, qui totius Asiae nomine legationem obiit ad Domitianum, deprecaturus edicti huius exsecutionem: in quo tanta fuit illius vel dexteritas vel felicitas, ut non solum colendi vineas impunitatem suis nactus sit, sed etiam necessitatem; rediit enim, μὴ μόνον τὸ ἐξεῖναι φυτεύειν ἔχων, ἀλλὰ καὶ ἐπιτίμια κατὰ τῶν μὴ φυτευόντων. Caussam latae legis, quod ad Asiam provinciam attinet, aliam Philostratus affert, seditiones nempe saepe ortas ex temulentia: Ἐδόκει τῷ βασιλεῖ μὴ εἶναι τῇ Ἀσίᾳ ἀμπέλους, ἐπειδὴ ἐν οἴνῳ στασιάζειν ἔδοξαν, ἀλλ' ἐξαιρεῖσθαι μὲν τὰς ἤδη πεφυτευμένας, ἄλλας δὲ μὴ φυτεύειν ἔτι. Ideo servatum videtur sub Imperatoribus insequentibus, ut promiscue non esset iuris, vitem instituere; sed eorum tantum, qui a principe veniam impetrassent. Vopiscus in Probo: *Gallis omnibus et Hispanis ac Britannis hic permisit, ut vites haberent vinumque conficerent.* Eutropius in eodem: *Vineas Gallos et Pannonios habere permisit:*

quo loco ridicula eſt Paeanii appendix ad verba ſuperiora, οὔπω πρότερον τοῦτο εἰδόσι, quaſi ante Probum vineas colere neſcierint Galli.

Geminari legionum caſtra prohibuit] Quid eſt geminari caſtra? et quae legis huius cauſſa? Puto, geminari caſtra dici, non, ut cenſent Interpretes, quum ex veteri more pro occaſione fierent maiora et minora; ſed quum duae legiones coeunt in unum locum, et caſtra una, quod ſemper experientia docuit eſſe periculoſum. Fere enim *ſecuta exercitus ſeditio, qui plerumque contemplatus frequentiam ſuam a diſciplina deſciſcit*, ait Velleius lib. 2. c. 81. veriſſime, et Dio quoque lib. 49. *Milites*, inquit, πρὸς τὴν ὄψιν τοῦ πλήθους σφῶν θρασύνονται. Ideo ſeditionem parantes, aquilas, ſigna, caſtra iungebant, ut de legionibus Germanicis narrat Tacitus lib. 1. Confirmant hanc interpretationem quae ſtatim ſequuntur, de occaſione legis huius ferendae.

Addidit et quart. ſtipend. militi, aureos ternos] Prorſus mendoſa lectio, etſi ita habetur in omnibus Mſſ. Sed ſcribendum, *ad aureos ternos*, vel *aureis ternis*, ut docuit pridem Iuſtus Lipſius, in Electis ſuis 1, 2., ubi de ſtipendii militaris modo diſputat docte et acute. Exſtitit tamen nuper vir eruditus, qui Lipſii ſententiam labefactare conaretur, et quidem, rationibus non ſane levibus: itaque de tota re ad ſextum Polybii, deo propitio, accurate ſumus acturi.

Cap. 8. *Ne ſe perſuaſoriis — accommodarent*] Plerique codices hanc lectionem agnoſcunt: quidam *perſunctoriis*. Legendum vero *perſuſoriis*, ut habet liber optimus Turonenſis, et plures alii, ut teſtatus eſt vir praeſtantiſſimus Iacobus Cuiacius ὁ τῆς Νομικῆς ἄωτος, qui huius loci ſententiam adverſus Interpretes explicat doctiſſime ad legem 13. Dig. De excuſationibus.

Cum ſuo quemque conſilio] *Conſilium* pro conſiliariis et aſſeſſoribus, qui iudicantibus ſoliti adeſſe: ut *coniugium* pro coniuge: alioquin per *c concilium* eſſet legendum; ſed membranae aliter.

Auctor et Tribunis plebis fuit] Non erat cauſſa, cur in notis illis T. P. R. C. L. haereret eruditiſſimus Torrentius, quas in veteri codice invenerat. Nam et nos eadem offendimus in nonnullis; ſed mendam eorum librorum Memmianus arguit, in quo ita perſcriptum T. R. P. L. Satis autem norunt, qui aliquem membranarum uſum habent, voces ad eandem dictionem pertinentes, ita ſolitas interdum dividi puncto interiectio; quare verum erat, T. R. P. L.

Lege Scatinia] Vel *Scantinia*, ut alibi ſcribitur: et Turonenſis quoque *n* agnoſcit.

Cap. 9. *Vix ſuſpicionem ullam*] Cuiacii liber, *ſuſpectionem*.

Ruſcii Caepionis] Viterb. *Ruſti*, Liſlaei et Memmii, *Ruſſi*. Ita non eſſet gentis nomen.

Apud aerarium pependiſſent] Veteres multi, *aerarium apud pepend.*: intelligit diuturnos reos, quorum nomina, ab accuſatoribus delata, inter acta magiſtratuum ad aerarium fuerant delata. Similis locus in vita Auguſti c. 32. Ita potius capiam haec verba cum eruditiſſimo Iuriſconſulto Gul. Ranchino, quam ut Torrentius, qui ex lib. 5. c. 9. locum interpretabatur.

Venia in praeteritum donavit] Exemplar Viterb. *in perpetuum;* non probo.

Veteribus poſſeſſoribus ut uſucapta conceſſit] Aggenus Urbicus commentariis in Iulium Frontinum: *Domitianus per totam Italiam ſubſeciva poſſidentibus donavit, edictoque hoc univerſis notum fecit.*

Cap. 10. *Patrem familias*] Hoc eſt, τὸν δεῖνα civem Romanum, ut interpretamur ad lib. 4. c. 26.

Impie locutus parmularius] Non ſolum in ſpectaculis periculum fuit ſub tyrannis, favere alicui contra ſtudium principis; ſed etiam domi in vino et conviviis liberam vocem de his nugis miſiſſe verti ſolitum in occaſionem calumniae, et impietatis crimen, ut appellabant. Alluſit ſuo more ad hanc hiſtoriam Plinius in

Panegyr. *Iam quam libera ſpectantium ſtudia, quam ſecurus favor? Nemini impietas, ut ſolebat, obiecta, quod odiſſet gladiatorem: nemo ſpectator ſpectaculum factus, miſeras voluptates unco et ignibus expiavit.* Similis ſaevitiae exemplum c. 35. Martialis de ſuo convivio lib. 10. epigr. 48.

De praſino conviva meus Venetoque loquatur,
Nec facient quemquam pocula noſtra reum.

Porro *parmularios,* vel, ut Graeci ſcribunt hanc vocem, παλμουλαρίους appellabant, qui Threcibus in arena favebant, quorum erat propria parma. Ab eadem cauſſa dicti *Praſiani* vel *Praſiniani, Venetiani,* et *Secutoriani.*

Complures ſenatores, in his — conſul., interemit] Adde etiam aliquot triumphales, vel certe triumphalibus ornamentis donatos: in his Iulium Agricolam, Taciti ſocerum. Libet ἐν παρόδῳ Dionem in hac narratione emendare, et veram illi ſententiam reddere, ſimul et Tacito conciliare. Scriptum in compendio Dionis de Agricola: Καὶ τέλος ἐσφάγη διὰ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβών. Ait, occiſum eum a Domitiano, licet a Tito ornamentis triumphalibus ſuiſſet donatus. Primum non ſatis video, cur ſic loquatur, et quam vim habeat illud καίπερ: deinde ſalſum, quod ait de Tito; nam Domitianus ſuit, qui eo honore Agricolam auxit, quod graviſſimo teſti et genero amplius accredamus neceſſe eſt. Enimvero ſcripſiſſe Dionem, aio: Καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρ' αὐτοῦ τούτου λαβών. Plane elegans emendatio.

Quod poſt abduct. uxor. — Heu taceo, dixerat] Parum ſatisfaciunt mihi Interpretes in explicatione huius Lamiae dicti: nam quod putant *Heu taceo,* ſuſpirium eſſe eius, indicem doloris ob abductam uxorem magni, ſed latentis, nobis non ita videtur; ſed notatam potius ſuiſſe tyrannidem principis, qui omnia in ſuo genere pulchra et excellentia poſſeſſoribus eriperet: unde neceſſitas incumbebat, ſua bona disſimulandi celandique. Sic

esse exponendum, docent illa verba, *laudanti vocem suam,* ad quae parum attendisse Interpretes videntur. Similes sententiae multae apud poetas. Tibullus, postquam laudasset puellam suam, subiicit 4, 13, 7.

Nil opus invidia est: procul absit gloria volgi,
Qui sapit, in tacito gaudeat ille sinu.

Agathias epigrammata (Anth. lib. 7. p. 598.) quo Ariadnae citharistriae laudes praedicat, ita claudit:

Σιγῇ ἐφ' ἡμείων, ἵνα μὴ Διόνυσος ἀκούσας,
Τῶν Ἀριαδνείων ζῆλον ἔχοι λεχέων.

Sunt codices, qui hic aliquid Graece mugineantur loco illorum *Heu tacco,* ut Lislaei, ubi scriptum fere ἐν ταυτῷ forte pro ἐν σαυτῷ, supple ἔχε. Id est, digito compesce labellum: sed vulgata perplacet, licet Graecae lectionis servare vestigia videantur optimi codd. Memmii, Viterb. Pithoei et regii tres, in quibus est *eutacto* et *tutacto:* docti cogitent. Atque haec quum edita essent a nobis, litteras postea ab illustrissimo Scaligero accepimus, quibus ille nobis suam de isto loco sententiam aperit. Sic autem acutissimus vir: „Placet *eutacto,* ut erat in optimo Turonensi codice, vel εὐτακτῶ, ut in quibusdam. Acer et mordax iocus. Οὐκ ᾄδω μὲν ἀλλὰ τοὺς ᾄδοντας εὐτακτῶ. Proverbium etiam inter Gallos iactatum: *Je ne chante point, mais j'accorde.* Nam non potiebatur uxore sua, ut Domitianus; sed stuprum dissimulando, pacem inter se et uxorem et Imperatorem nutriebat: εὐτακτεῖν cum accusativo satis frequens, et ita semper Georgius Codinus. *Heu tacco,* quod vulgo legitur, ineptum est. Σφῶ ἐστὲ οἱ ᾄδοντε, ἐγὼ δὲ ὁ εὐτακτῶν. Est locus elegans et notabilis." Haec Scaliger. Ego non memini legere hac notione verbum εὐτακτῶ apud ullum scriptorem. Non multo tamen aliter vocem εὐτάκτως usurpat B. Chrysostomus homilia 12. in Pauli ad Philippenses epistolam. Ἐν χορῷ, inquit, τὸν χορηγὸν δεῖ μιμεῖσθαι τοὺς λοιποὺς, καὶ οὕτω βαδίζειν εὐτάκτως. Sic etiam τάξις nomen ea in re apud eundem

positum alibi: ut ad Hebr. Ἂν χοροῦ τὸν κορυφαῖον ἀνέλῃς, οὐχὶ κατὰ μέλος καὶ τάξιν ὁ χορὸς ἔσται.

Appellassetque eos sanctissimos viros] Dio vertit, ἄνθρωπος ἱερός: qua de voce ad Athenaeum notamus. Iunius Rusticus, de quo hic Suetonius, is est, de quo Plutarchus in lib. de curiositate.

Divortium suum cum uxore taxasset] Haec scriptura librorum omnium veterum: at vulgo, *tractasset:* illa voce usus et lib. 2. c. 4.

Flavium Sabinum alterum e patruelibus] Adiice, generum Titi fratris. Philostratus lib. 7. Σαβῖνον ἀπεκτονὼς ἕνα τῶν ἑαυτοῦ ξυγγενῶν, Ἰουλίαν ἤγετο· ἡ δὲ Ἰουλία γυνὴ μὲν ἦν τοῦ πεφονευμένου, Δομιτιανοῦ δὲ ἀδελφιδῆ, μία τῶν Τίτου θυγατέρων.

Latentes conscios — distorsit] Multis modis absurda lectio: quid appellat *latentes conscios?* deinde, quomodo saevitiam in latentes exercuit? Emenda igitur, *latentes per conscios investigatos, novo quaestionis genere distorsit.*

Tribunum laticlavium et centurionem] De iuvenibus laticlaviis dictum est ad lib. 4. c. 58.; nam fuisse istos iuvenes, certum est: *impudicos* intellige muliebria passos.

Cap. 11. *Auctorem summarum*] Lislaei, *actorem summarum.*

Assidere in toro iuxta coegit] Ita moris, intra cubiculum sedere in toris, ut fit hodie in scamnis, non solum quum ad cibum sumendum discumberent, sed in omni otio aut negotio, quod quiescere non prohiberet. Galenus in libro de praecognoscendo, loquens de matre, quae puero aegro assidebat: Ἐν τῷ οἰκήματι ἦν καὶ κλίνη, καθ' ἧς ἡ μήτηρ τοῦ παιδὸς ἐκαθέζετο. Totum illum locum vide, et, si lubet, quae notavimus lib. 2. c. 78.

Cap. 12. *Sed quum obnox. se — animadverteret*] Zonaras procul dubio ex Dione, exposito incremento

ſtipendii, de quo ante dictum. Μεταμεληθεὶς δὲ τὴν μὲν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε· καὶ ἑκατέρωθεν μεγάλα τὸ δημόσιον ἔβλαψε, μήθ' ἱκανοὺς τοὺς ἀμύνοντας αὐτῷ, καὶ τούτους μεγαλομίσθους ποιήσας.

Praet. ceter. Iudaicus fiſcus acerbiſſime actus eſt] Quod factitatum alibi notabamus in artibus ſordidis et vetitis, ut pretio depenſo permitteretur illarum profeſſio: idem factum in religione Iudaica, ac mox quoque in noſtra, ſicut declarat Tertulliani locus, quem ad lib. 4. laudavimus: is eſt, quem vocat auctor *fiſcum Iudaicum;* et a duobus hominum generibus penſitatum fuiſſe indicat: prius fuit eorum, qui liberam ſuae ſectae profeſſionem in urbe redimebant. Iudaeis enim licuit ſoluto pretio, quod erat imperatum, in urbe manere: nam Interpretes, qui ad perſecutionem ſecundam Chriſtianorum ſub Domitiano haec verba referunt, falluntur. Tributi huius meminit Xiphilinus in Veſpaſiano: Ἀπ' ἐκείνου δίδραχμον ἐτάχθη τοὺς τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθη περιστέλλοντας τῷ Καπιτωλίῳ Διῒ κατ' ἔτος ἀποφέρειν. Id eſt: *Ex eo conſtitutum eſt, ut Iudaei, qui patrios ritus ſervare vellent, didrachmum quotannis Iovi Capitolino inferrent.* Tertullianus in Apologetico: *Sacras litteras Iudaei palam lectitant: vectigalis libertas vulgo aditur ſabbatis omnibus.* Meminit et Appianus in Syriacis, ubi φόρον τῶν σωμάτων vocat. Ita interpretamur illa verba, *qui velut profeſſi Iudaicam intra urbem viverent vitam:* quae tamen poſſis fortaſſe etiam aliter accipere: Iudaeos omnes fuiſſe urbe pulſos, nec aliter permiſſam Romae habitationem, quam ſi patrios ritus eiuraſſent, graveſque multas dictas, ſi qui nacti poſt eiurationem manendi in urbe facultatem, vixiſſent vitam Iudaicam. Mihi placet magis prior interpretatio: et profeſſionem intelligo, qualis ea, quae Tertulliani temporibus ipſo teſte apud beneficiarios fieri ſolita a tabernariis, aleonibus, et Chriſtianis. Scribendum autem, *qui vel ut profeſſi.*

Vel disſimulata origine] Poſſunt haec verba etiam ad Chriſtianorum perſecutionem ſub Domitiano referri. Nam hi videntur eſſe, quos pro Iudaeis paſſim habitos, disſimulatae originis arceſſebant.

Cap. 13. *Et patri ſe et fratri imperium dediſſe*] Hinc illud Martialis:

Solus Iuleas quum iam retineret habenas,
Tradidit, inque ſuo tertius orbe fuit.

Formalem dictaret epiſtolam] Graeci hiſtorici vocant *ἐγκυκλίους ἐπιστολὰς*, de quibus alius nobis dicendi locus conſtitutus.

Statuas ſibi — poni permiſit] Plinius Panegyrico ad Traianum: *Paullo ante aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat.*

Ut cuidam Graece inſcriptum ſit arcui, Ἀρκεῖ] Haec ſcriptura cod. Viterb. et regiorum Mſſ. niſi quod vox Graeca, ut alibi multis locis, in omnibus deſideratur: quam, iudicium ſecuti Turnebi, reſtituimus, faventibus Memmii ac Liſlaei libris et quibusdam e regiis, in quibus partim *arti*, partim *arci* exaratum. In eisdem libris vulgatae lectionis *Aream et calvitium* nec vola exſtat neque pes. Quare abeant, cenſeo, Morboniam.

Cap. 15. *Quo max. facto maturavit ſibi exitium*] Philoſtratus declarat lib. 8. *Ἐώθουν οἱ θεοὶ Δομετιανὸν ἤδη τῆς τῶν ἀνθρώπων προεδρίας· ἔτυχε μὲν γὰρ Κλήμεντα ἀπεκτονώς, ἄνδρα ὕπατον, ᾧ τὴν ἀδελφὴν τὴν ἑαυτοῦ ἐδεδώκει· πρόςταγμα δὴ ἐπεποίητο περὶ τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν τοῦ φόνου, κἀκείνην ἐς ἀνδρὸς φοιτᾶν. Στέφανος τοίνυν ἀπελεύθερος τῆς γυναικὸς, ον ἐδήλου τὸ τῆς διοσημίας σχῆμα, εἴτε τὸν τεθνεῶτα ἐνθυμηθεὶς, εἴτε πάντας, ὥρμησεν ἴσα τοῖς ἐλευθερωτάτοις ποτε Ἀθηναίοις, εἰς τὸν τύραννον. Iam dii a gubernatione mortalium Domitianum deturbabant: qui quum Clementem, virum conſularem,* (*ὕπατον* dixit, pro *ὑπατικὸν*, ut nuper notatum nobis ad Apuleium: paret ex verbis Sue-

tonii, *tantum non ipso eius consulatu:* non ergo Consul fuit, quum occideretur) *cui sororem suam nuptum dederat, occidisset: tertio vel quarto die a caede edixerat, ut ipsa quoque in publicum prodiret,* (lego enim εἰς ἄνδρας: vulgata lectio sonat, *ut et ipsa in manum viri conveniret*) *quamobrem Stephanus, mulieris eius libertus, quem divinitus datum ostentum denotabat, sive defuncti, sive omnium caussa, non minus quam illi omnium liberrimi Athenienses, impetum cepit tollendi tyranni.*

Minervam quam superstitiose colebat] Ita oportuit, matrem coli a filio: praeter alios testatur Philostratus lib. 7. quendam periisse, commemorans: Ἐπειδὴ θύων ἐν Τάραντι, οὗ ἦρχε, μὴ προσέθηκε ταῖς δημοσίαις εὐχαῖς ὅτι Δομετιανὸς Ἀθηνᾶς εἴη παῖς.

Quam responso casuque Asceltarionis mathematici] Simplicissimam narrationem, quae deinceps sequitur, corrumpunt Graeci non uno modo. Cedrenus quidem aliter, aliter vero Glycas, Constantinus Manasses. Haec est istorum hominum in historia fides: imo verius παραδοξολογία, vitium in rerum conditoribus a Polybio et Tacito meritissime exagitatum.

Inter ceteras diei fabulas referretur] Sic scribendum, non *referebatur;* repetendum enim *evenit.*

Cap. 16. *Audiit condemnavitque*] Sed supplicio dilato, ut post fugam periculi tanto alacriori Imperatori poenas daret, servatus est: moxque a Nerva praemium loco poenae retulit. Dio.

Pro quinta, quam metuebat] Caesum circa meridiem, ait Philostratus.

In cubiculum se recepit, atque ibi occisus est] At Cedrenus ait, ἐν ναῷ Ῥώμης.

Cap. 17. *Sinisteriore brachio — obvoluto*] Ita moris fuit: atque hae sunt lanae, quarum meminit Ulpianus §. *Ne ea quidem,* lege, *Si cui lana,* Dig. De legatis 3. Apud Hippocratem et alios medicos leges sae-

pe ἐρίοις ἐπικαταδεῖν aut περιελίσσειν προςηνείης ἕνεκα, id eſt, ut pars affecta commodius ſeſe habeat. Martialis 12, 91. *Quod lana caput alligas, Carine.* Meminit et Ariſtides in Sacris ſaepius. Leontius in epiſtola ad Lamiam: Οὐκ ἂν αὐτοῦ ἠνεσχόμην φθειριῶντος καὶ φιλονοσοῦντος καὶ καταπεπιλημένου εὖ μάλα πόκοις ἀντὶ πίλων. Ex eo eſt iſtud Artemidori lib. 1. Ἔρια ἀντὶ τριχῶν ἔχειν νόσους μακρὰς καὶ φθίσιν προαγορεύει. Hinc dicti ſunt *lanoculi*, ut docet Feſtus. Ceterum Philoſtratus in hac hiſtoria dexterum brachium, non autem ſiniſtrum fuiſſe involutum, tradit.

Brachio obvoluto ad ipſ. horam dolum interiecit] Scribe *dolonem:* ſic emendavit hunc locum εὐστοχώτατα Iacobus Ferrarius, ut teſtatur clariſſimus doctiſſimusque Petrus Faber 3. Semeſtrium. *Dolo* ficae vel pugionis eſt genus. Heſychius: Δόλωνες, ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα. Servius ad Virg. 7. Aen. 664. *Dolo eſt flagellum, intra cuius virgam latet pugio.* Plutarchus in Gracchis interpretatur λῃστρικὸν ξιφίδιον. Vide in Claudio c. 13. Unice comprobat hanc pulcherrimam coniecturam Philoſtrati locus, quem adſcribam, ſimul ut emendem; ita enim editum: Στέφανος τοίνυν ξίφος ὑφόρας τῷ τῆς ἀριστερᾶς πήχει, καὶ τὴν χεῖρα ἐπιδέσμοις ἀναλαβὼν, οἷον κατεαγυῖαν, ἀπιόντι τοῦ δικαστηρίου προςῆλθεν. Mendoſum eſſe illud ὑφόρας, conſtat: lego ὑφαρμόσας. Perſpicua ſententia. Faber, ὑφ' ὥρας, ex illis Suetonii *ad ipſam horam*, ſed helleniſmus eam emendationem non admittit.

Anno aetatis XLV. imperii XV.] Dio: Ἔζησε μὲν ἔτη τέσσαρα καὶ τεσσαράκοντα, μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ἓξ καὶ εἴκοσιν· ἐμονάρχησε δὲ ἔτη πεντεκαίδεκα καὶ ἡμέρας πέντε. Imperio addit octo amplius menſes Clemens Alexandrinus: aliter alii; quae annotent, quibus operae eſt λεπτολογεῖν.

Cap. 18. *Vultu modeſto, ruborisque pleno*] Ea *vultum modeſtum* hic, et mox *verecundiam oris*, acci-

pe, ut loquuntur Iurisconſulti, ſine effectu: quomodo ſaepe Suetonium loqui, ante notavimus. Modeſtum ergo vocat, qui, ut Tacitus ait, imaginem modeſtiae prae ſe ferret; nam falluntur Interpretes, qui aliter ſenſiſſe Suetonium quam Tacitum ac Plinium notant. Modeſtiae illa imago fuit rubor: qui color in vultu pudoris ingeniti argumentum eſſe ſolet, ideoque non parvam commendationem affert. Lege epiſtolam Senecae undecimam: propterea Heſychius θέμερον, quod eſt rubrum, explicat etiam σεμνόν. Et vocem θεμερῶπις (ut in Aeſchyli Prometheo vincto, ἐπλήξέ μου τὴν θεμερῶπιν αἰδῶ) interpretatur idem, ἐρασμίαν. Domitiani vultum ita depingit Philoſtratus lib. 7. Δεῖ δὲ καὶ πρὸς τὸ φθέγμα τοῦ βασιλέως παρεσκευάσθαι σε, καὶ πρὸς τὸ δύστροπον τοῦ προσώπου· Φθέγγεται μὲν γὰρ βαρὺ, κἂν πράως διαλέγηται· ἡ δὲ ὀφρὺς ἐπίκειται τῷ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἤθει· μεστὴ δὲ παρειὰ χολῆς. Ταυτὶ γὰρ μάλιστα ἐπιφαίνει. Ubi vides, omnia tribui illi ingrata et plane contraria deſcriptioni Suetonii: cuius unius teſtimonium plus ponderis apud omnes ſani iudicii habebit, quam ſexcentorum ſive Philoſtratorum ſive Apolloniorum.

Commendari ſe verecundia oris adeo ſentiebat] Arguunt hunc eius ſenſum adulatores poetae Statius et Martialis, qui hoc nomine ſaepe illum laudant: nempe quia ſciebant, gratius ei nihil accidere poſſe.

Scias, nec gratius quidquam decore nec brevius] Eandem ſententiam elegantiſſime perſecutus Arbiter in hoc capillorum elegidario c. 119.

Quod ſolum formae decus eſt, cecidere capilli:
Vernantesque comas triſtis abegit hiems.
Nunc umbra nudata ſua iam tempora moerent:
Areaque attritis ridet aduſta pilis.
O fallax natura deûm: quae prima dediſti
Aetati noſtrae gaudia, prima rapis.

Cap. 19. *Praebentisque pro ſcopulo — palmam*] Mira librorum omnium conſtantia in voce *ſcopulo:* ta-

men Urſinus profert ex ſuis *ſcopo*. Sane rectius: niſi hoc Tranquilli καινοφωνίᾳ putet aliquis adſcribendum.

Cap. 20. *Alieno formabat ingenio*] Haec quidem plana lectio; ſed mirum in optimis membranis aliter legi: vel *Alpheno*, ut in libris Torrentii; vel *Alphabeto*, ut in Viterbienſi. Nihil elicio: niſi corruptum nomen eſt alicuius liberti vel ſervi ab epiſtolis.

Et incanum, perfuſam nivem mulſo dixit] Graeci *incanum* σπαρτοπόλιον dicunt: apud eosdem leges pro canitie et χιόνα et τὸ χιονούμενον τοῦ τριχώματος: et apud Graecos poetas, γήρως εὐρῶτα πάχνην. Quod dictum laudat et explicat philoſophus lib. 5. de generatione animalium.

Cap. 23. *Scalas etiam inferri — detrahi*] Quid ſi potius? *Scalis etiam inferri clypeos:* nam *Scalas* dici abſolute ſcalas Gemonias, quo ſolita abiici aut trahi ſupplicio affectorum corpora, non mirum. Graeci quoque ἀναβαθμοὺς ἁπλῶς ſaepe vocant, ut Dio lib. 57. De hoc autem more vide lib. 3. c. ultimo. Vulgatam tamen lectionem non damno, quoniam ſimile eſt vero, ſcalis opus fuiſſe ad detrahendos clypeos et tyranni imagines, quae in curia. *Detrahere* eſt, de loco ſuperiore deiicere aut amovere. Clypei et imagines dedicabantur ſublimes, ut cuilibet eſt compertum: quare in re ſimili verbum *detraho* eſt uſitatiſſimum. Iuſtinus lib. 38. *Tunc populus Alexandrinus ſtatuas et imagines eius detrahit.* Et inter ſenatus acclamationes, extincto Commodo, fuit haec: *gladiatoris ſtatuae detrahantur.* Apud Iuvenalem ſtatuas male interpretantur iſto loco ſat. 7, 118.

— — rumpe miſer tenſum iecur, ut tibi laſſo
Figantur virides ſcalarum gloria, palmae.

Scalae hic ſunt, aditus domus, ianua: ita autem vocat ἐμφατικῶς ad indicandam oratorum pauperiem, qui more omnium tenuium et mendicorum in coenaculis habitabant, ut habitationes ſuas niſi ſcalis introire non poſſent. Erat autem moris oratorum et cauſſidicorum, vi-

ctoriam partam in foro, testari appensa pro foribus palma. Lucianus Ῥητόρων διδασκάλῳ expresse notat hanc consuetudinem, ac simul eius finem ostendit: quo videlicet clientes appensa palma plures conciliaret: Κἂν ἐν ταῖς δίκαις ἐξετάζωμαι, προδιδοὺς τὰ πολλὰ, καὶ τοὺς δικαστὰς τοῖς ἀνοήτοις καθυπισχνούμενος· καὶ ἡττῶμαι μὲν τὰ πλεῖστα· οἱ φοίνικες δὲ ἐπὶ τῇ θύρᾳ χλωροὶ ἐστεφανωμένοι· τούτοις γὰρ ἐπὶ τοὺς δυστυχεῖς χρῶμαι τοῖς δελέασι. Lucanus in Panegyrico ad Pisonem:

— — — — licet exercere togatae
Munera militiae: licet et sine sanguinis haustu
Mitia legitimo sub iudice bella movere.
Hinc quoque servati contingit gloria civis;
Altaque victores intexunt limina palmae.

Ad oratorum palmas alludit Tertullianus de anima, de Socrate loquens: *Nihil mirandum, si et in carcere lemniscatas Anyti et Meliti palmas gestiens infringere, ipsa morte coram immortalitatem vindicat animae;* nam in re veteri allusit scriptor doctissimus ad morem sui aevi. Non legeram alibi expositum hunc Iuvenalis locum.

Ἔσται πάντα καλῶς] Viterb. vocula una auctior: Ἔσται ἤδη πάντα καλῶς. Sed modus esto, ac finis: Γλυκὺ δ' ἀνθρώπων τέλος ἄκρα τε· ὀκίμονος ὀρνύντος αὔξεται.

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII BREVIORES LIBELLOS

ANIMADVERSIONES.

DE

ILLUSTRIBUS GRAMMATICIS.

Duo isti libelli, pars dumtaxat sunt, aut fortasse etiam particula, operis maioris a Suetonio quondam editi. Satis hoc vel ex eo potest constare, quod non solum grammaticos et rhetores, sed etiam poetas illustres ab eo fuisse descriptos, res ipsa arguit. Nam et Horatii et Lucani vitae, quae hodieque exstant, Suetonium in antiquis libris praeferunt auctorem: et stilus ipse, concinna quadam brevitate insignis, item illa accurata inquisitio rerum ad πολυμάθειαν et eruditionis copiam spectantium, etiam mediocriter versatis in lectione huius eruditissimi scriptoris, fidem eius abunde fecerint. Terentii quoque vita, initio Προλεγομένων in eum poetam descripta, sicut observavit et monuit vere in suis ad Eusebium notis illustrissimus Scaliger, huius est scriptoris. Tranquillo enim dubio procul adscribi debent, quaecunque in fronte illorum Prolegomenωn leguntur, usque ad ista verba, *Haec Suetonius Tranquillus.* Quin et Persii vitam, initio veterum Scholiorum positam, fallor, aut alius nemo praeter hunc composuit. Habemus igitur operis Suetoniani tres partes distinctas, de gram-

maticis, de rhetoribus, de poetis. Quemadmodum autem prius quam professores grammatices aut rhetorices enumeret, artium illarum originem apud Romanos et incrementa videmus illum exposuisse: ita etiam poeticae ortum, et prima illius studia, quaeque eodem pertinent, omnia exsecutus erat Suetonius, antequam poetas ipsos in ordinem digereret. Id enim nonnulla, quae hodieque supersunt, fragmenta indicant; in primis autem illud egregium, quod e lib. 8. Isidori inter cetera descripsimus. Praeter hasce tres, videntur et aliae corporis eiusdem fuisse partes. Nam Plinii quoque vitam a Tranquillo fuisse compositam, postea ostendemus. Quem non putamus in ullo ordine e tribus superioribus fuisse collocatum: etsi non negamus, omnibus illis facultatibus fuisse ipsum praeditum. Fuere qui existimarent, non solum de viris litteratis egisse isto opere Tranquillum; sed in universum de omnibus aut plerisque omnibus Romanis, aliqua insigni laude illustribus. Primus, quod sciam, auctor huius opinionis exstitit Alexander Minutianus, qui ante centum et octo annos sub titulo: *Suetonii de viris illustribus,* et hos duos libellos Mediolani publicavit, et una cum istis librum integrum Sexti Aurelii Victoris, quo priscos Romae sive reges, sive duces enumeravit. Tam absurda sententia, quam ipsius auctor, qui eius patrocinium suscepit, ne similitudine quidem aliqua veri potuit firmare, invenit tamen, quibus placeret. Nam Minutiani editio aliis quoque locis postea est repetita. Porro licet non ignoremus, et apud Graecos et apud Romanos plures fuisse, qui similis argumenti libros a se compositos, ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ et *de viris illustribus* inscriberent, ut Cornelium Nepotem, Plutarchum et alios: nos tamen existimamus, operis huius Suetoniani indicem minus laxe conceptum fuisse, hoc aut simili modo: *De viris in litteris illustribus.* Non obscure praeit nobis ad hanc sententiam B. Hieronymus, qui Suetonium enumerasse scribit, non simpliciter *viros*

illuſtres Romanorum; ſed *litterarum viros illuſtres*. Eſt vero dolendum, priorum ſaeculorum homines, ea fuiſſe rerum cognitu digniſſimarum incurioſitate; ut tam eruditum ſcriptum poſteris conſervare neglexerint: niſi quod haud ratione caret, ut qui meliores litteras penitus et ignorarent et contemtui haberent, eorum quoque memoriam vellent exſtinctam, qui bene de litteris merendo nomen et famam ſibi pepererant. Inde eſt, quod quum librorum octo de Caeſaribus paſſim in omnibus bibliothecis ſcripta manu exemplaria reperiantur, horum tamen libellorum ne veſtigium quidem ullum in librariis vel locupletiſſimis apparet. Nos in regia nusquam illos offendimus. Unum exemplar Senator ampliſſimus Paulus Petavius exhibuit, alterum olim habuit Vir clariſſimus et praeſtantiſſimus Petrus Pithoeus; unde excerptas διαφόρους γραφὰς optimus virorum Iacobus Bongarſius ὁ πάνυ nobiscum communicavit. Multa in iis notata, quae ex aliis libris protulerunt in lucem Achilles Statius et Elias Vinetus, viri doctiſſimi, et de his libellis praeclare meriti: nos pauca attingemus illis intacta.

De illuſtribus Grammaticis] Mediol. *De claris Grammaticis*. Scripta lectio, *De illuſtribus*. Sic apud A. Gellium lib. 11. c. 25. *Duo Graeci grammatici illuſtres, Ariſtarchus et Crates.* Ateius philologus dicitur Aſinio Pollioni *nobilis grammaticus*. Infra c. 10.

Cap. 1. *Grammat. olim Romae — nedum*] Scripta lectio, cui conſentit Mediolanenſis editio, *Grammatica Romae ne in uſu quidem olim, nedum.*

Qui iidem et poetae et oratores ſemigraeci erant] A codice Mediol. abeſt vox *oratores;* quod non probo. Ibidem ſine parentheſeos notis locus ita concipitur: *Siquidem antiquiſſimi doctorum quidem, et poetae et ſemigraeci erant. Livium et Ennium dico.*

Quos utraque lingua — docuiſſe, adnotum eſt] Viri eruditi *docuiſſe* hic accipiunt, ut quum dicimus docere fabulam, et Graeci διδάσκειν, unde διδασκαλίαι

δραμάτων. Et certum quidem eſt, Livium atque Ennium fabulas multas docuiſſe: at Graecas tragoedias aut comoedias ipſos compoſuiſſe vel docuiſſe, non legimus. Eſt vero indubitata res, Ennium litteras docuiſſe et domi, id eſt, Romae, et foris, hoc eſt, in Sardinia inſula; ubi ipſum Porcius Cato invenit, qui, ut ſcribit Sex. Aurelius Victor, in praetura Sardiniam ſubegit, ibique eſt ab Ennio Graecis litteris eruditus. Sed aut Cato Ennium Roma ſecum in Sardiniam abduxit, aut Victor praeturae Catonis tribuit, quod quaeſturae eiusdem congruebat. Aemilius Probus ſive Cornelius Nepos in vita Catonis: *Praetor provinciam obtinuit Sardiniam; ex qua quaeſtor ſuperiore tempore ex Africa decedens Q. Ennium poetam deduxerat: quod non minoris aeſtimamus, quam quemlibet ampliſſimum Sardinienſem triumphum.* Romae autem multos annos Graecas litteras Ennium docuiſſe, eximie probant hi verſiculi ipſius Ennii de Romanis:

Contendunt Graecos: Graios memorare ſolent ſos.
Quod Graeca lingua longos per temporis tractus
Hos pavi:

Lege, quae ſcripſit olim Ioſephus Scaliger ad Feſtum in voce *Regium.*

Nihil amplius quam Graece interpretabantur] Omnino legendum, *Graeca interpretabantur:* nam cui bono Latina Graece interpretari, quum illi, quos docebant, Graecas litteras ignorarent?

Ac ſi quid Latine — praelegebant] Scripti, *aut ſi quid.* *Praelegere* autem vox artis eſt, quae de praeceptore uſurpatur, ut de diſcipulo *legere.* Paullo poſt: *Lucilii Satiras legiſſe ſe apud Archelaum, Pompeius Lenaeus praedicat.* Sic apud Graecos ἀναγινώσκειν de diſcipulo dicitur, παραναγινώσκειν de magiſtro, vel etiam ἐπαναγινώσκειν; ut apud Sextum Empiricum initio libri, quo disputat de loco: Ἐπίκουρος κομιδῇ νεανίσκος ὢν ἤρετο τὸν ἐπαναγινώσκοντα αὐτῷ γραμματι-

στήν. Sed et ἀναγινώσκειν de praeceptore apud Apollonium Grammat. ſaepe.

Cuius etiam de augurandi — volumina feruntur] Mediol. *ferantur.* Nonnihil diverſa ſententia, ut exiſtimo verius et melius.

Cap. 2. *Crates Mallotes, Ariſtarchi — rege*] Cratetes olim viri celebres multi fuerunt. Diogenes Laertius lib. 4. decem enumerat, inter quos ſeptimum locum Mallotes obtinet. Fuiſſe hunc grammaticum et criticum inſignem, Ariſtarchi aequalem, vetus quoque ſcriptor apud Suidam memoriae tradidit: ambos circa Olympiadem CLVI. regnante in Aegypto Philometore, floruiſſe, ex iis conſtat, quae de utroque illorum apud eundem leguntur. Sed Crates hic, qui propter facultatem criticam dictus eſt non ſolum γραμματικὸς καὶ κριτικὸς, verum etiam Ὁμηρικὸς, hoc amplius philoſophus Stoicus audiit, ut ait Suidas, et confirmat nonnihil Strabo, qui Panaetium, Stoicorum, iudice M. Tullio, prope principem ab eo fuiſſe inſtitutum ſcribit lib. 16. Apparet vero ex hoc Suetonii loco, etiam politica ipſum attigiſſe, et in Pergamenorum regum aula non ſine dignatione eſſe verſatum. Vixit in eadem urbe etiam Ariſtarchus; habuitque ibi acrem ſuorum ſtudiorum aemulum, Cratetem alium, loci indigenam. Suidas: Ἀρίσταρχος Κράτητι τῷ γραμματικῷ Περγαμηνῷ πλεῖστα διημιλλήσατο ἐν Περγάμῳ. Quod igitur dicit hoc loco Suetonius, primum Cratetem ſtudium grammaticae Romam intuliſſe: non de primis litteris debet intelligi, aut de litteratoris alicuius grammatiſtica, qua neque urbs Roma, neque ulla unquam civitas mediocris caruit; ſed de ſeria utriusque linguae cognitione, et auctorum qua interpretatione, qua imitatione.

Inter ſecundum ac tertium bellum — mortem] Obiit Ennius Coſſ. Q. Martio Philippo II., Q. Servilio Caepione, anno poſt finem impoſitum bello alteri Punico trigeſimo ſecundo, ante principium belli Punici tertii XIX.

Quum in regione Palatii prolapsus] Dele *in* ex auctoritate librorum et usu Latine loquentium. Idem in Augusto, c. 5. *Natus est paullo ante solis exortum, regione Palatii, ad capita bubula.*

Plurimas ἀκροάσεις *subinde fecit*] Melius, *acroasis*, ut in Mediol.; nam Romani illam vocem usu fecerunt suam: neque solum de litterarum professoribus eam usurparunt, sed etiam de aliarum artium magistris. Vitruvius lib. 10. c. 22. *Architectus ab Arado nomine Callias, Rhodum quum venisset, acroasin fecit.* Dixerunt et *auditiones*, verbum e verbo exprimentes. A. Gellius lib. 17. c. 11. *Easdem auditiones, eosdem doctores colebamus.* Cicero saepe, *scholam habere* vel *explicare.* Postea etiam *lectiones* dixerunt. B. Augustinus in Confessionibus, *lectionem exponere,* de se rhetore docente.

Ac nostris exemplo fuit ad imitandum] Mediol. *nostris exemplo fuit,* sine illis *ad imitandum:* quae possunt abesse, nullo sententiae damno.

Diligentius retractarent] Pithoei lib. *recitarent.* Alii sic, *retractarent legendo, comm.* sine copula.

Naevii Punic. bellum — divisit in septem libros] Quae narrantur fuisse apud Graecos litterarum initia, quae incrementa, eadem fere etiam apud Romanos fuerunt. Narrant Graeci, Homerum ea simplicitate in studiis versatum, ut et Iliadis et Odysseae carmina continenti scriptura componeret, sine ulla librorum distinctione, quae postea studio et industria grammaticorum in partes vicenas quaternas sint divisae. Auctorem eius partitionis Aristarchum grammaticum Graeci vulgo faciunt. Ecce apud Romanos similem ferme per omnia historiam. Naevius, ut Homerus, continuum carmen scribit: C. Octavius Lampadio seu alter Aristarchus opus Naevianum secat in partes. Observare tamen licet, Varronem, Festum, A. Gellium, et alios veteres eruditos partitione Octaviana aut raro, aut nunquam uti: non enim aliter

Naevium in eo opere laudant, quam hoc pacto, *Naevius carmine belli Punici;* aut potius *Poenici.* Et ita Priſcianus aliquoties. Sane ſi verum eſt, Ariſtarchum grammaticum, de quo paullo ante dicebamus, primum omnium poemata Homeri in libros diſtinxiſſe, ignoravit Naevius hanc partitionem; ut qui aliquanto ſuerit natu maior Ariſtarcho.

Quint. Vargonteius annal. Ennii — pronuntiabat] Annalium Ennii opus in XL libros fuit digeſtum: quam partitionem a Vargunteio eſſe profectam, ex his Suetonii verbis neque dicere pro certo queas, neque negare. Ceterum recitatio haec Annalium in corona circumſtantium, morem Graecorum rhapſodorum in Homericis verſibus pronuntiandis referebat. Quare ut fuere in Graecia, qui Homeridae vel Homeriſtae dicebantur: ſic in Italia, qui Ennianiſtae. A. Gellius lib. 12. c. 5. *Puteolis Iuliano nuntiatur, ἀναγνώστην quendam, non indoctum hominem, voce admodum ſcita et canora, Ennii Annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum neſcio quem iſtum Enniariſtam. Hoc enim ſe ille nomine appellari volebat.* Pro *Varginteius* eſt in Mediol. *Varguntius;* perperam. Eſt enim gens Romana ſatis nota, *Varginteia,* ex qua hic fuit ortus, aut adoptione in eam inſertus.

Ut Laelius, Archelaus — Quintus Philocomus] Liber Mediol. *Laelius Archeas Vectii Q. Philocomus.* Fortaſſe, *Laelius Archias, L. Vectius, Q. Philocomus.* Sed nihil aſſirmo. Et mox in eodem libro *Archelaus* ſcriptum, non *Archeas.* Illud non dubito, *Laelius Archelaus* unius hominis eſſe nomina, quorum prius manumiſſione meruit. Sic mox *Pompeius Lenaeus* appellatur libertus Pompeii, qui ante manumiſſionem dicebatur Lenaeus, Ληναῖος. Tres igitur ſunt, non quatuor, qui hic nominantur grammatici. Pro *Philocomus* Petavii cod. et Pithoei *Philoconius;* mendoſe. Eſt enim uſitatum Graecis nomen Φιλόκωμος.

Lucilii Satiras familiaris ſui] An eius, qui poſtremo nominatus? an omnium trium? *Satiras* autem per *i* ſcribendum ſemper eſſe, certo probavimus libro de Satira Romana.

Praedicant] Scripſimus, *legiſſe ſe praedicant* cum Mſſ. et Mediol. codice, non *legiſſe praedicantur,* quod ex coniectura docti ſubſtituerant; ſententia multum variante.

Cap. 3. *Tantus optimatum fautor — ſit*] Q. enim Caecilius Metellus populari factione patria pulſus, ait Valerius Maximus lib. 4. c. 1., in Aſiam ſeceſſit, et Smyrnae exulavit. Nota hiſtoria ex Livii Epitome, A. Gellio, Aurelio Victore, Cicerone ipſo, atque aliis. Simillima ſequitur narratio de Aurelio Opilio, qui cum Rutilio Rufo Smyrnae item exulante conſenuit. Adeo verum eſt, litteras adverſis laetisque rebus pariter eſſe utiles.

Veneno ſibi perunxit pedes — vixerit] Mediol. et Mſſ. *viveret.* Hiſtoriam narrat Plinius lib. 25. c. 3. *Tradit M. Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxiſſe, et poſtea caruiſſe ſenſu omni aeque quam dolore in ea parte corporis.* Alii ad eiusdem rei effectum non veneno uſi, verum aceto: cuius vim ναρκωτικὴν, et vere ὀδυνήφατον, experimento ſuo cognovit M. Agrippa, ſupremis ſuis annis conflictatus gravi morbo pedum. Plinius lib. 23. c. 2.

Poſt hoc magis] *Hoc,* nempe tempus. Sed ſcribendum eſt *hos.* Poſt modo enumeratos grammaticos ars cepit incrementum.

Et gratia et cura artis increvit] Quidam, *et gratia et cura ars increvit.* Non ſequar.

Super viginti] Scripta lectio, *ſuper decem.* Mediolanenſis editio, quae inſtar Mſſ. eſt, *viginti.*

Quem Lenaeus Meliſſus — Πανὸς ἄγαλμα dicit] Mediol. litteris Latinis corruptiſſime, *panoſagaſema.*

Scripta lectio fere, ut eſt editum. Id eſſet *Panis admiratio, ſive ſtupor,* ut intelligatur affine aliquid voci ἐμβρόντητος, quam uſurpabant de eo, qui eſſet ſtupore defixus. Erit alluſio ad Panicos terrores, quos a Pane credebant immitti, ut ſcribit Polyaenus et alii. Eſt et vox militiae ἄγημα, *agema,* legio vel ala, ut Livius et Curtius vertunt. Sed prior ſignificatio hic potius convenit, Πανὸς ἄγημα, quaſi dicas, o ſtupide et litterarum oblivio! Sed refellit iſta perſpicue, quod ait Suetonius, *per cavillationem nominis:* nam in Πανὸς ἄγημα nulla eſt ad nomen *Daphnis* alluſio. Itaque Ioſephus Scaliger ſcribebat δαπάνης ἄγημα, *impenſae portentum,* vel δαπάνημα, vel Δαπανίδης, ut et ad nomen eſſet aliqua alluſio, et ad rem, quae narratur. Tentabam aliquando, δάνους ὄφλημα, propter cuius pretium ingens aes alienum ac damnum eſſet contractum; vel δάνους ἄγρευμα, quoniam ἄγημα aut tale quid libri omnes tuentur.

Ducentis millibus nummum] Ut ſi hodie dicas, aureis ad quinquies millie. Sed longe alio nos vocant libri alii, in quibus ſcriptum, *DCC millibus:* ea eſſent aureorum, quibus hodie utimur, millia circiter ſeptemdecim et quingenti. Plinius lib. 7. c. 39. *Pretium hominis in ſervitio geniti, maximum ad hanc diem, (quod equidem comprererim) fuit grammaticae artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſi vendente, et M. Scauro principe civitatis III. MDCC ſeſtertiis licente.* Omnino ridicule expreſſa ſumma, quae ne ad centum quidem aureos accedit. Ego vero nullus dubito, et in Suetonii et in iſto Plinii loco numerum aliquem deſiderari, omnibus ante dictis longe maiorem. Franciſcus Hotomanus, clariſſimus Iurisconſultus, et in hac parte antiquitatis diligenter verſatus, emendabat, *tricies ſeptingentis:* cui equidem, ut in re dubia, asſentior; etſi ſumma illa praegrandis eſt ac plane ſtupenda. Sed Romanas opes et animos cogitet lector, non res hodiernas.

Ab Efício Calvino] Mediol. *Efficio.* Scripti *Aeficio*, omnia suspecta. *Calvini* cognomen plures Romanorum gentes usurparunt, ut Domitia, Veturia, Sextia. *Eficios* nusquam legere memini: legi *Ericios* vel *Erucios.*

Multos edocuisse] Scripta lectio, *edoceret.* Scribendum, *ut multos edoceret;* siquidem aliquid mutandum.

De notissimis doctoribus] Scripti, *de doctissimis doctoribus.* Perperam autem *Cares* sine aspiratione, pro *Chares*, Χάρης. Oppius iste is fortasse est, qui Macrobio vir doctus dicitur Saturnal. lib. 2. c. 14. Librum fecerat de sylvestribus arboribus.

Cap. 4. *In libello, quo — ab erudito*] Ut haec lectio est, videtur Cornelius Nepos ad id ipsum libri scriptionem instituisse, ut discrimen explicaret inter litteratum et eruditum, quod vix putem; quare probo lectionem, mihi repertam in codice Bongarsii: *Cornelius quoque Nepos libello quodam distinguit litteratum ab erudito.* Proprie litteratus is est, qui litteras habet, sive earum doctrinam possideat, hoc est, ὁ πεπαιδευμένος, sive ipsarum notis sit inscriptus, ut servi ἐστιγμένοι. *frontem litterati,* Plauto et Apuleio. Ideo vertit auctor Glossarum *litteratus*, γεγραμμένος. Cornelio Nepoti discrimen facienti inter *litteratum* et *eruditum* litteratus idem erat ac grammaticus. Diomedes lib. 2. *Artium genera sunt plura, quarum grammatice sola litteralis est, ex qua rhetorice et poetice consistunt: idcirco litteralis dicta, quod a litteris incipiat. Nam et grammaticus Latine litteratus est appellatus: et grammatica, litteratura, quae formam loquendi ad certam rationem dirigit.* At *eruditi* qui dicantur Romanis scriptoribus, et quid *eruditionem* proprie appellarint, exposuimus ad lib. 2. Suet. c. 89. Sic cape *eruditionis variae volumina* c. 6., id est, ποικίλην φιλολογίαν περιέχοντα.

Eosdem litteratores vocitatos — epistola] Restitue e codice Mediolanensi et Mss. vocem, quae deest, ac, distinctione mutata, scribe: *Eosdem litteratores vocitatos Messala Corvinus in quadam epistola ostendit, non esse sibi dicens rem.*

Nec cum Sigida quidem] Scripta lectio, *ne cum Rigida quidem.* Neutrum possumus probare. Ticidam nominat Suetonius c. 11., qui an huc pertineat, nescio. Fortasse verius est, quod viro eruditissimo et veteri consuetudine *καὶ συμβιώσει* mihi coniunctissimo Ioanni Woverio, Hamburgensi, de Polym. c. 4. videbatur: *Ne cum Sedigito quidem.* Volcatium Sedigitum de poetis scripsisse testis A. Gellius lib. 15. c. 24.

Sunt qui litteratum — grammatista] Qui diligentius sive Graece sive Romane loquuntur, haec discrimina accurate servant. Iuvat vero hoc loco referre, quae de differentia inter grammatisticam et grammaticam Sextus Empiricus, scriptor eruditissimus nondum Graece editus, disserit, docens, ab eadem quidem voce utramque esse appellatam, sed non ab eadem vocis eiusdem notione. Γράμματα quippe Graecis dici, et litterarum elementa, quae in prima pueritia pueri docentur, et scripta auctorum. Igitur grammatisticam quidem a priore significatione esse appellatam, grammaticam vero a posteriore: quae quidem auctorum omnium intelligentiam et interpretationem profiteatur. Sic ille in iis, quae scripsit adv. *μαθηματικοὺς*, 1, 2. *Ποσαχῶς λέγεται ἡ γραμματική. Καὶ ἡ τέλειος γραμματικὴ ἀπὸ τῆς τῶν γραμμάτων εἰδήσεως κατ' ἀρχὰς ὀνομασθεῖσα, διετάθη καὶ ἐπὶ τὴν ἐν τοῖς ποικιλωτέροις αὐτῶν καὶ τεχνικωτέροις θεωρήμασι γνῶσιν. Τάχα δὲ ὥς φασιν οἱ περὶ τὸν Ἀσκληπιάδην καὶ αὐτὴ ἀπὸ μὲν γραμμάτων ὠνόμασται, οὐκ ἀπὸ τούτων δὲ, ἀφ' ὧν καὶ ἡ γραμματιστική· ἀλλ' ἐκείνη μὲν, ὡς ἔφην, ἀπὸ τῶν στοιχείων· αὕτη δὲ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων περὶ οἷς πονεῖται·* ΓΡΑΜΜΑΤΑ *γὰρ καὶ ταῦτα προσαγορεύεται· καθὰ καὶ δημόσια καλοῦμεν γράμ-*

ματα· καὶ πολλῶν τινα γραμμάτων ἔμπειρον ὑπάρχειν φαμέν· τουτέστιν οὐ τῶν στοιχείων, ἀλλὰ τῶν συγγραμμάτων· καὶ Καλλίμαχος δέ ποτε μὲν τὸ ποίημα καλῶν γράμμα, ποτὲ δὲ τὸ καταλογάδην σύγγραμμά φησι. Prius probat allato epigrammate Callimachi, ubi sunt ista: — *Ὁμήρειον δὲ, καλεῦμαι Γράμμα Κρεωφύλου, Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγα.* Posterius, allato versu ex epigrammate eiusdem in Cleombrotum: *Ἓν τὸ περὶ ψυχῆς γράμμ' ἀναλεξάμενος*, ubi *γράμμα* est Phaedo Platonis. Affert postea Sextus grammaticae descriptionem ex Dionysio Thrace hanc: *Γραμματική ἐστιν ἐμπειρία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ ξυγγραφεῦσι λεγομένων.* Deinde vocem *ξυγγραφεὺς*. quae scriptoribus Atticis historicum fere significat, interpretatur addens: ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ *καλῶν, ὡς ἐστι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ποιητὰς ἀντεμφάσεως πρόδηλον, οὐκ ἄλλους τινὰς, ἢ τοὺς καταλογάδην πραγματευσαμένους.* Haec Sextus Empiricus.

Quum famil. alicuius venal. produceretur] Quum aliquis mango, aut alius servos suos venum producebat in catasta. Titulis enim et voce praeconis singulorum mancipiorum pretia indicabantur. Lege Lucianum *Βίων πράσει.* Propertius lib. 4. *At quorum titulus per barbara colla pependit Caelati medio quum saliere foro.* Vide A. Gellium lib. 4. c. 2.

Secundum quam consuetudinem — existimo] Confer hunc locum cum iis, quae scribit Quintilianus lib. 1. c. 9. et lib. 2. c. 1.

Periphrases, elocutiones, ethologias] Mediol. *paraphrases. allocutiones.* Optime et verissime in eodem *aethologias:* putet aliquis, pro *aetiologias;* sed rectum est, *ethologias.* De istis omnibus exercitationibus habes apud rhetores, praesertim Graecos. Ἠθολογίαι sunt morum descriptiones, puta avari aut meticulosi: de quibus notationibus diximus in Prolegomenis ad Theophrasti Characteres.

Quosdam e grammaticis — transisse in forum] Posterius *e* abest a Mediolan. Legendum omnino cum libris Achillis Statii: *Quosdam e grammatici statim ludo transisse.* Ea vera lectio et mens Suetonii.

Cap. 5. *Saevius Nicanor*] Scribo *Suevius*, cum doctissimo viro Elia Vineto.

In qua libertinum se, — esse hoc indicat] Vix constat Latinitas. Melius Mediol. *in q. l. se duplici cognomine esse, per hoc indicat. Suevii* duplex cognomen, *Nicanor Posthumius*, vel *Postumeius*, ut videtur suadere mox alterius lex versus.

Ibique diem obiisse] Alia lectio, *ibique dicitur obiisse.*

Cap. 6. *Non absurde et scripsisse — appellatione*] Mira brevitas sermonis. Nam hoc vult: quod integrum opus in partes novem tribuisset, quodque illi nomen Musarum imposuisset, non absurde fecisse se, ex numero divarum et appellatione. Existimant eruditi, novem illis libris novem Musarum nomina esse praefixa, ut in Herodoteo opere factum est: sed falluntur. Nam opus universum Opilii *Musarum* nomen tulit: singulae autem dictae sunt, *liber primus Musarum, secundus Musarum* etc., neque aliter, quod meminerim, a veteribus laudantur.

Huius cognomen in plerisque] Curiosa et grammatica est haec observatio: quam refero ad liquidae geminationem in cognomine *Opillius.* Nam in huiusmodi nominibus quidam semel litteram *l* ponebant, quidam geminabant. Inde est illa etiam in antiquiss. codd. varietas, Lucilius et Lucillius, Popilius et Popillius, et similia.

Cap. 7. *In contubernio Dionysii Scytobrachionis*] Videtur hic, altero brachio debilis factus; effigiem brachii e corio aliave re levi facto gestasse. Id enim est σκυτοβραχίων. Sed, Suida auctore, non solum Scytobrachion dictus est, verum etiam Σκυτεὺς, sutor calceola-

rius. Quare alia fuerit caussa huius appellationis. Recte autem Suetonius antiquiorem hunc fuisse pronuntiat, quam ut illi convivere Gnipho hic, Ciceroni aequalis, potuerit. Aetatem illius certo definire non possumus: sed vetustum admodum scriptorem fuisse, declarant verba Athenaei e lib. 12. Ἱστορεῖ Ξάνθος ὁ Λυδὸς, ἢ ὁ τὰς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένας ἱστορίας συγγεγραφὼς, Διονύσιος ὁ Σκυτοβραχίων, ὡς Ἀρτεμὼν φησιν ὁ Κασσανδρεὺς ἐν τῷ περὶ συναγωγῆς βιβλίῳ. Historiam Lydiaca inscriptam plerique Xantho Lydo tribuebant; quidam Dionysio Scytobrachioni. Hic Xanthus antiquissimus fuit scriptor ante Ephorum et Herodotum. Si igitur Dionysius ille Iulii Caesaris et M. Tullii aetate vixisset: quis tam fatuus eo vel proximo saeculo reperiri potuisset, qui vetustissimam Historiam illi adscriberet? Profecto ne dubitandum quidem erat Suetonio, quin huius et Gniphonis tempora parum inter se congruerent.

Cap. 8. *Pompilius Andronicus*] Mediol. *Marcus Pompilius Andronicus.*

Ut coactus sit — vendere] Si haec lectio vera est, index libri a Pompilio editi fuit, *Elenchi Annalium.* Quem titulum ferre et aliquo modo interpretari possemus, nisi Mediol. editio et MSS. aliud suaderent. In iis scriptum: *Praecipuum illud opusculum suum Annalium Ennii Elenchorum XVI nummum cuidam vendere.* Docti viri emendanto: ego nihil possum.

Quos libros Orbilius suppressos — auctoris] Revocavit nempe Orbilius exemplum Xenophontis, qui in libris Thucydidis idem fecit, magnamque ex ea re nivei candoris laudem est consecutus.

Cap. 9. *Pauperem se, et habitare sub tegulis*] Recte *sub tegulis*, non *pergulis*, ut placet nonnullis. Erat enim paupertatis indicium, in meritorio coenaculo, quod multis scalis adiretur, habitare, ut etiam ad extremum Domitianum notabamus.

Cui est titulus Perialogos] Mendosa vox sine dubio; quod omnes Graece docti mihi concedent. Περὶ ἀλογίας esset, *de contemtu;* atque hoc videntur sequentia Suetonii verba confirmare non obscure. Vereor tamen, ne, ut fieri amat in librorum titulis, aliquid morosius excogitatum sit ab Orbilio.

Quas professores negligenter — acciperent] Quid sit *negligenter accipere iniurias,* alii quaerant. Ego suspicor scribendum, *negligentia et ambitione parentum.*

Quos omni sermone laceravit] Non *sermone,* sed *occasione* codex Mediol.

Quo artificio uteretur] Forte *se tueretur.* Sic enim M. Tullius et alii Latinitatis optimi scriptores loquuntur.

Cap. 10. *In eam rem adiutorium ei fecit*] Liber Petavii, *adiutorium ei fuit.*

Atteius praetextatus] Scrib. *Praetextatus:* nam est Atteii cognomen.

Eiusque Hermam postea docuisse] Quis iste Hermas? Filius Gniphonis an discipulus?

Sicut Eratosthenes] De huius studiis et eruditione varia habes apud Strabonem, quae huc faciunt; ubi plura olim annotavimus.

Hylen nostram] Sunt Excerpta, qualia Plinius sibi confecerat digesta in Commentarios centum et sexaginta, ut narrat Plinius iunior.

Alterum breviario rerum Romanarum] Scripti perperam, *breviore.* Amat Suetonius hanc vocem. In Augusto, c. 101. *breviarium totius imperii,* in Vespasiano, c. 21. *perlectis officiorum omnium breviariis.*

Praeceptis de ratione dicendi] Imo vero, *scribendi,* atque ita corrige e Mediol. et Mss.

Vitetque maxime obscuritatem Sallustii] Mirum est, si diserte monitus fuerat Asinius Pollio ab Atteio, ut Sallustii obscuritatem vitaret; tam iniquum fuisse ipsi

Atteio Pollionem, ut ſcriberet, voces obſoletas ſuggeri ab eo ſolitas Salluſtio. Sed puto, verum eſſe, quod inveni annotatum in codice Bongarſii, delendam iſto loco eſſe vocem *Salluſtii.*

Cap. 11. *Lydiae Ticida meminit*] C. Ticida poeta epigrammatarius, de quo, ut de aliis, erudite doctiſſimus Gyraldus apud Priſcianum lib. 5. in noviſſima editione adoleſcentis eruditiſſimi, in cuius obitu damnum fecit resp. litteraria, *Atticidas* perperam ſcriptum, pro *C. Ticidas,* ſive quod aliud fuit huic viro praenomen.

Saecula permaneat noſtri Diana Catonis] Scribe e libro Petavii, *noſtri Dictynna C.,* notum ex poetis et eorum Interpretibus Dianae nomen.

Unum difficile expedire nomen] Non ſunt audiendi, qui mutant hanc lectionem: iubet enim vir doctus ſcribi *explicare nomen,* et affert ex Ambroſii Sermone 39. *Tributa ſunt gravia, fiſcalia explicare non poſſumus.* Quaſi vero non ſaepe apud Ciceronem et in libris Iuris occurrant iſta genera loquendi, *expedire pecuniam,* et *expedire nomina:* item his ἀνάλογα multa.

Cap. 12. *Calatorque ſacerdotio augurali*] Καλήτωρ Dionyſio Halic. in hiſtoria Romanorum: Graecis κήρυξ. Plautus, Feſtus, alii.

Cap. 13. *Laberius Hiera — emptus de cataſta*] Mediol. *Staberius,* quod perplacet: gens Romae nota Staberia. Cetera ſive in Med. ſive in Mſſ. corruptiſſima, ut iam annotavit Achilles.

Cap. 14. *Inter Niciam noſtrum et Vidium*] Med. *Nidium.* Scripti, *Nudium.* Editiones Ciceronis, *Videum.*

Huius de Lucilio lib. etiam ſatira comprobat] Script. *Satura compr.* Quid ſibi haec verba velint, non facile dixero.

Cap. 15. *Laſtaurum*] Λάσταυρον: hoc eſt, πόρνον et impudicum. Scripta lectio varie corrupta ex imperitia Graecae linguae videtur. Lenaeus hanc vocem

mutuatus ab aliquo e Latinis poetis, qui poetica licentia eam fecerat Romanam.

Traditur autem puer adhuc catenis fubreptus] Videtur ab aliquo amicorum fubreptus, quum ipfe oftiarius veterum more in catena effet, ficut loquitur Tranq. in Octacilio. Sed non fit abfurdum fufpicari, pro *catenis* fcribendum effe *quadriennis*, aut tale quid.

Pretium domino fuo retuliffe] Servi, quibus erat peculii copia, libertatem fuam praefenti pecunia redimebant; quibus non erat, fidem fuam obligabant: quod hic videtur feciffe. Refert igitur pecuniam veteri domino, iam patrono fuo, quam ex pacto illi debebat. Dominus in honorem litterarum pretium non accipit. Poteft etiam dici, tam diu ferviffe Lenaeum, donec litteras docendo idoneam pecuniam quaefiiffet. Ita interpretamur editam lectionem, quam docti quidam follicitant.

Cap. 16. *Libertus Attici Satrii*] Satriam gentem Romanam etiam ex epiftolis Ciceronis habemus notam. Sed hoc cognomen unde Pomponio Attico? aut quis alibi illud legit? Omnino inducenda vox *Satrii*, quae e depravata lectione Mediol. et aliquot Mff. ortum habuit. In illis eft, *Libertus Sarti equitis*, littera *S* e fine praecedentis dictionis initio fequentis male adhaerens, fons et origo depravationis fuit. Porro Caecilius hic etfi libertus Attici erat, Pomponius tamen dictus ab eo non eft, verum Caecilius, de nomine avunculi Q. Caecilii, cuius hereditatem Atticus adierat; neque dubium, bonorum Caecilii partem fuiffe hunc fervum.

Poft deinde damnationem] Med. *Poft inde damnationem.* Elegans traiectio, *ἀντὶ τοῦ, deinde poft damnationem.*

Cap. 17. *Ab Augufto quoque nepotibus eius*] Scrib. *nepotibus fuis.* Error e fcribendi confuetudine, nota vel ex Florentinis Pandectis.

Statuam habet Praenefte] Affentior Octavio Pantagatho, feliciter emendanti *pro Veftae, vel pro aede*

Vestae. Cauſſas emendationis pluribus perſequitur Onufrius initio Faſtorum.

Et marmoreo parieti inciſos] Petavianus codex, *et marmori perite inciſos.*

Cap. 18. *Cognomine Paſides*] Corrige e Mſſ. *Paſicles.* Error frequentiſſimus, *d* pro *cl.* Quod autem Paſicles poſtea Panſam dici ſe maluit, ratio clara eſt, quia Panſa cognomen erat multarum gentium Romanarum, ut Apuleiae, Genutiae, Serviliae, Seſtiae, Vibiae. At Paſides Graecum nomen, memoriam ſervabat prioris ſervitutis, quae per hanc transnominationem videbatur poſſe aboleri.

Ad Q. Septimii philoſophi ſectam] Pithoei et Petavii codd. *ad Sextii ph. ſectam.*

Cap. 19. *Cuius — de Orthographia reſcripſit*] Reſcribere librum ſuum auctor dicitur, qui corrigendi ſtudio illum recenſet aut iterum ſcribit. Sic loquitur Suet. in Iulio c. 56. *exiſtimatque reſcripturum et correcturum fuiſſe.* At pro ἀντιγράφειν et contra ſcribere *reſcribere librum* vix putem Latinum. Lego igitur, *libris de Orthographia reſcripſit.*

Cap. 20. *Caius Iulius Higinus*] Cognomen iſtud etiam in Mſſ. varie ſcriptum et depravatum invenimus. Non dubito, rectum eſſe, *Hyginus,* vel *Hygenus,* Ὑγεινος pro Ὑγιεινὸς, ut ὑγεία pro ὑγίεια. At pro *ει* vel *e* vel *i* promiſcue ſcribebant. Hygini huius meminit et Hieronymus in Chronico Euſebii.

Studioſe et avide imitatus eſt] Scribe cum antiquis, *Studioſe et audiit et imitatus eſt,* favente etiam Mediol.

Quem propter antiquitatis notitiam — vocabant] Recte *vocabant,* nempe ſui aequales: nam qui de Alexandro loquuntur ſcriptores, Polyhiſtorem ſemper, nunquam vocant Hiſtoriam; neque eius appellationis meminit Suidas, qui de hoc viro multa narrat ſcitu digna. Paſſim hunc Graeci Latinique ſcriptores laudant, ſed Eu-

ſebius integrum ſere illius librum in 9. Praeparationis ſuae transtulit, ubi hoc elogio ornatur: Ὁ Πολυΐστωρ Ἀλέξανδρος πολύνους ὢν καὶ πολυμαθὴς ἀνήρ. Τοῖς τε μὴ πάρεργον τὸν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεποιημένοις Ἕλλησι γνωριμώτατος.

Cap. 21. *Quibus et alios diverſos — addidit*] Scripta lectio, *animos div.*, alii, *nimios*. Leviter adiuva et ſcribe, *mimos diverſos*.

Cap. 22. *Et ſi non eſſet futurum. Certe iam*] Vera diſtinctio eſt, *et ſi non eſſet, futurum certe iam inde. Mentitur, inquit Capito, iam inde*, hoc eſt, ſimulac innotuiſſet Tiberium eo verbo uſum.

Qui caput ad laevam didicit] Non *didicit* ſcribendum, quod nihil ſignificat; ſed *deicit*, ut pridem docti emendarunt. Lego autem cum libris, *gloſſemata nobis Praecipit*, non *vobis*. Iam quod Suetonius ex iſtis Aſinii, *Os nullum, vel potius pugilis!* colligit, auctorem epigrammatis affirmare, ſuiſſe aliquando Pomponium pugilem, mihi videtur frigidum ac leve, ne dicam ineptum. Nam ſi omnes epigrammatum iocos aut ſcommata, pro ſeriis veri argumentis libeat accipere, quantam feneſtram falſis asſertionibus aperiemus? Ego non dubito, παροιμιακῶς dictum a Gallo, *os pugilis*, imitatione Graecorum, qui ὠτοθλαδίαν et ὠτοκάθαξιν convitii loco etiam de iis uſurpant, qui nunquam caeſtibus pugnarunt: quantumvis proprie in pugilibus locum habeant illae voces.

Cap. 23. *Remmius Palaemon Vicentinus*] Mediolanenſis, *Veicetinus*. Vide Hieronymum in anno Claudii VIII.

Saepius in die lavaretur] Melius ſcripta lectio, *lavaret*.

Cap. 24. *M. Valerius Probus*] Hieronymus recenſet in anno II. Neronis apud Euſebium.

Nimis pauca et exigua] Mediol. *id perraro nimis. Pauca et exigua.*

DE

CLARIS RHETORIBUS.

Cap. I. *Caio Fannio Strabone — Coss.*] Anno 3. Olympiadis CLIV. a Palilibus Romae DXCII. ſactum eſt hoc Senatus decretum, quo philoſophi ſimul et rhetores Urbe pelluntur. Videntur circa illa tempora philoſophiae et rhetoricae ſtudia magnum Romae et in Italia cepiſſe incrementum, per illos mille Achaeos exules, quos Senatus e patria accitos poſt bellum Perſei in Urbe aut per Italiam multos annos detinuit, ut nuper in Polybiana Chronologia oſtendimus. Non enim dubito, in tanta multitudine hominum Graecorum, qui praecipuas in urbibus ſuis dignitates obtinuerant, plures fuiſſe doctos litteras, et ſtudiis philoſophiae imbutos. Exemplo ſit Polybius Megalopolitanus, ille quidem non e multis unus, ſed plane inter paucos excellens et eximius: quem tamen non debemus exiſtimare ſolum inter tot populares, litterarum et philoſophiae ſtudium cum uſu et actu rerum coniunxiſſe. Exiſtimamus igitur iſtos, quum et ignavo otio torperent, et rebus etiam neceſſariis, ut ſolent exules, plurimum carerent, ad philoſophiae ſtudia converſos, multis Romanorum ad ſimile propoſitum hortatores exſtitiſſe, atque huic Senatus conſulto occaſionem praebuiſſe. Meminit huius decreti Athenaeus lib. 13., ubi σοφιστὰς uno verbo appellat, qui in Senatus conſulto philoſophi et rhetores nominantur. Ῥωμαῖοι, inquit, *οἱ πάντα ἄριστοι ἐξέβαλλον τοὺς σοφιστὰς τῆς Ῥώμης, ὡς διαφθείροντας τοὺς νέους· οὓς ἔπειτ' οὐκ οἶδ' ὅπως κατεδέξαντο.* Seneca, Conſolatione ad Helviam: *Apicius in ea urbe, ex qua aliquando philoſophi, velut corruptores iuventutis, abire iuſſi ſunt* etc.

De ea re cenſuerunt] Inſere ante haec verba e libris Achillis Statii, S. CON., atque adeo totum locum ita ſcribe ac lege, S. CON. D. E. R. I. C. *Senatus conſultus de ea re ita cenſuit.* Frequens formula in an-

tiquis Senatus consultis: exempla tirones apud Brissonium legant.

De iisdem interiecto tempore] Septuagesimo anno post superius consultum Senatus. Adi ad Fastos Consulares et Censorios, in a. U. DCLII.

Latine vero senior — vocabat] Mediol. editio, *et quidem cum Consulibus Hirtio.* Sed qui potuit fieri, ut cum istis Consulibus Cicero declamaret? quorum quidem consulatus in eum annum incidit, quem populus Rom. vidit turbulentissimum et luctuosissimum? quare etiam eodem anno sunt omnes exstincti: Ciceronem dico, et ambos Consules. Adde, quod ne in Urbe quidem, nisi paucos admodum menses post aditum consulatum, Hirtius et Pansa remanserunt. Nam quum principio anni hostis Antonius esset indicatus, belli administrandi provincia Caesari cum Coss. demandata, primo vere, aut etiam exeunte hieme, Hirtius et Pansa Roma profecti, nunquam postea Urbem viderunt. Quod igitur liberum tempus ad declamandum illis Consulibus fuit? Ipsum quoque Ciceronem in tantis curis suis, et gravissimis pro rep. contentionibus, quarum testes sunt orationes Philippicae, ad has exercitationes rhetoricas animum potuisse convertere, quis putet? neque hoc sane aut Plutarchus dicit, aut quisquam veterum. Narrat Seneca pater praefatione in primum librum Controversiarum, scribere M. Tullium, *in atriolo duos grandes praetextatos secum declamare solitos.* Ego non ambigo, duos illos praetextatos fuisse Hirtium et Dolabellam, quos ipse nominat pulcherrima epistola ad Paetum, lib. 9. Hi non eo anno, quem ait Suetonius, sed triennio prius, itare ad Ciceronem et illud atriolum celebrare soliti: quando M. Tullius, Caesare belli civilis reliquias in Africa persequente, inter spem metumque pendens animi, foro et cura se abstinens, ac domi plurimum continens, inglorium suum otium studiis litterarum solabatur. Existimabat Nicolaus Faber, Vir clarissimus, sublatam iri ἀτο-

πίαν huius dicti, si deleta voce *Consulibus* scriberetur, *et quidem cum Hirtio et Pansa.* Mihi videbatur Suetonius, qui probe meminerat, alterum horum praetextatorum fuisse Hirtium, in alterius nomine vitio memoriae lapsus: atque hoc pacto accidisse, ut in ratione temporum tantum delinqueret. Porro Ciceroni, eo, quo diximus, tempore etiam alios proceres Romanos operam dedisse, perquam sit mihi verisimile. Ac fortasse illam declamandi consuetudinem respiciebat B. Hieronymus, quum in Eusebii Chronico Munatium Plancum Ciceronis discipulum appellavit: quod et illae Planci epistolae, purissimae Latinitatis, et vel Cicerone dignissimae, suadent, quae hodieque inter Ciceronianas leguntur.

Publice quoque bis antea declamavit] Non necessario quidam emendant, *bis ut antea*, quod nulli libri confirmant. Sententia non est obscura, et, ut puto, vera, Neronem privatim declamasse et ante imperium saepius et primo etiam imperii anno aliquoties, publice vero bis tantum, idque ante imperium.

Per omnes figuras, per casus] Consentiunt in hac lectione Mediol. et omnes MSS. Suspicabar scribendum, *per caussas.* Sed ἐπέχω.

Tum latius et uberius] Scripti omnes, *et liberius.*

Bolum quanti emerent] Graecum est, βόλον πρίασθαι, *iactum emere.*

Venalicii quum Brundusii] Separanda haec sunt a praecedentibus, ut quae nihil commune cum iis habeant. Est enim alterum veterum controversiarum exemplum. Scribendum vero, *venaliciarii:* id est, ἀνδραποδοκάπηλοι. Glossae veteres: *Venaliciarius*, σωματέμπορος.

Cap. 2. *L. Plotius Gallus*] B. Hieronymus, quem constat totum fere hunc de claris Rhetoribus libellum Suetonii in Chronicon Eusebii retulisse, in Olympiadis CLXXIII. anno primo haec posuit: *Plotius Gallus pri-*

mus Romae Latinam rhetoricam docuit: de quo Cicero ſic refert: Memoria teneo, pueris nobis primum Latine docere coepiſſe Plotium quendam.

Hordearium eum rhetorem appellat — ſordidum] Quem M. Tullius appellat oratorem gracilem et ſtrigoſum, is hoc loco dicitur hordearius. Translata vox a pane, quod praecipuum eſt omnium alimentorum ſundamentum. Omnium optimi panes ſunt triticei, *πύρινοι* vel *αὐτόπυροι*. Minus laudabiles *κρίθινοι* et hordeacei. Minus enim alit hordeum quam triticum; et parata ex hordeo alimenta eſſe *φυσσώδη*, ſcribit Dioſcorides, quod ad illa verba Suetonii pertinet, *ut inflatum*. Poteſt et ad rem militarem eſſe reſpectus: nam inter ignominias militares erat hordeo paſci; quod in ſexta hiſtoria Polybius non praetermittit, et ſunt multa in hiſtoria Romanorum exempla. Galenus lib. I. de facultate alimentorum ſuper ea re haec obſervat: *Οἱ παλαιοὶ καὶ τοῖς στρατευομένοις ἄλφιτα παρεσκεύαζον· ἀλλ' οὔτι γε νῦν τὸ Ῥωμαίων στρατιωτικὸν ἀλφίτοις χρῆται, κατεγνωκὸς αὐτῶν ἀσθένειαν· ὀλίγην γὰρ τροφὴν δίδωσι τῷ σώματι.*

Cap. 3. *L. Otacilius Pilitus*] Mediolan., ut ſere ſcripti, *Octacilius Pilutus.*

Cap. 4. *Conſularis Iſaurici*] Pithoei liber, *Conſidii Iſaurici.* Perperam: neque enim Conſidiorum, verum Serviliorum cognomen erat Iſauricus.

Quam Epidii calumniatoris] Pithoeanus, *Epidici.* An eſt iocus cum alluſione ad vocem Graecam *ἐπίδικος*? qui legibus eſt obnoxius, et qui, ut ſic dicam, ſtatus controverſiam patitur. Initio dixit Tranquillus, Epidium calumnia ſuiſſe notatum: *ἐπίδικος* interdum fere idem atque *ὑπόδικος*.

Cap. 6. *C. Albutius Silus Novarienſis*] Hieronymus in Chronico Euſebii ad numerum MMXI: *Albucius Silo Novarienſis clarus rhetor agnoſcitur.* In Suetonii et Senecae libris Silus hic dicitur, non Silo.

Ne usquequaque ſcholaſticus exiſtimaretur] Scholaſticum appellabant, qui in umbra circa fictas hypotheſes ſe occuparet. Quintilianus lib. 12. *Cognoſcere et praecepta vivendi perdiſcere, et in foro nos experiri potuimus, dum ſcholaſtici ſumus.* In aureo Longini libello *ἀληθινοῖς λόγοις* opponitur *νόησις σχολαστική*. ſententia ſcholaſtica, ſive puerilis, frigida et ineptae affectationis plena. *Τί ποτ᾽ οὖν*, ait, *τὸ μειρακιῶδές ἐστιν; ἢ δῆλον ὡς σχολαστικὴ νόησις ὑπὸ περιεργίας λήγουσα εἰς ψυχρότητα.* Sed de varia acceptione huius vocis diximus ad Capitolini Maximinos.

Nec alium in ulla locum quam perorandi] M. Tullius in Oratore: *Miſerationibus eo ſum uſus pluribus, quod etiamſi plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant.* In Bruto ait ipſe Brutus: *De te quod optarent rei, quod ipſe Hortenſius iudicaret, videbamus: qui quum partiretur tecum cauſſas, (ſaepe enim interfui) perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, ſemper tibi relinquebat.*

Multa hodie in hoc libello deſiderari, ex indice apparet, quem in vetuſtis codicibus repertum huius editionis fronti praefiximus. Quoniam autem B. Hieronymus, ut antea dicebamus, quaecunque de claris Oratoribus in Euſebii Chronico annotavit, ea ab hoc ſcriptore fuit mutuatus; nos viciſſim, quae huc pertinebant, ex illo praeſtantiſſimo opere deſcripſimus, atque infra ſubiecimus.

HORATII VITA.

Non pertinere hanc vitam ad libellos de grammaticis et rhetoribus, initio oſtendimus: neque dubitare poſſumus, de poetica et poetis Suetonium quoque ſcripſiſſe. Quaedam in hac vita, ex fide Virorum eruditorum, qui illam primi publicarant, hic edita, ſunt animadvertenda. Initio, *ut vere creditum eſt*, malim, *ut ſere credi-*

tum. Helleniſmus eſt in illis, *vidi patrem tuum cubito emungentem,* ἀπομύττοντα pro ἀπομύττοντα ἑαυτόν, vel ἀπομυττόμενον, ut in Laertii Bione. Sic *exercere* pro *ſe exercere.* Puto tamen, ſcripſiſſe hic Suetonium, *cubito ſe mungentem.* Maecenatis verſiculi alibi ſic ſcribuntur emendatius:

Ni te viſceribus meis, Horati,
Iam plus diligo, ut tuum ſodalem
Ninnio videas ſtrigoſiorem.

Scribe mox, *ut hoc ad Maecenatem:* deinde: *tanquam ſi convictor mihi fueris;* ea mens Auguſti certo. Sequitur item in verbis Auguſti: *Sed ſi tibi ſtatura deeſt, unde eſt,* videtur poſtulare ſententia, *ſi tibi ſtatura deeſt, venter abunde eſt.* Vocem Graecam, quae depravatiſſime eſt edita, reſtitue, ὀγκωδέστατος. Illa ſub finem verba, *poſt nonum et quinquageſimum annum,* conferenda cum iis, quae Hieronymus ſcribit in Euſebiano Chronico, et Notis ad locum illum Virorum praeſtantiſſimorum Arnaldi Pontaci Epiſcopi et Ioſephi Scaligeri.

LUCANI VITA.

Hanc vitam, ita ut erat deſcripta e veteri codice, ad me miſit Theodorus Canterus, Vir clariſſimus: cuius etiam pleraeque notae ſunt, quas ſubieci.

Quaeſturae honoratus] Deeſt *honore,* vel ſcribe, *quaeſtura.*

Clariore cum ſtrepitu] Dele *cum,* aut ſcrib. *clariore ſono ſtrepitus.* Deinde ſcribe, *magna confeſſorum fuga,* non *cum ſeſſorum.*

Multis in glor. tyrannicid. indicenda] Scribe, *Multus in gloriam tyrannicidarum palam in dicendo, ac plenus minarum.* Hoc adeo verum eſt, ut ne in ſcribendo quidem, nedum in dicendo, temperare ſibi potuerit, a certis indiciis animi veteris libertatis revocan-

dae cupidiſſimi, et imperantibus infeſti. Lector attentus paſſim deprehendet in libris decem de Bello civili.

Brachia ad ſecandas venas medico praebuit] Videtur hinc mutuatus Hieronymus: quum ſcriberet numero MMLXXX. in anno X. Neronis: *M. Annaeus Lucanus Cordubenſis poeta in Piſoniana coniuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas venas medico praebuit.*

PLINII VITA.

Non eſt Suetonii: quod et dictio clare arguit, et ſupina negligentia in tanti viri rebus memoriae prodendis. Amat, fateor, brevitatem Tranquillus; ſed eruditam, et quae cognitioni rerum nihil officiat. Denique, auctor huius vitae neque Suetonius eſt, neque quisquam alius, qui meliore illo ſeculo vixerit, ſicut etiam Ioſephus Scaliger pronuntiavit. Scripſiſſe tamen Tranquillum Plinii huius vitam, teſtimonio eſt locus ille, quem ex eius libro de Viris illuſtribus laudatum, commemorat Achilles Statius: *Dum idem Plinius legiones in Siciliam duceret, eruptione favillarum ab Aetna eructantium, praeſocatus interiit, anno vitae ſuae LVI.*

FASTORUM PRAENESTINORUM
RELIQUIAE
COLLECTAE ET ILLUSTRATAE
A
P. FRANC. FOGGINIO.

Quum femel ad Suetonium illuftrandum ab Editoribus congefta fit copia nummorum et Infcriptionum, hic locus nobis admodum idoneus vifus eft, in quo fragmenta nuper effoffa Faftorum Praeneftinorum ex Fogginii V. C. editione repeteremus, et ita Verrii Flacci, cuius notitiam Suetonius exhibet de ill. Grammatt. c. 17., intermortuam memoriam renovaremus. Dicemus autem primum de inventione praeftantiffimi monumenti, tum de opera, quam in eo publicando egregie navavit Italus Editor, partim huius ipfius verbis, partim Viri eruditi, qui cenfuram libri egit in Biblioth. crit. Amft. Vol. II. P. 3. Addemus deinde ipfis tabulis, ad lapidum normam diligenter expreffis, Animadverfiones ex Fogginii commentariis decerptas, ita ut prope nihil fit omiffum, quod operis, in noftris regionibus rarioris, defiderium movere poffit, praeter Faftos fingulorum menfium ex reliquis hactenus repertis Calendariis in Appendice quadam expreffos. *)

*) Operis titulus hic eft: *Faftorum anni Romani a VERRIO FLACCO ordinatorum reliquiae, ex marmorearum tabularum fragmentis, Praenefte nuper effoffis, collectae et illuftratae. Accedunt Verrii Flacci Operum fragmenta*

Nobilissimum Grammaticum, quem integro nomine Hieronymus in Chron. ad a. 2024. Chr. 9. vocat *M. Verrium Flaccum,* ex Suetonio innotuerat, statuam habuisse *Praeneste, in inferiore Fori parte contra hemicyclum, in quo Fastos a se ordinatos et marmori incisos publicarat.* At latebat statua, latebant ipsi Fasti. Ecce vero, posteaquam Romae inter rudera veteris Fori repertae erant marmoreae illae Tabulae, quae Fastos civiles populi Rom. continent, nunc affixae in Capitolio, in Palatio III Virorum, qui Conservatores Urbis vocantur; puduit plures illius temporis Eruditos fateri, ignorare se operis auctorem, et continuo hos *Fastos consulares Capitolinos* huic Verrio tribuentes, Suetonii testimonium ad opinionem suam stabiliendam audacter perverterunt. Iam alius ex illis pro *Praeneste* legendum edicebat *pro Vestae;* alius *prope Vestae* sc. templum, quod erat regione VIII., ubi etiam Forum; quidam *pura veste;* nonnemo *pedestrem.* Atqui haec et similia vix seria animadversione digna viderentur, nisi eximium illud ad quasvis doctrinas bene tractandas adiumentum, Critica, tali hominum temeritate, qua, ut levissimis suspicionibus colorem quendam concilient, e quolibet quidlibet fingant, in hoc discrimen adduceretur, ut apud cordatos suspecta, apud imperitos propemodum infamis reddita, si non de salute, at dignitate sua iam dimicare cogatur. Igitur ut appareat, quam falsi fuerint coniectores isti ingenio abutentes, en, ipse sub a. 1770 Praeneste detectus est hemicyclus, cuius Suetonius meminit, et circa illum pars quaedam marmorearum Tabularum, in quibus incisi leguntur Fasti, a Verrio Flacco ordinati.

Iam vero, qualis sit ille antiquitatis thesaurus, et quaenam Foggini in eo tum e terra eruendo, tum etiam illustrando, partes fuerint, age, paullo accuratius exponamus.

omnia, quae exstant, ac Fasti Romani singulorum mensium ex hactenus repertis Calendariis marmoreis inter se collatis expressi, cura et studio P. F. F. Romae a. sal. MDCCLXXIX. f. max.

Primum quidem, quum Praeneste prope Forum celeberrimae Romanorum coloniae, ipsumque Palatium Caesareum, *) ubi Augustus et Tiberius rusticari solebant, **) et quorum supersunt quaedam reliquiae, quum ergo frusta nonnulla marmorearum Tabularum ex agro Praenestino casu quodam in lucem prodierant, statim in hanc spem venit Editor, tandem aliquando detectum esse locum, quo Fasti Verriani delitescerent. Neque iam spes, sed certa res erat, quum illae marmorum particulae iuxta reliquias cuiusdam aedificii, figuram semicircularem referentis, repertae essent. Enimvero hoc esse hemicyclum a Suetonio designatum, quis non credat? Itaque operariis a Cardinali Io. Franc. Stuppanio, amici studium et diligentiam adiuvante, admotis, mox effodiuntur marmoreae Fastorum Verrianorum Tabulae quatuor, IANUARIUM, MARTIUM, APRILEM et DECEMBREM exhibentes; nec illae tamen, quod maxime dolendum est, integrae, sed intercisae, corrosae, et in parvula frusta misere diffractae. Ibi ergo Fogginius, ut singula in ordinem suum redigeret, minutiores quasque particulas in quatuor ligneis capsis, eiusdem altitudinis ac latitudinis, cuius veteres fuisse Tabulas ex ipsis superstitibus fragmentis coniecerat, disposuit, firmavit, et vero lacunas, gypso impletas, plastica ratione sic composuit et complanavit, ut fracturarum vestigia apparerent, et tamen hae Tabulae illarum veterum marmorearum speciem referrent.

Tabularum forma ita erat elaborata, ut in concavo hemicycli spatio aptari possent, quum aliarum superficies esset plana, contra nonnullarum concava. Litterae nundinales, et quae variam dierum rationem distinguunt, maximae sunt, scalptaeque omnes elegantissi-

*) Palatii huius ingentes ruinae distant a montis Praenestini radicibus mille fere passuum, et a laeva in conspectu habent aeque distantem a montis radicibus locum illum, ubi hemicycli vestigia et Calendarii illius fragmenta effossa sunt; media vero interiacet quaedam vallicula, ad quam utrimque a summo aequalis declivitas deducit.

**) Vid. Sueton. Aug. c. 72. Gell. 16, 13. conf. Cic. Philipp. 2, 40. ad Att. 12, 2. Tac. Ann. 15, 46.

me. Elegantes etiam sunt minores litterae, quibus sacra eorumque causae et aliae res historiae notantur, sed variis modis formatae ob maiorem minoremve seu notarum brevitatem, seu loci amplitudinem, fortasse etiam ob scalptorum diversitatem.

Nec temere statuas, hemicyclum aliis ornamentis fuisse insignitum; quoniam circum eius reliquias plurium columnarum reperta sunt fragmenta cum quarundam marmorearum Tabularum frustis, in quibus nonnullorum ipsius coloniae magistratuum, forsan etiam alicuius collegii nomina scripta exstant. Etenim illustrium ac bene de republ. merentium virorum statuas in Foro ponere consuevisse magistratus Praenestinos, et Livius testatur 23, 19., et plures comprobant tituli, ex basibus ibidem repertis descripti. Has inter numeretur Verrii ipsius statua, contra hemicyclum posita, quasi Auctor compositos a se Fastos contemplari videretur. Quid? quod ipsius loci splendor talibus ornamentis non parum augebatur. Nam Praeneste venustiorum hominum multitudine celebratum esse constat, quum aestivas suas delicias haberent Romani, ipsisque Caesaribus placeret ibi rusticari: unde facile erit ad intelligendum, cuiuscumque generis operibus tum ad usum, tum ad splendorem et voluptatem, auctum esse atque ornatum.

Porro, ut ipsa horum Fastorum ratio intelligatur, tenendum est, eos non secus ac libros Fastorum Ovidianos complexos esse *Tempora cum causis Latium digesta per annum*, et *Sacra annalibus eruta priscis, ac quo sit merito quaeque notata dies.* Praeterea incisa illis erant Augustae domus *festa domestica* cum *praemiis Fastos signantibus* (Ovid. Fast. 1. init.): quae Iul. Caesari, Augusto et Tiberio Patrum cura et Quiritium favor detulerat. Sunt ergo Verriani Fasti ex eorum genere, qui vel *sacri* vel *calendares* dicantur, utpote sacra et ferias statas, quae a Calendis ad Calendas singulis anni mensibus celebrabantur, designantes. Antiquissimis quidem temporibus illi tantum sacrorum et feriarum notationem habebant: postea nonnihil de ratione eorundem sacrorum adiiciebatur; tandem etiam nomina et facta hominum accesserunt ambitione Principum et assentatorum perversitate. Eaque res inde a

M. Antonio in exemplum abiit: Cic. Philipp. 2, 34. Sed haec licentia posterioribus seculis in immensum crevit, occupata republica ab Imperatoribus; unde *Fastos adulatione temporum foedatos* queritur Tac. Hist. 4, 10. Iam hoc, quod dudum ex Ovidii carmine et aliorum veterum Calendariorum fragmentis apparuerat, imprimis nunc testantur reliquiae Fastorum Verrianorum. Etenim in his non modo feriarum dies indicantur adiectis caussis et rationibus; verum notantur etiam dies et anni rerum, a Iul. Caesare, Augusto et Tiberio gestarum, honorumque, quos iisdem Principibus publice decreti sunt.

Quae quum ita se habeant, et in paucis, quae hic in conspectum venerunt, fragmentis plura, quae adhuc ignota erant, reperiantur: quis tam alienus a prisca doctrina est, quin vehementer doleat, hos Fastos ad nos pervenisse laceros, mutilos et quasi decurtatos? praesertim si animo obversetur Verrii auctoritas, qui nomen Grammatici suo merito obtinuit, non quod scholastico pulvere sorderet, syllabarum minutias aucupans, quales hodie fere censentur ab imperitis ii, qui olim *Litterati*, i. e. rerum divinarum humanarumque scientissimi, numerabantur; sed quia inter illustres sui aevi et accurata eruditione excellentes viros in ea Grammaticorum schola floreret, quae *gloriosa mater facundiae* dicta est a Cassiodoro Epist. 9, 21.

Ceterum non sine probabilitatis specie disputat Fogginius, Ovidium F. 6, 62. hos ipsos Verrii Fastos respexisse, quum dixit *Praenestinae moenia sacra deae:* porro Praenestina haec marmora Augusto imperante posita videri, atque conspicua fuisse certe usque ad Theodosium M., cuius tempore Macrobius multam eorum mentionem lib. 1. c. 10. seqq. faciens, Saturnaliorum libros scripsit: denique a quarto inde seculo Tabulas per nimiam superstitionis licentiam diffractas, dirutoque tandem ipso, quo continebantur, hemicyclo, ruinis esse sepultas.

Iam ne ceterorum scriptorum huius Grammatici mentionem prorsus omittamus, quae a Gellio, Macrobio, Servio, aliis, imprimis a Festo laudantur: scripsit ille praeter *Carmina*, quorum Priscianus me-

minit, libros *Epistolarum*, *Rerum memoria dignarum*, *de orthographia*, *de obscuris*, s. vocabulis s. locis; alium librum, *Saturni* nomine, denique magnum opus *de verborum significatione*, quod in epitomen redegit Festus, unus ex paucissimis, qui nobis in manibus sunt, veteris Latinitatis Lexicographis. Ex hoc et reliquis scriptoribus collegit Fogginius corpusculum Fragmentorum Verrianorum, quod tamen ne eam quidem perfectionem, quae in hoc genere exspectatur, habere potest, quum plura ex Verrii libris tum apud alios, tum apud Festum, sine nomine allata esse videantur. Itaque ea farrago hoc loco repeti non debuit, sed servanda est novae editioni sane quam necessariae eius, quem modo nominavi, Lexicographi, si modo in huius seculi elegantissima αἰσχροκερδείᾳ talium librorum editiones suscipere Viris doctis licebit.

IANUARIUS.

UR . IN . LATIO
T . LIBO . QUOD

AKIAN . F

LAPIO . VEDIOVI . IN . INSULA . HAE . ET
AE . CALENDAE . APPELLANTUR . QUIA
MUS . IS . DIES . EST . QUOS . PONTIFEX . MINOR . QUO
MENSE . AD . NONAS . SIN

B IIII F

TOLIO . IN . CURIA . CALA ISNO
QUIA . EO . DIE . MAG . IN . EUNT . QUOD . COEPIT
C A DCI

C III C

LANTUR . QUOD . IIS . LICET . FARI . APUD
VERBIS . LEGE . AGI . NON . POTEST . IDEM
TRIDIE . OMNIS . CALENDAS . QUOD . IIS

AL
QUEM . LEGI

D PR C LEGE . AGI . NON

US . COIRE . CONVOCARE . COGI . POTEST

E NONF

F VIII F IE
CAUSSA

G VII C IMP . CAESAR . AUGUST
HIRTIO . ET . PANSA
VII . VIR . EPUL . CREATUS

H VI C SIGNUM . IUSTITIAE . AUGUS
ET . SILIO . COS

A V AGON

AGONIA
AUT . QUIA

B IIII EN HAECE . NOTA . SIGNI
PRO . INPONEBATUR
QUAM . HOSTIA . IMMO
NEFAS . FIT . ITAQUE . IA
LICERE . AGI . TI . CAESA

C III KARM

FUTURA . OB . QUAM . CA
OMINE . MORTICINO

D PR C AB . ROMULO . ET . IANUM
AUGUSTUS . TI . CAESAR

LUD
E EIDNP ID . IS
NOS
AI

CORONA . QUER
F XIX EN AUGUSTI . ONER
P . R . RES
VITIOSUS . EX . S . C
EANDEM . CAUSSAM

NIS . CALENDA

G	XIIX	KAR NP	FERIAE . CA NTI . OB . EANDEM . CAUSSAM III . IDUS . HERCULES . DICITUR . INSTITUIS SI . FIDENAS . EO . DIE . CEPISSIT
H	XVII	C	IMP . CAESAR PPELL US . IPSO . VII . ET . AGRIP CONCORDIAE . AU AEST . P . DOLABELLA . C . SILANO . COS TI . CAESAR . EX . PA AVIT
A	XVI	C	PONTIFICES . M VIR . EPULONUM . VICTUMAS . IN NT . M UAM . DEDICAVIT . TI . CAESAR F AUG . PATR . DEDICAVIT
B	XV	C	
C	XIIII	C	
D	XIII	C	
E	XII	C	
F	XI	C	
G	X	C	
H	VIIII	C	
A	VIII	C	
B	VII	C	
C	VI	C	AED LLUCIS . DEDICA
D	V	C	
E	IIII	F	FERIAE IMP . CAES MA MARINA DIVUS . CAESAR . ADI AUGERETUR . . A
F	III	NP	FERIAE EX . S . C . QUO DIE . ARA . PACIS . AUGUSTA MARTIC DEDICATA TI . DRUSO . ET . CRISPINO . C
G	PR	C	

XXXI

MARTIUS.

MARTIUS . AB . LATINORUM LANDI . ITAQUE . APUD ALBANOS . ET . PLEROSQUE ULOS . LA OS . IDEM . FUIT . ANTE CONDITAM . ROMAM . UT . A . TEM . ALII . CR NT . QUOD . ET . SACRA FIUNT . HOC . MENSE

DK . MART . NP

E VI F FERIAE . MARTI . JUNONI . LUCINAE . EXQUILIIS QUOD . EO . DIE . AEDIS . EI TA . EST . PER . MATRONAS QUAM . VOVERAT . ALBI VEL . UXOR . SI . PUERUM OVE . IPS

F V C

G IIII C

H III C

A PR NP F IMP . CAESAR . AUGUST . PONT I NIO . ET . VALGIO . COS . II . VIRI OB OPULUS . CORONATUS . FERIATUS

B NON OVI . ARTIS . VEDIOVIS . INTER . DUO UCOS

C VIII F

D C

E C FERIAE . EX . S . C . Q TI . CAESAR . PONTIFEX . MAX . FAC EST . DRUSO . ET NORBANO

F

G

H

A

B

C

D

E

F XIIII QUINQ N
IN . LATIO . POST

G XIII
NARENTUR . . ARTIFICUM . DIES
AEDIS . IN . AVENTINO . EO . DIE . EST
ACIUNT . IN . COMITIO . SALTU
TIFICIBUS . ET . TRIB . CELER

H XII

A XI

B X TUBIL NP
MARTI . HIC . DIES . APPELLATUR . ITA . QUOD
IN . ATRIO . SUTORIO . TUBI . LUSTRANTUR
QUIBUS . IN . SACRIS . UTUNTUR . LUTATIUS
QUIDEM . CLAVAM . EAM . AIT . ESSE . IN . RUINA . PALA
NCENSI . A . GALLIS . REPERTAM . QUA . ROMULUS . URBEM
INAUGURAVERIT

C VIIII Q . R . C . F
HUNC . DIEM . PLERIQUE . PERPERAM
INTERPRETANTES . PUTANT . APPELLAR
QUOD . EO . DIE . EX . COMITIO . FUGERTIT

D VIII C
AM . NEQUE . TARQUINIUS . ABIIT . EX . COMITIO
T . ALIO . QUOQUE . MENSE . EADEM UNT
IGNIFICANT . Q
A . FIERI . INDIC

E VII

F

G

H

A C

B PR
LUNAE . IN . AVI

XXXI

APRILIS.

VINIRI . QUOD . EA . CUM ... AE . REGIS
UM . A . QUO . P . R . ORTUS . E ... ISE . QUIA
FRUGES . FLORES . ANIMALIAQUE . AC MARIA . ET . TERRAE . APERIUNTUR

CK . APR . F — FREQUENTER . MULIERES . SUPPLICANT FORTUNAE . VIRILI . HUMILIORES . ETIAM IN . BALINIIS . QUOD . IN . IIS . EA . PARTE . CORPO UTIQUE . VIRI . NUDANTUR . QUA . FEMINARUM GRATIA . DESIDERATUR

D IIII F

E III C

F PR C — LUDI . M . D . M . I . MEGALENSIA . VOCANTUR . QUOD . EA . DEA MIGALE . APPELLATUR . NOBILIUM . MUTITATIONES . CENARUM SOLITAE . SUNT . FREQUENTER . FIERI . QUOD . MATER . MAGNA EX . LIBRIS . SIBULLINIS . ARCESSITA . LOCUM . MUTAVIT . EX . PHRYGI ROMAM

G NON . N — LUDI . FORTUNAE . PUBLICAE . CITERIO IN . COLLE

H VIII NP — LUDI . E . Q . E . D . C . CAESAR . C . F . IN . AFRICA . REGEM

A

B

C

D

E N — . FORTUNAE . PRIM G . UM . MAXIMU UTRO . EQRUM . DIE ORACLUM . PATET IIVIRI . VITULUM . I

F PR N — LUDI . IN . CIRCO . M . D . M . I . IN . PAL QUOD . EO . DIE . AEDIS . E DEDICATA . EST

G EID

RI H XIIX N — FRUCTUS

O A XVII FORD

B XVI N — LUDI CO

G	XVI		
H	XV		
A	XIIII		
B	XIII		
C	XII	DIVA	FERIAE . DIVA NP APPEL PRAE IN . AR OCCUL
D	XI		M . AIUNT . OB . AN M RINIS . IN . PORT UCI
E	X	LAR	IAE . IOVI . ACCAE LARENTIN NP HANC . ALII . REM ET . ROM MERETRICEM . HERCULIS . SCORTUM UNT PARENTARI . ET . PUBLICE . QUOD . P . R . HE RIT MAGNAE . PECUNIAE . QUAM . ACCEPE ITO TARVILII . AMATORIS . SUI
F	VIIII		
G	VIII	C	
H	VII	C	
A	VI	C	
B	V	C	
C	IIII	F	
D	III	F	
COS E	PR	C	

XXXI

DECEMBER.

GKDEC

H

A

B

C

D

E

F VI C

G V C

H IIII C TR

A III AGON

B PR EN

C EID

D XIX F

E XIIX CONS NP FERIAE . CONSO . EQUI . ET AL : IN . CARINIS . AEDI
QUOD . IN . EIUS . TU ET . LECTISTERNIUM . ELEC
QUE : REX . EQUO MANCEPS . PRAESTAT

F XVII C

C XV N LU

D XIIII N LU

E XIII CER

F XII N

I G XI PAL

EST
DAE . Q
I H X N IGNES . TRA
PRINCIPIO . A
REDIGITUR

IO
M
A VIIII VIN F
DEL
CONSECRATUM

RENTUR . AB . RUTULIS . QUIA . MEZENTIUS . REX . ETRU UM
PACISCEBATUR . SI . SUBSIDIO . VINISSIT . OMNIUM . ANNORUM
B VIII C VINI . FRUCTUM . SIG . DIVO . AUGUSTO . PATRI . AD . THEATRUM . MAR
IULIA . AUGUSTA . ET . TI . AUGUSTUS . DEDICARUNT
TI . CAESAR . TOGAM . VIRILEM . SUMPSIT . IMP . CAESARE . VII . M . AGRIPP
III . COS .

FERIAE . ROBIGO . VIA . CLAUDIA . AD . MILLIARIUM
C VII ROB NP V . NE . ROBIGO . FRUMINTIS . NOCEAT . SACRIFICIU
ET . LUDI . CURSORIBUS . MAIORIBUS . MINORIBUSQ
FIUNT . FESTUS . EST . PUERORUM . LINONIORUM
QUIA . PROXIMUS . SUPERIOR . MERETRICUM . EST

D VI F HUNC . DIEM . DIVUS . CAESAR . ADDIDIT

E V C

LUDI . FLORAE . FERIAE . EX . S . C . QUOD . EO . DI ET
VESTAE . IN . DOMU . IMP . CAESARIS . AUGU . NTIF . MA
F IIII NP DEDICATA . ST . QUIRINIO . ET . VALGIO . COS EODEM
DIE . AEDIS . FLORAE . QUAE . REBUS . FLORESCENDIS . PRAEEST
DEDICATA . EST . PROPTER . STERILITATEM . FRUCUM

G III C LUDI

H PR C LUDI

XXX

ANIMADVERSIONES

IN

RELIQUIAS

FASTORUM PRAENESTINORUM.

IN IANUARIUM.

Ad nomen menſis. . . *ur in Latio*] Forſan legendum: *appellabat*UR IN LATIO ſcil. Ianuarius *a Iano.* Conf. Cenſorin. de D. N. c. 22.

T. Libo quod] Lego: *Faciun*T LIBO QUOD *Ianual appellatur.* Feſtus, Verrii compilator: *Ianual libi genus, quod Iano tantummodo libatur.* Ovid. Faſt. 1, 127. *libum Cereale* vocat.

Ad diem 1. . . *lapio — inſula*] Supple: *Feriae Aeſcu*LAPIO etc. Conf. Ovid. F. 1, 289. ſeqq.

Vediovi] Quis deus eſſet *Vediovis*, ſeu, ut variat ſcriptura, *Veiovis, Vedeiovis, Vediiovis*, ipſis veteribus dubium et incertum erat. Vide Ovid. F. 3, 430. ſeqq. Gell. 5, 12. Notanda eſt nominis ſcriptura in lapide.

In inſula] Tiberina. Ovid. Met. 15, 739.

Hae et etc.] Supple: *Hae et aliae calendae appellantur, quia dierum primus is dies eſt, quos Pontifex minor quolibet menſe ad nonas ſingulas calat in Capitolio in Curia Calabra.* Similiter certe Varro L. L. 5, 4. Conf. Macrob. Sat. 1, 9.

Calendae] Iam tum igitur C in hoc vocabulo uſitatum erat, etſi K retinebatur pro nota, quae et *Kalendas* et *Kaeſonem* et *Kaput* (ſc. legis) et *Kalumniam*

significaret. Conf. Quintil. 1, 4. et Scaur. de Orthogr. p. 2252. Hic igitur ad primum diem mensis lege A. KALENDAE IAN. FASTUS. Sed quae nundinalibus octo litteris adiunctae sunt notae huiusmodi, vel perspicuae sunt, vel suis locis attingentur.

Pontifex minor] Quo is ritu nonas publice declararit, exponit Macrob. Sat. 1, 15.

In Curia Calabra] Vid. Liv. 41, 27. Festus v. *Curia*. Fuit haec Curia in Reg. VIII., quae Capitolium complectebatur.

Isno] Fort. *Ann*US NO*vus incipit, quia e. d. magistratus ineunt.* Conf. Ovid. F. 1, 149.

Quia — DCI] Hinc discimus, quando certus annus consulatui ineundo constitutus sit. Conf. Epit. Liv. 47. Ovid. F. 3, 147. Errat igitur Plut. Qu. Rom. 10.

Ad d. 2. . . *lantur*] H. e. *appel*LANTUR. Explicarat h. l. Verrius, quid significarent litterae F. N. *Fastus, Nefastus.*

. . *tridie — quod iis*] Lego: *Pos*TRIDIE OMNIS CALENDAS QUOD IIS *res publice male gesta est.* Notarat hic, postriduanum singularum Calendarum diem fuisse *atrum*. Vide Gell. 5, 17. et ubique a Verrio pendentem Festum v. *Nonarum postridie*, Plut. Qu. R. 25.

Ad d. 3. . . *us coire — potest*] H. e. *Populus coire, convocari, cogi potest.* Explicabat haud dubie, qui essent Comitiales dies.

Ad d. 6. . . *ie* . . *caussa*] Primum post Nonas *d*IE*m* habitum esse atrum, eadem de *caussa*, qua primum post Calendas, hic annotatum erat. De scriptura *caussa* pro *causa* v. Quintil. 1, 7. Res notissima.

Ad d. 7. *Imp. — Pansa*] Supple: IMP. CAESAR AUGUST*us imperium orbis auspicatur* HIRTIO ET PANSA *Coss.* Sic enim in marmore ap. Grut. p. 249.: VII . IDUS . IANUAR . QUA . DIE . PRIMUM . IMPERIUM . ORBIS . TERRARUM . AUSPI-

CATUS . EST. Conf. Suet. Aug. c. 95. et Plin. 11, 73., cuius loci fabulofam interpretationem affert Harduin. Sel. Opp. p. 699., bene refutatam a Spanhem. U. et P. N. Diff. 12. §. 4. Quod autem *Imp.* Caefar h. l. vocatur et *Augufi.*, id fatis arguit, Faftos fuos feciffe Verrium poft delatos Caefari hos titulos.

Hirtio et Panfa] Suppl. *Coff. a Cal. Ian. a. U.* 710. Sic et Sueton. Dio etc. male Velleius 2, 61.

VII. Vir epul. creatus] Sc. *Tiberius Caefar:* cui hoc facerdotium in aliis quoque monumentis tribuitur, ap. Grut. p. 235. 10. Murator. p. 223. 6. Eidem collegio ipfe adfcriptus fuerat Auguftus, tefte lapide Murator. p. 220.

Ad d. 8. *Signum Iuftitiae — Cos.*] Quum alterius Confulis nomen perierit, nec alia ulla fuccurrat vetus auctoritas de huius figni dedicatione, incerta res manet.

Ad d. 9. *Agonia — aut quia —*] Ter in anno agebatur feftum, *Agonia* f. *Agonalia* dictum. Antiquae vocis *Agonia* hic variam originem indicaffe videtur Verrius. Vide Ovid. F. 1, 317. feqq. Varro L. L. 5, 3. Feft. v. *Agonium.*

Ad d. 10. *Haec nota*] *EN* pro *IN*, antiquo ufu, *endotercifus.* Docuerat Verrius, quid haec nota huic diei appofita fignificaret, fcil. *diem intercifum.* Vide Varron. L. L. 5, 4.

Ti. Caefar] Animadvertendum eft, cur Verrius *Imperatoris* praenomen Tiberio non addiderit, in iis etiam notis, quas de illo iam imperante Faftis fuis adiici curavit. Nempe recufavit illud nominis Tiberius, teftibus Suet. c. 26. Dione 57, 2. Ceterum quid de Tiberio ad hunc diem notatum fuerit, divinare non aufim.

Ad d. 11. *Karm*] Calendarium Vindob. habet: *Dies Carmentariorum*, quo nomine fignatur hic dies in aliis quoque Calendariis et in Faftis Ovidii 1, 461. Conf. Varro L. L. 5, 3.

Futura ob quam cauff.] Attulerat rationem, cur haec dea diceretur *Carmenta:* nimirum, quod *futura* canebat *Carmenta* f. *Carmentis.* Conf. Serv. ad Virg. 8, 336. Varro L. L. 5, 3.

Omine morticino] Varro L. L. 6, 5. Ovid. F. 1, 629. Quid vero effent *morticina* f. exanimata, docet Serv. ad Aen. 4, 518. Caufam fuperftitionis affert Feftus: *Mortuae pecudis corio calceos aut foleas fieri Flaminibus nefas habetur, fed aut occifae alioqui, aut immolatae, quoniam fua morte extincta omnia funefta funt.* Sed hic legere malim, OMINE *funefta funt.*

Ab Romulo — Auguftus] Lego: *Ianum Geminum,* AB ROMULO ET IANUM *Quirinum appellatum, claudit* AUGUSTUS. Quo die id factum fit, nunc primum hic legimus. Falfo res diverfis temporibus geftas in unum diem et annum cumulat Orofius 6, 20.

Ad d. 13. *Ludi*] Notabantur five ludi tibicinum, de quibus v. Plut. Qu. R. 54., feu potius ludi ideo celebrati, quia eo die Octavianus *Augufti* nomine auctus erat.

Id. is] Lego: EID. IS *dies appellatur.* Dixit enim, opinor, cui numini facer effet Iduum dies, et cur Idus vocaretur. Conf. Ovid. F. 1, 56. et 588. Macrob. Sat. 1, 15. Feft. v. *Idulis ovis.*

Corona quer—] Nota divifio provinciarum ab Augufto inftituta, oratione eam ob rem in Senatu habita Idib. Ian. Itaque *corona querna* ex S. C. impofita eft aedibus *Augufti,* OB EIR*ofas* quod eo die recepit provincias, et pacatas *populo Rom.* RES*tituit.* Ovid. F. 1, 589. et 614. Huc fpectant nummi Augufti cum illa corona et hisce litteris, OB CIVES SERVATOS, quae litterae in ipfo etiam palatii Caefarei faftigio infcriptae fuiffe videntur, arguente Ovid. Trift. 3, 1, 47.

Ad d. 14. *Vitiofus — Calendas*] Quem hic *vitiofum diem* dicit, *religiofum* vocant Liv. 6, 1. et Cic. ad

Att. 9, 4. Conf. Gell. 4, 9. Ceterum legendum *postridie om*NIS CALENDAs, et addendus locus iis, quae Norisius collegit in Cenot. Pis. IV, 3.

Ad d. 15. *Feriae Carmenti — cepissit*] Res aliunde prorsus ignota, et fabula innumeris aliis, quae de Hercule narrantur, adiicienda. Conf. tamen Serv. ad Virg. 8, 203. Vox *cepissit* pro *cepisset* sequitur analogiam sermonis priscarum legum, *verberit, plorassit.* Conf. Fest. v. *plorare.* Denique videmus h. l., non per 5 continuos dies acta esse Carmentalia, sed III. Idus Ian. et inde iterum post quintum diem.

Ad d. 16. *Imp. Caesar — et Agrippa*] Lego: IMP. CAESAR Augustus est *a*PPELL*at*US IPSO VII. ET AGRIP*pa Coss.* Ovidius quidem 1, 589. seq. testari videbatur, Augustum Idibus Ian. tum provincias P. R. restituisse, tum salutatum esse *Augustum.* Iam ex Verrii verbis sic est explicandus, ut putetur utriusque rei iunctim meminisse, non quia eodem die utraque acciderit, sed quod *Augusti* nomine dictus est Octavianus ob meritum, quo sibi S. P. Q. R. devinxit dividens provinciarum imperium. Conf. Dio 53, 16. et Censorin. de D. N. 21. Rem actam esse a. d. XVII. Cal. Febr., iam ex hoc lapide cognoscimus. Ceterum ex eo, quod Caesar se VII. et M. Vipsanio Agrippa III. Coss. dictus est *Augustus,* nova ex Calendis Ian. huius anni exorta est annorum series, quos *Augustiorum* et *Augustanos* appellat Censorinus c. 21. et 22.

Concordiae — Silano Cos.] Lego: CONCORDIAE AU*gustae aedes dedicat*A EST P. DOLABELLA C. SILANO COS. Diem dedicationis ex Ovid. F. 1, 639. noramus: ecce hic etiam annum, scil. U. C. 762. Conf. Dio 56, 25. Quum autem plura essent in Urbe templa Concordiae, huic aedi nomen inditum est *Concordiae Augustae,* tum quod inscripta essent Caesarum nomina ad concordiam eorum declarandam, tum quod Tiberius una cum Livia Augusta eam instauravit. Conf. Ovid.

F. 1, 640. seqq. Dio 55, 8. Spanhem. Diss. XIII. p. 648.

Ti. Caesar — avit] Supple: TI. CAESAR EX PA*nnoniis triumph*AVIT. Ita discimus, quo die Tiberius egerit triumphum ex Pannoniis Dalmatisque, de quo Velleius 2, 121. Ex Capitolinis fastis annus compertus erat 764. Nempe in hunc annum dilatus est triumphus, propter adversum ex Germania nuntium et cladem Varianam, quum iam decretus esset a. 762. Conf. Dio 55, 17. et 18. Suet. Tib. c. 17. et 20.

Ad d. 17. *Pontifices — immolant*] Narrat Dio 53, 20., quum *Augusti* cognomen accepisset Caesar, Sex. Pacuvium Trib. pl., ut prae aliis Caesari gratificaretur, se illi in Senatu devovisse, quumque se foras proripuisset, alios, ut idem facerent, adegisse. Fortasse hanc ob causam deinceps quoque hoc die victimas immolare consueverunt summa quatuor collegia, Pontificum, Augurum, XV Virorum et VII Vir. Epulonum. Haec coniectura an satis probabilis sit, alii iudicent.

Ti. Caesar — dedicavit] Suetonium Tib. c. 47. et Tac. Ann. 4, 43. si inspicias, difficile est coniecturam facere de aedificio per Tiberium dedicato. Agitur ergo h. l. de minore quodam opere, de quibus loquitur Dio 56, 46. et 57, 10. pr.

Ad d. 27. *Aed — . . llucis dedica*] Lego: AEDes *Castoris* et *Po*LLUCIS DEDICA*ta est*. Rem attigit Dio 55, 27. et Suet. Tib. c. 20. Conf. Ovid. F. 1, 705.

Ad d. 29. *Feriae — marina*] Dies notatur, ob aliquam rem ab Augusto bene gestam insignis, quem tamen nec Ovidius, nec ullum aliud Calendarium indicat. Nobis incidit suspicio, an forte Verrius h. l. notaverit, quam Augustus Cos. XIII. exhibuit in Campo MA*rtio*, mirificam naumachiam, ubi plurimae tum fluviales, tum MARINA*e* naves conflixerunt; an potius aliquod aliud Neptuno dicatum seu sacrificium, seu spectaculum in Campo Martio, ea de causa quod Augustus *mare pa-*

cavit a praedonibus. De utroque fibi Auguftus plaudit in lap. Ancyrano.

Divus Caefar —] Lego: *Hunc et pofterum diem* DIVUS CAESAR AD*didit ut* AUGERETUR A*nnus.* De Iuliano anno agens Macrob. Sat. 1, 14. praeter cetera obfervat, Caefarem *adiectos a fe dies Faftos notaffe, ut maiorem daret actionibus libertatem, et non folum nullum nefaftum, fed ne comitialem quemquam inftituiffe.* Illud vero non diu obtinuiffe, apparet ex h. l. et ex Calendario Maffeiorum. In altero enim a. d. 3. Cal. Febr. appofitum eft N, in hoc autem NP, i. e. *ex parte nefaftus.* Praeterea Verrius prid. Cal. Febr. notavit diem comitialem.

Ad d. 30. *Feriae ex S. C.* etc.] Lego: FERIAE EX S. C. QUO*d eo* DIE ARA PACIS AUGUSTA*e in Campo* MARTIO DEDICATA *eft* TI. DRUSO ET CRISPINO *Cos.* Dedicatam effe hoc die Aram PACI AUGUSTAE, docuerat nos Ovid. F. 1, 709.: nunc Verrius addit, quo et loco et anno facta fit dedicatio, quum Confules nominat a. U. 744. Plus femel autem Senatus decreviffe videtur aram *Pacis Auguftae* dedicandam, fiquidem in Calendario Amiternino a. d. 4. Non. Iul. haec nota legitur: FER. EX S. C. Q. E. D. ARA PACIS AUG. CONSTITUTA EST NERONE ET VARO COS., qui quatuor annos ante fuerunt Confules. At vero ubi reverfus eft, C. Sentio et Q. Lucretio Coff. a. U. 734, ut domefticos in Urbe motus compefceret, *Ara Fortunae reduci* confecrata eft, non Paci. Iam quod Dio narrat 54, 10., Auguftum honorem arae Pacis fibi confecrandae a Senatu decretum reieciffe, pertinet tantum ad locum. Senatus decreverat dedicationem in Curia. Hoc detrectavit Auguftus, quando, ut conftat ex Calendario Amiternino, dedicatio facta eft in Campo Martio, quod deinceps in exemplum abiit. Quod denique ad res pertinet Drufo et Crifpino Coff. geftas, animadvertas velim, eas magna ex parte

apud Dionem desiderari, quia eius libros post 54. aut mancos aut breviatos habemus. Aliquid tamen mihi videtur apud illum elici posse ex eo, quod sub finem libri 54. c. 35. narratur, quod, quum iterum Senatus et populus pecuniam ad imagines Augusto faciendas contulissent, nullam ille sibi, sed Saluti publicae, Concordiae ac *Paci* posuerit. Hanc igitur *Pacis* imaginem super aram *Pacis Aug.* in Campo M. ex S. C. dedicatam positam suspicor: nam etsi Dio historiam ibi enarrat rerum gestarum Q. Tuberone et P. Fabio Coss. a. U. 743. al. 742, ita tamen enarrat, ut videatur loqui de re, quae postea acciderit, et quae plane convenit tempori, quo Augustus ex Gallia rediit, i. e. sub initium consulatus Drusi et Crispini.

* * *

Ex Februario quidem nuper nihil effossum est: sed iam saec. XVI ex eodem loco, ubi nunc quatuor mensium frusta reperta sunt, prodiisse constat lapidem, cuius inscriptionem F. Ursinus in libro *De familiis Romanorum* Rom. 1577. f. edidit, unde eam plures antiquitatum scriptores repetierunt. Quae quoniam ad Fastos Verrianos pertinuit, etiam hic cum fructu legetur:

NON. N. CONCORDIAE
IN ARCE FERIAE EX
S. C. QUOD EO DIE
IMPERATOR CAESAR
AUGUSTUS PONTIFEX
MAXIMUS TRIB. POTEST
XXI. COS. XIII. A SENATU
POPULOQUE ROMANO PATER
PATRIAE APPELLATUS.

Dirimitur his verbis controversia de anno, quo Caesar Augustus *Pater patriae* appellatus est. Nam cuius mensis istae Nonae essent, iam ex Ovid. F. 2, 127. innotuerat. Fuerunt igitur Nonae Febr. a. U. 752., quo Augu-

ſtus a Cal. Ian. conſulatum XIII., et poteſtatem Tribunit. ex a. d. Cal. Iul. anni ſuperioris gerebat XXI. Nunc conf. Suet. Aug. c. 18.

IN MARTIUM.

Ad nomen menſis. *Martius ab Lat.*] Forſ. legendum: AB LATINORUM *Deo Marte.* Conf. Ovid. 3, 79. Cenſorin. c. 22.

. . *landi — idem fuit*] H. e. *Appel*LANDI ITAQUE APUD ALBANOS ET PLEROSQUE *pop*ULOS LA*tii m*OS IDEM FUIT. Conſ. Ovid. 3, 97. Macrob. Sat. 1, 12. Varro L. L. 5, 4. Iſidor. Origg. 5, 33. *Populos* illos *Latii* enumerat Ovid. 3, 87. ſeqq.

Ut — menſe] Lego: UT A*u*TEM ALII C*Redu*NT QUOD EI (h. e. Marti) SACRA FIUNT HOC MENSE. Scil. per Salios.

Ad d. 1. *Feriae Marti*] Nimirum hoc die ancilia movebantur, non 5. Non. Mart., ut ad Ovidium putabat Neapolis. Hoc autem feſtum ſi *per* 30 *dies* continuatum dicit Polyb. Exc. legatt. c. 23., alii *per plures dies,* utrumque ita videtur capiendum, ut Salios toto Martio, non tamen ſingulis huius menſis diebus, conſuerint per Urbem ire canentes et tripudiantes, ſed ſtatis quibusdam diebus, quos eosdem fuiſſe ſuſpicor, ad quos Calendaria apponunt verba, *Feriae Marti.* Haec vero apud Verrium bis leguntur, ſaepius in aliis Calendariis. Conſ. Dio 44, 93. Liv. 37, 33. Tac. Hiſt. 1, 80. Suet. Claud. c. 4. 33. Oth. 8. Cuper. Obſſ. 4, 1. ſeq.

Iunoni — Exquiliis] Aedem Iunonis Lucinae in Exq. commemorat Varro 4, 8. Conſ. Ovid. 2, 435. ſeqq. Plin. 16. extr.

Quod eo die — matronas] Hoc ipſum videlicet ex Verrio tradit Feſtus: *Martias Calendas matronae celebrant, quod eo die Iunonis Lucinae aedes coli coepta eſt.* Conſ. Ovid. 3, 245. ſeqq. Haec *Matronalia*

quasi Saturnalia mulierum erant, eiusque festi manserunt vestigia usque ad saec. VI.

Quam voverat etc.] Notaverat Verrius, quis primus voverit hanc Iunonis aedem, et qua de causa: utrumque haud scio an nullus alius auctor prodiderit.

Si puerum] Arnobius: *Puerperiis Iuno praeposita est*, et *auxiliatur genetricibus fetis.* Unde deae cognomina, Februlis, Fluonia, Opigena, Lucina.

Ad d. 6. *Imp. Caesar — Valgio Cos.*] Lego: *Feriae ex S. C. quod eo die* IMP. CAESAR AUGUST. PONTIFex *max. factus est Quiri*NIO ET VALGIO COS. Nomina haec annum signant 741. Diem noramus iam aliunde, et ex Ovid. 3, 415. Annum adhuc Eruditi novo huic honori assignabant 740, quod in illum mors Lepidi incidit. Sed causam cunctationis coniicere licet ex Dione 54, 27.

Quirinio et Valgio Cos.] Suffectus Consul est Valgius Rufus, quum in magistratu obiisset M. Valerius Messala Barbatus Aemilianus, et quidem, ut ex h. l. suspicor, ante Non. Martias. Consul, qui praeponitur, ordinarius, quem alii perperam *Quirinum* scribunt, idem est ille, cuius meminerunt Tac. Ann. 3, 48. seqq. Suet. Tib. c. 49. et alii, in his Lucas Evang. c. 2.

II viri] Supplendum forsan: II VIRI *victimas inmolant.* Sacerdotii et duumviratus dignitates non semper erant coniunctae; sed sacerdotium et Duumviris delatum fuisse et duumviratu functis, ex antiquis monumentis liquet. Ceterum isti Duumviri videntur iidem esse, qui notantur infra III. Id. April. scil. Praenestini. Neque enim dubitare licet, anniversarium diem, quo Augustus pontificatum max. cepit, ut Romae, ita etiam in coloniis fuisse solemnem, sicut deinde fuit dies, quo eandem dignitatem iniit Tiberius.

Populus coronatus — ob] Supple: OB *eandem caussam.* Apparet hinc, *ludos pontificales,* quorum

mentionem facit Suet. Aug. c. 44., quotannis fuisse celebratos. Falluntur, si qui putant, etiam superiores Pontiff. max. iure suo eiusmodi ludos edidisse. Immo id licuit nemini, qui magistratus non esset, nisi funeris causa; et ut illi Augusti ludi appellarentur *pontificales*, ideo factum videtur, quod forte eo die, quo illud sacerdotium iniit, agebantur.

Populus coronatus] Mos fuit Romae, ut Senatus et populus, interdum etiam milites, *laureati* in publicum procederent. Suet. Aug. c. 58. Dio 47, 10. et Herodian. passim.

Ad d. 7. *Ovi — . . ucos*] Corr. et supple: *Feriae IOVI* seu *Vedi*OVI ARCIS VEDIOVIS INTER DUO (s. DUO*s*) *LU*COS. Ubi intell. locus arcis, ubi Vediovis aedes sita erat, sive aedes ipsa: ut Sulpicia in Satira *arcem Monetae* appellat aedem Iunonis Monetae, quae in Arce erat. Nec mirum, quod, quum duae essent in Urbe aedes Vediovis, una earum distinctionis causa diceretur *in insula*, de qua supra Cal. Ian., altera vero *Arcis Vediovis*, quia in Arce posita erat.

Inter duo lucos] *Ante duos lucos* dicit in eadem re Ovid. 3, 429. Conf. Dionys. 2, 15. Liv. 1, 8.

Ad d. 10. *Feriae ex S. C. — Norbano*] Lego: *Quod eo die*, mox, FAC*tus* EST, et infra addo *Cos*. Ex alio lapide ap. Grut. 228. 8. et Gorium Inscrr. antt. P. 1. p. 317. innotuerat, VI. Id. Mart. pontificatum max. iniisse Tiberium: nunc Verrius annum adiicit 767. Ad rem conf. Tac. Ann. 3, 59.

Ad d. 19. *Quinq*. *Quinquatria* praebet Calend. Vindob., de quibus vide et compara Ovid. 3, 810. Varr. L. L. 5, 3. Gell. 2, 21. Fest. h. v., ubi leg. *apud Tusculanos triatrus et sexatrus et septimatrus* (vulg. *septenatrus*) *et Faliscos decimatrus*.

. . *narentur artificum dies*] Supple, *nomina*RENTUR. Hoc nomen Quinquatrium ex uno h. l. discimus, sed causam nominis suppeditat Ovid. 3, 835. Adde La-

ctant. 1, 18. *Minerva est, quae omnes (artes) reperit, ideoque illi opifices supplicant.*

Aedis — est] Suppleo: *Quod Minervae* AEDIS IN AVENTINO EO DIE EST *consecrata.* Hinc sua petiit Festus l. c., quem conf. v. *scribas,* unde apparet, eam aedem antiquissimam fuisse. At aliam causam affert Ovid. 3, 812., cui consentit Calend. Vindob., quod habet N. MINERVES h. e. *Natalis Minervae.*

. . *aciunt — celer*] Fortasse: *f*ACIUNT IN COMITIO SALTUS *adstantibus Pon*TIFICIBUS ET TRIB*uno* CELER*um.* Scil. praecipue *in Comitio quotannis* saltabant Salii: Varro L. L. 4, 15. Ex h. l. cognoscimus, quo die factum sit.

Ad d. 23. *Tubil. — Marti*] Supple: *Feriae* MARTI. Hoc festum in editis libris Varr. L. L. 5, 3. *Tubilustrum* vocatur; at ex Ovidio et Festo colligitur, nominandum potius esse *Tubilustrium,* uti illud nominat Calend. Vindob. Bis in anno Romae agebatur, hoc die X. Cal. April. et X. Cal. Iun. Conf. Ovid. 3, 849. 5, 725., quorum locorum priore Verrius confirmat scripturam plurium codd., *et forti sacrificare deo* pro vulg. *deae,* ubi egregie coniecit N. Heins.

Hic dies — lustrantur] Consentiet Verrius Varroni, si apud hunc l. c. legatur *tubi lustrantur,* non *tubae.* Atque ipse 4, 24. docet: *Tubae a tubeis, quos etiam nunc ita appellant tubicines sacrorum.*

Lutatius — inauguraverit] Lege: IN RUINA PALA*tii i*NCENSI A GALLIS. Ex his autem verbis sequi videtur, non modo sacrarum cerimoniarum origines arcanas fuisse, sed ipsas etiam cerimonias: cui enim incertum esse potuisset, an tubos s. tubas lustrarint sacerdotes, an Romuli lituum? Ni forte mavis dicere, quod primitus in tubilustriis Romuli lituus lustraretur, deinceps tubae, quod eius speciem prae se ferrent. Gellius 5, 8. inquirens, *utrum lituus auguralis a tuba, quae lituus appellatur, an tuba a lituo*

augurum lituus dicta ſit: animadvertit, quod *utrumque a pari forma, et pariter incurvum eſt;* et quaeſtionem ſolvit contendens, quod *virga auguralis a tubae ſimilitudine lituus vocetur:* quae fuerat etiam Ciceronis ſententia, de Romuli lituo dicentis, *ab eius litui, quo canitur, ſimilitudine nomen invenit:* de Div. 1, 17.

Lutatius] Q. Lutatius Catulus ſcripſit libros *Communium Hiſtoriarum,* ut eos nominat Serv. ad Virg. 9, 710. Ex iis nonnulla loca leguntur inter Fragmenta hiſtoricorum ab Auſon. Popma collecta; iis locis nunc hic accedit.

Clavam] Haud memini alius veteris ſcriptoris, qui Romuli lituum *clavam* appellarit, ut h. l. fit: ſimili tamen vocabulo utitur Cicero, ubi eum vocat *bacillum.* Verrius Romuli lituum *clavam* appellans, eius non modo formam, ſed et materiem ob oculos ponit, ut rei miraculum adiiciat.

In ruina — repertam] Ex hoc Lutatii teſtimonio clarius prodit hiſtoria, a Cic. l. c. et Val. Max. 1, 8. narrata; ſiquidem affert, quo res acciderit tempore, traditque, totum Palatium, non unum ſacrarium, aut unam Saliorum curiam fuiſſe incenſam. Igitur inventus eſt Romuli lituus ab igne intactus, *in ruina* h. e. inter rudera deuſtarum manſionum, quas Salii habebant in monte Palatino, quum eas, devictis fugatisque Gallis, inſtaurare coeptum eſt. *In moliendo,* ſcribit in Camillo Plutarchus, *et purgando loco reperiunt ſub magno cumulo cineris Romuli baculum, quo is uti ad auſpicia ſolitus erat.*

Ad d. 24. *Q. R. C. F.*] I. e. *Quando Rex Comitio fugit.* Bis quotannis agebatur feſtum illis litteris ſignatum, menſe Martio et Maio. Semel eius meminit Ovid. 5, 727. Sed huius feſti quam mature obſcurata ſit origo, arguunt ſeqq. verba, quae ſic fere legenda ſunt: HUNC DIEM PLERIQUE PERPERAM *litteras*

Q. R. C. F. INTERPRETANTES PUTANT APPEL-LARi *ita* QUOD EO DIE EX COMITIO FUGERIT *Rex Tarquinius: n*AM NEQUE TARQUINIUS ABIIT EX COMITIO *e*T ALIO QUOQUE MENSE EADEM *sacra f*IUNT. Legebantur adeo illae litterae etiam diverso modo: *Quando rex comitiavit fas* i. e. ad Comitium itat. Conf. Festum v. *Quando* et *Regifug.*

ignificant etc.] Forsan suppl. *Hae notae* Q. R. C. F. *SIGNIFICANT, Quando Rex Comitio fugit,* (vel *fo* Quando Rex comitiavit fas.) NP. *hunc diem* FIERI INDI*cant e nefasto fastum.* Conf. Varron. 5, 4.

Ad d. 31. *Lunae in Aventino*] Concinit Ovid. 3, 883. Duo erant Romae templa Lunae dedicata: unum in Palatio, *Lunae Noctilucae* dictum: (Varro 4, 10. conf. Spanhem. Diss. X. §. 12.) alterum in ea situm Aventini montis parte, quae erat contra Palatium versus Forum boarium et principium Circi. Conf. Liv. 40, 2. Vitruv. 3, 2. et Lips. ad Tac. Ann. 15, 41.

IN APRILEM.

Ad nomen mensis. *Viniri quod* etc.] Suppl. *Aprilis a* VENERE, seu, *sacer* VENERI: et mox, QUOD EA CUM *Anchise parens fuit Aene*AE REGIS *qui genuit Iul*UM A QUO POPULUS ROM. ORTUS E*st*. Conf. Ovid. 1, 39. 4, 25. seqq. et 35. Censorin. c. 22. Macrob. 1, 12. Quod pro *Venere* scriptum est *Viniri,* haec notavit Gell. 10, 24. *Sane quam consuetum veteribus fuerat litteris E et I plerumque uti indifferentur.*

. . *ise quia — aperiuntur*] Aliud etymon: *Putant nonnulli ita appellatum es*SE QUIA FRUGES etc. Conf. Varro 5, 4. Ovid. 4, 85. Censorin. et Macrob. ll. cc., ubi postremus haec ipsa verba Verrii ante oculos habebat.

Ad d. 1. *Frequenter — desideratur*] Haec est illa sententia, quam Macrob. l. c. sic memorat: *Non tamen negat Verrius Fl. hoc die postea constitutum, ut matronae Veneri sacrum facerent; cuius rei causam, quia huic loco non convenit, praetereundum est.* In lapide post ETIAM supple *Veneri*, et paullo post CORPOris. De ritibus huius festi conf. Ovid. 4, 143. seqq.

Frequenter etc.] *Frequenter* h. l. est *magna frequentia, magno concursu.* Ut ap. Liv. 1, 11. et Cyprian. ep. 55. *Concilio frequenter acto,* ad quem v. Gronov. Obss. in scrr. ecclef. c. 14. *Fortunae virilis* aedem Dionys. Hal. 4, 27. in ripa Tiberis positam scribit, exstructum a Servio Tullio. Conf. Plut. Q. R. 73. et Varro ap. Non. v. *undulatum,* ubi assentior legentibus *virilis Fortunae* potius quam *virginis Fortunae.* Eam coniecturam praeter alios praestat Ovid. 6, 569. et 625.

Ad d. 4. *Ludi — appellatur*] Calendarium Maffeianum hoc die: *Ludi matr. mag.* Calendar. Vindob. *Ludi Megalesiaci,* quo verbo utitur etiam Iuvenal. 11, 191. Conf. Ovid. 4, 179. Ceterum h. l. apparet, *Megalensia* olim scriptum esse pro *Megalesia,* quod et Quintil. 1, 5. docet, si cum Mss. legamus: *Quaedam faciem soloecismi habent — ac Megalensia.*

Magnae deûm matris Idaeae] Eius idolum lapis fuit, de quo v. Arnob. lib. 7. p. 253. (298.) et impr. luculentam Diss. in T. 23. Memorr. R. Acad. Inscrr. p. 213.

Nobilium mutitationes — fieri] Vox *mutitationes* nunc primum in lucem prodit, eaque tuetur scripturam *mutitarent* ap. Gell. 2, 24. et 18, 2. ducitque ad veram lectionem ap. Ovid. 4, 354. *mutita* pro *tum magis,* ubi iam N. Heinsius poni iubebat *mutuita.* Illud frequentativum est ex *muto,* ut vel Ovidius arguit.

Ex libris Sibull. arcessita] Iisdem verbis utitur de hac re Varro l. c. Scripturam *Sibulla* pro *Sibylla* ex Verrio confirmat Velius Longus p. 2215.

Ad d. 5. *Non. N. Ludi — colle*] Leg. CITERIOri IN COLLE. Hinc primum a Latino scriptore disce, quae sit *Fortuna Brevis*, cui fanum Ser. Tullius dedicavit, et quam unus, quod sciam, sic nominat Plut. Q. R. 73. Mihi Verrius *citeriorem* eam vocans indicare videtur, *Fortunam brevem* esse viciniorem, et brevi necessariam, seu brevi obventuram; aut, si mavis, Fortunam *huiusce diei* appellatam, cuius meminit Cic. de Legg. 2, 11. f. Ea enim est passim vis vocis *citerior* ap. Latinos scriptores: hanc autem Fortunam, opinor, Plutarchus μικρὰν et βρέβεμ, aptius vero Verrius *Publicam citeriorem* appellavit, ut a Fortuna publica primigenia distingueretur, cuius festum duo alia marmorea Calendaria assignant VIII. Cal. Iun., de quo die v. Ovid. 5, 739.

In colle] I. e. Quirinali. Inde porta quaedam Urbis proprio nomine dicebatur *Collina*, alias *Salaria*. Conf Ovid. 4, 378. Aliud *Fortunae publicae* templum fuisse in Capitolio, ex Dione 4, 26. colligas; nec bene Rycquius de Capitol. c. 43. censuit, Dionem loqui de templo *Fortunae obsequentis*.

Ad d. 6. *Ludi E. Q. E. D. C.* etc.] Forsan: LUDI E*questres* Q*uod* E*o* D*ie* C*aius* CAESAR C*aii* F*ilius* IN AFRICA REGEM, suppl. *Iubam devicit*. Conf. Ovid. 4, 379. Suet. Caes. c. 35. Hirt. B. Afr. 79. 94. Senec. Provid. c. 11. Liv. epit. 114. Sext. Ruf. Breviar. c. 4.

Ad d. 11. . . *um maximu* . . — *vitulum i* . .] Nihil est in ceteris Calendariis aut Fastis Ovidii, quod nos ad certum supplementum ducat. Sed peculiare festum latitare videtur, quod biduo Praeneste agebatur; et fortasse sic integrandum erit fragmentum: *Fest*UM MAXIM*um Iovis et* FORTUNAE PRIMIG*eniae* UTRO EO-

RUM DIE *omnibus (ſ. matribus)* ORACLUM PATET IIVIRI VITULUM *Inmolant.* Nomen *Iovis* addidi, quia una cum Iove Fortuna primigenia Praeneſte colebatur; cuius idolum, teſte Cicerone, Iovem puerum in gremio tenebat, mammam cum Iunone appetentem: quam coniecturam plane firmant plurimi votivi lapides, Praeneſte reperti. Denique ex eodem Cic. de Div. 2, 41. ſupplendum putavi *matribus.*

Oraclum] Ita contracte de loco dixiſſe videntur Praeneſtini, quorum proprium fuit, Romana vocabula decurtare, ut conſtat ex Plauto, Nonio, Feſto. Iam h. l. *oraclum* eſt delubrum, atque adeo ſanctior delubri pars, ubi Fortunae ſimulacrum, forſan etiam urna ſortium ſervabatur. Qualis autem hic fuerit locus, docet Cic. de Div. 2, 41. Quodſi in eo fuiſſe dicamus lithoſtroton, quod Sullam feciſſe teſtatur Plin. 36, 25., Sullanumque lithoſtroton id ipſum eſſe, quod nunc Praeneſte in palatio Barberiniorum Principum viſitur, multisque celebratum eſt doctorum commentariis, ita ſuperſunt adhuc illius *oracli Praeneſtini* veſtigia. Conf. Vulpii Vet. Lat. 16, 6. T. 9. p. 136. Ceterum quod hic videmus partem ſanctiorem delubri non quotidie, ſed ſtatis diebus, *patuiſſe,* hinc explicandum arbitror *Iovis* cognomen *Arcani,* quem plures Praeneſte reperti lapides offerunt. V. Fabretti Inſcrr. c. 5. p. 411. n. 312. Murator. Inſcrr. p. 181.

IIviri vitulum inmolant] Nimirum respublica Praeneſtinorum penes Duumviros erat, ex Decurionum ordine deligi ſolitos; cuius regiminis formam diu ibi manſiſſe, arguunt plures lapides, quos deſcripſerunt Suareſius, Vulpius et Cecconius in commentariis ſuis de Antiqq. Praeneſtinis. De *vitulo* notandum eſt, hanc propriam fuiſſe Iovis victimam, praeſertim pueri. Conf. Serv. ad Virg. Aen. 9, 627. et 5, 21. Macrob. Sat. 3, 10. Varro R. R. 2, 5.

Ad d. 12. *Ludi in Circo M. D. M. I.*] Haerebam, utrum IV ſeu III Idus, an pr. Id. April. ponen-

da essent haec verba: sed posterius praeferri iussit Liv. 29, 14. Etiam alia Calendaria *Ludos Cereri* notant ad pr. Idus. Conf. Ovid 4, 385. Una eademque dea erat Magna deûm *Mater* Idaea, et Cybele, et Ops, et Ceres, et Bona Dea, et Isis, et Rhea.

In Pal.. — dedicata est] Scr. IN PAL*atio* QUOD EO DIE AEDIS E*i* D. EST. Huius aedis in Palatio faciendae primus auctor fuit Scipio Nasica, omnium consensione optimus iudicatus, qui Matrem deûm adventantem exceperat. Conf. Liv. 36, 36. Ovid. 4, 347. Martial. 1, 71. Stetit templum usque ad imperium Theodosii.

Fructus] Pertinuit hoc, puto, ad caussam ludorum Cerealium, qui agebantur per plures dies: unde singulis diebus a pr. Id. April. ad XIII Cal. Maias apponitur nota LUDI in Calend. Maff., et LUDI CEREALICI in Vindob.

Ad d. 15. *Ford.*] *Fordicidia* huic diei omnia Calendaria assignant. Praeter Festum et Ovid. 4, 629. conf. Varr. 5, 3. Dicta sunt etiam *Hordicidia* s. *hordicalia*, ut apparet ex eodem Varr. R. R. 2, 5.

Ad d. 21. *Pal.*] Scil. *Palilia.* Addidi autem L, quia eius vestigium mihi visus sum videre adumbratum in marmore. Alii dicebant *Parilia*, ut et Graece Dionys. Hal., quod unice verum confidenter pronuntiat Marius Victorin. De hoc festo hic pluribus egerat Verrius, sed quinque tantum versuum initiales litterae supersunt, ex quibus nihil certo elici potest: nisi quod verba IGNES TRA sic supplenda videntur, IGNES TRA*nsiliunt;* indicantia morem pastorum, qui quum primo huius diei mane ovilia lustrassent, (unde in vet. Calend. rustico m. Aprili indicitur: OVES LUSTRANTUR,) et Pali deae lacte, sapa ac milio sacra fecissent, et convivia celebrassent; demum vespere palearum accensos acervos certo ordine in loco plano collocabant, et saltando *transiliebant,* ut se purificarent: ex quo il-

lud Perſii, *fumoſa* Palilia *foeno*, Sat. 1. v. 72. Conſ. Tibull. 2, 5. Ovid. F. 4, 727. et totum locum, Feſt. v. *October*.

Ad d. 23. *Vin.*] *Vinalia* edicuntur etiam in Calend. Maff. a. d. IX Cal. Mai., ſed in eo apponitur NP pro F. Erant autem etiam alia *Vinalia*, quae *ruſtica* appellabantur, acta XIV Cal. Sept., auctore Feſto et probantibus pluribus Calendariis. Atque ex his ſimul apparet, mendoſum eſſe locum Varronis 4, 3., ubi id feſtum d. XII Cal. Sept., tum Plinii 18, 29., ubi d. XIII Cal. Sept. asſignatur.

Io . .] Forſ. IO*vis dies, non Veneris:* ſeu, IO*vi dies ſacer eſt, non Veneri.* v. Varr. l. c. et Macrob. Sat. 1, 4. Adiectio de Venere illuc pertinet, quod Venerem hoc die peculiariter colebant meretrices, ideoque vulgo feſtum Veneris eſſe credebant; eo magis quod erat alius dies, pariter *Vinalia* dictus, menſe Auguſto, de quo loquitur idem Varro. Sed Verrius etiam ſic ſcribere potuit: IO*vi vinum novum libant.* Nam ſic fere Feſtus vv. *ruſtica* et *calpar.*

Conſecratum — — fructum] Quid hic exciderit, difficile eſt divinare. Verum ad rem propius ducent loci de Mezentio ap. Plin. 14, 12. Macrob. Sat. 3, 5. Ovid. 4, 879. Plut. Q. R. 46.

Sig. Divo — dedicarunt] De hoc ſigno v. Tac. Ann. 3, 64., ubi qui memoratur titulus Tiberio displicuiſſe, mihi quidem his videtur conceptus eſſe verbis:

D. AUGUSTO PATRI
IULIA AUGUSTA
ET TIBERIUS AUGUSTUS
DEDICARUNT.

Nec mirere, ſuperbam hanc mulierem ſuum nomen Tiberio praepoſuiſſe. v. Dio 57, 12. Praeterea aliud quoque ſignum Auguſto domi Iulia dedicavit, de quo Dio idem l. c., ubi noli credere Reimaro.

D. Augusto Patri] Ita etiam in nummis, post consecrationem Augusti cusis; quasi iam alter esset *Iuppiter*, qui vulgo *Patris* nomen habebat. Nam si propter adoptionem Iulia Augustum voluisset Patrem appellare, sibi et Tiberio litteram F. addidisset. Ac nummi ita inscripti varia, quae Augusto variis in locis consecrata sunt, signa repraesentant.

Et Ti. Augustus] Saepe Verrius Tiberium memorat, hoc uno loco cognomine *Augusti*. Nempe hic, ut puto, ipsa recitat verba tituli, quem Livia Iulia, Augusti coniux, inscribi iusserat; alibi, ubi ex sua persona loquitur, id cognomen non ponit, seu quod res a Tiberio privato gestas notabat, seu quod placere ei volebat, qui, teste Suet. c. 25., *ne Augusti quidem nomen ullis nisi ad reges et dynastas epistolis addidit*; quod ipsum confirmat Dio 57, 8. hoc adiecto, quod etsi *Augusti* nomen ipse non usurpabat, *audiens tamen aut scriptum legens ferebat;* ex quo testimonio intelligitur, cur exstent tot nummi, in quibus *Augusti* cognomen Tiberio non additur, et plures quoque, in quibus additur, praecipue inter nummos in coloniis cusos.

Ad d. 24. *Ti. Caesar — Cos.*] Prodit nunc dies, prodit annus, quibus Ti. Caesar togam vir. sumpsit: est is a. U. C. 726, quo *agebat* annum aetatis suae 16. Simul hoc illustre exemplum est, quod multis aliis adiicias a Noris. Cenot. Pis. II, 4. allatis contra Salianum, qui diem 17. Mart. sumendae togae vir. definitum ex Ovidio perperam ducebat. Ita in Antiatino Calendario d. 20. Oct. adscripta est nota vir. togae ab Augusto sumptae. Ceterum hic notanda est certa aureae aetatis scriptura, SUMPSIT. I nunc et irride, si potes, quorundam Grammaticorum disputationes, audacesque sententias.

Ad d. 25. *Rob.*] *Robigalia* hoc die etiam in Calend. Maff. iisdem litteris ponuntur. De iis v. Varr. 5, 3. Plin. 18, 29. Tertull. de Spect. 5. et Paullum ex Fesio.

Feriae — fiunt] In v. *robigo* fcriptura ostendit etymon a colore *robo,* unde *robum* rustici dicebant bovem rufi coloris, ut Festus docet. Accedit vetus lapis, ubi legitur *vitulo robio et verre:* et Senatus Conf. ap. Gell. 4, 6., quo decretum, ut hostiis maioribus dii placarentur, ubi additur: *fi quid fuccidaneis opus effet,* ROBUS *fuccederet.* Sic enim ex Mff. emendandum pro vulg. ROBIGUS. Hunc vero deum Verrius cum Varrone dicit *Robigum,* ut et in titulo arae, quem habet Murator. 102, 6., fed Ovidius et Columella, praeter Tertullianum, deam faciunt *Robiginem.*

Via Claudia] Viae huius eodem nomine meminit Ovid. ex P. 1, 8, 44., alii *Clodiam* nominant. Iuncta erat viae Flaminiae. Quaeri hic potest, quibusnam in collibus fuerint horti Ovidiani, qui ex via Claudia spectabantur. Non bene de Apennino cogitabat N. Heinfius. Immo certum eft, et ex ipfius quidem carminibus, fuiffe eos in vicinia Urbis. Qua de re, nifi fallor, quem *collem hortorum* appellat Suet. Ner. c. 50., alii *hortulorum,* fub *piniferorum collium* nomine montem Pincium indicatum effe ab Ovidio crediderim, tunc extra Urbem pofitum, deinde in pomoerio inclufum ab Aureliano, ubi plures hortos fuiffe inditum ei nomen *collis hortulorum* demonftrat. Hoc autem mihi conftare etiam videtur ex eo, quod via Claudia aut incipiebat a porta Catularia, aut ei proxima erat; quum Flamines, qui, tefte Verrio, per viam Cl. ibant ad lucum Robigi, per portam Catulariam exirent, ut obfervat Feftus.

Sacrificium] Praecipue canis, tum ovis; unde id facrificium Ateio Capitoni ap. Feftum dictum eft *canarium.* Conf. Ovid. 4, 939. Colum. 10, 342.

Et ludi — fiunt] De ludis ſacrificio additis tacet Ovidius: erant ii duplices, iuvenum ac puerorum. Conſ. Virg. Aen. 5, 563. 548. Suet. Caeſ. c. 39. Aug. c. 43. Tib. c. 6. Sed ludus Troiae, quo pertinent hi loci, equeſter erat; iſti, de quibus Verrius, pedeſtres. *Curſores* etiam memorat Suet. Aug. c. 43.

Quia — meretricum eſt] Scil. dies Vinaliorum IX Cal. Mai.

Ad d. 28. *Ludi Florae*] Ludi Florales, qui incipiebant IV Cal. Maias, complebantur IV Nonas, ut ex Ovidio apparet; ſeu V Non., ut docet Calend. Vindob. Agebantur in Circo, cui nomen *Circus Florae*, quem Rufus et Victor ponunt in Reg. VI. Conſ. Ovid. 4, 947. Plin. 18, 69.

Feriae — Valgio Cos.] Lego: FERIAE EX S. C. QUOD EO DI*e aedes* ET VESTAE IN DOMU CAESARIS AUGU*ſti* P*o*NTIF*icis* MA*ximi* DEDICA-T*a e*ST QUIRINIO ET VALGIO COS. Ita innotuit nobis primum annus U. C. 741 rei, quam Ovid. 4. ſ. f. enarrat. Ibi verba, *Sic iuſti conſtituere Patres*, reſpiciunt Senatus conſultum. Apud Verrium ET ante VESTAE videtur eſſe pro *etiam*, i. e. praeter aedem Florae. *Domu* alias quoque legitur in lapidibus, et praecipue in libris Iuris, notante Briſſonio. Ita Priſcian. ap. Lucret. pro *freto* legiſſe ſe teſtatur *fretu*.

Eodem — dedicata eſt] Adiicitur ratio, cur primus hic eſſet dies ludorum Floralium. Eo die aedes Florae dedicata fuerat, eodemque anniverſaria huius dedicationis memoria celebrabatur. Conſ. Ovid. l. c. Tac. Ann. 1, 49. Varr. 4, 32. Vitruv. 1, 2.

Florae — praeeſt] Plin. 18, 29. in eadem re ponit *deſloreſcere*, quod idem eſt ac Varr. R. R. 1, 1. *tempeſtive ſlorere*. Conſ. Ovid. 5, 195., ubi recte legitur *littera Graeca*, et fortaſſe ſcribendum eſt *Sabino* pro *Latino*. Accepiſſe enim Romanos a Sabinis cul-

tum Florae, ex Varrone discimus, qui etiam docet, Sabinorum fuisse H per litteram F pronuntiare. *Hircus, quod Sabini fircus; et quod illi fedus, in Latio rure hedus, quod in Urbe, ut in multis AE addito, haedus.*

Propter sterilitatem frucum] Particulam *propter* et alii sic ponunt, ut Palladius Mart. t. 10. 11. Nov. t. 13. *propter iniuriam pretiosi velleris*, pro, ad cavendam novam velleris. *Frucum* pro *frugum*. Suspicor enim, Verrium hic vetustae alicuius legis verba adhibuisse, ideoque curasse, ut more vetusto insculperentur: nec dubito, in legg. XII tabb. scriptum fuisse *secetem, fruces* etc. Conf. Noris. Cenot. Pis. IV, 5.

IN DECEMBREM.

Ad d. 10. *Tr..*] Ex his duabus litteris coniicio, Verrium hic annotasse, *diem 4 ante Idus Dec.* TRIBUNATUI PLEBIS *ineundo solemnem fuisse, quod eo die primi Tribuni pl. magistratum inierint.* Conf. Dionys. Hal. 6, 89. Nec obstat Cic. Verr. Act. 1. c. 10., si eum ita accipias, ut non de perpetua, quae tunc temporis facta esset, veteris solemnisque moris immutatione loquatur, sed de singulari re propter illius anni necessitatem, quam profecto ipsa Ciceronis verba exprimere videntur.

Ad d. 11. *Ag..*] Calend. Maff. et Amiterninum hoc die: AGON *NP.* Nec dissentit Calend. Vindob., in quo notatur *Septimontia*, ut docet Festus v. *Septimontium*, ubi nugas agit Dacerius.

Ad d. 15. *Cons. NP.*] Calend. Amitern. pr. Id. Dec. CONSO IN AVENTINO, ac postea: CONS. NP. FERIAE CONSO. ARA FORTUNAE REDUCI DEDIC. EST. Consus autem et Neptunus equester pro uno deo habebantur; sed arcanorum populi Rom. peri-

tiores putabant, Consum esse deum, cuius nomen esset vulgo ignotum, ita dictum ob suggestum Romulo consilium de raptu virginum Sabinarum. Huc ducunt nos Plutarchus, Dionys. Hal., Strabo et alii.

Equi et . . i] Supple: EQUI ET *mulI*. Festus: *Mulis celebrantur ludi in Circo max. Consualibus, quia id genus quadrupedum primum putatur coeptum currui vehiculoque adiungi.* Conf. Plut. Q. R. 47.

In Carinis] Missis opinionibus aliorum, puto, Carinas tum in convalle Exquiliis subiecta contra Palatinum, tum quoque in ea, quae inter Palatinum et Coelium iacet, et ad Circum max. exit, patuisse: unde facilius intelligo Livium scribentem, quod *Flaccus porta Capena cum exercitu Romam ingressus, media Urbe per Carinas Exquilias contendit* 26, 10.

Aedi . . — tu . .] Dubia hic sunt plura. Statim quid duas primas litteras AE sequatur, non plane certum est, et dubitabam, an legendum esset AER. P., hoc est *aere publico*. Tentabam etiam AEQUE; tandem scriptum divinavi AEDI, supplendumque AEDI*litii*, i. e. qui ad Aediles curatores solemnium ludorum pertinebant. Potuit tamen etiam sculptum esse AEDITUANT, h. e. in conspectu aedis manent.

Et lectisternium — praestat] Horum Consualiorum solemnitatem augebat *quo*QUE lectisternium, sacrum scil. convivium ex victimis immolatis deo Conso super instrato pulvinaribus lecto appositum, curante, qui *Rex manceps equorum* electus esset. Haud occurrit alius scriptor, apud quem *Regis mancipis equorum* mentio fiat; Asconius tamen in Cic. Philipp. *Antonius*, inquit, *redemptas habebat ab aerario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licet per legem.* Itaque inter decumas, quas P. R. a sociis et civitatibus exigebat, erant etiam vectigales quadrigae, quibus forte utebantur in ludis Circen-

ſibus; et quoniam, eodem Aſconio docente, cuiuscumque generis decimarum mancipes, veluti publicanorum principes habebantur, haud mirum eſt, quod *manceps equorum,* quorum redemptionem ſuscipere ipſis etiam licebat Senatoribus, *Rex* diceretur, quo vocabulo cuiuscumque rei redemptores, et qui prae ceteris ditiores ſeu potentiores erant, vocabantur. Decurſu temporum omnes quarumcumque rerum mancipes obtinuiſſe ut coirent, et corpus ſeu collegium conſtituerent, apparet ex titulo inſcripto a. Chr. CCCLIII. ap. Grut. 438, 1. MEMMIO VITRASIO ORFITO CORPUS OMNIUM MANCIPUM STATUAM SUB (leg. *ſuo*) AERE CONSTITUIT.

Ad d. 21. *Feriae diva ..*] Notatum opinor DIVAL. Sed ne L quidem addere volui, quia nullum eius apparet in marmore veſtigium: ut omnino huius menſis fragmenta non tantum manca, ſed etiam detrita et corroſa ſunt. Feſtum modo *Divalia,* modo *Angeronalia* dictum eſt, ſcil. deae Angeronae ſ. Angeroniae. Conf. Macrob. Sat. 3, 9. et 1, 10. ex Verrio et aliis Grammatt. Solin. c. 1.

In ar ..] Lege: IN AR*a Volupiae,* ex allatis locis Macrob. et Auguſtin. C. D. 4, 11. Apud Varr. L. L. 5, 4. ſcribendum puto: *Angeronalia ab Angerona, cui ſacrificium fit in ara ad navalia.* Scaliger tentabat: *cui ſacrificium fit eo die, ac cuius eae feriae publicae;* ſed haud dubie perperam.

Ad d. 22. *.. rinis in port ..*] Ex Macrobio conſtat, in h. d. incidiſſe ferias *Laribus* ſacras, quod eo die aedes illis dedicata eſt. Hanc autem aedem *Laribus* '*perma*RINIS dedicatam fuiſſe a M. Aemilio Lepido, teſtatur Livius 40, 52. Conf. Atil. Fortunat. p. 2680. Putſch. Dicebantur hi Lares *permarini,* de quorundam ſententia, quod erant navibus attributi, ut *compitales* compitis, *familiares* domibus, *viales* viis,

rurales ruri, *publici* civitati alicui. Mihi vero *permarini* dicti videntur *mari potentes.* Nam quum aedi horum Larium praefixum titulum ligata oratione fcriptum fuiffe cognorim ex Fortunatiano, qui inde exemplum verfus Saturnii affert, facile fufpicor, epigrammatis auctorem eam vocem ufurpaffe ad metri commoditatem; neque id prorfus inepte, fed ut exprimeret Lares permaxime mari potentes, aut qui late regnabant per omnium regionum maria. Ceterum Turnebus teftatur Adverff. 20, 35., in vetere quodam Lexico hos Lares explicari *διαποντίους θεούς.* Mox legendum videtur IN PORT*ubus.* Nam aedi aptiffimum locum praebere potuit aliquis ex portubus apertis propter Tiberim, qui campum Martium ambiebat, in quo campo fitam eam aedem narrant Livius et Macrob.

. . *uci* . .] Lego *poll*UCE*nt,* h. e. offerunt, confecrant; fc. fortaffe nautae feu mercatores: nifi etiam addendum eft *pifces,* ex lege Numae, quam affert Plin. 32, 3. ex Caffio Hemina, iudice Scaligero fic conceptam: PISCEIS, QUEI SQUAMOSEI NON SUNT, NEI POLLUCETO: SQUAMOSOS OMNEIS, PRAETER SCARUM, POLLUCETO.

Ad d. 23. *Lar* . .] LAR*entalia* f. LAR*entinalia,* quod feftum in X Cal. Ian. incidiffe Varro, Ovidius et alii teftantur.

. . *iae Iovi*] *Fer*IAE IOVI. Cur hoc die, quo Accae Larentinae parentabatur, Iovi feriae conftitutae fuerint, cauffam hanc reddit Macrobius: *Quia aeftimaverunt antiqui animas a Iove dari, et rurfus poft mortem eidem reddi.*

Accae Larentin . .] Scrib. ACCAE LARENTINae *parentalia* f. *facrificium.* Notes autem, quum parentalia agerentur, ubi erat fepulcrum illius, cui parentabatur, inde factum videri, ut quidam dicerent, tefte Varrone, facrificium illud fieri *ad fepulcrum Ac-*

cae, i. e. ad cenotaphium. Cic. Epp. ad Brut. 15. med., ubi pietatis fuae intemperantiam adverfus defunctam Tulliam excufat: *In eoque fum maiorum exemplum fecutus, qui hunc honorem mulieri Larentiae tribuerim, cuius vos, Pontifices, ad aram in Velabro facere foletis.*

Hanc alii — . . unt] Forfan: HANC ALII REMi ET ROMuli *nutricem, Faustuli coniugem, alii* MERETRICEM HERCULIS SCORTUM *fuiffe dic*UNT. Conf. Liv. 1, 4. Ovid. 3, 55. Gell. 6, 7. Macrob. Sat. 1, 10. Auguftin. C. D. 6, 7. Lactant. 1, 20.

Parentari et publice] Feftus: *Publica facra, quae publico fumptu pro populo fiunt.*

Quod — amatoris fui] Publico igitur fumptu Accae parentalia fiebant, QUOD POPULUM ROM. HE*redem fece*RIT MAGNAE PECUNIAE QUAM ACCEPE*rat ex teftamen*TO TARVILII AMATORIS SUI. At fortaffe pro *heredem* leg. eft *herem*, qua antiqua voce Naevium ufum effe teftatur Nonius. Ceterum *Tarvilii* nomen nunc primum prodit: reliqui fcriptores hominem vocant *Carucium* f. *Tarutium.* Dempfterus de Etrur. reg. 3, 7. in quadam Macrobii edit. inveniffe fcriptum dicit *Tanitium;* alibi etiam reperias *Taruntium* et *Tarratium.*

INDEX HISTORICUS.

B.

D.

E.

H.

I.

L.

O.

P.

Q.

V.

INDEX
LATINITATIS SELECTAE.

circa sigillaria comitatus est *Ner.* 28

Circum tribus mittere libellos *Caes.* 42 *Cal.* 28 circum fora et basilicas *Cal.* 41 circum amicos *Ner.* 47 (bei den Leuten herum.) *Male in hac notione interdum legitur* circa, *de qua confus. cf. Drak. ad Silium* 2, 346.

Circumegit tam facile et flexit tumultuantes *Caes.* 70 (*nos,* einen herumbringen,) *metaphora ducta a re equestri.*

Circumforaneus lanista *Vit.* 12

Circumplecti Tib. 6 *Dom.* 6 *Cf. Heins. ad Virg. Aen.* 5, 312.

Circumsectus an esset, inspiciebatur senex *Dom.* 12 *in inquisit. Iud.*

Circumstructo lacu *Dom.* 4

Circumtulisse. secum habuisse Caes. 46

Circuitu Asiae Syriaeque petit Aegyptum *Aug.* 17

Circulatim Caes. 84 *v. not.*

Citra spectaculorum dies *Aug.* 43 *h. e. praeter, extra d. spect. Cf. Duk. ad Flor.* 3, 1. citra commoda praemiorum 24

Civilis domi forisque *Cal.* 3 civilis in semet augendo *Claud.* 12 civilis animi Drusus *Caes.* 75 *Aug.* 17. 51 *Tib.* 11. 26 *Claud.* 1. 35 *Dom.* 12 civilis ac proprius sermo *Gr.* 10

Clavus latus, *insigne Senator. Tib.* 35 *Caes.* 45 *Aug.* 73 *v. not.*

Clinopale Dom. 22

Clipeus aureus decretus *Cal.* 16 clipei curia detracti *Dom.* 23 clipeus Minervae *Vit.* 13 *ingentis patinae nomen.* (*vulgo, clypeus.*)

Coactiones argentarias facere *Vesp.* 1

Coactor exactionum *Vit. Hor.*

Coccinatus Dom. 4

Codicilli Tib. 51 *Cal.* 55 datorum officiorum *Claud.* 29 *Cal.* 18 *Tib.* 42 codicilli consolatorii *Oth.* 10

Coëmere Vesp. 16

Coenaculum meritorium *Vit.* 7 coenacula amicorum *Aug.* 45

Coenat adulteria divorum *Aug.* 70

Coenationes laqueatae *Ner.* 31

Coercere. quadrupedes cavea coercuit *Cal.* 27

Coercitio in gladiatores *Aug.* 45

Coetus Caes. 16 *de seditiosorum concursu.* coetus moverentur 41 extraneorum coetu prohibuit filias *Aug.* 64

Cogere hastam centumviralem *Aug.* 36 Senatum *Caes.* 16 agmen *Cal.* 4. 51 cogere in desperationem *Caes.* 20 iudicia *Tib.* 58

Cognitionem Senatui detulit *Caes.* 23 suscipere *ibid.* recipere *Claud.* 9 *Cf. Ernest. Clav. Cic, et Schwarz. ad Plin. Pan.* 80.

Cognitura. cognituris compendium nactus *Vit.* 2 *h. e. delationes criminum, propter quae vel maior multa*

maleficium impunitate vel mora *Aug.* 32

Elanguit arbor *Galb.* 1

Electissimus ordinis cuiusque *Cal.* 49. 18

Elegans verbis *Caes.* 55

Elegantiae vix privatae sunt pleraque *Aug.* 73

Elidere leonem clava vel nexibus *Ner.* 53 cadavera contis *Tib.* 62 elisi Equites *Cal.* 26

Elocutio Gr. 4 *genus exercitationis rhetoricae.*

Elogium. elogio addito, *i. e. titulo Cal.* 24. 27 elogium in tumulo etc. *Claud.* 1 imagines et elogia generis exsequi *Galb.* 3 *i. e. honores et res gestas.*

Eluxit saeva natura *Tib.* 57

Emancipavit agrum *Oth.* 4

Ementiri, *h. e. mentiri cum quadam confidentia Caes.* 66 *ubi male legas* emetiendo.

Emissarium Fucini lacus *Claud.* 20. 32

Emittere. emissa est fama *Cal.* 60 emittere, *h. e. per canales s. fistulas deducere. Cf. Duk. ad Liv.* 5, 15. *Inde* emissarium.

Emptor familiae pecuniaeque *Ner.* 4 *v. not.*

Emungere se cubito *Vit. Hor.*

Enavigavit Rhodum *Tib.* 11

Enixissime Caes. 5

Enotuit mimus *Oth.* 3

Eques. in Equite spectare *Dom.* 8

Erepsisset ad se per aspera et devia *Tib.* 60

Eripere. supremus dies me mutatae vestrae opinioni eripiat, *i. e. mors me auferat ante, quam vestra opinio mutetur Tib.* 67 eripere e numero rerum *Aug.* 56 legibus *ibid.*

Erudire. erudiebat tirones *Caes.* 26 *h. e. erudiendum curare, ut interdum* διδάσκειν pro διδάσκεσθαι.

Eruditio. e disciplinis liberal. minimum eruditioni attendit *Cal.* 53 eruditio varia *Aug.* 88 *i. e.* φιλολογία. *Cf. Vossii de arte gramm.* 1, 6.

Eruere e penetrali *Galb.* 9

Erupit in omne genus crudelitatis *Tib.* 61 ad maiora *Ner.* 27

Escendere et *ascendere Caes.* 61 *Illud est eniti in arduum.*

Et. etiam Aug. 19

Ethologia Gr. 4 *Cf. Spalding. ad Quinctil.* 1, 9, 3.

Etiam tum, in tempore praeterito, ut etiam nunc seu etiamnum de praesenti Cal. 10 *Perperam illud discrimen negligunt Viri docti.*

Evinci nunquam ullis precibus potuit *Tib.* 37

Evocato suo adest *Aug.* 56 evocati, *excubitores fiunt Galb.* 10

Evocavit primores quosdam *Ner.* 41. 10

Ex commendatione eius *Caes.* 75 ex consuetudine 31 ex tuto audere *Tib.* 73 ex occursu *Ner.* 1 ex fide versare pecunias *Galb.* 9 referre *Caes.* 74 ex valetudine amisit uxorem *Claud.* 26 ex vulnere periit *Aug.* 11 ex praetura *Caes.* 18. 71 *Vit.* 2

G.

Instrumentum. supellex *Aug.* 73 *Tib.* 36 *Cal.* 39 instrumentum triumphi *Caes.* 37 instrumenti publici auctoritas *Cal.* 8 instrumentum imperii pulcherrimum ac vetustissimum confecit *Vesp.* 8

Insularum domini *Caes.* 41

Insultare capitibus *Caes.* 2 *v. not.*

Integra aetate et valetudine *Tib.* 10 integer aetate *Aug.* 19 integra veritate *Caes.* 56

Intendere animum calumniis rapinisque *Ner.* 32

Inter iocum *Caes.* 4 inter vicos et viam 39

Intercalaris mensis *Caes.* 40

Interclusi commeatus *Aug.* 16

Interiicere dolonem *Dom.* 17 (verstecken.)

Interior et familiaris eius vita *Aug.* 61 interiore animi sui nota patefacta *Tib.* 54 interiores aulici *Cal.* 19

Interpellare. *pro appellare* *Tib.* 75 *Vesp.* 23 fame interpellante *Ner.* 48

Interponere aliquem epulis familiaribus *Ner.* 22 interponi decretum passus est pro *Tib.* 53

Intervenire. interveniebat eatenus, ne quid *Tib.* 33 *v. not.* nisi ut interveniret Macro *Cal.* 23 *secreto adesset.* ut quibusdam bellis interveniret, aut non longe abesset *Aug.* 20 neque Senatu interveniente *Caes.* 30 intervenientem villicum flagell. *Claud.* 38

Interventu sponsorum removet creditores *Caes.* 18

Intervisere aliquem *Aug.* 24

Intolerantia morum eius *Tib.* 51

Intra. *pro in.* intra aedem publicam sacrificaret *Galb.* 8 stans intra porticum mediam *Cal.* 27

Invalescere. *de coniuratione, pro convalescere* *Aug.* 19

Invenire, i. e. accipere, nancisci. *Tib.* 3 *Cf. Graevium ad Iustin.* 12, 8.

Invidia a plebe *Caes.* 14 in invidiam venire *Tib.* 8 *i. e. suspicionem.*

Invitare se largissime *Aug.* 77

Iocularia misit *Ner.* 47

Ilocaliter canunt milit. carm. *Caes.* 49

Irritare ingenia *Ner.* 39

Iter ingressus ad gestandum *Galb.* 8

Iterare honorem. *iterum accipere* *Claud.* 17

Iterum *Tib.* 6 *barbare, secunda vice.*

Iubere. quibus iubebatur, ut id faceret *Tib.* 22

Iudicia suprema *Aug.* 66 necessitate magis quam iudicio *Tib.* 23 famosa 35

Ius publicum et translatitium *Aug.* 10 *Tib.* 50 iure dicendo conventus circumit *Caes.* 7 rem non esse cognitionis, sed ordinarii iuris *Claud.* 15 *v. not.* iuris studiosi dictant vel scribunt testamenta *Ner.* 32 ut iure pari essent, quo ceteri *Aug.* 56 iure ordinario agebantur *Tib.* 31 ius *pro consuetudine* *Ner.* 16 *Cf. Gron. ad Senec. Tranq. c.* 3.

Cal. 49 notam appofitam demit cuidam *Claud.* 16

Notabilis cultu *Caef.* 45 notabilis externorum favor *Cal.* 14 notabile fuit, tuliffe eum etc. *Ner.* 39 *Dom.* 20 *Tib.* 29

Notabiliter quaedam ufurpat *Aug.* 87

Notare. notatus eft, ut praecupidus Corinth. *Aug.* 70 *Ner.* 5 notante omni exercitu *Aug.* 69 *obferv. et explicante.* notatum proverbio eft *Tib.* 38 fumma notata, non perfcripta *Galb.* 5

Notus fermo (gemein verftändlich) *Gr.* 10 *Alibi notus eft clarus, nobilis Ner.* 11 *Gr.* 3. 4. etc.

Novellare Dom. 7

Novitas. ne quid in novitate fieret acerbius *Tib.* 25 *imperio vix fufcepto.*

Nox. noctem alicui polliceri *Dom.* 1 *obfcoene.*

Noxa Caef. 81 *quodvis damnum f. detrimentum; noxia autem eft delictum f. culpa. Cf. Duk. de Vett. Ictt. Lat. p.* 17.

Nudati opere cenforio *Caef.* 41 *v. not.*

Nudus Caef. 56 *de oratione fimplici: uti nuda fimplicitas* Ovid. Am. 1, 3.

Numeri ad officium revocati *Vefp.* 8 *cohortes.*

Nummariae rei copiam efficere *Aug.* 41 magna difficultate nummaria *Tib.* 48 nummarii iudices *Dom.* 8 *v. not.*

Nummularius Aug. 4 *Galb.* 9

Nummus afper *Ner.* 44 nummo addicere *Caef.* 50 *v. not.*

Nundinae. nundinis declamaret, *i. e. nono quoque die. de grammatico et rhet. Gr.* 7 *fic dictum, ut Sabbatis disputare. v. Sabbata.*

Nundinari folitus in cognitionibus patris *Tit.* 7 *v. not*

Nutantes ac dubiae civitates *Caef.* 4

Nutrimentorum locus *Aug.* 6

O.

Obambulans gymnafia *Tib.* 11 *v. not.*

Obhaerentem Tiberino vado nav. extrah. *Tib.* 2

Obiicitur horror et metus *Aug.* 6 a quo obiectus eft incurrenti fero apro *Aug.* 67

Obire diem caedi deftinatum *Caef.* 9 *h. e. ad diem conftitutum non affuiffe. Uti dicitur* obire vadimonium, et alia multa. expeditiones 57 ganeas et adulteria *Cal.* 11

Obiurgari ferulis *Cal.* 20 flagris *Oth.* 2

In *Oblectamentis* ei erat ferpens *Tib.* 12

Obligare omnia praedia fratri *Vefp.* 4 obligate fe in acta alicuius *Tib.* 67 obligari fe curarique paffus eft *Tit.* 2

Oblitus. fcripta verborum prifcorum affectatione oblita *Gr.* 10

Oblocata macellariis *Caef.* 26

Obnoxium agit *Tib.* 12 matrimonia obnoxia *Cal.* 40

T.

V.

GRAECA SUETONII.

E Caesare.

C. 82. Καὶ σὺ εἶ ἐκείνων; καὶ σὺ τέκνον; Et tu ex illis? et tu, fili?

Ex Augusto.

C. 25. Σπεῦδε βραδέως. Festina lente.
— — Ἀσφαλὴς γὰρ ἔστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης. Cautus melior est quam audax imperator.
— 65. Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμεναι ἄγονος τ' ἀπολέσθαι. Utinam et sine uxore essem, et sine liberis perissem.
— 70. Δωδεκάθεος. Coena duodecim deorum, Consentium.
— 71. Γεροντικῶς ludere, senum more.
— 86. Μυροβρεχεῖς cincinni, unguentis madentes.
— 92. Δυσφημία. Verbi infaustum omen.
— 94. Θεολογουμένων libri.
— 98. Ἀπραγόπολις. Q. d. Otioppidum.
— — Κτιστὴς insulae. v. not.
— — Κτιστοῦ δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον. Conditoris sepulcrum video ardens.
— — Ὁρᾷς Φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον. Viden' oculis Masgaban honoratum.
— 99. Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε. Date plausum, vosque omnes laetabundi manus complodite.
— — Εὐθανασία. Mors facillima.

E Tiberio.

C. 21. Ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις στρατηγῶν. Mihi et Musis rem gerens.
— — Νομιμώτατε. Dux optime constitutus ex legibus.
— — Καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων. Et tantam ignaviam militum.
— — Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.
Hoc comite vel ex igne ambo redierimus: adeo prudentia valet!

C. 57. Πηλὸς αἵματι πεφυρμένος. Lutum ſanguine maceratum.

— 71. Ἔμβλημα. v. not.

E Caligula.

C. 22. Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Unus eſto imperator, unus rex.

— — Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε. In terram Graecorum transmittam te.

— 29. Ἀδιατρεψία. Pervicacia mentis.

— 47. Ἀξιοθριάμβευτος. Dignus, qui in triumpho ducatur.

E Claudio.

C. 1. Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicibus etiam tertio menſe ſoboles naſcitur.

— 4. Ἄρτιος. Integer.

— — Ὁλόκληρος. Perfectus omnibus partibus.

— — Ἠλαττῶσθαι καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα. Neque corporis neque animi integritate praeditum eſſe.

— — Τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθότες. Talia ludere et ſubſannare ſoliti.

— — Μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν. Quum nobis nihil certi ante conſtitutum fuerit.

— — Μετεώρως. Negligenter, ſupine.

— — Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν. In rebus gravibus valde labitur.

— — Ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Animi generoſa indoles.

— — Ἀσαφῶς — σαφῶς. Obſcure — plane.

— 15. Καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρός. Tu quoque ſenex es et ſtultus.

— 34. Αὐτόματον (ſcenicum).

— 38. Μωρῶν ἀνάστασις. v. not.

— 39. Μετεωρία καὶ ἀβλεψία. Oblivio et inconſiderantia.

— 42. Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνῃ. Ulciſci virum, ſi quis prior laeſerit.

— — Τυῤῥηνικῶν libri Claudii.

— — Καρχηδονιακῶν libri eiusdem.

— 42. Ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται. Qui vulnus fecit, idem ſanabit.

E Nerone.

C. 38. Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί. Me mortuo vel pereat igne terra.

— — Ἅλωσις. Excidium.

— 39. Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι. Νεόνυμφον, Νέρων, ἰδίαν μήτερ', ἀπέκτεινεν. Nero, Oreſtes, Alcmaeon, matricidae. Novam nuptam, Nero, propriam matrem occidit.

— — Ἑκατηβελέτης. Sagittarius.

— — Ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ. Bene valeas, pater, bene valeas, mater.

— 40. Τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει. Artificium omnis terra nutrit.

— 46. Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ. Mori me iuſſit uxor, mater, pater.

— 49. Οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει· νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε, ἔγειρε σεαυτόν. Non decet Neronem, non decet: ſobrio animo eſſe oportet; age, excita te.

— — Ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει. Equorum velocium ſtrepitus aures circumſonat.

E Galba.

C. 4. Καὶ σύ, τέκνον, τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ. Et tu, fili, imperium noſtrum deguſtabis.

— 20. Ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν. Adhuc robur mihi firmum conſtat.

Ex Othone.

C. 7. Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; Quo mihi magnis tibiis?

E Veſpaſiano.

C. 1. Καλῶς τελωνήσαντι. Bene vectigal exercenti.

— — Μακρὰ βιβὰς, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. Magno gradu haſtam magnam torquens.

— 23. Ὦ Λάχης, Λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ Κήρυλος. O! Laches, Laches, quum mortuus fueris, iterum dicere Cerylus.

E Domitiano.

C. 10. Μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; An et tu nubere vis?
— 12. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Non prodeſt multorum dominatio.
— 14. Κῆν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
"Οσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.
Etſi me ad radicem depaſcas, tamen adhuc fructus edam,
Unde poſſit libari in Caeſarem immolandum.
Latine reddidit Ovidius. vid. Kuſter. ad Ariſtoph. Plut. 1130.
— 18. Οὐχ ὁράας, οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; Nonne vides, quam pulcher ego ſim et magnus?
— 23. Ἔσται πάντα καλῶς. Erunt omnia bene.

E Grammaticis.

C. 2. Παντὸς ἄγημα. v. not.
— 14. Ὀβελίζει. Signo ſuppoſiti notat.
— — Παρεμβεβλημένοι. Inſititii, ſpurii.

E Rhetoribus.

C. 1. Θέσεις. Sententiae. Quaeſtiones.
— — Ἀνασκευαί. Refutationes.
— — Κατασκευαί. Confirmationes ſ. demonſtrationes.
— — Συντάξεις. Controverſiae.
— — Ὀτηκυάντατος. Verbum corruptum. vid. not.

FINIS.

HALIS SAXONUM
EXCUDEBAT IO. FRID. AUG. GRUNERT FILIUS.

